Sergiu Cornea

Organizarea administrativă a Basarabiei sub ocupația țaristă (1812-1917)

Sergiu Cornea

Organizarea administrativă a Basarabiei sub ocupația țaristă (1812-1917)

„Cei care au uitat trecutul sunt condamnați să îl repete”
George Santayana

MUZEUL BRĂILEI „CAROL I”

Sergiu Cornea

Organizarea administrativă a Basarabiei sub ocupația țaristă (1812-1917)

Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”

Brăila - 2019

Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”
Piața Traian nr. 3, 810153 Brăila, România
Tel/Fax 0339401002; 0339401003
E-mail: sediu@muzeulbrailei.ro

Referenți științifici:
Prof. univ., dr. hab. Ion Șișcanu
Conf. univ., dr. Ion Gheleţchi

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CORNEA, SERGIU
Organizarea administrativă a Basarabiei sub ocupaţia ţaristă: (1812-1917) / Sergiu Cornea. - Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei "Carol I", 2019
ISBN 978-606-654-328-6

94

CUVÂNT ÎNAINTE

Reactualizarea valorilor autentice ale sistemului administrativ autohton, elucidarea celor mai importante procese și etape ale istoriei constituirii şi evoluției instituțiilor și mecanismelor administrative naționale au o importanță deosebită în contextul transformărilor care se produc în societatea moldovenească contemporană.

Importanța practică a istoriei administrației publice rezidă în acumularea şi sistematizarea cunoştinţelor referitor la administrarea treburilor publice, fiind un reper important în identificarea şi soluționarea problemelor contemporane. Neglijarea tradițiilor şi a experienței acumulate în domeniu are drept consecință abordarea subiectivă a problemelor legate de crearea unui sistem administrativ eficient.

Pe parcursul evoluției istorice s-au succedat o multitudine de sisteme şi instituții administrative autohtone şi străine. Cu toate schimbările survenite, anumite elemente s-au transmis de la o perioadă la alta, ceea ce a dat sistemului administrativ național o identitate specifică. Anume din această perspectivă, studierea problemei evoluției sistemelor de administrare sub aspect istoric, adică a succesiunii instituțiilor, a formelor şi metodelor administrative aplicate în trecut are o mare importanță.

Istoria administrației publice din Basarabia reprezintă o sinteză proprie determinată de experiențele sale acumulate sub diferite influențe străine. De rând cu sistemul național de administrare au fost impuse, în mod forțat, regimuri administrative străine, dintre care, cea mai nefastă influență a avut-o sistemul țarist de administrare. Acest sistem a pregătit terenul pentru edificarea sistemului administrativ sovietic, repercusiunile căruia se resimt până în prezent. Studierea minuțioasă a acestei influențe străine ar explica multe procese şi tendințe ce se manifestă în cadrul sistemului administrativ contemporan; ar permite depăşirea situațiilor conflictuale şi eludarea unor evoluții imprevizibile.

Restituirea adevărului cu privire la fenomenul administrativ din Basarabia conferă premisele abordării lucide a realităților de azi, a descifrării şi desluşirii corecte a logicii proceselor ce se derulează în prezent.

Cadrul cronologic al lucrării cuprinde perioada anilor 1812 - februarie 1917. Drept punct inițial al acestei limite cronologice a servit sfârşitul războiului ruso-turc din anii 1806-1812 şi anexarea de către Imperiul rus a ținuturilor de Est ale Moldovei. Această perioadă, abundentă în evenimente politice şi militare, a influențat atitudinea şi politicile administrative aplicate de oficialitățile ruse în Basarabia. Odată cu căderea țarismului, Imperiul rus intră într-o altă fază a evoluției sale istorice, cu alte rigori în domeniul administrativ, astfel am considerat să luăm drept reper cronologic – limită acest eveniment cu care se încheie o perioadă distinctă a istoriei procesului

administrativ din Basarabia.

Studierea regimului administrativ țarist în scopul înțelegerii fenomenul administrativ contemporan şi identificării soluțiilor pentru rezolvarea problemelor curente ale administrației publice a necesitat o abordare multidimensională a obiectului de studiu. Având tentativa de a reflecta obiectiv, evoluția sistemului de administrare a Basarabiei sub ocupația rusească am renunțat la stereotipurile false ale dogmatismului comunist.

În lucrare este reconstituit tabloul integral al evoluției sistemului de administrare a Basarabiei în perioada vizată, care cuprinde diverse instituții ce prezintă particularități de organizare, de realizare a atribuțiilor, de natură juridică şi de denumire. Pentru a ne susține raționamentele enunțate, am recurs la citarea diferitor surse documentare și bibliografice, în speranța că autorii şi sursele citate ar constitui argumente incontestabile în definirea problemelor examinate.

S-a identificat şi analizat suportul juridic în baza căruia s-a constituit şi a funcționat acest sistem. Tratând administrația ca un factor important de realizare a obiectivelor politice ale statului, au fost elucidate legăturile directe dintre evoluția modului de administrare a Basarabiei şi scopurile politice ale Imperiului rus; au fost elucidate cauzele modificării politicii administrative la anumite perioade.

Fără a avea pretenția unei prezentări exhaustive a problematicii în cauză am stăruit asupra unei imagini sintetice a evoluțiilor şi tendințelor manifestate în sistemul de administrare a Basarabiei în perioada examinată, care şi-au pus amprenta asupra contemporaneității.

Sperăm că această a doua ediție a lucrării va folosi specialiştilor, funcționarilor publici, studenților de la specialitățile de profil drept sursă utilă de documentare şi informare în domeniul studierii istoricului evoluției formelor de administrare a Republicii Moldova.

CAPITOLUL I
IMPLICAȚIILE RĂZBOILUI RUSO-TURC DIN 1806-1812 ASUPRA ADMINISTRĂRII MOLDOVEI

1.1. Administrarea Moldovei sub ocupația militară rusă 1806-1812

Pornind războiul contra Turciei la 13/25 octombrie 1806, țarul Alexandru I, aflat în coaliția antifranceză, alături de Anglia şi Prusia, intenționa să dea o dublă lovitură adversarilor săi: să scoată principatele dunărene de sub dominația Porții, ca ulterior, să le încorporeze imperiului său, impunând stabilirea Dunării drept hotar şi în aceeaşi măsură şă-şi fortifice poziția la sud-vest de Carpați, spre a stăvili o evantuală înaintare a trupelor lui Napoleon din regiunea Veneției, Istriei şi a Dalmației spre răsărit.

La momentul invaziei trupelor ruseşti, în toamna anului 1806, spațiul Pruto-Nistrean prezenta trei regiuni cu regimuri administrative diferite: ținuturile moldoveneşti, Bugeacul stăpânit de tătari şi raialele turceşti.[1] În continuare vom examina succint aceste regimuri administrative.

În perioada dominației otomane, Moldova a suferit grele pierderi teritoriale. Teritoriile răpite au fost transformate în raiale turceşti şi incluse în componența paşalâcului Silistra.[2] Între anii 1538-1541 din teritoriile moldoveneşti ocupate de turci au fost formate două unități administrative distincte (sangiac) - Akkerman şi Bender, conduse de sangiacbei.[3] Sangiacbeiul din Bender era abilitat să supravegheze activitatea Domnului Moldovei şi să soluționeze litigiile teritoriale moldo - osmane.[4] Satele moldoveneşti aflate în componența raialelor erau administrate de subaşi, numiți de administrația turcă. Sarcina lor principală era colectarea de la populație a produselor şi a haraciului.[5] Litigiile dintre musulmani şi creştini erau examinate de cadiu,[6] după principiul discriminării populației băştinaşe.[7]

În afară de turci, o parte din teritoriul Moldovei a fost populat de tătari, care din 1475 erau vasali ai Imperiului otoman. Satele moldoveneşti situate

---

[1] Popescu I. Basarabia. Studiu istoric, politic, etnografic. Bucureşti, 1932, p. 92-93.

[2] Paşalâc - o provincie sau regiune (vilaiet) în Imperiul otoman, guvernată de un bei turc cu titlul de paşă. A se vedea: Zavadschi Iu. Dicţionar de istorie medie a Moldovei. Chişinău, 1995, p. 126.

[3] Sangeac - diviziune teritorială în Imperiul otoman, subîmpărţire a unui paşalîc. Sangiacbei – conducător al diviziunii teritoriale, reprezentant al autorităţilor centrale turceşti în regiune.

[4] Gonţa G. Regimul dominaţiei osmane în Ţara Moldovei. În: Cugetul, 1991, nr. 3, p. 11.

[5] Nistor I. Istoria Basarabiei. Chişinău, 1991, p. 68.

[6] Cadiu – judecător islamic care judeca pricinile turcilor pe teritoriul Moldovei. A se vedea: Zavadschi, Iu. Dicţionar de istorie medie a Moldovei. Chişinău, 1995, p. 31.

[7] Chirtoagă I. Populaţia din Sud-Estul interfluviului Nistru-Prut sub dominaţia otomană (1484-1595). În: Revista de istorie a Moldovei, 1992, nr. 4, p. 19.

în Bugeac erau administrate de „voievodul satelor creştine”, numit de Han şi care îşi avea reşedința la Căuşeni – centrul administrativ al tătarilor.

Ținuturile Greceni, Codru, Hotărniceni, Orhei, Soroca, Iaşi, rămase sub jurisdicția Moldovei erau administrate ca şi restul ținuturilor moldoveneşti.[1]

Instituția principală a statului feudal moldovenesc era Domnia - instituție originară şi autohtonă. Referitor la calitatea de suveran al Domnului în literatura de specialitate nu s-a stabilit un consens. Unii autori, printre care şi A. Boldur, consideră că „rolul de autocrat nu corespundea” instituției domneşti, mai ales că situația externă a Principatelor îi obliga să jure credință regilor Poloniei şi Ungariei, iar odată cu instaurarea dominației turce au fost privați şi de prerogativele în domeniul politicii externe.[2] Alți autori, în deosebi Mihai T. Oroveanu, consideră că Domnii erau pe deplin suverani şi declarațiile lor de vasalitate care, de altfel, erau un lucru firesc al acelor timpuri, nu le îngrădeau prerogativele în materie de politică externă, vasalitatea fiind numai nominală şi nu reală.[3] Analiza surselor istorice şi a literaturii de specialitate ne permite să considerăm că Domnul era pe deplin independent în administrarea internă a Țării, iar în ceea ce priveşte exercitarea atribuțiilor externe, ele au fost limitate, odată cu intensificarea dominației otomane. Considerăm însă că limitarea anumitor prerogative nu este echivalentă cu pierderea lor.

În Moldova, Domnul chiar de la începuturi, s-a situat în postura de exponent al entității statale.[4] El avea largi prerogative în următoarele domenii: legislativ, judecătoresc, politică externă, militar, financiar, bisericesc. Domnia era secundată de două tipuri de instituții complementare: a) corpuri consultative pentru luarea deciziilor şi b) agenți de execuție a hotărârilor luate.[5] Corpurile consultative ale domniei erau Sfatul domnesc, şi Marea adunare a Țării.

În rezolvarea treburilor publice Domnii, inițial, erau ajutați de curtenii lor. Ei, realizând şi activități cu caracter public, au evoluat în timp în slujitori ai statului – dregători, care sunt atestați în documentele istorice din secolele XIV-XV.[6] După natura atribuțiilor realizate dregătoriile pot fi divizate în două categorii: dregătorii publice şi dregătorii private.

Marii dregători erau ajutați în exercitarea atribuțiilor de funcționari care purtau aceleaşi titluri ca şi superiorii lor cu adăugirea a „vtori”, „treti” (al

[1] Popescu I. Op. cit., p. 92-93.
[2] Boldur A. Istoria Basarabiei. Bucureşti, 1992, p. 208.
[3] Oroveanu M. T. Istoria dreptului românesc şi evoluţia instituţiilor constituţionale. Bucureşti, 1992, p. 103-104.
[4] Filitti I.C. Despre vechea organizare administrativă a Principatelor Române. Bucureşti, 1935, p. 8.
[5] Roman A. Jaloanele principale ale administraţiei publice în Moldova. În: Administrare publică, 1996, nr. 2, p. 22-23.
[6] Preda M., Voinescu C. Drept administrativ. Partea generală. Bucureşti, 1992, p. 218.

doilea, al treilea). În subordinea lor se aflau o altă categorie de funcționari („slugi”) care purtau aceeaşi titulatură ca marii dregători, dar în formă diminutivă.[1]

De către C. Mavrocordat a fost stabilită regula: boier poate fi doar titularul slujbei domneşti, neacceptând boieria fără dregătorie. Până la realizarea acestei reforme, criteriul boieriei era stăpânirea pământului.[2]

Sistemul administrativ tradițional moldovenesc era caracterizat de următoarele particularități: nu exista o delimitare strictă a competențelor şi o specializare a atribuțiilor; pentru funcțiile îndeplinite dregătorii nu erau remunerați, ci răsplătiți; exista o ierarhie strictă a funcțiilor: dregătorii erau numiți şi revocați de Domn, ei, fiind în serviciul statului, erau şi slugile particulare ale Domnului. Moldova, după constatările lui A. Boldur, la începutul secolului al XIX-lea, se mai afla în sfera activității noțiunilor juridice de stări sociale şi, în cea mai mare parte, sub dominația dreptului bazat pe tradiție.[3]

Sistemul de salarizare a funcționarilor aflați în serviciul statului a fost introdus în Moldova de către Domnitorul C. Mavrocordat. Această reformă a limitat abuzurile caracteristice dregătorilor domneşti. Până la această reformă, pentru activitatea depusă dregătorii erau răsplătiți în felul următor: daniile de sate sau ocine din partea Domniei; scutiri de dări; daruri de la subalterni (la numirea în funcție şi pe toată durata exercitării ei) sau de la oaspeții străini; concedarea unor venituri domneşti dintr-un ținut; veniturile provenite din amenzile ce le pronunțau; procente din veniturile domneşti colectate de ei; taxele de la judecăți.

Teritoriul Țării era divizat în ținuturi administrate de pârcălabi şi sudeți. În 1741 ei au fost înlocuiți de către C. Mavrocordat cu ispravnici abilitați să exercite funcții administrative şi judecătoreşti.[4]

În anul 1742, se înființează, la marginea Bugeacului, ținuturile Hotărniceni, Codru (fost Tigheci) şi Greceni. În târgul Greceni îşi aveau sediul autoritățile care supravegheau hotarul cu tătarii din Bugeac, ca şi serdarul şi căpitanul de Codru şi pârcălabul de Lăpuşna.[5]

Subdiviziunile administrative ale ținuturilor erau ocoalele. Ocoalele erau administrate de ocolaşi numiți de ispravnic şi erau abilitați să exercite atribuții administrative şi polițieneşti.[6] Satele erau administrte de un organ

[1] Filitti I.C. Op. cit., p. 15-16.
[2] Oroveanu M.T. Op. cit., p. 185.
[3] Boldur A. Op. cit., p. 275.
[4] Neculce I. Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat. În: Letopiseţul Ţării Moldovei. Chişinău, 1990, p. 469.
[5] Măcriş A. Conspecte de istorie. Bucureşti: Agerpress, 2008, p. 82.
[6] Aramă E. Din istoricul administraţiei publice în Moldova medievală (III). În: Administrarea publică, 1995, nr. 1, p. 35.

colectiv – ,,oamenii buni şi bătrâni”, care aveau atribuții fiscale şi judiciare.[1] În fiecare sat exista un vataman şi un vornicel. Vatamanii îndeplineau funcții administrative şi polițieneşti. Vornicii se ocupau de problemele fiscale. În satele boiereşti ei colectau veniturile în folosul proprietarului, repartizau țăranilor prestațiile şi urmăreau îndeplinirea lor; tot ei judecau în numele proprietarilor litigiile şi conflictele neînsemnate. Vatamanul era ales de către obştea sătească, iar vornicelul era reprezentantul proprietarului. Această stare de dualitate s-a menținut până în secolul XVIII şi s-a terminat în favoarea ultimului.[2]

Administrarea oraşelor era înfăptuită de funcționari numiți de domnie şi de reprezentanții autoadministrației orăşeneşti, în componența unui şoltuz şi a 12 pârgari. Acest sistem s-a menținut până în secolul XVIII, când vechea organizare este înlocuită, treptat, cu o nouă instituție administrativă orăşenească – epitropia.[3]

După ocuparea Principatelor, în toamna anului 1806, autoritățile ruseşti instaurează propriul lor sistem de administrare, domnia lui C. Ipsilanti fiind mai mult nominală. La 17 februarie 1808, Alexandru I îl înlătură definitiv pe C. Ipsilanti de la domnie şi la 24 februarie îl numeşte pe senatorul S. Cuşnicov preşedinte al Divanurilor. În ajutorul lui S. Cuşnicov a fost constituită o cancelarie şi s-a instituit un corp de revizori, funcționarii acestor instituții fiind recrutați în Rusia. În afară de funcționarii menționați au fost numiți şi reprezentanți speciali ai Divanurilor, care participau la anchetele şi cercetările efectuate de revizori la fața locului şi îndeplineau misiuni cu caracter administrativ. S. Cuşnicov era abilitat să coordoneze şi să supravegheze activitatea Divanurilor, să confirme persoanele numite în diferite funcții de către Divane şi însăşi membrii Divanurilor. Principala sa obligație, însă, consta în a impune Divanele să execute ordinile autorităților militare ruse. Astfel că sarcina principală a Divanului a fost redusă la stabilirea şi încasarea impozitelor, la asigurarea diverselor necesități ale armatei.[4]

În anul 1807, teritoriile ocupate de otomani au fost trecute în administrarea Moldovei,[5] fiind formate trei ținuturi noi: Bender, Tomarovo

---

[1] Galben A. Organele judiciare locale din Moldova feudală (sec. XVIII-înc. sec. XIX). În: Revista de Istorie a Moldovei, 1990, nr. 3, p. 7-8.

[2] Oroveanu M.T. Op. cit., p. 152; Aramă E. Istoria dreptului românesc. Chişinău, 1998, p. 72.

[3] Cernea E., Molcuţ E. Istoria statului şi dreptului românesc. Bucureşti, 1999, p. 147. Cocîrlă P. Târgurile sau oraşele Moldovei în epoca feudală. Sec. XV-XVIII. Chişinău, 1991, p. 145-154.

[4] Agachi A. Organizarea administrativă a Moldovei şi Munteniei sub ocupaţia militară rusă din anii 1806-1812 (I). În: Destin românesc, 1997, nr. 3, p. 49.

[5] În august 1808, boierii moldoveni, drept recunoştinţă pentru moşiile recăpătate au oferit veniturile obţinute statului rus. A se vedea: Boga T. Teritoriile raialelor Hotinului şi Brăilei redate stăpânitorilor români în 1818. În: Arhivele Basarabiei, 1932, nr. 4, p. 250.

şi Akkerman, care în anii războiului au fost administrate de ispravnici numiți de Divanul Moldovei.[1] Instituția isprăvniciei numărându-se printre puținele dregătorii care s-au menținut și în perioada ocupației țariste.[2]

La prima fază a războiului ruso turc din 1806-1812, ruşii se declarau părtaşi ai menținerii integrității teritoriale a Moldovei, iar mai târziu au încercat să-şi asigure sprijinul localnicilor prin promisiunea că vor pune la domnie un domnitor de origine veche moldovenească profitând de numele lui Cantemir. Deja către anul 1809, ruşii, fiind siguri de noile achiziții teritoriale, uită de promisiunile şi acțiunile ce le-ar fi adus simpatiile locuitorilor. [3]

Structurile administrative ținutale şi locale în perioada ocupației ruse din anii 1806-1812 nu au suferit modificări esențiale. În 1809, pentru a asigura executarea de către populație a prestațiilor şi contribuțiilor mereu crescânde, pe lângă ispravnic a fost instituită funcția de comisar militar. În martie 1810 S. Cuşnicov e înlocuit cu senatorul V.I. Crasno-Miloşevici, care, epuizând toate procedeele de stoarcere a banilor de la populație, a introdus practica vinderii funcțiilor publice.[4]

În anii războiului, populația a suportat staționarea armatei ruse, efectivul căreia era în permanentă creştere: de la 33.000 de ostaşi intrați în Moldova în anul 1806, până la 80. 000 – în anul 1807, 140.124 soldați la 1 noiembrie 1808, fără contingentul ofițeresc, apoi până la 145.259 – la 1 august 1809, ca la începutul anului 1810 să atingă cifra de 180.000 de oameni. Cavaleria armatei ruse avea peste 60 mii de cai, iar convoiul militar ambulant avea circa 12 mii de boi. Pe parcursul celor şase ani de război Moldova a livrat trupelor ruse în mod gratuit 737.496 sferturi de pâine, care echivalau cu circa 5.715.594 puduri şi costau 9.810.723 lei4. Cantitatea de pâine livrată de Țara Românească era şi mai mare, alcătuind 973.272 sferturi, echivalentul a 7.542.858 puduri. O parte din această pâine a fost livrată în natură, iar cealaltă parte a fost procurată pe bani adunați din impozitele băneşti extraordinare impuse locuitorilor, armata rusă primind pâinea gratuit. [5]

---

[1] Sava A. Ispravnicii din Moldova şi Valahia sub ocupaţia rusă (1808-1812). În: Arhivele Basarabiei, 1934, nr. 1, p. 111-112; Россия и освободительная борьба молдавского норода против османского ига (1769-1812). Сб. док. Кишинев, 1984, с. 220-221.

[2] Felea A. Isprăvnicia în Ținutul Soroca (mijl. sec. al XVIII-lea - mijl. sec. al XX-lea). În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 1-2, 2006, p. 41.

[3] Iorga N. Adevărul asupra trecutului şi prezentului Basarabiei. Bucureşti, 1940, p. 53.

[4] Накко А. Очерк Гражданского Управления в Бессарабии, Молдавии и Валахии во время русско – турецкой войны 1806-1812 года года. În: Записки Одесского общества истории и древностей (în continuare: ЗООИД), Т. 11. Одесса, 1879, с. 285, 304.

[5] Agachi A. Contribuţia impusă Moldovei şi Ţării Româneşti pentru aprovizionarea armatei ruse de ocupaţie în anii 1806-1810. În: Destin românesc, 1994, nr.1, p. 68; Idem Povara suportată de principatele române la aprovizionarea armatei ruse de ocupație in anii 1806-1812. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 2 (90), 2012, p. 41-42.

În cei șase ani de ocupație militară rusească (1806-1812) Moldova a fost impusă să plătească peste 78 milioane de puduri de fân, 52 334 tone de grâu, peste 36 576 tone de ovăz, 30 000 tone de hrișcă și alte produse. [1]

Deoarece banii adunați în vistierie din impozite erau utilizați pentru întreținerea armatei ruse, situația financiară a Moldovei în anii războiului s-a înrăutățit foarte mult. În perioada anilor 1807-1812, din totalul veniturilor accumulate, care constituiau suma de 17.123.037 lei, pentru aprovizionarea şi deservirea trupelor ruse au fost folosiți 1.894.973 lei, ceea ce constituia 92,8%. Divanurile au fost impuse să mai achite sume importante unor farmaciști pentru medicamente și alte sume și mai mari pentru reparația spitalelor și chiria pentru unele clădiri închiriate pentru spitale. De la 1 ianuarie 1808 și până la sfârșitul războiului Moldova a plătit pentru spitalele armatei ruse 4.559.300 de lei, iar Țara Românească a achtat în același scop 4.610.147 de lei.[2]

Conform unor calcule estimative efectuate de A. Agachi, în cei şase ani de război, Tările Româneşti au furnizat armatei ruse bunuri materiale în sumă de 110.057.245 lei. Aceasta suma nu include numeroasele rechiziții, dări, achiziții abuzive, aşa că ea poate fi dublată fără nici o exagerare.[3]

Este important de menționat și faptul că la retragerea trupelor ruse din Moldova, în data de 2 octombrie 1812, din vistieria țării au fost luate toate lichiditățile disponibile în sumă de 289.566 lei. [4]

În general, urmare a războaielor purtate de Imperiile Otoman, Țarist şi Habsburgic pe teritoriile Moldovei şi Munteniei poporul român a fost forțat de invadatori să suporte obligații în bani şi produse, a suferit jafuri, incendieri de oraşe. Calculele incomplete arată că aceste pierderi au fost deosebit de mari. În decurs de numai 85 de ani, între 1769 şi 1854, Moldova şi Muntenia au fost ocupate de armate străine – în primul rând de armata țaristă – timp de 25 de ani. Ele au suportat obligații în bani şi în produse în valoare de circa 200 de milioane lei aur, în valuta anilor respectivi, ceea ce echivalează cu 64 516 kg de aur.[5]

Această stare de lucruri a generat o atitudine de ostilitate față de autoritățile ruse, sau cum afirma L.Casso: „populația a pierdut încrederea în

[1] Anul 1812 în destinul Basarabiei. Basarabia – victimă a expansionismului rusesc. Coord.: A. Moraru, A. Petrencu. Chișinău: s. n., 2002, p. 14.

[2] Agachi A. Povara suportată de principatele române la aprovizionarea armatei ruse de ocupație in anii 1806-1812. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 2 (90), 2012, p. 49.

[3] Agachi A. Ţara Moldovei şi Ţara Românească sub ocupaţia militară rusă (1806-1812). Chişinău, Ed.: Pontos, 2008, p. 353-356.

[4] Agachi A. Povara suportată de principatele române la aprovizionarea armatei ruse de ocupație in anii 1806-1812. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 2 (90), 2012, p. 48-49.

[5] Anul 1812 în destinul Basarabiei. Basarabia – victimă a expansionismului rusesc. Chișinău, 2002, p. 10-11.

posibilitatea administrației noastre de a-i micşora suferințele".[1] Oficialitățile ruse recunoşteau la 1813, că „această țară … jefuită şi pustiită de operațiile militare din anii 1806-1810 prezintă un pustiu vast şi nepopulat".[2]

Atitudinea autorităților militare rusești față de populația locală a fost reliefată de contele A. de Langeron, care relata că după asedierea fără succes a Brăilei în aprilie, 1809, contele Prozorovski, inainte de a se retrage, în semn de răzbunare față de garnizoana turcească, a dat ordin de a distruge şi a da foc localităților din jurul Brăilei. Locuitorilor li s-a permis să ee doar o pereche de boi şi un car în care puteau să-şi încarce lucrurile. Şi asta în condițiile în care, acesti oameni sărmani, menționa contele de Langeron, în timpul asediului dădeau oştirilor ruseşti tot ce aveau. Mulți din ei au murit de foamete şi necaz.[3]

Amiralului Ciceagov, în timpul audienței la Alexandru I datorată numirii sale în calitate de comandant suprem al Armatei Dunărene, țarul i-a înmânat un memoriu detaliat cu plângerile nefericiților locuitori ai Moldovei și Țării Românești împotriva armatei generalului Kutuzov, adăugând că nu mai poate suporta asemenea orori. Ulterior, venind la fața locului, Ciceagov a aflat că la toate reclamațiile contra abuzurile armatei ruse Kutuzov răspundea: „Le voi lăsa ochii ca să plângă". Același Ciceagov relata: „Înainte de a ajunge la București, traversând Moldova și Țara Românească, am observat că multe locuințe erau părăsite și am aflat că unii proprietari, ca să scape de rechiziții și hărțuielile soldaților, s-au retras în afara țării, iar alții rătăceau prin păduri. Aceste emigrări aveau loc mai ales în timpul cantonării trupelor. Disciplina era atât de slăbită încât jaful era la ordinea zilei. … Trebuie să te mai miri de dezmățurile soldaților, când însuși generalul Kutuzov era preocupat doar de satisfacerea propriilor plăceri".[4]

Deoarece întețirea abuzurilor armatei ruse în principate este asociată cu numele comandantului suprem al armatei dunărene M.I. Kutuzov ne vom opri foarte succint asupra unor detalii din cariera și activitatea sa.

Pentru a elucida cât mai veridic activitatea lui Kutuzov în calitate de comandant suprem al armatei din Moldova este important de a clarifica, în primul rând, cum era tratat acest general rus de către ofițerii superiori ruşi şi care au fost principalii factori de influență a traseului socio-profesional parcurs până a fi numit în funcția de comandant suprem; datorită căror

[1] Кассо Л. Россия на Дунае и образование Бессарабской области. Москва, 1913, с. 203.
[2] Tomuleţ V. Reflecţii generale privind dezvoltarea social-economică a Basarabiei (1812-1868). În: Cugetul, 1992, nr. 2, p. 11.
[3] Ланжерон А.Ф. Записки графа Ланжерона. Война с Турцией 1806-1812 гг. // Русская старина, 1908. Т. 134, № 4, с. 239.
[4] Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea. Volumul 1: 1801-1821. București: Editura Academiei Române, 2004, p. 537, 546; Из записок адмирала Чичагова // Русский Архив № 8-9, 1870, с. 1534, 1525.

calități, virtuți sau fapte a avansat rapid în ierarhia militară a Imperiului rus.

De-a lungul anilor, o armată întreagă de creatori de imagine ruşi, şi mai ales sovietici, au lucrat intens pentru a lustrui imaginea „salvatorului patriei". Aprecierea imaginii lui Kutuzov a fost determinată de perioada de dezvoltare a țării şi de conținutul ideologiei promovate în perioada respectivă. Aprecierea se făcea de pe poziile luptei de clasă şi a viziunilor conducătorilor țării. Propaganda sovietică a exploatat trecutul istoric în scopul formării omului nou în spiritul dragostei față de patria socialistă. Ideologia sovietică avea o abordare critică a chipului lui Kutuzov în anii 20 ai sec.XX, îl prezenta pozitiv în anii 30 şi l-a ridicat în slăvi în anii 40.[1] Începând cu anul 1947, istoricii sovietici au adoptat drept fundament metodologic răspunsul lui Stalin la scrisoarea colonelului E.A.Razin[2] în care se menționa: „ Genialul nostru conducător de oşti Kutuzov ... l-a distrus pe Napoleon şi armata sa cu ajutorul contraofensivei pregătite minuțios". Şi în continuare: „Engels menționa, printre altele, că dintre generalii ruşi din perioada anului 1812, generalul Barclay de Tolly ar fi unicul comandant de oşti care merită atenție.[3] Engels, desigur că a greşit, deoarece Kutuzov ca şi comandant de oşti era cu două capuri mai sus ca Barclay de Tolly".[4] După acest impuls propagandistic eforturile istoriografiei sovietice s-au concentrat în a-l proslăvi pe Kutuzov. S-au făcut paralele istorice între retragerea din 1812 şi insuccesul Armatei roşii din anul 1841. S-a acreditat ideea înțelepciunii lui Stalin, care s-a inspirat din teoria genialului Kutuzov.

Studierea memoriilor contemporanilor şi a documentelor demonstrează faptul că, Kutuzov văzut de contemporani, se deosebeşte de simbolul creat de imaginația inventivă a istoriografiei ruse şi mai ales a celei sovietice.

M.A. Miloradovich afirma că Kutuzov era lipsit de capacități militare considerându-l meschin şi curtean josnic, L.L. Bennigsen - drept un om incapabil,[5] iar P.I. Bagration îl numea canalie, capabilă să trădeze pentru bani.[6] F.V. Rostopcin îl descria pe Kutuzov în următoarele culori: „Acest om era un mare palavragiu, afemeiat notoriu, mincinos obraznic şi slugarnic. Pentru a obține favorurile celor de sus el suporta orice, jertfea totul, nu se jeluia niciodată şi datorită intrigilor şi a purtării servile, tot timpul obținea să fie angajat tocmai în acea minută când era considerat uitat pentru totdeauna".[7]

---

[1] Юдин М.В. Образ фельдмаршала М. И. Кутузова в отечественной культуре XX в. http://evestnik-mgou.ru/vipuski/2012_4/stati/pdf/yudin.pdf.

[2] Publicat în revista *Bolşevic*, nr. 3, 1947, p. 7-8.

[3] Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения (2-е изд.), Том 14. Москва, 1959, с. 94.

[4] Citat după: Троицкий Н. А. Отечественная война 1812 г. История темы. Саратов, 1991, p. 47.

[5] Из воспоминаний А.И. Михайловского-Данилевского // Русская старина, 1897, № 6, с. 466-467.

[6] Ростопчин Ф. В. Записки о 1812 годе // Русская старина, 1889, № 12, с. 693.

[7] Ibidem, p. 694.

M.I. Kutuzov s-a născut la 5 septembrie 1745, fiind unicul fiu al generalului L.M. Kutuzov. De mic, a rămas orfan de mamă şi s-a educat în familia bunicii sale. Copil fiind era blând, isteț dar irascibil şi în acelaşi timp iresponsabil, leneş la carte, iubea să doarmă mult şi să lâncezească.[1] Aşa era Kutuzov în primii ani de viață. Contele A. de Langeron care l-a cunoscut pe Kutuzov în ultimii ani de viață a acestuia, îl caracteriza cam în aceeaşi termeni: „…natura l-a înzestrat cu atâta spirit, dar cu atât de puțin caracter, încât tot ce erai îndreptățit să aştepți de la calitățile lui era paralizat de defectele sale. Mai mult egoismul său e revoltător. Totul e subordonat comodității şi plăcerilor sale infame”.[2]

În epocă, potrivit memoriilor contemporanilor săi, Kutuzov era cunoscut ca întruchiparea a trei calități distinctive: a) curtean abil, b) intrigant şi duplicitar, şi c) afemeiat incurabil. În mare măsură cariera sa militară şi ascensiunea socială se datora acestor „virtuți”.

Kutuzov a reuşit să se facă remarcat şi să fie acceptat în anturajul lor atât de Ecaterina a II, cât şi de succesorul ei Pavel I. Este de remarcat faptul că ambii monarhi, în seara ce a precedat moartea lor l-au avut la cină printre invitați şi pe Kutuzov.[3]

În ultima perioadă de domnie a Ecaterinei a II, favoriții ei au practicat un sistem de promovare în armata rusă bazat pe protecționism. O bună parte din generali locuiau permanent la Moscova sau în Petersburg şi erau preocupați mai mult de problemele personale, decât de cele ale armatei. Mulți generali şi ofițeri din armata rusă, în mod sistematic, foloseau subordonații lor în scopuri personale. Abuzurile au atins asemenea proporții încât ofițerii superiori tratau serviciul militar ca pe o afacere profitabilă.[4]

Când a revenit în 1794 din Constantinopol, invocând abilitățile de a prepara cafea, obținute în Turcia, Kutuzov venea la P. Zubov, favoritul Ecaterinei a II, cu o oră înaintea deşteptării sale ca să îi prepare cafeaua după o rețetă specială şi pe care, apoi, o ducea favoritului sub privirile mulțimii de vizitatori.[5] Drept urmare a acestor eforturi linguşitoare, Kutuzov a fost numit comandant suprem al tuturor forțelor armate din Finlanda şi al Corpului de cadeți ai trupelor terestre.

În societatea rusă sintagma „ibricul de cafea al lui Kutuzov” însemna gradul superlativ de linguşire, iar Kutuzov era numit „ibricul de cafea al lui

[1] Михайловский-Данилевский А. И. Император Александр I и его сподвижники в 1812, 1813, 1814, 1815 годах. Т. 3. СПб., 1846, с. 1-2.
[2] Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă, Vol. I (1801-1821). Bucureşti, Ed. Academiei Române, 2004, p. 354.
[3] Троицкий Н. А. Фельдмаршал Кутузов: Мифы и факты. Москва: Центрполиграф, 2002, с. 74, 90.
[4] Богданов Л.П. Русская армия в 1812 году. Москва: Воениздат, 1979, с. 13-14.
[5] Русский биографический словарь. Жабокритский-Зяловский. Петроград, 1916, с. 533.

Zubov". Poetul A.S. Puşkin, analizând modalitățile prin care Ecaterina a II a îngenuncheat nobilimea rusă, menționa că ea în această activitate a fost ajutată de favoriții ei. „E necesar de amintit, scria A.S. Puşkin, despre palmele oferite generos de favoriți nobililor noştri, despre renumita recipisă a lui Potiomkin, ... despre maimuța contelui Zubov, despre ibricul de cafea a cneazului Kutuzov şi altele".[1]

Kutuzov era foarte preocupat şi de faptul ca acțiunile întreprinse de el să se facă auzite şi să aibă o cât mai mare rezonanță la curtea țarului. Numai auzind de Curte, potrivit lui Langeron, Kutuzov începea să tremure.[2] Într-o scrisoarea către soția sa din 29 octombrie 1811 el se destăinuia că e îngrijorat de faptul că nu a primit încă nici o veste din parte țarului în legătură cu lupta victorioasă din 2 octombrie 1811.[3]

Acelaşi Langeron, în memoriile sale, menționa faptul că lui Kutuzov îi plăcea sa folosească totdeauna mijloace mărunte, intriga josnică etc.[4] Şi Ciceagov confirma faptul că „acest general, toată viața lui a făcut din intrigă principala lui îndeletnicire".[5]

O manifestare extremă de cinism şi rea voință a fost cazul răzbunării lui Kutuzov asupra lui P.V. Ciceagov, pentru emoțiile negative provocate de numirea ultimului în funcția de comandant suprem al armatei din Moldova şi pentru faptul că acesta a scos la iveală nenumăratele abuzuri şi malversații financiare ce au avut loc în armata din Moldova. În calitatea sa de comandant suprem al armatei ruse, Kutuzov se plângea lui Alexandru I că P.V. Ciceagov nu-i prezintă informații privind acțiunile sale şi direcțiile de deplasare a armatei comandate de el.[6] Punctul culminant al răzbunării lui Kutuzov a fost modul în care l-a expus pe P.V.Ciceagov la trecerea lui Napoleon peste râul Berezina. Despre acest fapt Denis Davîdov relata următoarele: „Kutuzov, la rândul său, vrând să evite ciocnirea cu Napoleon şi garda sa, nu numai că nu urmărea insistent inamicul, ci staționând în acelaşi loc, rămânea tot timpul cu mult în urmă. Asta însă nu l-a împiedicat, să-l anunțe pe P.V. Ciceagov despre apariția sa în ariergarda trupelor inamice. Fiind semnate retroactiv, dispozițiile lui Kutuzov ajungeau cu întârziere la amiral. P.V.Ciceagov, de nenumărate ori a mustrat aspru curierii, ultimii, însă, răspunzându-i că au fost trimişi din cartierul general mult mai târziu decât datele indicate în dispoziții, ajungeau, de fapt, la el în timpul cuvenit".[7]

---

[1] Пушкин А. С. Полное собрание сочинений в 10 т. Т. 8. Л.: Наука. Ленингр. отд-ние, 1978, с. 91.
[2] Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă, Vol. I ... , p. 351.
[3] М.И. Кутузов. Письма. Записки. М.: Воениздат, 1989, с. 264
[4] Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă, Vol. I ... , p. 351.
[5] Ibidem, p. 543.
[6] М.И. Кутузов. Сборник документов. Т. IV, Часть 1. Москва, 1954, с. 432-433.
[7] Давыдов Д. В. Военные записки. Москва: Воениздат, 1982, с. 224.

Referitor la acest episod, P.V. Ciceagov îi comunica contelui S.R.Voronțov la 15 septembrie 1813 „... vina mea cea mai mare constă în faptul că am ajuns la locul indicat de împărat, în timp ce alții, care nu au ajuns acolo, s-au dovedit a fi corecți. Cu regret, m-am poziționat astfel încât pe parcursul întregii campanii armata mea a urmărit şi atacat inamicul aflat în față, ceea ce contravine noii noastre tactici, care afirmă: „A învinge, înseamnă a te retrage”. Iar în scrisoarea sa din 25 mai 1813 către contele Voronțov, P.V. Ciceagov insista: „trebuie să cunoaşteți că eu am demisionat nu din cauza sensibilității exagerate, ci din cauza pretențiilor neîntemeiate ale mareşalului K.(Kutuzov). El se străduia să împiedice realizarea tuturor acțiunilor mele, chiar dacă asta era în detrimentul propriei lui glorii... Sunt învinuit că aş fi comis anumite greşeli, dar în ce constau ele? Nimeni nu mi-a spus. Principalul reproş constă în aceea că nu l-am făcut prizonier pe Napoleon, dar oare eu am promis asta? Am primit eu oare aşa ordin? Mi-a fost pusă aşa sarcină? Era posibil asta de realizat”? [1]

Pe parcursul vieții şi de-a lungul îndelungatei sale cariere militare Kutuzov a acționat de o manieră comportamentală duplicitară. Unul şi acelaşi subiect, era abordat sub diverse aspecte, în dependență de persoana cu care interacționa. Analizând corespondența lui Kutuzov se observă două linii atitudinale paralele: linguşitor şi patriotard în scrisorile oficiale şi tonul oportunist şi egoist în corespondența cu membrii familiei sale.

În acest sens, e interesantă corespondența lui Kutuzov în legătură cu eventuala sa numire în funcția de comandant suprem al armatei din Moldova. Kutuzov fusese informat de către ministrul M.B.Barclay de Tolly despre eventuala sa numire în funcția de comandant al armatei din Moldova la data de 23 februarie 1811.[2] În scrisoarea către fiica sa Elizaveta, din 27 februarie 1811, Kutuzov, pomenind despre eventuala numire în funcția de comandant suprem al armatei din Moldova, menționa: „te asigur că preconizata numire nu mă bucură de loc, din contra, mă mâhneşte, îți jur. Ministrul mă pregăteşte pentru această numire. Eu țin aceasta în mare secret şi ție îți comunic în acest sens. Să nu divulgi această ştire până când nu va fi publicată. Iar dacă, din fericire, se va anula, atunci, în genere să nu vorbeşti despre asta. Într-un fel sau altul, această detaşare, despre care am fost anunțat, mă îngrijorează profund. La anii mei să te desparți de prieteni, deprinderi şi linişte”! [3] Iar în corespondența oficială tonul era altul, în adresa sa către ministrul M. Barclay de Tolly din data de 1 martie 1811, Kutuzov menționa că „ încrederea manifestată de Țar într-o problemă atât de

[1] Юлин В. Адмирал П.В. Чичагов – истинный патриот Отечества. Новое в трактовке его роли в истории России. http://www.museum.ru/1812/library/Chichagov/part4.html

[2] М.И. Кутузов. Сборник документов. Том III (1808–1812). Москва, 1952, с. 291.

[3] Кутузов М.И. Письма и записки. Москва: Воениздат, 1989, с. 224-225.

importantă include tot ceea ce poate măguli orice om, chiar dacă e ambițios în cea mai mică măsură”.[1]

Fiind detaşat în martie 1808 în armata din Moldova, Kutuzov scria soției sale la 18 martie 1808: „… sunt plin de necazuri; pregătesc pentru marş două divizii şi întâmpin multe greutăți; … ar fi trebuit deja şi eu să mă pornesc, dar grijile de aici mă rețin; dacă pe tine, la Petersburg te întreabă cineva despre mine spune-le că tu crezi că eu deja am plecat …”.[2]

Urmărind corespondența oficială a lui Kutuzov în ajunul bătăliei de la Borodino se conturează fermitatea de a da bătălia decisivă cu Napoleon şi încrederea în succes, dar în acelaşi timp, în scrisoarea către fiica sa Ana Hitrovo din 19 august 1812, insista ca ea să se retragă cât mai departe de teatrul operațiunilor militare şi în acelaşi timp o ruga ca cele scrise de el să fie păstrate în cea mai mare taină, pentru că, în cazul în care vor fi făcute publice, îi vor aduce mari prejudicii.[3]

Kutuzov era recunoscut ca un afemeiat notoriu, fapt confirmat prin comportamentul său şi în timpul aflării sale în Țările Româneşti. Acțiunile întreprinse de proaspătul comandant suprem al armatei din Moldova au surprins nobilimea locală şi ofițerimea rusă. Prima grijă a lui Kutuzov când a ajuns la Bucureşti, potrivit memoriilor lui A.F. Lanjeron, a fost aceea de a-şi căuta o amantă. Alegerea sa a fost „o copilă de 14 ani”,[4] care „din nefericire, a ajuns curând să-l domine, aşa cum se întâmpla cu toate femeile de orice calitate ar fi fost, care obțineau orice de la el, profitând atât pentru plăcerile proprii cât şi cele ale familiei sale”.[5] „… Ea i-a fost o amantă veritabilă, o sultană favorită. Venea la el în fiecare seară şi-şi permitea cu ea, în fața tuturor, familiarități care degenerau în indecență, revoltându-i pe oamenii cinstiți care erau constrânşi să meargă la el. Atunci când era invitat la cină, trebuia invitată neapărat şi Doamna Guliano, cu care după dineu se încuiau în intimitatea unui cabinet. ... La baluri, la cluburi, în locuri publice, o vedeam pe această mică neruşinată în permanență lângă el. Ea se aşeza adesea pe genunchii amantului ei de 70 de ani jucându-se cu decorațiile lui, iar el se lăsa copleşit de îmbrățişările şi de surâsul ei”.[6] Trimisul Regatului Sardiniei la curtea din Petersburg, Joseph de Maistre, confirma faptul că Kutuzov în loc să se ocupe de tratativele de pace era „fermecat de o valahă

[1] Ibidem.
[2] М.И. Кутузов. Сборник документов. Том II. Москва, 1951, с. 508.
[3] Кутузов М.И. Письма и записки. Москва: Воениздат, 1989, с. 310.
[4] Este vorba de Lucsandra Bărcănescu (fiica lui Ioan Bărcănescu, mare logofăt şi a Catincăi Ghica), căsătorită cu Nicolae Guliano.
[5] Memoriile contelui Langeron. În: Documente privitoare la istoria românilor: Urmare la colecţia lui Eudoxiu de Hurmuzaki: Supliment 1, Volumul 3: 1709-1812. Bucureşti: Socec, 1889, p. 327.
[6] Ibidem, p. 381-382.

cu care îşi petrece zilele şi nopțile …”.[1]

Se pare că însuşi Kutuzov nu prea era deranjat de situația existentă. La 28 aprilie 1812, Kutuzov îşi invita fiica Elisaveta, care trebuia către acel moment să fi ajuns la Odesa, să viziteze şi Bucureştiul, unde ,,va vedea fețe noi şi printre altele o femeie căsătorită de 13-14 ani, foarte naivă şi foarte plăcută”.[2] Este evident faptul că statutul femeii „naive şi plăcute” nu era o taină pentru fiica lui Kutuzov, care era foarte ataşată de el şi mai ales, că şi anterior, el îşi informa fiica referitor la doamnele din anturajul său.[3]

Nici în clipele de grea cumpănă pentru Rusia, Kutuzov nu şi-a schimbat obiceiurile. În scrisoarea sa către Alexandru I din 20 septembrie 1812, Guvernatorul militar al Moscovei F.V. Rostopcin relata: „Cneazul Kutuzov nu mai există – nimeni nu-l vede; el stă tot timpul culcat şi doarme mult. Soldatul îl dispretuieşte şi îl urăşte. El nu se încumetă să facă ceva; o tinerică, îmbrăcată în uniformă de cazac îi ocupă tot timpul. ... Kutuzov, această babă bârfitoare, şi-a pierdut capul şi parcă se gândeşte să întreprindă ceva nefăcând nimic”.[4]

Acesta era, în linii mari, bătrânul general Kutuzov, numit în funcția de comandant-şef al Armatei din Moldova de către Alexandru I la data de 7 martie 1811.

Kutuzov a sosit la Bucureşti în data de 31 martie 1811şi chiar a doua zi a intrat în exercițiul funcțiunii.[5] În acest contest, menționez faptul că Kutuzov de fapt se afla în efectivul armatei din Moldova, dar după cum am menționat deja, în urma conflictului cu A.A.Prozorovski fusese detaşat în Lituania.

Armata din Moldova la momentul preluării conducerii de către Kutuzov număra 46 240 oameni.[6] În perioada 1806-1811 doar a cincea parte din persoanele promovate în grade de ofițer aveau pregătirea militară.[7]

Kutuzov a preluat conducerea armatei de la generalul Langeron, care în memoriile sale s-a arătat oarecum consternat de activitatea noului comandant suprem: „Kutuzov, la scurt timp după venirea sa încetase să se constrângă. Lenea, calitatea sa dominantă acoperise totul şi mi-am dat seama în timp scurt, cât este de josnic. Kutuzov avuse întotdeauna destul cuget, însă defectele sale erau mult mai pronunțate decât gradul său de

[1] Де Местр Ж. Петербургские письма. 1803-1817. СПб.: Инапресс, 1995, с. 206.
[2] Тизенгаузен Е. Ф. Князь Михаил Илларионович Голенищев-Кутузов-Смоленскй. Письма его дочери графине Е. М. Тизенгаузен, во втором замужестве Хитрово // Русская старина. Т. Х. Спб, 1874, с. 361.
[3] Ibidem, p. 342-343, 344, 346, 347, 355-356.
[4] Письмо графа Ф. Растопчина Александру I после оставления Москвы. http://academkniga.ru/-1812-
[5] М.И. Кутузов. Сборникдокументов. Том III (1808–1812). Москва: 1952, с. 293, 295-296.
[6] Михайловский-Данилевский А. И. Op. Cit., p. 26.
[7] Богданов Л.П. Русская армия в 1812 году. Москва: Воениздат, 1979, с. 75.

înțelepciune …”.[1]

Implicarea abuzivă a comandanților supremi ai armatei din Moldova în problemele interne ale Țărilor Româneşti, inclusiv numirea persoanelor loiale în înaltele funcții administrative, devenise o practică obişnuită. La 3 aprilie 1811, Kutuzov îi ordona general-maiorului Ştetter, vice-preşedintele Divanului Țării Româneşti, să impună Divanul ca să întreprindă măsurile necesare pentru construirea, în cel mai scurt timp, a două poduri peste râul Olt,[2] evident pentru necesitățile armatei ruseşti.

M.I. Kutuzov a excelat în ceea ce priveşte implicarea în diverse scheme de promovare a persoanelor loiale în funcții administrative şi acordarea diferitelor înlesniri şi privilegii anturajului său. Astfel, în scrisoarea sa către V.I. Krasno-Milaşevici din 22 noiembrie 1811 M.I. Kutuzov insista ca funcționarii desemnați pentru anul 1812 să fie numiți cu aprobarea sa, datorită „circumstanțelor politice actuale”.[3] Langeron, în memoriile sale, constata că Kutuzov în timpul sejurului său la Bucureşti „ nu se mai jena de nimic, îndreptându-se spre cele mai ruşinoase canalii, înfruntând gradul cel mai revoltător al respectului față de sine însuşi”. Iar după descrierea detaliată a personajelor din grupul de şarlatani şi oportunişti cu care s-a înconjurat Kutuzov la Bucureşti, constata cu regret: „în această mocirlă se prezenta public un bătrân de 68 de ani, decorat cu toate ordinile Rusiei. În mijlocul acestei societăți murdare îşi petrecea viața sa. Nimic nu era mai dezgustător decât un bătrân mizerabil şi ceea ce accentua această josnicie erau relațiile condamnabile cu cei ce îl înconjurau. El nu putea să le refuze nimic acestor paraziți. Ei dispuneau de toate locurile şi de toate grațiile”. ... „Cancelaria lui Kutuzov era de asemenea nucleul tuturor intrigilor. Slabul şi culpabilul bătrân era tachinat de toți indivizii care căutau să profite de încrederea sa şi care din moment ce au obținut o oarecare încredere, abuzau cu indecență şi fără nici o mustrare de conştiință. ... Fiecare dintre aceşti angajați, dintre aceşti paraziți, inculpați, aveau un scop: dorința de a ocupa un post sau o avere cu orice preț”.[4]

Potrivit lui Langeron, contele Vorontov spunea, cu răutate, dar foarte potrivit, că acestei societăți nu-i lipsea ca să fie perfectă decât prezența soției şi a celor două fiice mai mari ale lui Kutuzov.[5]

Abuzurile comise de militarii ruşi în timpul aflării lui Kutuzov în funcția de comandant suprem al armatei din Moldova au atins dimensiuni

[1] Memoriile contelui Langeron ... , p. 327.

[2] М.И. Кутузов. Сборник документов. Том III (1808–1812). Москва: 1952, с. 299.

[3] Ibidem, p. 706.

[4] Memoriile contelui Langeron ... , p. 382-383.

[5] Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă, Vol. I ... , nota 184 de la subsolul paginii 356.

considerabile, fapt ce l-a determinat pe Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni să intervină pentru clarificarea sau soluționarea unor situații. Aceasta a dus la faptul că relațiile dintre ei au devenit tensionate, iar oponenții mitropolitului erau susținuți de către Cutuzov. Este elocvent în acest sens cazul mitropolitului Ignatie. Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni l-a trimis pe P. Kunițki la Bucureşti pentru a elucida la fața locului activitatea mitropoliei. P. Kunițki a depistat un şir de nereguli şi abuzuri pe care le-a expus în raportul său către Gavriil Bănulescu-Bodoni, care la rândul lui l-a trimis către ober-procurorul Sinodului. Cu toate că a fost luată decizia de demitere a mitropolitului Ignatie, Cutuzov nu numai că a refuzat să o îndeplinească, dar şi l-a expulzat pe P. Kunițki din Bucureşti.[1]

Întreținerea numeroasei armate de ocupație a fost pusă, practic, în grija autorităților autohtone şi pe seama populației. Grija pentru aprovizionarea continuă şi în siguranță a armatei impunea comandamentul rus să intervină periodic pentru ca jafurile şi abuzurile să nu degenereze în exterminarea totală a locuitorilor. În dispoziția dată generalului F.F. Erteli la 10 august 1811, Kutuzov menționa: „trebuie să mă preocup să nu ajungem la secătuirea țării de grâne, pentru a preveni situația din anul trecut, când locuitorii mureau de foame”.[2]

Sporirea impozitelor, rechizițiilor, dărilor, prestațiilor arbitrare suplimentate de abuzurile, jafurile şi crimele comise de militarii ruşi provocau, nemulțumirea locuitorilor față de regimul de ocupație. Pentru a supravețui locuitorii părăseau satele şi se ascundeau în locuri mai puțin accesibile.

Situația țăranilor a fost descrisă de Langeron astfel: „Nenorociții țărani români au fost atât de cumplit chinuiți încât mulți au fugit în Transilvania. S-au văzut ispravnici aşezând femeile pe cărbuni şi biciuind copiii ca să le smulgă puținii bani ce le rămăseseră după ce soții sau tații fugiseră. ... dar nici unul din aceşti ucigaşi n-a fost pedepsit decât cu pierderea slujbei şi mulți şi-au păstrat-o chiar. În această împrejurare Kutuzov a manifestat o indiferență absolut de neiertat”. Acelaşi Ciceagov trecând prin Moldova şi Țara Românească a remarcat că peste tot, casele erau abandonate şi că locuitorii se ascundeau prin păduri pentru a scăpa de rechizițiile autorităților şi persecutările soldaților.[3]

Dionisie Eclesiarhul, un cronicar contemporan, a exprimat cel mai bine sentimentele locuitorilor față de o armată care venise să-i elibereze, dar care se purtase mai aspru aproape decât otomanii: „nu le mai ajungea case sau

---

[1] Филипенко А. Петр Куницкий. http://odesskiy.com/k/kunitskij-petr-semenovich.html

[2] Călători străini despre Ţările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă, Vol. I ... , p. 431.

[3] Ibidem, p. 358.

loc a încăpea ... şi nu-i mai putea sătura şi încă şi fura tot ce găsea".[1]

Această stare de lucruri a generat o atitudine de ostilitate față de autoritățile ruse, sau cum afirma L. Casso: „populația a pierdut încrederea în posibilitatea administrației noastre de a-i micşora suferințele".[2] Oficialitățile ruse recunoşteau la 1813, că „această țară … jefuită şi pustiită de operațiile militare din anii 1806-1810 prezintă un pustiu vast şi nepopulat".[3]

Tradiția de a jefui populația paşnică era adânc înrădăcinată în armata rusă. Jefuirea civililor a fost o mare problemă şi în timpul invaziei lui Napoleon, când populația era jefuită de propria armată. În adresa sa din 18 august 1812 către comandantul gărzii populare moscovite (opolcenie) general-locotenentul I.I. Markov, Kutuzov menționa că jafurile au luat proporții foarte mari şi că este necesar de a lua măsurile necesare pentru contracararea fenomenului.[4] În aceeaşi zi, în chiar ordinul cu numărul 2 emis în calitatea sa de comandant suprem al armatelor ruseşti, M.I. Kutuzov constata că poliția militară, a prins peste 2000 de dezertori. Iar „deprinderea de a se ocupa de jafuri, tolerată de comandanți, a influențat moralul soldatului transformându-se aproape în obişnuință".[5] Prin rescriptul său din 29 septembrie 1812 Alexandru I îi cerea lui Kutuzov luarea celor mai severe măsuri pentru a extermina fenomenul jefuirii populației, viciul cel mai defectuos şi criminal al soldatului dator să-şi apere patria.[6]

Dacă soldații ruşi la ei acasă, în condiții foarte grele pentru țara lor se ocupau de jefuirea conaționalilor, e lesne de închipuit ce comportament aveau aceşti soldați în teritoriile străine ocupate, cum erau Țările Româneşti.

În acelaşi timp, Kutuzov a manifestat o foarte mare preocupare față de aranjarea şi menajarea coloniştilor transdanubieni în teritoriile româneşti ocupate de ruşi. Pentru a le crea condiții favorabile, coloniştii transdanubieni au fost scoşi de sub jurisdicția Divanurilor. A fost creat un Comitet de tutelă abilitat să se ocupe cu administrarea lor, condus de curatorul coloniştilor – consilierul de stat A.Koronelli.[7] Potrivit dispoziției lui Kutuzov din 26 aprilie 1811, coloniştii transdanubieni au fost scutiți de orice tip de prestații şi

[1] Apud Georgescu V. Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre. Ediţia a III-a. Bucureşti, Humanitas, 1992, p.87.

[2] Кассо Л. Op. Cit., p. 203.

[3] Tomuleţ V. Op. Cit., p. 11.

[4] Русская старина, Т. 88, 1896, с. 648.

[5] М.И. Кутузов. Сборник документов. Т. IV, Часть 1, (июль – октябрь 1812 г.). Москва, 1954, с. 93.

[6] Собрание высочайших манифестов, грамот, указов, рескриптов, приказов войскам и разных извещений последовавших в течении 1812, 1813, 1814, 1815 и 1816 годов. Санктпетербург, 1816, с. 40.

[7] Устройство задунайских переселенцев в Бессарабии и деятельность А.П. Юшневского. Сборник документов. Кишинев, 1957, с. 4-5, 18-19.

impozite pe o perioadă de trei ani „cu posibilitatea prelungirii termenului încă cu câțiva ani”.[1]

La 16 iulie 1811 Kutuzov solicita sprijinul Mitropolitului Gavriil în ceea ce priveşte scutirea coloniştilor stabiliți pe terenurile mănăstireşti de plata zeciuleii în folosul proprietarilor. Se preconiza ca aceste cantități de grâne să fie acumulate într-un fond de rezervă destinat ajutorării coloniştilor mai săraci, gestionat de A. Koronelli,[2] caracterizat de generalul Langeron drept „cel mai rău dintre mizerabilii şi ingrații acestei fundături”.[3]

Către luna martie a anului 1812 peste 20 000 de familii au profitat de condițiile create şi s-au stabilit cu traiul pe malul stâng al Dunării.[4]

Una din sarcinile puse în fața lui Kutuzov în calitatea sa de comandant suprem al Armatei din Moldova era încheierea grabnică a păcii cu Turcia. Dar, după cum s-a constatat ulterior la curtea din Petersburg, el nu manifesta suficient interes pentru realizarea acestei sarcini. În afară de inactivitatea sa proverbială, Kutuzov nu se grăbea să încheie pacea deoarece se temea că va fi înlăturat de la conducerea armatei.[5] La 18 aprilie 1812 Kutuzov îi scria soției sale: „Dacă va da Dumnezeu şi voi putea semna pacea, am temeri că nu voi fi admis la Petersburg. În fine, pare-se că în armată nu mai am ce face. Posturile, slavă Domnului, sunt ocupate de oameni demni. Toate se vor realiza doar dacă va fi pace cu turcii ...”.[6]

În condițiile în care războiul cu Napoleon era iminent, Alexandru I cerea insistent de la Kutuzov încheierea cât mai grabnică a păcii cu Poarta. De fostele ambiții privind anexarea principatelor nici nu era vorba. Astfel, în rescriptul său din 22 martie 1812 către M.I. Kutuzov țarul Alexandru I insista asupra încheierii cât mai grabnice a păcii cu Turcia: „Veți face un mare serviciu Rusiei încheind cât mai grabnic pacea cu Poarta. Vă implor, ca manifestare a dragostei față de patrie, să acordați toată atenția şi eforturile dumneavoastră pentru realizarea acestui scop. Vă veți asigura o glorie veşnică. Orice pierdere de timp în circumstanțele create este un rău absolut. Eliminați activitățile secundare, şi cu clarviziunea ce vă caracterizează, asumați-vă realizarea acestui important lucru”. Alexandru I i-a permis lui Kutuzov să accepte, cu titlu de excepție, şi pe propria răspundere, stabilirea hotarului pe râul Prut doar în condițiile în care Poarta ar accepta semnarea unui tratat de alianță cu Rusia.[7]

---

[1] Ibidem, p. 1-2.
[2] М.И. Кутузов. Сборник документов. Том III (1808–1812). Москва, 1952, с. 500.
[3] Memoriile contelui Langeron ... , p. 382.
[4] Устройство задунайских переселенцев в Бессарабии ... , с. 37.
[5] Из записок графини Эдлинг, урожденной Стурдза" (писано в 1829 г.) // Русский Архив, 1887 г., т. I., с. 209.
[6] М.И. Кутузов. Письма. Записки. Москва: Воениздат, 1989, с. 285.
[7] Фельдмаршал Кутузов. Сборник документов и материалов. Москва, 1947, с. 136-137.

Între timp, deoarece lucrurile nu avansau în direcția dorită de țar, la curte creştea nemulțumirea față de activitatea lui Kutuzov. Lucrul acesta este confirmat şi de Langeron care scria în memoriile sale: „Eram în luna lui decembrie şi negocierile nu avansau. La Petersburg erau nemulțumiți. Se vorbea deja de rechemarea lui Kutuzov. Soția sa îi transmise zvonurile care se auzeau şi l-a sfătuit să instaureze pacea înaintea sosirii succesorului său, pe care ea nu-l cunoştea, dar se zvonea că acesta ar fi fost Ciceagov".[1] Zvonurile că va fi demis l-au făcut pe Kutuzov să impulsioneze , negocierile cu turcii. După cum relatează Lanjeron, Kutuzov, în una din zile, l-a convocat la ora 7.00 el fiind disponibil, de obicei la orele 10^{00} – 11^{00} şi i-a vorbit „de ceea ce era însărcinat a face, şi ce nu reuşise încă, şi că va pierde reputația şi gloria sa dacă nu va semna pacea".[2]

Alexandru I, în discuția cu amiralul P.V. Ciceagov, a evaluat situația creată în felul următor: „ ... pacea noastră cu Turcia nu avansează; în loc să se apropie pare că se depărtează. Excesele trupelor noastre în Moldova şi Țara Românească i-au exasperat pe locuitori, neglijența şi intriga domnesc în privința asta. De altfel nu cred că actualul comandant (generalul Kutuzov), autorul acestui rău, e în stare să realizeze ceva care ar cere energie, bunăvoință şi grabă în execuție".[3]

F.V. Rostopcin scria: „nu există nici o îndoială referitor la faptul că pacea ar fi putut fi încheiată mai înainte, dar Kutuzov, fiind convins că după încheierea păcii va fi înlăturat de la conducerea armatei şi ignorând ordinele primite, a considerat că este mai bine pentru dânsul să tergiverseze tratativele; dar când a aflat că în locul său a fost numit Ciceagov, nu a vrut să-i cedeze onoarea de a fi încheiat războiul şi în trei zile a încheiat pacea".[4]

Nerăbdarea lui Alexandru I şi cuvintele dure în adresa lui M.I. Kutuzov, care în viziunea curții imperiale întârzia neîntemeiat tratativele cu turcii, din perspectiva invaziei napoleoniene, erau justificate. În situația creată, Alexandru I i-a decizia să-l înlocuiască pe M.I. Kutuzov cu amiralul P.V. Ciceagov, care a fost numit comandant suprem al armatei de la Dunăre, al flotei Mării Negre şi guvernator general al Moldovei şi Țării Româneşti.

Trimițându-l pe P.V. Ciceagov să-l înlocuiască pe M.I.Kutuzov țarul i-a înmânat două rescripte: unul din 5 aprilie - în cazul în care tratatul de pace nu era semnat, prin care M.I. Kutuzov era rechemat la Peterburg în calitate de membru al Consiliului de Stat şi altul din 9 aprilie - în cazul în care tratatul era deja semnat, M.I. Kutuzov era invitat în capitală pentru a fi decorat

[1] Memoriile contelui Langeron ... , p. 365.
[2] Ibidem, p. 366.
[3] Из записок адмирала Чичагова // Русский Архив, № 8-9, 1870, с. 1522-1523.
[4] Ростопчин Ф. В. Записки о 1812 годе // Русская старина, 1889, № 12, с.665.

pentru meritele sale.[1] La 6 mai 1812 P.V. Ciceagov a sosit la Bucureşti şi aflând că Kutuzov semnase articolele preliminarii ale tratatului de pace în ajun, la 5 mai, i-a înmânat rescriptul din 9 aprilie. P.V. Ciceagov a întârziat doar o singură zi.

Așa dar, prin ce s-a făcut remarcabil acest general rus Kutuzov pentru Țările Româneşti, care a fost rolul lui în prosperarea poporului român? Pentru ce merite şi astăzi sunt străzi ce-i poartă numele şi busturi ce-i imortalizează chipul? Spre exemplu, în Ploieşti există o stradă ce-i poartă numele, iar un bust al lui Kutuzov, sculptat de Mihai Onofrei, este amplasat în curtea spitalului Filantropia din Bucureşti.[2] În Republica Moldova, până în prezent, în multe oraşe, în special din regiunea Transnistreană şi UTA Gagauz-Yeri mai există străzi ce poartă numele Kutuzov. Până în anul 1988 în R. Moldova a existat şi un raion Kutuzov.[3]

Generalul rus Kutuzov, care a reuşit prin înşelăciune şi viclenie, să încheie îndelungatul război ruso-turc în condiții avantajoase pentru Rusia, dar cu consecințe grave pentru Țările Româneşti, nu merită să fie proslăvit nejustificat. Pentru români, Kutuzov nu a fost nimic mai mult decât comandantul suprem al armatei ruseşti de ocupație care a jefuit nemilos Țările Româneşti şi care a contribuit la dezmembrarea Moldovei.

1.2. Consecințele politico-juridice ale anexării Basarabiei

Prin semnarea la 16/28 mai 1812 a Tratatului de pace de la Bucureşti a luat sfârșit războiul ruso-turc din 1806-1812, unul dintre cele mai îndelungate şi mai costisitoare războaie pentru Țările Româneşti.

Tratatul includea 16 articole de bază şi, separat, încă două articole secrete. Articolele 4 şi 5 afectau direct destinul Principatului Moldovei. Alexandru I, țarul Rusiei, a ratificat tratatul la 11 iunie 1812, doar cu o singură zi înaintea trecerii peste râul Niemen a armatei franceze. Schimbul actelor de ratificare a avut loc la Bucureşti la 2 iulie 1812. [4]

Tratatului de pace de la Bucureşti a stabilit noul hotar dintre Principatul Moldova şi Imperiul rus pe râul Prut. Astfel, pretențiile Rusiei de anexare a

---

[1] Фельдмаршал Кутузов. Сборник документов и материалов. Москва, 1947, с.138-139; М.И. Кутузов. Сборник документов. Том III (1808–1812). Москва, 1952, с. 867.

[2] Se consideră că amplasarea bustului lui Kutuzov în curtea spitalului s-ar datora faptului că el ar fi fost unul din iniţiatorii fondării respectivului spital. Potrivit relatărilor unui contemporan, Kutuzov cu ocazia unui bal oferit în cinstea sosirii sale la Bucureşti, a deplâns inexistenţa instituţiilor medicale în oraş, după care a băgat mâna în buzunar şi a scos un pumn de galbeni pentru a se începe o subscripţie, gest urmat şi de ceilalţi boieri. (Galeşescu Alexandru G. Eforia spitalelor civile 1832-1932. Bucureşti: Tipografia G. A. Lăzăreanu, 1899, p. 656.)

[3] Raionul Ialoveni a fost format în anul 1977 cu denumirea iniţială de Kutuzov, schimbată ulterior (1988) în denumirea istorică Ialoveni.

[4] Jarcuţchi I., Mischevca V. Pacea de la Bucureşti. Chişinău, 1993, p. 174-175.

Țării Româneşti şi Moldovei au fost constant diminuate în timpul confruntărilor armate, dar mai ales, în timpul rundelor de nogocieri desfăşurate sub ochiul vigilent al marilor puteri şi în special al Franței. Rusia a fost impusă să-și tempereze ambițiile expansioniste, renunțând ca hotar la Dunăre, apoi la Milcov, Siret, pentru ca, în final, să-l obțină la Prut.[1]

Anexarea Basarabiei a reprezentat punctul culminant al expansiunii teritoriale rusești, promovată consecvent de-a lungul secolului al XVIII-lea, pe seama Imperiului otoman. După cum constata generalul rus A.N. Kuropatkin, prin războaiele din secolele XVIII-XIX, Rusia cu susținerea parțială a Austriei, a redus posesiunile turcilor de pe continentul european de la 15.454 de mile pătrate în anul 1700 la 2.755 de mile pătrate în 1879.[2] Ulterior, chiar dacă va depune eforturi considerabile în timpul războaielor din 1828-1829, 1853-1856 şi 1877-1878, şi în pofida unor victorii diplomatice, Rusia așa și nu va mai reuşi sa-şi transfere hotarul dincolo de Prut. Mai mult chiar, în 1856, urmare a înfrângerii suferite în războiul Crimeei, chiar va fi impusă să retrocedeze Moldovei trei județe din sudul Basarabiei (Cahul, Ismail şi Bolgrad), care vor fi în componența României până la 1878.

Actul din 1812 a constituit un gest arbitrar de expansiune şi cotropire. Turcia, sfidând normele dreptului internațional, a cedat teritoriul unui stat cu care se afla în relații de suzeranitate şi care, de fapt, nu-i aparținea.[3] Fiind vasală a Porții Otomane, Moldova nu şi-a pierdut calitatea de stat suveran, menținându-şi statalitatea națională, sistemele politic, economic, juridic, administrativ, fiscal şi religia.[4]

„Imperiul rus, fără nici un drept istoric, etnic sau politic a „sfâşiat" jumătate din teritoriul Moldovei" [5] - aşa a calificat actul din 1812 M. Kogălniceanu, tălmăcind astfel atitudinea sa de neacceptare a evenimentului respectiv. Iar „complicitatea Rusiei la violarea unui contract de drept internațional, - menționa N. Titulescu, - nu poate crea dreptul".[6] Prin iscălirea tratatului de la Bucureşti nu şi-au respectat obligațiile față de

[1] Cernovodeanu P. Români şi ruşi. Politică şi încuscriri. În: Magazin istoric, 1996, nr. 4, p. 63.

[2] Куропаткин А. Н. Русская армия. СПб.: ООО „Издательство Полигон", 2003, с. 274.

[3] Conform concepţiilor dreptului musulman lumea se diviza în trei categorii: 1) „ţara islamului" („dar al-islam") – teritoriile administrate de guvernanţi musulmani în baza dreptului musulman; 2) „ţara războiului" („dar al hard") – ţările populate de „necredincioşi" sau de musulmani aflaţi sub suzeranitatea „necredincioşilor" şi împotriva cărora trebuia declanşat „războiul sfânt" (djihad, gazavat); 3) a treia categorie, intermediară, era „ţara păcii"(„dar al-ahd") – tributarii Porţii otomane din categoria cărora făceau parte şi Principatele Române.

[4] Dragnev D. Instaurarea regiumului turco-fanariot în Moldova. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 2, 1992, p. 75-76. Grama, D. Evoluţia statutului juridic al Basarabiei în anii 1812-1818. În: Revista de Istorie a Moldovei, 1994, nr. 2, p. 62; Idem, Principatul Moldova – stat suveran sub protecţie. În: Revista de filosofie şi drept, 1998, nr. 2-3, p. 43-46.

[5] Apud Bodea C. Bucovina: momente din drumul ei spre 1918. În: Academica, 1992, nr. 26, p. 1.

[6] Titulescu N. Documente confidenţiale. Bucureşti, 1992, p. 83.

Moldova nici puterea „suzerană”, nici cea „protectoare”. Prin tratatul de la 28 mai 1812 Turcii cedau, menționa N. Iorga, fără să cunoască măcar limitele exacte, un teritoriu care nu la aparținea şi care făcea parte dintr-o țară a cărei integritate teritorială se angajaseră s-o respecte.[1]

Acest act ruşinos, constata C-tin Kirițescu, prin care două împărății încheiau o pace necinstită pe socoteala unui al treilea stat, care n-avea altă vină decât că era prea slab spre a se opune abuzivilor şi hrăpăreților lor vecini, a consacrat sfâşierea Moldovei în două bucăți şi robia celei mai mari şi mai bogate din cele două jumătăți, sub Imperiul rusesc.[2]

Schimbul actelor de ratificare a avut loc la Bucureşti în ziua de 14 iulie 1812.[3] Teritoriul anexat avea o suprafață cu 7400 km² mai mult decât rămânea Moldovei[4] şi aducea Imperiului rus importante avantaje. Achiziția teritorială măsura 828,68 mile pătrate, posesiunile teritoriale ale turcilor în Europa reducându-se până la 10037,53 mile pătrate.[5]

În Manifestul său din 5 august 1812, țarul Alexandru I afirma: „Această pace care ne-a fost dată de Dumnezeu, a adus foloase strălucite Imperiului Rusesc, cuprinzând în hotarele lui suprafața pământului bine populată şi fertilă care are întinderea de la Akkerman până la gurile râului Prut, care se află la o distanță de nouă verste de la Iaşi şi de la gurile acesteia până la frontiera Cezariană şi de acolo spre jos de Nistru, în total aproape 1000 verste, cuprinzând în ea cele mai vestite cetăți: Hotin, Bender, Chilia, Ismail, Akkerman şi multe alte oraşe comerciale”.[6]

Dacă luăm în considerație şi raptul teritorial din 1775, raportul dintre teritoriile rămase Moldovei şi cele răpite era următorul: Bucovina - 10442 km² (11%); Basarabia - 45630 km² (48%); Moldova - 38230 km² (41%).[7]

Boierimea Moldovei, la 26 octombrie 1812, a alcătuit un protest contra răpirii Basarabiei, care a fost înmânat de Domnitorul S. Calimach Porții. În protestul boierilor moldoveni se arăta că teritoriul cedat Rusiei avea o pondere deosebită în economia țării: „Din cele 200000 kile de grâu ce se trimiteau anual Turciei, 120000 proveneau din provincia cedată, 140000 ocale de unt din 300000; 120000 de vite față de 40000 din restul provinciilor; 625000 mii lei din birul Țării de 1695000 lei”, iar „din cei 120000 birnici cît erau în toată țara 80000 locuiau în partea cedată”.„Pierderea păşunelor din Bugeac, va aduce mari prejudicii creşterii vitelor, exportul vitelor aducând Moldovei

[1] Iorga N. Adevărul asupra trecutului şi prezentului Basarabiei. Bucureşti, 1940, p. 56.
[2] Kiriţescu C. Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919. Bucureşti, 1989, p. 77.
[3] Jarcuţchi I., Mischevca V. Pacea de la Bucureşti. Chişinău, 1993, p. 192.
[4] Nistor I. Istoria Basarabiei. Chişinău, 1991, p. 179.
[5] Куропаткин А. Н. Задачи русской армии. Т.II. С.-Петербург, 1910, с. 330.
[6] Apud Gore P. Anexarea Basarabiei. Chişinău,1992, p. 14-15.
[7] Mischevca V. Moldova în raporturile internaţionale la începutul secolului al XIX (1802-1812). Teza..., Chişinău, 1997, p. 127.

un venit de 3 milioane lei anual." [1]

Domnitorul însă a refuzat să prezinte un protest similar Congresului de la Viena, temându-se să nu aibă neplăceri din partea Rusiei. Fiind indignat de laşitatea Domnului, mitropolitul Veniamin Costachi a exclamat: „pentru Bucovina, Vodă-Ghica şi-a jertfit viața, iar noi pentru Basarabia, nu facem măcar un protest".[2]

Este important însă de menționat că acest demers a fost totuşi realizat, pe o cale indirectă, de către Ioan Caragea, domnul Țării Româneşti care a intervenit în susținerea boierilor moldoveni, prin cavalerul Frederic de Gentz, corespondentul său şi unul din secretarii lui Metternich şi ai Congresului de la Viena. Dar acesta a trimis domnului un răspuns dezamăgitor, arătându-i că „principile Metternich este pe deplin convins că orice încercare de a face Rusia a retroceda Porții teritoriul pe care dânsa l-a smuls în ultimul război, ar fi azi fără scop şi țintă".[3]

După anexare, Basarabia, dintr-un teatru de operațiuni militare, s-a transformat în principala bază de susținere şi aprovizionare a trupelor ruseşti, care continuau să acționeze în direcția Balcanilor.[4] Anexarea Basarabiei fusese, în spiritul oamenilor de stat ruşi, primul pas înspre realizarea unui îndrăzneț şi grandios program de cuceriri politice.[5] „Referitor la Principatele Dunărene, menționa generalul rus A.N. Kuropatkin, începând cu Tratatul de pace de la Iaşi din 1791, când o parte de localități cu populație moldovenească a intrat în componența Rusiei şi până la Convenției de la Balta – Liman din 1849, s-a putut de urmărit aspirația constantă a Rusiei de a încorpora aceste principate".[6]

„ … Anexiunea Basarabiei, menționa C. Kirițescu, era o etapă în năzuințele Rusiei de progresiune spre Constantinopol. Imoralitatea actului trebuia acoperită printr-o purtare blândă şi printr-o denaturare a înțelesului lui. Numele provinciei fu schimbat, Moldova dintre Prut şi Nistru deveni Basarabia, iar răpirea unei provincii de la legitimii ei proprietari, băştinaşii țării, fu înfățişată lumii ca eliberarea de sub turci a unei provincii creştine".[7]

Solidaritatea confesională creştin-ortodocsă şi lupta împotriva dominației Porții otomane musulmane, după cum menționa P.

---

[1] Apud Cernovodeanu P. Basarabia. Drama unei provincii istorice româneşti în context politic internaţional (1806-1920). Bucureşti, 1993, p. 50-51.

[2] Apud Georgescu-Vrancea C. Boierimea basarabeană şi pacea din Bucureşti din anul 1812. În: Arhivele Basarabiei, 1934, nr. 2, p. 179-180.

[3] Berindei D. Basarabia – 75 de ani de la reunirea din 1918. În: Academica, nr. 29, 1992, p. 1.

[4] Leşcu A. Regiunea pruto-nistreană în contextul politicii externe ruse din secolele XVIII-XIX. Aspecte istorico-militare. În: Revista militară, nr. 2(4), 2010, p. 59.

[5] Kiriţescu C. Op. cit., p. 78.

[6] Куропаткин, А. Н. Задачи русской армии. Т.II. С.-Петербург, 1910, с. 411.

[7] Kiriţescu C. Op. cit., p. 79.

Cernovodeanu, nu constituiau decât perdeaua de fum şi camuflajul în spatele cărora se țeseau urzelile ruseşti de expansiune şi cotropire.[1]

Motivele expansiunii ruse în Principate erau diverse. În primul rând, menționăm că expansiunea teritorială era direcția generală a politicii externe a Imperiului rus; în al doilea rând, anexarea Principatelor ar fi asigurat Imperiului rus controlul bazinului dunărean; în al treilea rând, teritoriile cotropite trebuiau să demonstreze țărilor din Balcani avantajele guvernării ruseşti, contribuind astfel la creşterea prestigiului internațional al Imperiului; în al patrulea rând, înainte de 1812, țăranii ruşi obişnuiau să fugă aici pentru a scăpa de şerbie; în sfârşit, anexarea ar fi garantat siguranța portului Odesa.[2]

Unul din motivele politicii expansioniste a țarismului față de principatele române a fost și necesitatea aprovizionării flotei ruse dislocate în peninsula Crimeea cu lemn necesar pentru construcția navelor. Deoarece Moldova era o țară împădurită și se afla la cea mai apropiată distanță de locul de dislocare a flotei maritime militare rusești din Marea Neagră, mai ales că era și conectată la mare prin râuri potrivite pentru transportul ieftin de lemn, prezenta o importanță strategică militară specială pentru Imperiul Rus. În 1809, constructorul de nave rus Tarusov a fost trimis în Principatul Moldovei pentru a identifica resurse de lemn pentru construcția navală. El a descoperit în ținutul Orhei masive de stejar care puteau fi valorificate la construcția navelor militare.[3]

Pe parcursul anilor 1505-1848 teritoriul Rusiei, se extindea zilnic în medie cu 110-141 Km^2. Agresivitatea țarismului luase o amploare deosebită la sfârşitul sec. XVIII – începutul sec. XIX.[4] Ultima treime a secolului al XVIII-lea a fost marcată de un nivel fără precedent al acțiunilor militare, care nu avut precedent în întreaga istorie a statului rus. Doar în treizeci de ani Rusia a fost implicată în șapte războaie. Iar în perioada 1805-1812, adică pe parcursul a doar opt ani, țarismul a fost angajat în opt războaie: în 1805, 1806-1807 și 1812 – cu Franța, în 1806-1812 – cu Turcia, în anii 1806-1813 – cu Iran, în 1807-1812 – cu Anglia, în 1808-1809 – cu Suedia, în 1809 – cu Austria (ultimele cinci războaie – simultan).[5]

Potrivit calculelor efectuate de generalul rus A.N. Kuropatkin, în secolele XVIII și XIX, pace a fost doar 72 de ani. În restul timpului Rusia a

---

[1] Cernovodeanu P. Români şi ruşi. Politică şi încuscriri. În: Magazin istoric, 1996, nr. 4, p. 64.

[2] Van Meurs W.P. Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă. Chişinău, 1996, p. 65-66.

[3] Кройтор Р. Воздействие деятельности человека на природу Пруто-Днестровского региона в исторической перспективе. În: Revista Arheologică, serie nouă, vol. VII, nr. 1-2, 2011, p. 278.

[4] Apud Grama D. Tendințele evoluției doctrinelor juridice în Moldova (1774-1859). București: Actami, 2000, p. 120.

[5] Троицкий Н.А. 1812. Великий год России. Москва: Омега, 2007, с. 104.

purtat 33 de războaie externe și 2 interne. În medie, pe parcursul secolelor XVIII și XIX, la fiecare 6 ani Rusia a fost angajată în războaie. Foarte frecvente au fost campaniile militare în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Dintre toate războaiele secolelor XVIII și XIX, fără războiul din Caucaz, Rusia a luptat doar 6 războaie pe teritoriul său timp de 6,5 ani. Celelalte războaie au fost purtate în afara Rusiei. Acest lucru a oferit Rusiei „avantaje extraordinare și a oferit oportunitatea de a fi mai operabili în comparaţie cu adversarii acelei epoci”.[1]

Fr. Engels, venerat de istoriografia sovietică, analizând politica expansionistă a țarizmului menționa: „Dacă pentru cuceririle Ecaterinei şovinismul rus mai găsise unele pretexte – nu vreau să spun de justificare, ci de scuză, – pentru cuceririle lui Alexandru nu poate fi vorba de aşa ceva. Finlanda este finlandeză şi suedeză, Basarabia – românească, iar Polonia Congresului – poloneză. Aici nici vorbă nu poate fi de unirea unor neamuri înrudite, risipite, care poartă toate numele de ruşi, aici avem de a face pur şi simplu cu o cucerire prin forță a unor teritorii străine, cu un simplu jaf”.[2]

Anexarea abuzivă a teritoriului dintre Prut şi Nistru la imperiul rus a generat „problema Basarabiei”, care constituie, de peste două secole, obiectul confruntărilor istoriografice, politice, identitare, ideologice şi de altă natură.

[1] Куропаткин А.Н. Русско-японская война, 1904-1905: Итоги войны. СПб., 2002, с. 94-95.

[2] Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. Издание второе. Т. 22. Москва, 1962, с. 31.

CAPITOLUL II
INSTITUIREA SISTEMULUI ADMINISTRATIV PROVIZORIU (1812-1818)

2.1. Implementarea sistemului administrativ provizoriu (1812-1816)

Potrivit articolului IV al Tratatului de pace de la Bucureşti Rusia a anexat partea de răsărit a Moldovei, situată între Prut, Dunăre şi Nistru, cu o suprafață de 45.630 km^2, cu 7400 km^2 mai mare decât teritoriul rămas sub oblăduirea Domnului Moldovei, incluzând 5 cetăți (Hotin, Tigina, Cetatea Albă, Chilia şi Ismail), 17 târguri, 683 sate cu o populație de 51.121 familii sau 482.630 locuitori, din care majoritatea (86%) erau moldoveni.[1]

După încheierea Păcii de la Bucureşti, misiunea de a primi teritoriul anexat i-a fost încredințată amiralului P.V. Ciceagov, noul comandant al armatei dunărene.[2] P.V. Ciceagov numit în funcție la 9/21 aprilie a venit la fața locului însoțit de Scarlat Sturdza şi fiul său Alexandru, care-i fuseseră numiți în calitate de consultanți. Sturdzeştii au fost incluşi în suita lui Ciceagov, mai mult din rațiuni politice, dar şi ca urmare a bunelor relații cu familia Ciceagov.[3] În calitate de şef al cancelariei diplomatice a armatei dunărene a venit în regiune I. Capodistria,[4] care a avut o mare influență asupra organizării administrative a Basarabiei.

Scarlat Sturdza (1750-1816),[5] cu studii la Leipzig,[6] rudă prin soția sa cu familia Moruzi, fost vornic şi vistiernic al Moldovei în 1792 şi-a vândut moşiile şi s-a stabilit cu traiul în Rusia,[7] unde i-a fost acordat rangul de consilier de stat activ. În afară de proprietatea latifundiară în zona râulețului Iagorlâc oferită de autoritățile ruse, Scarlat Sturdza a mai cumpărat o moşie în gubernia Moghiliov, unde a locuit până în 1801, când se mută cu familia la Sankt- Petersburg.[8]

---

[1] Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Inst., regulamente, termeni). Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Lexon-Prim, 2014, p. 593.

[2] Arhiva Naţională a Republicii Moldova (în continuare: ANRM), Fond. 1, inv. 1, d. 3995, f. 10, 11-11v.

[3] Poștarencu D. Scarlat Sturza. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 1-2, 2006, p. 78; Opaschi, C. Prinţesa Roxandra: o descendentă a Sturdzeştilor la curţile europene. În: Magazin istoric, 1999, nr. 10, p. 76; Cernovodeanu P. Românii şi ruşii. Politică şi încuscriri. În: Magazin istoric, 1996, nr. 4, p. 66.

[4] Сироткин В.Г. Борьба в лагере консервативного русского дворянства по вопросам внешней политики после войны 1812 г. и отставка И.Каподистрия в 1822 г. // Проблемы международных отношений и освободительных движений. Москва, 1975, с.6.

[5] Apud Ghervas St. Alexandre Stourdza sur la scène européenne: autopsie d'un échec. In: Revue Roumaine d'Histoire, T. XXXIX, nr. 1-4, 2000, p. 107.

[6] Iorga N. Istoria învățământului românesc, București: Editura Casei Școalelor, p. 98.

[7] Iorga N. Basarabia noastră. Chişinău, 1993, p. 128; Gorovei Şt. S. Sturdzeştii. În: Magazin istoric, 1994, nr. 3, p. 25; Bezviconi Gh. Profiluri de ieri şi de azi. În: Fapte trecute şi basarabeni uitaţi. Chişinău, 1992, p. 4.

[8] Poștarencu D. Op. cit., p. 77.

Aflându-se în gubernia Moghiliov Scarlat Sturdza l-a cunoscut pe amiralul Ciceagov, între familiile cărora se leagă relații de prietenie. Roxana Sturza (Edling), fiica lui Scarlat Sturdza scria în memoriile sale: „Îl cunoşteam din copilărie pe amiralul Ciceagov, care în timpul domniei lui Pavel, se afla în exil în vecinătate cu moșia noastră”.[1] Roxandra a menținut relațiile de prietenie cu soția amiralului Chichagov, în casa căreia a întâlnit și s-a apropiat de mulți oameni cunoscuți: frații de Maistre, contele Capodistria, Ypsilanti etc. Capodistria a găsit în ea un aprig susținător al ideii sale de eliberare a Greciei de jugul turc.[2]

P.V. Ciceagov a fost abilitat de autoritățile ruseşti să organizeze administrația civilă a Basarabiei.[3] După iscălirea păcii de la Bucureşti, el i-a ordonat lui I. Capodistrias să elaboreze un regulament de administrare provizorie a Basarabiei.[4] La elaborarea proiectului regulamentului privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei au contribuit și Scarlat Sturdza, Gavriil Bănulescu-Bodoni, Alexandru Sturdza, P.V. Ciciagov, V.I. Krasno-Milaşevici.[5]

Suportul juridic al sistemului de administrare implementat în Basarabia în primii ani de ocupație rusească l-au constituit următoarele documente oficiale: ,,Constituirea administrației provizorii în Basarabia”, ,,Instrucțiunile amiralului P.V.Ciceagov către S. Sturdza” și „Regulamentul privind organizarea celor două departamente și a adunării generale a guvernului regional”.

La 23 iulie 1812 P.V. Ciceagov semnează proiectul regulamentului privind constituirea administrației provizorii în Basarabia şi îl trimite spre aprobare la Petersburg. Regulamentul a fost elaborat ținându-se cont de modul anterior de administrare a Basarabiei, fiind menținute, într-o anumită măsură, particularitățile şi instituțiile administrative locale.

Autoritățile centrale ruseşti, care pregăteau terenul pentru noi intervenții în Balcani au încuviințat o astfel de abordare a problemei. În memoriul său către amiralul P.V. Ciceagov, Alexandru I menționa: ,,Organizarea care ați acordat-o Basarabiei este excelentă şi eu nu voi modifica absolut nimic”. La 2 august 1812, proiectul a fost semnat de către țar [6] şi e pus în aplicare cu titlul ,,Constituirea administrației provizorii în Basarabia”. Documentul avea următoarea structură: preambulul, în care a

---

[1] Из записок графини Эдлинг, урожденной Стурдза (писано в 1829 г.) // Русский Архив, 1887 г., т. I., с. 199.

[2] Фурсенко В. Эдлинг, графиня Роксандра Скарлатовна. http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biography/48649/Эдлинг (accesat la 13.04.2019).

[3] ANRM, Fond. 1, inv. 1, d. 3662, f. 18.

[4] Bezveconnâi Gh. Boierii Sturdza şi Basarabia. În: Arhivele Basarabiei, 1934, nr. 1, p. 37.

[5] Tomuleț V. Op. cit., p. 510.

[6] Кассо Л. Россия на Дунае и образование Бессарабской области. Москва, 1913, с. 198.

fost determinată structura teritorial-administrativă a noii provincii; prima parte, care conținea cinci articole ce reglementau situația autorităților militare; a doua parte, în cele şaisprezece articole ale sale se referea la administrația civilă a regiunii; a treia parte, conținea, în două articole, „privilegiile regiunii Basarabia”.[1]

Astfel, teritoriul cuprins între râurile Prut şi Nistru a fost numit de autoritățile ruseşti „Basarabia”, extinzându-se, în mod intenționat, numele propriu doar părții de Sud-Est a Moldovei.[2] „Se lua sub numele unui ținut tătăresc teritoriul de trei ori mai mare, al ținuturilor româneşti de peste Prut” – constata N. Iorga.[3] E necesar de remarcat faptul, că în textul tratatului de la Bucureşti nu apare toponimul „Basarabia” pentru teritoriul răpit de la Moldova, el fiind definit doar prin limitele care trebuiau să-l separe de Moldova. „Basarabia”, înainte de 1812, desemna doar partea de sud a Moldovei răsăritene, situație confirmată şi de D. Cantemir.[4]

Motivul care a determinat extinderea toponimului „Basarabia” asupra teritoriului anexat este de natură politică. Rusia a încercat să acrediteze ideea existenței unei entități statale distincte – Basarabia, deosebită de Moldova propriu-zisă. Pretinzând că a luat Basarabia de la Imperiul otoman, autocrația rusă încerca să creeze o motivare ideologică pentru raptul teritorial săvârşit pe seama Moldovei.

Autoritățile provinciale au fost divizate în civile şi militare. Autoritățile şi instituțiile civile erau conduse de guvernatorul civil, iar trupele militare şi garnizoanele cetăților se aflau în subordinea comandantului militar al Basarabiei.

Particularitatea principală a noii organizări administrative consta în faptul că guvernatorul civil şi comandantul militar al regiunii se aflau în subordinea directă a comandantului armatei dunărene, care era reprezentantul administrației centrale în regiune şi prin intermediul căruia se lua legătura cu guvernul central şi țarul.[5] De fapt, situația aceasta s-a menținut până la începutul anului 1813, când amiralul P.V. Ciceagov a fost pus în disponibilitate şi obligațiile sale referitoare la Basarabia, provizoriu şi mai mult formal, au trecut asupra lui M.I. Cutuzov. În noiembrie 1812, această misiune i-a fost încredințată lui S.C. Veazmitinov,[6] ministrul poliției, iar la 31 mai 1813, conform unui decret imperial, guvernatorul civil al

[1] ANRM, Fond. 1, inv. 1, d. 3995, f. 11-14.

[2] Chirtoagă I. Evoluţia semnificaţiei teritoriale a noţiunii Basarabia. În: Revista de istorie a Moldovei, 1994, nr. 2, p. 9-12.

[3] Iorga N. Basarabia noastră. Chişinău, 1993, p. 131.

[4] Cantemir D. Descrierea Moldovei. Chişinău, 1982, p. 31.

[5] ANRM, Fond. 1, inv. 1, d. 3995, f. 11v-12, f. 14.

[6] Contele Veazmitinov S.C. (1749-1819), general de infanterie, în perioada 1812-1816 a fost Preşedintele Comitetului de Miniştri şi Ministrul poliţiei 1812-1819.

Basarabiei a fost subordonat autorităților centrale ruseşti, el trebuind să se adreseze „în privința problemelor ce necesită rezolvare, pe baza dreptului pe care îl au toți guvernatorii, astfel ca în forma actuală de administrare a Basarabiei să nu intervină nici o schimbare până la emiterea unui decret”.[1]

În aceeaşi zi de 23 iulie, 1812, P.V. Ciceagov semnează ordinul de numire a lui Scarlat Sturdza în funcția de guvernator civil al Basarabiei, act confirmat oficial la 7 august 1812. Fiind numit în funcția de Guvernator civil al Basarabiei, Scarlat Sturza pleacă de la Bucureşti la Iaşi, unde soseşte anterior zilei de 6 august, şi prezintă Divanului Moldovei ordinul emis de Ciceagov despre numirea sa. La finele lunii septembrie Sturza vine la Chișinău, unde începând cu data de 2 octombrie 1812 intră efectiv în exercițiul funcțiunii, după trei luni de la schimbul instrumentelor de ratificare a tratatului de pace, zi fixată pentru evacuarea armatei ruse din Principatele Române şi pentru sistarea administrării comune sub supravegherea autorităților ruse. Sturza și-a onorat obligațiunile timp de șapte luni, ultimele dispoziții ale sale, înregistrate în condica de expediție, fiind datate cu 29 aprilie 1813.[2]

Numirea lui S. Sturdza în funcția de guvernator civil n-a fost incidentală. Numind un localnic în această funcție importantă se creea iluzia perpetuării în regiune a formelor vieții locale. S-a mizat şi pe faptul că pilda lui S. Sturdza îi va influența şi pe ceilalți boieri moldoveni să nu părăsească regiunea şi să colaboreze cu noile autorități. Doleanțele noilor autorități au fost intuite de Mitropolitul Gavriil, care într-o pastorală a sa afirma: „Vă ştie nu numai limba, ci şi pravilele şi obiceiurile pământului şi pentru aceea întru toate este gata a vă ajuta şi a vă mângâie”.[3] Numirea unui localnic în cea mai înaltă funcție administrativă a provinciei, după aranjamentele guvernanților ruşi, trebuia să atenueze nemulțumirea populației băştinaşe, generate de starea de incertitudine în care se pomenise după dezmembrarea Moldovei.

Guvernatorul civil se situa în fruntea administrației regionale. În exercitarea atribuțiilor era secundat de Cancelaria guvernatorului civil, instituită de Scarlat Sturdza la 4 decembrie 1812. În componența Cancelariei au fost desemnați: Piotr Somov, în calitate de şef al cancelariei, A. Iuşnevski – secretar, Kotov – ajutorul secretarului, P. Repe – traducător, Kohanovski – casier, Marseanka – registrator, Gulak – arhivar, Krasnoleadov şi Şirkevici – funcționari de cancelarie. La 12 august 1813 este încadrat în statele

[1] Кассо Л. Россия на Дунае и образование Бессарабской области. Москва, 1913, с. 198; Poştarencu, D. O istorie a Basarabiei în date şi documente (1812-1940). Chişinău, 1998, p. 70-71.
[2] ANRM, Fond.1, inv.1, d.3995, f.10, 22-23; Накко А. Очерк гражданского устройства Бессарабской области с 1812-1828. În: ЗООИД., Т.22. Одесса, 1900, с. 111; Poștarencu D. Scarlat Sturza. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 1-2, 2006, p. 78-79; Idem, Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus. Chişinău: Prut Internaţional, 2006 , p. 65.
[3] Apud Buzilă B. Din istoria vieţii bisericeşti din Basarabia. Bucureşti-Chişinău, 1996, p. 41.

Cancelariei în calitate de traducător comisul Ianachi Scordeli, care poseda limbile greacă, română şi turcă. Actele emise de Cancelarie erau semnate de S. Sturdza, pe care aplica și ştampila cu imaginea blazonului său.[1] Atât guvernatorul civil cât şi funcționarii din administrația provincială erau remunerați din contul veniturilor regiunii.[2]

Guvernatorul civil avea prerogativa de a selecta şi numi consilierii şi funcționarii cancelariei sale. Tot el numea ispravnicii în ținuturi. Ispravnici puteau fi numiți numai moldovenii care au jurat credință Rusiei sau ruşii. Persoanele stabilite cu traiul în regiune şi care nu aduseseră cu dânşii nici o proprietate erau considerați străini. Industria, ştiința şi arta, capitalurile băneşti, creşterea vitelor şi alte activități social - utile permiteau de a dobândi cetățenia rusă. Obținerea cetățeniei se confirma prin jurământul de credință față de Rusia. De competența sa ținea şi eliberarea paşapoartelor şi documentelor de călătorie. Învățământul public, de asemeni, trebuia să constituie obiectul atenției sale.[3] În chestiunile referitoare la administrarea Basarabiei el putea stabili legătura directă cu guvernatorii guberniilor vecine şi cu Domnitorii Principatelor.

Comandantul militar era obligat, la cererea guvernatorului civil, să-i pună la dispoziție unități militare pentru necesitățile administrării regiunii şi în caz de situații excepționale. Pentru asigurarea ordinii publice în oraşul său de reşedință, guvernatorul civil putea forma, provizoriu, detaşamente ale străjii populare.

Comandant militar al regiunii a fost numit general-maiorul I.M. Hartingh, comandantul cetății Hotin.[4] Autoritățile ruseşti considerau că I.M. Hartingh, fiind în relații de rudenie cu boierimea locală s-ar bucura de sprijinul acesteia. E necesar de menționat că Hartingh a fost căsătorit cu Elena Sturdza (1785-1831), fiica marelui logofăt Grigore şi a Mariei, născută Callimachi, soră şi mamă a ultimilor domnitori ai Moldovei.[5]

S-a declarat menținerea în Basarabia a legilor locale şi a „limbii moldoveneşti," care putea fi folosită în administrație şi justiție de rând cu cea rusă. Referitor la menținerea limbii române în circuitul administrativ şi juridic e necesară o remarcă. Limba localnicilor era admisă, dar în paralel cu cea rusă. În condițiile în care la organizarea administrativă a Basarabiei au participat mulți funcționari ruşi, care serviseră în administrația civilă a comandamentului armatei dunărene, iar mai tărziu au venit şi alții din guberniile centrale, limba română a fost pusă în condiții de inferioritate față

[1] Poștarencu D. Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus. Chișinău: Prut Internațional, 2006, p. 68-69.
[2] Ibidem.
[3] ANRM, Fond.1, inv. 1, d. 3995, f. 12v-13.
[4] ANRM , Fond. 5, inv. 1, d. 1, f. 3.
[5] Cernovodeanu P. Românii şi ruşii. Politică şi încuscriri. În: Magazin istoric, 1996, nr. 4, p. 67.

de cea rusă. Fiind proverbială ignoranța birocrației ruse, lucru confirmat şi de numeroase surse istorice, afirmăm cu certitudine că funcționarii ruşi veniți aici n-au manifestat nici cea mai mică dorință de a vorbi româneşte. Astfel, pretinsa menținere a „limbii moldoveneşti" nu a fost decât un bluf.

În scopul creării unei imagini favorabile „noua stăpânire" a acordat locuitorilor unele înlesniri. Toți cei „stabiliți deja în regiune, precum şi cei ce se vor stabili" erau scutiți pe timp de trei ani de plata impozitelor către stat şi erau eliberați de satisfacerea serviciului militar.[1]

Regulamentul privind instituirea administrației provizorii a Basarabiei din 2 august 1812 a funcționat până la emiterea de către Alexandru I, la 26 mai 1816, a Memoriului adresat namesnicului plenipotențiar al Basarabiei A.N. Bahmetev și care i-a servit ultimului drept directivă în vederea organizării administrative a regiunii Basarabia.[2]

Obiectivele noii administrații au fost detaliate în instrucțiunile amiralului P.V. Ciceagov către S. Sturdza. Chiar în primul punct al acestei instrucțiuni, fără echivoc, era definit principalul scop politic al administrației regionale: de a transforma Basarabia într-un loc de atracție pentru popoarelor vecine; de a menține ataşamentul lor față de Rusia şi de a le îngrădi de influența duşmanilor, consolidând astfel pozițiile Rusiei în Balcani. Pentru realizarea acestui scop erau recomandate două mijloace: a) asigurarea unei prosperități veritabile locuitorilor regiunii şi b) stăruința de a incita popoarele vecine spre acestă prosperare. Orice act de administrare trebuia realizat în aşa mod, încât să aibă rezonanță externă. Guvernatorul era obligat să asigure coloniştilor străini stabiliți în regiune condiții decente de trai, pentru ca ei să-şi găsească aici o „a doua patrie".

Pentru început se recomanda de a examina situația existentă în regiune şi anume: a) situația reală a populației; b) starea şi numărul proprietăților funciare; c) stabilirea terenurilor agricole ce ar putea trece în proprietatea statului. Era necesar de a organiza finanțele şi justiția. Ulterior se prevedea elaborarea unui cod de legi locale, care ar cuprinde următoarele domenii: a) drepturile politice ale locuitorilor; asigurarea dreptului nobilimii locale de a participa la administrarea regiunii prin accesul liber la funcții administrative; b) obținerea cetățeniei şi stabilirea în regiune; c) drepturile civile şi penale; d) finanțele, straja populară şi executarea sentințelor.

Pentru protejarea şi încurajarea comerțului, care trebuia să ocupe un loc important în preocupările guvernatorului civil, se recomanda atragerea investitorilor străini. În acelaşi timp, „reieşind din împrejurările războiului actual şi ale consecințelor previzibile, provincia poate deveni o rezervă de

[1] ANRM , Fond. 5, inv. 1, d. 1, f. 14.

[2] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 3. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 88.

alimente şi executoare a altor necesităţi militare”.[1]

Iată, deci, care era adevăratul scop al „grijii” manifestate de autorităţile ruseşti – de a transforma Basarabia într-un avanpost al politicii sale în Balcani. Prin aceasta şi se explică „grija părintească” a guvernanţilor ruşi faţă de administrarea provinciei cotropite.

Sub conducerea nemijlocită a guvernatorului Scarlat Sturdza a fost elaborat „Regulamentul privind organizarea celor două departamente și a adunării generale a guvernului regional”, adoptat și dat publicității la 2 februarie 1813.[2]

Guvernul era alcătuit din două departamente şi din adunarea lor comună. În adunarea comună a departamentelor erau convocaţi toţi consilierii din ambele departamente. Preşedinte al adunării comune a departamentelor era guvernatorul civil. Adunarea comună a departamentelor avea următoarele atribuâii: a) examina şi adopta deciziile definitive în chestiunile venite în apel de la departamente; b)examina chestiunile propuse de guvernatorul civil. Deciziile în cadrul adunării comune a departamentelor erau adoptate cu o majoritate simplă de voturi.[3]

Primul departament era alcătuit din trei direcţii: prima – pentru examinarea litigiilor civile; a doua – pentru cazurile penale şi anchetă; a treia – pentru supravegherea poliţiei. În cadrul primului departament activau următorii funcţionari: în prima direcţie – patru consilieri numiţi dintre boierii locali, un expeditor, un traducător, un şef de birou şi patru grefieri; în a doua direcţie – trei consilieri moldoveni, un consilier - ofiţer superior rus, un expeditor, un traducător şi trei grefieri; în a treia direcţie – un consilier rus, un expeditor şi doi grefieri. În afară de funcţionarii numiţi în statele de personal al departamentului mai erau: un secretar, un vagmistru şi patru paznici.[4]

La Regulament au fost anexate statele de personal și menționate instituțiile și funcțiile constituite de guvernatorul S. Sturdza, precum și numele funcționarilor angajați. În calitate de consilieri ai guvernului regional au fost numiți următorii funcționari: în prima direcţie a departamentului întâi au fost numiți: banul Dumitrache Râșcan, paharnicii I. Carp, P. Catargiu și stolnicul M. Râșcan, în statele de personal ale direcției fiind incluși şi secretarul Gr. Radu, un expeditor, un șef de birou și patru cancelariști; în direcția a doua au fost numiți: funcționarul rus Bukin, banul T. Bașota, paharnicul N. Catargiu, slugerul Filoftache, expeditorul A. Donici

[1] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т. 3. Кишинев, 1868, с. 110-113.
[2] Agachi A. Participarea guvernatorului civil Scarlat Sturdza la organizarea administrației Basarabiei (1812-1813). În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 1 (109), 2017, p. 71-72.
[3] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т. 3. Кишинев, 1868, с. 114.
[4] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 1, f. 2.

și trei cancelariști; în direcția a treia au fost numiți: consilierul P. Leibin, expeditorul V. Sinenko și doi cancelariști, iar pentru întregul departament au fost numiți doi translatori. În martie 1813, în primul departament au mai fost incluși expeditorul Topolski, cancelaristul Șizosmeatov, doi registratori și raportorul Lupu Ruset. În departamentul al doilea au fost numiți, în direcția a doua, consilierul M. Crupenschi, trezorierul E. Gane, translatorul Er. Ianov și doi cancelariști, restul posturilor rămânând vacante.[1]

Direcțiile nu erau abilitate să adopte decizii definitive. Ele efectuau lucrările de pregătire, iar deciziile erau primite de adunarea departamentului cu o majoritate de voturi. Dacă un membru al uneia din direcții avea o opinie deosebită de cea adoptată, ea se anexa la dosarul respectiv.[2]

Se confirma păstrarea legilor locale. Dosarele judiciare, inclusiv şi cele penale, trebuiau examinate conform legilor şi obiceiurile locale.

Primul departament avea în subordinea sa isprăvniciile şi organele de poliție.[3] Direcțiile aveau dreptul de a cere de la ispravnici, şefii de poliție, precum şi de la ceilalți funcționari din administrația ținutală îndeplinirea deciziilor departamentului şi a dispozițiilor guvernatorului civil. Dacă funcționarii din instituțiile administrative ținutale şi locale nu se conformau dispozițiilor primite, cazurile erau aduse la cunoştința guvernatorului civil.[4]

De competența primului departament ținea şi examinarea şi investirea cu titlu executoriu a actelor de vânzare şi de schimb încheiate între proprietarii de moşii.[5] În cazurile civile, dacă părțile erau satisfăcute de decizia luată de departament trebuiau să confirme acest fapt prin iscăliturile lor şi decizia se îndeplinea. Iar dacă nu erau de acord aveau dreptul de a o apela la adunarea comună a departamentelor.[6]

Cel de-al doilea departament, ca şi primul, se diviza în trei direcții:

Prima direcție – se ocupa de statistică şi era obligată să „cerceteze adevărata stare a populației, starea proprietății funciare, a terenurilor ce pot trece în proprietatea statului şi a altor proprietăți a statului, să acumuleze informații despre foloasele ce le poate aduce regiunea statului şi de asemenea să se ocupe de descrierea istorică, geografică şi topografică a regiunii";

A doua direcție – gestiona finanțele regiunii, de resortul său fiind

[1] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 1, f. 4, 16; Agachi A. Op. cit., p. 73-74.
[2] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т.3. Кишинев, 1868, с. 114-115.
[3] ANRM, Fond.5, inv.3, d.2, f.2.
[4] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т.3. Кишинев, 1868, с. 115.
[5] Georgescu-Vrancea C. Boierimea basarabeană şi pacea de la Bucureşti din anul 1812. În: Arhivele Basarabiei, 1934, nr. 2, p. 177.
[6] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т. 3. Кишинев, 1868, с. 114-115.

colectarea impozitelor, evaluarea veniturilor şi cheltuielilor regiunii, concesiunile, lucrările de antrepriză, stațiile de poştă, prestațiile locuitorilor față de stat. Trimestrial era prezentat adunării comune a departamentului un raport despre veniturile şi cheltuielile regiunii;

A treia direcție – supraveghea dezvoltarea industriei şi a comerțului.[1]

Fiecare direcție era condusă de un ofițer rus, ori de boieri moldoveni, desemnați de guvernatorul civil. În cel de-al doilea departament erau prevăzute următoarele funcții: în prima direcție – un consilier, un expeditor şi doi grefieri; în a doua direcție – un consilier, un contabil, un vistier, cinci grefieri şi un traducător; în a treia direcție – un consilier, un expeditor şi doi grefieri. În cadrul acestui departament mai activau: un secretar,un vagmistru şi doi paznici.[2]

Mecanismul adoptării deciziilor era analogic celui din primul departament. Decizia adoptată era iscălită de membrii departamentului şi trimisă spre aprobare guvernatorului. Lucrările în ambele departamente erau realizate în două limbi: rusă şi română, fiecare departament având două cancelarii.

Lucrările ambelor departamente trebuiau să se desfășoare în limbile rusă și română, din care cauză pentru fiecare departament au fost înființate cancelarii separate – rusă și română.[3]

Sistemul administrativ constituit de autoritățile ruse prin structura sa, continua, aparent, să aibă o anumită similitudine cu instituțiile administrative ale Moldovei. A fost asigurată şi predominarea numerică a boierimii locale în instituțiile administrative. În adunarea comună a departamentelor raportul dintre funcționarii locali şi cei ruşi era de şapte la cinci, dar cele mai importante posturi aparțineau, totuşi, funcționarilor ruşi.[4]

Una dintre primele acțiuni intreprinse de guvernatorul Sturza imediat după sosirea sa la Chișinău a fost instituirea în orașe a organelor de poliție de tip rusesc. La 2 octombrie 1812, Scarlat Sturza i-a încredințat funcționarului de clasa a VII-a Ioan Dicesculov (Dicescu), fost polițmaistru (șef al poliției) al orașului Iași, conducerea temporară a poliției din orașul Chișinău. Ulterior, au fost desemnați trei militari și doi funcționari ruși în posturile de polițmaiștri ai suburbiilor cetăților basarabene.[5]

Numirea în funcția de inspector a medicului Aleksandr Erlenvein în data de 22 ianuarie 1813 de către S. Sturdza poate fi considerată drept data

[1] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 33, f. 1.
[2] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 1, f. 2 verso.
[3] Agachi A. Op. cit., p. 74.
[4] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 75, f. 5.
[5] Poștarencu D. Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 12, 14-15.

constituirii Serviciului Sanitar al Basarabiei. În martie 1813 serviciul avea următorul stat de funcții: un inspector, un medic, un chirurg şi patru felceri. În legătură cu deplasarea lui A.Erlenvein la Sankt Petersburg pentru a-l însoți pe S. Sturdza, pe o durată de trei luni, funcția de inspector interimar al Serviciului Sanitar al Basarabiei îcepând cu data de 14 august 1813 a fost exercitată de medicul I. Volfingher.[1]

Au fost menținute instituțiile administrative la nivel local şi vechea divizare administrativ-teritorială în ținuturi. După cum rezultă din Raportul lui Scarlat Sturza adresat împăratului Alexandru I în data de 19 mai 1813 Basarabia era delimitată în 9 ținuturi: Hotin, Soroca, Iași, Orhei, Bender, Hotărniceni, Greceni, Codru, Reni (Ismail).[2] E lesne de observat că au fost menținute şi vechile denumiri ale ținuturilor, cu toate că ținutul Iaşi, de exemplu, reprezenta doar o parte din vechiul ținut a cărei reşedință rămase dincolo de Prut.

Ținuturile continuau a fi administrate de către ispravnici. Chiar în prima zi de guvernare a Basarabiei, Sturza a operat remanieri în cadrul isprăvniciilor, numind în ținuturi ispravnici noi, din rândul boierilor rămaşi în Basarabia: T. Crupenschi în ținutul Orhei, I. Donici în ținutul Soroca, medelnicerul C. Negre și stolnicul M. Vârnav în ținutul Hotin, stolnicul M. Râșcanu și I. Iamandi în ținutul Iași, medelnicerul C. Carp în ținutul Hotărniceni, serdarul Vasilache și A. Satovski în ținutul Bender, slugerul I. Tudor în ținutul Tomarova.[3] Ispravnicii, conform legilor locale, erau numiți pe un termen de un an şi îndeplineau atribuții: fiscale, administrative, judecătoreşti şi polițieneşti. În activitatea lor ei se conduceau de legile şi obiceiurile locale. Toate problemele şi litigiile civile erau examinate de ispravnic unipersonal şi de regulă, în mod verbal.[4]

În materie penală, competența de judecată a ispravnicilor era redusă la fapte de importanță minoră; ei nu puteau judeca omorurile, tâlhăriile, furturile. În cazurile enumerate ispravnicii făceau doar primele investigații. Beneficiile provenite din judecăți erau încasate de ispravnici. De resortul ispravnicilor erau şi problemele de hotărnicie.[5]

Din decretul imperial adresat la 29 martie 1813 (la cererea ispravnicului de Bender) Departamentului I al Guvernului Regional rezultă că până la adoptarea unor instrucțiuni speciale şi reieşind din considerentul că atât

---

[1] Poștarencu D. Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus. Chișinău: Prut Internațional, 2006, p. 91-92.

[2] Poștarencu D. Documente referitoare la administrarea Basarabiei de către guvernatorul civil Scarlat Sturza. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3, 2007, p. 96-97.

[3] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 145 ,f. 52; Poștarencu D. Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 15.

[4] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т. 3. Кишинев, 1868, с. 121.

[5] Oroveanu M.T. Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale. București, 1992, p. 185.

legile, cât şi obiceiurile locale nu erau cunoscute autorităților rusești, „isprăvnicia în activitatea sa poate să se conducă de dreptul local în măsura în care acesta este cunoscut funcționarilor moldoveni şi care ar corespunde rațiunii şi în mare parte normelor legale”.[1]

În ținuturile Orhei şi Hotin s-a menținut vechea titulatură: de serdar şi pârcălab. Titulatura acestor funcții s-a menținut şi după modiicările operate sistemului administrativ basarabean în 1816,[2] fiind desființate în 1818.[3]

Numărul de ispravnici din fiecare ținut a fost stabilit prin statutul de funcții al isprăvniciilor, aprobat în martie 1813, cu următoarea structură: în ținuturile Hotin, Soroca, Iași, Orhei și Bender – câte doi ispravnici, iar în ținuturile Hotărniceni, Codru, Greceni și Tomarova – câte unul.[4]

Către sfârşitul anului 1815 administrația ținutală avea următoarea structură:

- ținutul Hotin – administrat de doi pârcălabi,unul rus şi unul moldovean. Pîrcălabul rus era secundat de un secretar şi doi copişti, iar cel moldovean de un sameş şi doi funcționari dintre boierii moldoveni;
- ținutul Soroca – administrat de doi ispravnici, dintre care unul era rus. Ispravnicul moldovean îndeplinea şi funcțiile de sameş şi secretar;
- ținutul Iaşi – administrat de doi ispravnici (unul rus). La isprăvnicie erau angajați: cinci logofeți moldoveni, un secretar rus, şase funcționari de cancelarie, un traducător, doi revizori şi supraveghetori ai detaşamentelor de călăraşi;
- ținutul Orhei - administrat de doi serdari ce aveau reşedința în Chişinău. În cadrul isprăvniciei mai activau: un sameş care efectua lucrările de secretariat şi ținea evidența contabilă, un traducător şi câțiva copişti;
- ținutul Bender – administrat de doi ispravnici (unul rus). În administrația ținutală – un sameş, un secretar rus, un silvicultor şi câțiva funcționari de cancelarie;
- ținutul Greceni – administrat de un ispravnic rus. Era ajutat de un sameş şi câțiva copişti, întreținuți din contul ispravnicului;
- ținutul Codru – administrat de un ispravnic rus şi câțiva funcționari, conform statelor de personal stabilite;
- ținutul Hotărniceni – administrat de un ispravnic moldovean, un sameş şi cinci funcționari de cancelarie întreținuți din contul ispravnicului;

---

[1] Tomuleț V., Emilciuc A. Boicotarea de către funcţionarii ruşi a aplicării limbii moldoveneşti (române) în procedura judiciară din Basarabia: cazul isprăvniciilor Bender şi Hotin (29 aprilie 1818 – 29 februarie 1828). În: Studia Universitatis, 2011, nr. 10 (50), p. 132.

[2] La 24 iunie 1816, Bahmetiev a confirmat în funcţia de sărdar de Orhei pe căminarul Zamfirache Ralli, iar pârcălab de Hotin – consilierul titular Iamandi. A se vedea: ANRM, Fond. 5, inv. 2, doc. 289, f.1.

[3] Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. Partea I (1812-1830). Bucureşti, 1993, p. 34.

[4] Poștarencu D. Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 15.

- ținutul Tomarov (Reni) – administrat de un ispravnic rus, un sameş şi un secretar.[1] În ținuturile Bender şi Tomarov au fost numiți şi reprezentanți ai ispravnicilor: de la isprăvnicia Bender în Akkerman şi Chilia, iar de la cea din Tomarov - în Ismail.[2]

În 1816 a fost emisă o instrucțiune care reglementa activitatea ispravnicului. Instrucțiunea era alcătuită din 28 de articole şi se referea la atribuțiile ispravnicului privind menținerea ordinii publice (ispravnicul fiind conducătorul poliției locale) și executarea dispozițiilor administrației regionale; stabilea obligațiile şi acțiunile ispravnicului în caz de epidemii, molime, epizootii şi calamități naturale etc (ispravnicul era obligat să acționeze în conformitate cu legislația, neavând dreptul să amendeze sau să aplice pedepse corporale). Ispravnicul era dator să apere interesele locuitorilor; să lupte cu hoții şi vagabonzii; răspundea de sistemul de concesiuni din ținut; era responsabil de starea drumurilor şi a podurilor; însoțea trupele militare în cazul când acestea se aflau în trecere prin ținut şi era obligat să le asigure cu alimente, cu lemn pentru construcția carelor de provizii, să le asigure cazarea; să raporteze permanent despre mersul recoltării cerealelor; să informeze despre prețurile comerciale la cereale şi la alte produse alimentare; avea grijă să fie restituite vitele rătăcite; răspundea de amenajarea coloniştilor etc. Ispravnicul îşi exercita funcțiile doar în limitele ținutului de care era responsabil. Numit în exercițiul funcțiunii ispravnicul depunea jurământ de credință împăratului rus.[3]

Spectrul atribuțiilor exercitate de ispravnic depășea lista celor incluse în instrucțiune, dovadă fiind un raport prezentat de ispravnicul de Hotărniceni în 1816 preşedintelui Comitetului Provizoriu al Basarabiei I.H. Kalagheorghe din care rezultă următoarele responsabilități atribuite:

1. Ispravnicul examina litigiile care apăreau între negustori (privind activitatea comercial-industrială, situația familială etc.), boieri şi țărani. În cazul în care părțile nu erau satisfăcute de deciziile luate, ispravnicul prezenta dosarul, însoțit de documentele de rigoare, spre examinare instanțelor superioare. Ispravnicul nu avea dreptul să-i impună pe boieri să se prezente la isprăvnicie pentru soluționarea litigiilor, dar numai le aducea la cunoştință plângerea în care aceştia au fost implicați. În cazul în care boierii nu se conformau, ispravnicul raporta instanțelor superioare despre

[1] Свиньин П. Описание Бессарабской области // Записки Одесского Общества Истории и Древностей (În continuare: ЗООИД), Т. 6. Одесса, 1867, с. 268, 272, 280, 287, 292, 296, 309, 316, 318, 320.

[2] Накко А. Очерк гражданского устройства Бессарабской области с 1812-1828. // ЗООИД, Т.22, Одесса. 1900, с. 113.

[3] Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Inst., regulamente, termeni). Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Lexon-Prim, 2014, p. 343.

aceasta, iar decizia o adopta doar cu acordul instituțiilor abilitate a soluționa aceste probleme.

2. Conform obiceiului pământului, ispravnicul avea dreptul să pedepsească persoanele care încălcau legea, în afară de boieri şi boiernaşi.

3. Ispravnicul era obligat să prezinte anual guvernului informații despre recolta la cereale, cu explicațiile de rigoare: de câtă pâine este nevoie pentru alimentația locuitorilor şi câtă pâine rămâne pentru comercializare, iar guvernul urma să decidă ce cantitate de cereale poate fi exportată peste hotare.

4. Ispravnicul urmărea evoluția pe piață a prețurilor la carne şi la pâine şi, în dependență de capacitatea de cumpărare a industriaşilor, reglementa prețurile.

5. Ispravnicul era responsabil de încartiruire, monitoriza amplasarea militarilor pe la casele locuitorilor, în dependență de numărul şi starea economică a acestora. Conform obiceiului pământului, de încartiruire erau scutiți moşierii (în afară de categoriile inferioare ale cestei stări sociale) şi slujitorii cultului: preoții, diecii, diecele, paracliserii şi starostii bisericeşti.

6. Prin intermediul mazililor, ispravnicii aveau datoria de a cultiva în rândurile populației dragostea față de muncă.[1]

Ținuturile se divizau în ocoale. Ținutul Orhei se diviza în 12 ocoale, ținutul Hotin în 8, ținutul Bender în 3. Ținuturile Tomarov, Greceni, Codru şi Hotărniceni, având în componența sa un număr mic de localități, nu se divizau în ocoale. Ocoalele erau administrate de ocolaşi. Administrația satelor, practic, a fost menținută intactă.

În oraşul Chişinău şi în suburbiile cetăților Hotin, Bender, Akkerman şi Chilia au fost instituite organe de poliție de tip rusesc.[2] Organele de poliție aveau menirea să țină sub un control strict viața oraşelor, începând cu curățenia străzilor şi până la concepțiile politice ale locuitorilor.[3] În activitatea lor, aceste organe în care activa doar personal rus, se conduceau de prevederile legislației ruse şi de regulamentele speciale elaborate de Ministerul rus al poliției. Ele se aflau în subordinea guvernatorului civil şi a primului departament, iar la nivel local se subordonau comandanților cetăților sus-numite.[4]

Astfel, în linii generale, se prezenta sistemul administrativ, constituit în regiune de autoritățile ruse în primii ani după anexare.

Cu titlu de concluzie menționăm că politica administrativă promovată

---

[1] Ibidem, p. 344.

[2] ANRM, Fond. 2 , inv. 1 , d. 3 ,f. 11-12.

[3] Оганян Л.Н. Общественное движение в Бессарабии в первой четверти XIX века. Часть I. Кишинев, 1974, с. 33.

[4] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т. 3. Кишинев, 1868, с. 121, 134.

în primii ani de ocupație era impusă de necesitatea consolidării succeselor militare ale Imperiului rus. Autoritățile ruse, având drept scop imediat dominarea în Balcani, preconizau ca prin demonstrarea avantajelor stăpânirii ruseşti în Basarabia să atragă simpatia popoarele vecine de partea lor. De aceea, în primii ani după anexare, autoritățile ruseşti au promovat în Basarabia o politică administrativă specifică. Sunt menținute cu titlu provizoriu structurile administrative de nivel local, iar la constituirea instituțiilor administrative regionale se ține cont de structura, componența şi competențele Divanului moldovenesc.

Caracterul provizoriu al organizării administrative implementate în Basarabia era impus de situația în care se afla Rusia în acel moment. Incontestabil, implantarea în mod abuziv, a sistemului de administrare rusesc într-un teritoriu cu o populație majoritară română, care avea tradiții administrative şi juridice seculare şi o clasă nobiliară dispusă să mențină individualitatea poporului său, era o sarcină foarte complicată. E evident că în aceste condiții s-a ținut cont de starea de spirit antirusă a populației, mai ales a nobilimii, care a fost foarte mult afectată de dezmembrarea Moldovei. Țarismul rus, fiind constrâns de aceste realități, a fost nevoit să-şi modifice politica administrativă tradițională şi să tolereze în teritoriul cotropit un sistem administrativ asemănător, măcar formal, cu cel existent anterior.

Cu titlul de concluzie menționez:

- Imediat după anexare, autoritățile ruseşti promovează în Basarabia o politică administrativă specifică. Sunt menținute cu titlu provizoriu structurile administrative de nivel local, iar la constituirea instituțiilor administrative regionale se ține cont de structura, componența şi competențele Divanului moldovenesc.
- Caracterul provizoriu al organizării administrative implementate în Basarabia era impus de situația în care se afla Rusia în acel moment. Incontestabil, implantarea în mod abuziv, a sistemului de administrare rusesc într-un teritoriu cu o populație majoritară română, care avea tradiții administrative şi juridice seculare şi o clasă nobiliară dispusă să mențină individualitatea poporului său, era o sarcină foarte complicată. E evident că în aceste condiții s-a ținut cont de starea de spirit antirusă a populației, mai ales a nobilimii, care a fost foarte mult afectată de dezmembrarea Moldovei. Țarismul rus, fiind constrâns de aceste realități, a fost nevoit să-şi modifice politica administrativă tradițională şi să tolereze în teritoriul cotropit un sistem administrativ asemănător, măcar formal, cu cel existent anterior.
- Organizarea administrativă a Basarabiei, la prima etapă, a fost determinată şi de faptul că Rusia nu era sigură de posibilitatea menținerii teritoriului anexat în condițiile dificile în care se pomenise după încheierea Tratatului de pace de la Bucureşti. Ulterior, războiul cu Napoleon şi

campaniile militare europene au sustras atenția Rusiei de la regiunea anexată. Problemele basarabene au revenit în atenția autorităților ruse în a doua jumătate a anului 1815.

- Menținerea unor similitudini formale cu sistemul administrativ moldovenesc era dictată de un alt deziderat al politicii expansioniste ruseşti. Având drept scop imediat dominarea în Balcani, Rusia preconiza ca prin demonstrarea avantajelor stăpînirii ruseşti să atragă simpatia popoarele vecine de partea sa.

2.2. Disputa privind administrarea Basarabiei

Caracterul provizoriu al sistemului administrativ implementat în Basarabia a declanşat polemici privind administrarea ulterioară a regiunii. Acest sistem a fost calificat atât de nobilimea locală, cât şi de funcționărimea rusă ca o etapă tranzitorie spre un sistem de administrare mai desăvârşit. Deosebirea consta în faptul că fiecare din părți interpreta lucrurile din perspectiva propriilor viziuni și interese. Autoritățile ruseşti insistau asupra lichidării particularităților locale şi a uniformizării administrației din Basarabia cu cea din guberniile ruseşti. Nobilimea locală opta pentru menținerea structurilor şi instituțiilor constituite pe principiile administrative locale şi pentru folosirea legilor moldoveneşti şi a limbii române în toate domeniile de activitate. De fapt, menționăm, că nobilimea basarabeană nu era omogenă; după aspirațiile sale ea se diviza în două tabere: tabăra națională şi tabăra rusofilă, nereprezentativă, dar care era susținută de administrația rusă. Politica antinațională promovată de administrația Harting a generat o mişcare de rezistență a nobilimii basarabene pentru apărarea legilor, structurilor administrative, a limbii şi tradițiilor naționale. O urmare a administrării inoperante a regiunii a fost exodul masiv al populației peste Prut. Starea tensionată creată în regiune, rezultatele inspecțiilor efectuate la fața locului, aprecierile oficialilor ruşi, date administrației Harting, au determinat oficialitățile ruseşti să reorganizeze sistemul administrativ al Basarabiei atât la nivel regional, cât şi la cel local. În rezultatul acestei reorganizări sistemul administrativ al regiunii a fost completat cu instituții şi funcții noi. Aceste aspecte vor fi examinate în continuare.

O problemă controversată continuă a fi în literatura de specialitate momentul demiterii guvernatorului S. Sturdza. De aceea, referindu-ne la acest eveniment, care s-a produs la mai puțin de un an de la numirea sa în funcție, e necesar de a concretiza unele detalii. Unii istorici au afirmat că Scarlat Sturdza a fost demis conform ukazului emis de Alexandru I la 17

iunie 1813.[1] Cercetătorul Iu.Colesnic consideră raportul lui N.Baicov drept principala cauză a punerii în disponibilitate a guvernatorului Sturdza.[2] Alți cercetători, insistă asupra versiunii că Harting ar fi fost numit guvernator civil al Basarabiei în urma decesului lui Sturza în 1813.[3] Studierea documentelor de arhivă [4] ne-a permis să constatăm că cea mai veridică este versiunea ce aparține lui Gh. Bezviconi, care menționa că Scarlat Sturdza n-a fost înlocuit, ci a predat conducerea Basarabiei rudei sale, generalului Harting (soțul nepoatei sale de frate). [5]

După cum rezultă din decizia guvernului regional al Basarabiei din 20 mai 1813, guvernatorul S. Sturdza, în aceeaşi lună, din cauza bolii ce-l împiedica să-şi îndeplinească obligațiile de serviciu,[6] printr-o ordonanță oficială a predat atribuțiile funcției lui Harting, până la însănătoşirea sa.[7] Roxana Sturdza (Edling) scria despre boala lui S. Sturdza: „Tatălui meu i s-a poruncit să se ocupe de organizarea Basarabiei ... El s-a epuizat, jumătatea corpului a paralizat, astfel că el nu mai putea să-şi exercite atribuțiile”.[8]

Prin adresele din 19 mai 1813, I.M. Harting a adus la cunoştință ambelor Departamente ale guvernului provinciei Basarabia, mitropolitului Gavrul Banulescu-Bodoni şi altor persoane oficiale că el, în legătura cu îmbolnăvirea lui Sturza, a preluat conducerea administrației civile a Basarabiei până la însănătoşirea lui sau până la emiterea unui decret imperial în acest sens. Tot în aceeaşi zi de 19 mai, Harting i-a raportat împăratului despre modificarea survenită în conducerea de vârf a Basarabiei.[9]

Deci, S. Sturdza n-a fost concediat, el a delegat exercitarea atribuțiilor de serviciu guvernatorului militar al regiunii. Lucrul acesta e confirmat şi de conținutul ukazului țarului din 17 iunie 1813. În acest ukaz se afirma: „ conform rapoartelor parvenite de la guvernatorul civil Sturdza şi de la

---

[1] Халипа И. Основные исторические данные о Бессарабии // Труды Бессарабской губернской архивной комиссии. Т. 2. Кишинев, 1902, с. 35; Кассо Л. Россия на Дунае и образование Бессарабской области. Москва, 1913, с. 206; Накко А. Очерк гражданского устройства Бессарабской области с 1812-1828 // ЗООИД, Т. 22, Одесса. 1900, с. 117.

[2] Colesnic Iu. Basarabia necunoscută. Chişinău, 1997, p. 14.

[3] Aramă E. Istoria dreptului românesc. Chişinău, 1998, p. 92; Cernovodeanu P. Românii şi ruşii. Politică şi încuscriri. În: Magazin istoric, 1996, nr. 4, p. 66-67. Ciachir, N. Basarabia sub stăpânire ţaristă (1812-1917). Bucureşti, 1992, p. 27. (E necesar de menţionat că S. Sturdza a decedat la 3 aprilie 1816).

[4] În mod special, ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 1

[5] Bezviconi Gh. Viaţa boierilor Stamati. În: Din trecutul nostru, 1934, nr. 6, p. 8; Idem, Din viaţa oficialităţilor basarabene din secolul trecut (1823-1833). În: Viaţa Basarabiei, 1942, nr. 5-6, p. 137.

[6] S. Sturdza a fost lovit de hemiplegie (paralizie a unei jumătăţi a corpului, datorită lezării unei părţi a căii nervoase motorii). A se vedea: Gorovei Şt. S. Sturdzeştii. În: Magazin istoric, 1994, nr. 3, p. 25.

[7] ANRM, Fond.5, inv.2, d.1,f.1-2.

[8] Из записок графини Эдлинг, урожденной Стурдза (писано в 1829 г.) // Русский Архив, 1887 г., т. I., с. 225.

[9] Poștarencu D. Scarlat Sturza. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 1-2, 2006, p. 79-80.

inginerul general-maior Hartingh, s-a constatat că primul fiind grav bolnav şi aflându-se în imposibilitatea exercitării obligaţiilor de serviciu, atribuţiile funcţiei au fost preluate de ultimul. …Găsesc necesar, ca până la numirea guvernatorului în Regiunea Basarabia această funcţie să fie exercitată de Harting, cumulând puterea de şef militar şi civil".[1] La momentul emiterii ukazului, I.M. Harting exercita deja şi funcţia de guvernator civil, documentul în cauză doar a confirmat realităţile existente la acel moment.

Istoricul I. Varta consideră că a mai existat o cauză care a determinat autorităţile ţariste să-l concedieze pe guvernatorul de origine română: atitudinea sa intransigentă într-un şir de probleme, dezacordul său categoric în legătură cu intenţia unor demnitari ruşi de a coloniza Basarabia cu ţărani şerbi din guberniile ruseşti a provocat irascibilitatea Sankt Petersburgului.[2]

În istoriografie s-a încetăţenit ideea că Scarlat Sturza, pe parcursul administrării Basarabiei, a dat dovadă de inactivitate datorată vârstei sale înaintate. Dar, multitudinea de ordine, rapoarte, adrese, trecute în condicile de expediţie ale guvernării basarabene ne demonstrează contrariul, S. Sturza reușind în cele șapte luni de activitate să constituie sistemul instituțional al administrării provizorii. I.M. Harting a preluat conducerea administrației regiunii când ea, în linii generale, era funcţională.[3]

După încetarea mandatului de guvernator al Basarabiei S. Sturza, la mijlocul lunii noiembrie 1813, a revenit la Sankt Petersburg, unde, de către Alexandru I i-a fost atribuită o rentă viageră de 10.000 ruble.[4]

Incontestabil, demiterea lui Scarlat Sturdza s-ar fi produs, deoarece aceasta era o continuare logică a politicii coloniale promovate de autorităţile ruseşti în teritoriile cotropite. Faptul că, după Scarlat Sturdza, care a fost unicul boier român în postul de guvernator civil al Basarabiei, la această funcţie au avut acces doar funcţionari ruşi sau rusificaţi este cel mai convingător argument.

Menţionăm că la funcţia de guvernator civil a fost propus de către nobilimea locală general-maiorul Ilie Catargi,[5] moldovean de origine,[6] care la acel moment exercita funcţia de comisar al trupelor de grăniceri, dar

---

[1] ANRM, Fond. 2, inv., d. 36, f. 1-3.

[2] Varta I. Politica ţaristă dedeznaţionalizare şi asimilare. http://www.basarabiaistorica.ro/ro/component/content/article/78-politica-arist-de-deznaionalizare-i-asimilare (accesat la 17.12.2011).

[3] Poștarencu D. Op. cit., p. 80.

[4] Из записок графини Эдлинг, урожденной Стурдза ..., с. 226.

[5] Пархомович И. Краткий очерк жизни и деятельности Высокопреосвященного Гавриила Банулеско-Бодони, Экзарха Священного Синода, Митрополита Кишиневского и Хотинского (1813-1821 г. În: Труды Бессарабского Церковного Историко-Археологического Общества. Выпуск V. Кишинев, 1910, с. 48.

[6] Hatmanul moldovean Ilie Catargi, în noiembrie 1792 s-a refugiat în Rusia unde i-a fost acordat gradul de general. A se vedea: Iorga N. Basarabia noastră. Chişinău, 1993, p. 119.

această doleanță n-a fost luată în considerare de guvernanții ruşi.

Confirmarea lui I.M. Harting în funcția de guvernator civil a fost un moment semnificativ în procesul de organizare administrativă a Basarabiei. La numai un an de la proclamarea solemnă a menținerii particularităților locale în administrație, guvernator e numit o persoană care prea puțin cunoştea legile, tradițiile şi administrația locală. „Numirea unui om care era departe de boierii moldoveni, explica L. Casso, a fost provocată nu numai de dorința guvernului de a avea un reprezentant mai energic la Chişinău, dar şi de evidenta tendință de a apropia administrația Basarabiei de structura statului rus".[1] Aceasta, de fapt, a fost nu numai sarcina lui Harting, dar şi a succesorilor săi.

Instalarea lui I.M. Harting a fost o consecință a unei situații nefericite, producându-se ca urmare a propunerii pe care i-a făcut-o S. Sturza, la 18 mai 1813, de a-i prelua funcția din cauza îmbolnăvirii sale. Împăratul Alexandru I, preocupat de acțiunile militare împotriva oastei napoleoniene, a acceptat recomandarea lui Sturza, însă cu o oarecare rezervă, acordându-i lui Harting statut de interimar, pe care acesta l-a deținut până la demiterea sa.[2]

Pe parcursul exercitării funcției, el a neglijat legile și uzanțele administrative locale urmărind, în acelaș timp, întroducerea instituțiilor și a practicilor administrative rusești, în pofida faptului că Alexandru I, prin decretul din 31 mai 1813, a stabilit: „În forma actuală de administrare a Basarabiei să nu intervină nici o schimbare până la emiterea unui decret".[3]

Eforturile rusificatoare ale guvernatorului I.M. Harting au provocat nemulțumiri în rândurile boierimii locale. Ei, pentru a îngrădi abuzurile guvernatorului, la 7 octombrie 1813, i-au adresat un demers în care cereau instituirea postului de procuror gubernial ca garant al respectării situației instituționalizate în Basarabia. Demersul a fost iscălit de consilierii D. Râşcanu, F. Başotă, I. Rusu, M. Donici, Filactachi şi de alți boieri. La 12 octombrie 1813, Harting e nevoit să aducă la cunoştința ministrului justiției conținutul demersului nobililor basarabeni.[4]

În ianuarie 1814, în scrisoarea sa către ministrul justiției, mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni susține demersul boierilor moldoveni. La 13 martie 1814, ministrul justiției I. Dmitriev i-a comunicat mitropolitului că a primit scrisoarea sa şi îi va comunica ulterior despre decizia care va fi adoptată.[5] Însă problema aşa şi n-a mai fost soluționată. Funcția de procuror a fost instituită în 1818, când e pus în vigoare un nou regulament administrativ.

[1] Кассо Л. Op. cit., p. 206.
[2] Poștarencu D. Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 27.
[3] Ibidem, p. 21.
[4] ANRM, Fond.2, inv.2, d.6, f.5.
[5] ANRM, Fond.22, inv.1, d.4, f.1,3.

I.M. Harting, fiind sprijinit de forțele proimperiale trimite câteva rapoarte autorităților centrale, în care, ponegrind legile şi instituțiile administrative locale, optează pentru lichidarea formelor locale de administrare şi insistă asupra introducerii legilor şi a instituțiilor administrative ruseşti. Aceste rapoarte au fost publicate[1] în literatura de specialitate şi conținutul lor e cunoscut. Ne vom referi doar la chestiunile ce se referă nemijlocit la problemele administrative ale Basarabiei.

La 10 decembrie 1813, I.M. Harting a adresat un demers directorului general al ministerului justiției Bolotnicov, în care cerea permisiunea de a judeca funcționarii moldoveni după legile ruseşti. El insista asupra reorganizării administrației după exemplul guberniilor centrale, motivând situația prin inexistența legilor locale. La organizarea administrativă a Basarabiei nu se poate împrumuta nimic din sistemul administrativ moldovenesc şi nici boierii locali nu pot fi angajați fiindcă „pentru ei nu există nimic sfânt în afară de interesul lor". Şi după părerea sa, urmează o concluzie firească: Basarabia nu poate fi administrată decât după modelul celorlalte gubernii ruseşti şi în exclusivitate după legile ruseşti: „…această regiune, care nu are legile sale şi care a devenit o parte a imperiului, conducându-se de legile ruseşti, întărite de înțeleapta şi blajina cârmuire a Imperatorului Alexandru Pavlovici va beneficia de bunăstare ca şi ceilalți supuşi ai majestății sale".[2] Demersul era însoțit de un proiect al noii organizări administrative a Basarabiei, elaborat de şeful cancelariei guvernatorului P. Somov după modelul administrativ rus.[3]

Proiectul conținea o descriere a sistemului administrativ existent, fiind enumerate foarte multe deficiențe. Adunarea comună a departamentelor era imperfectă, după părerea sa, deoarece n-a fost prevăzută o procedură de apelare a hotărârilor sale. În esență, se insista subtil asupra limitării prerogativelor adunării comune şi a consolidării puterii guvernatorului.

Din cei nouă funcționari ai primului departament, şapte erau moldoveni şi numai doi ruşi, ceea ce constituia, după părerea sa, o „inegalitate enormă". Ei, „având cancelarie moldovenească, privează consilierii ruşi de posibilitatea de a participa la deliberări în dosarele civile, penale, cât şi în cele executive". Referitor la această afirmație e necesar de menționat că analiza obiectivă a izvoarelor istorice ne demonstreză că nu consilierii moldoveni îi lipseau pe cei ruşi de posibilitatea de a activa, ci funcționarii ruşi nu doreau să pătrundă în esența normelor de drept şi a tradițiilor administrative locale.

---

[1] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т. 3. Кишинев, 1868, с. 114-146; ЗООИД Т. 22.- Одесса, 1900, с. 122-131.

[2] Накко А. Op. cit., p. 122, 124-125.

[3] Кассо Л. Op. cit., p. 207.

Referindu-se la instituțiile administrative locale, Somov menționa că ispravnicii lucrează doar în interesul personal. De la locuitori au fost percepute impozite, cu toate că ei fuseseră scutiți pe un termen de 3 ani.[1] În încheiere, după enumerarea viciilor administrației basarabene, care de altfel, în mare parte, corespundeau adevărului, se face concluzia că e necesar de a reorganiza administrația basarabeană, optând practic, pentru lichidarea statutului special al Basarabiei.

Referitor la sistemul de administrare a guberniilor ruseşti asupra introducerii căruia insistau funcționarii ruşi, trebuie menționat faptul că la momentul anexării Basarabiei, în Rusia se menținea sistemul administrativ instituit în anii 1775 – 1778. Administrața era constituită în baza principiului ,,liniar" sau departamental – toate instituțiile şi funcționarii locali se subordonau ministerelor centrale corespunzătoare. În fruntea administrației guberniale era guvernatorul, subordonat Ministerului de Interne. Obligația sa principală era de a supraveghea ca toate instituțiile şi funcționarii din gubernia încredințată să execute prevederile legilor şi să-şi îndeplinească obligațiile de serviciu. El administra gubernia cu ajutorul următoarelor instituții: cancelaria guvernatorului, cârmuirea gubernială şi un şir de comisii, comitete şi oficii ce realizau diferite activități cu caracter administrativ-gospodăresc. Administrația județeană era alcătuită din ispravnic şi judecătoria de pace, abilitată să exercite funcții administrative şi polițieneşti. Canceleria judecătoriei de pace, condusă de un secretar, avea două secții: executivă şi de anchetă.[2]

La 30 ianuarie 1814, I.M. Harting înaintează un demers către ministrul poliției S.C. Veazmitinov, în care cere permisiunea de a înlocui consilierii moldoveni din primul departament ai guvernului regional, pe care i-a etichetat ca incapabili de a-şi exercita obligațiile de serviciu şi cerea limitarea termenului de exercitare a funcțiilor acestora sau înlocuirea lor cu funcționari ruşi. În martie 1814, I.M. Harting îi prezintă şi proiectul noii organizări administrative a Basarabiei. La 23 decembrie 1814, I.M. Harting se adresează din nou ministrului poliției referitor la consilierii primului departament.[3]

Generalizând cele expuse supra, menționăm că eforturile de discreditare a instituțiilor şi funcționarilor locali deveniseră o preocupare permanentă a funcționarilor ruşi, indiferent de funcție şi grad. La început se insista asupra deficiențelor instituțiilor administrative, apoi se constata lipsa totală a legilor în provincie, după aceea, funcționarii locali erau calificați ca inculți,

[1] Бессарабский статистический комитет.Записки.Т. 3. Кишинев, 1868, с. 122-137.
[2] Екатерина II. Учреждения для управления губерний всеросiиская имперiи. б/м, б/г, с. 1-9, 12, 19, 38,57,76,83-95.
[3] Ibidem, p. 116-118.

amorali şi lipsiți de aptitudinile necesare pentru exercitarea funcțiilor administrative.

Boierii moldoveni erau foarte incomozi pentru generalul Harting, de altfel, aşa cum au fost şi pentru ceilalți guvernatori care l-au succedat. Nu numai pentru faptul că doreau să-şi mențină privilegiile şi poziția lor în societate, dar şi pentru că insistau ca legile, obiceiurile şi limba să le fie respectate. În 1814, I.M. Harting a acuzat neîntemeiat câțiva boieri de faptul că ar fi trecut marfă de contrabandă peste Prut şi că ar fi comandat pecetea nobilimii basarabene cu stema Moldovei şi inscripții moldoveneşti. Câțiva boieri, la insistența guvernatorului, au fost expulzați în Rusia.[1]

Probabil, că ura lui I.M. Harting față de boierii moldoveni era rezultatul unor comlexe de inferioritate, pe care generalul le avea în prezența şi în contactele cu nobilii basarabeni, care erau mai apropiați de civilizația şi cultura occidentală decât nobilimea rusă.[2] Ducele de Richelieu, care din 1803 se afla în serviciul Rusiei remarcase următoarele despre boierii moldoveni: „ mi s-au părut a fi foarte departe de starea de prostie, la care pretind ruşii că ar fi, cu siguranță, pentru a justifica aroganța şi tratamentul mizerabil la care-i supun şi pe care aceştea nu par deloc să-l merite”.[3]

În afară de perfidia guvernatorului I.M. Harting, o explicație cât de cât rezonabilă a demersurilor sale, e greu de găsit. Pentru a înțelege mobilul acțiunilor sale este util să cunoaștem cum era apreciat de contemporanii care l-au cunoscut. Langeron îl caracteriza pe I.M. Harting drept un personaj „dur şi orgolios fiind puternic convins de meritul său în calitate de inginer, şi în acest caz, împărtăşea această opinie de unul singur” și „în timpul conducerii sale comise cele mai grave erori ... prin însăşi manevrele sale, considerat a fi un comandant absurd”.[4] Și generalul-adjutant A.I. Krasovski, participant la războiul ruso-turc din anii 1806-1812, în memoriile sale îl caracteriza pe I.M. Harting în culori malefice: „ ... chiar şi dacă era considerat un inginer iscusit, nu se bucura de încrederea armatei, iar printre soldați era numit „Marc – groparul”.[5] Contrar celor afirmate de camarazii săi de arme, Bezviconi îl descria pe I.M. Harting drept foarte energic şi bun administrator şi considera că la baza conflictului lui I.M. Harting cu boierimea locală, era o ceartă în familie cu nevasta sa..., „o femeie mai jos de orice critică”. Harting, îndepărtându-se de soție, constata Gh. Bezviconi, a intrat în conflict cu

[1] Gore P. Anexarea Basarabiei. Chişinău, 1992, p. 26.

[2] Aldea C. Pagini dintr-o istorie zbuciumată: Basarabia pînă în anul 1920. Bucureşti, 1993, p. 48.

[3] Apud Brătianu Gh. Basarabia: Drepturi naţionale şi istorice. Bucureşti, 1995, p. 28.

[4] Documente privitoare la istoria românilor: Urmare la colecţia lui Eudoxiu de Hurmuzaki: Supliment 1, Volumul 3: 1709-1812. Bucureşti: Socec, 1889, p. 255.

[5] Из записок генерал-адьютанта Красовского // Русский вестник, № 8. 1880, с. 504; Красовский Афанасий Иванович // Российский Архив: История Отечества в свидетельствах и документах XVIII-XX вв.: Альманах. [Т.] VII. М.: Студия ТРИТЭ: Рос. Архив, 1996, с. 434-435.

întreaga boierime.[1]

Considerăm că insinuările autorităților lor administrative ruseşti la adresa funcționarilor locali sunt o dovadă indubitabilă a faptului că administrația rusă a depus eforturi să se transforme într-o castă privilegiată, separată de populația băştinaşă şi închisă pentru reprezentanții ei.

În ianuarie 1815, I.M.Hartingh se adresează ministrului justiției D.P Troşcinski cu aceeaşi propunere: de a reorganiza administrația basarabeană după modelul guberniilor ruseşti.[2] În acelaşi timp, el insista permanent asupra imposibilității de a face ordine în Basarabia din cauza că nu existau norme de drept locale. Afirmațiile demnitarilor ruşi de diferite ranguri despre inexistența legilor moldoveneşti sunt lipsite de orice logică şi aveau un pronunțat substrat politic. Combătând afirmațiile funcționarilor ruşi, mitropolitul G.Bănulescu-Bodoni, în scrisoarea sa către procurorul Sinodului, cneazul Golițin, menționa: „Divanul moldovenesc şi în prezent se conduce de legile lui Iustinian şi, în afară de ele, de pravile ale Domnitorilor moldoveni alcătuite în comun de fețele bisericeşti şi boierimea locală şi dacă au fost comise uneori abuzuri şi unii din boieri, după circumstanțele acelor timpuri depăşeau dispozițiile acestor legi nu poate fi un argument că Moldova n-a avut legile sale".[3]

Referindu-ne la sistemul legislativ moldovenesc e necesar de a evidenția faptul că o mare importanță în funcționarea acestui sistem avea dreptul cutumiar, nescris.[4] Problemele sociale fundamentale ale societății moldoveneşti erau soluționate, în cele mai dese cazuri, pe baza dreptului cutumiar. Chiar şi când încep să fie aplicate normele dreptului bizantin scris, dreptul consuetudinar nu-şi pierde importanța. În Principate, dreptul consuetudinar a rămas precumpănitor asupra altor forme de drept până la sfârşitul epocii feudale.[5] Această situație constituia o particularitate a Principatelor şi nu însemna nicidecum lipsa cu desăvârşire a unui sistem legislativ. De către C. Mavrocordat fusese creată instituția judecătorilor de profesie, anticipându-se astfel separarea funcțiilor judecătoreşti de cele executive. În justiție a fost introdusă procedura scrisă.[6]

---

[1] Bezveconnâi Gh. Viaţa boierilor Stamati. În: Din trecutul nostru, 1934, nr. 6, p. 9; ; Idem, Din viaţa oficialităţilor basarabene din secolul trecut (1823-1833). În: Viaţa Basarabiei, nr. 5-6, p. 139.

[2] Накко, А. Op. cit., p. 127.

[3] Стадницкий А. Гавриил Банулеско-Бодони, экзарх молдо-валахийский (1808-1812), Митрополит Кишиневский 1813-1821. Кишинев, 1894, с. 287.

[4] Cutuma este definită ca o regulă de conduită nescrisă care s-a format prin repetarea unei practici, pe o lungă durată în credinţa că se respectă o regulă de drept. A se vedea: Ciobanu D. Introducere în studiul dreptului. Bucureşti, 1992, p. 18.

[5] Georgescu V. Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre. Ed. A III-a. Bucureşti: HUMANITAS, 1992, P. 50.

[6] Neculce I. Letopiseţul Ţării Moldovei de la Dabija-Vodă până la a doua domnie a lui Constantin

Deci, către 1812 în Moldova se constituise un sistem juridic destul de bine organizat şi care se conducea în activitatea sa de normele dreptului scris şi a celui consuetudinar. Afirmațiile despre inexistența legilor moldoveneşti sunt lipsite de orice suport logic. Ulterior, funcționarii şi oamenii de ştiință ruşi, care au vizitat Basarabia, s-au convins de existența şi viabilitatea normelor dreptului local. La sfârşitul sec. XIX – înc. sec. XX au văzut lumina tiparului mai multe lucrări consacrate legilor locale ale Basarabiei, ceea ce este o dovadă în plus a inconsistenței afirmațiilor funcționarilor ruşi despre legile moldoveneşti.[1]

Anticipând puțin evenimentele, menționâm că la la toate intervențiile şi demersurile sale, guvernatorul I.M. Harting a primit un singur răspuns: „până la noi dispoziții, în Basarabia rămân în vigoare condițiile anunțate fostului guvernator civil Sturdza în anul 1813”.[2]

Suntem departe de ideea considerării eforturilor lui I.M. Harting drept o manifestare a particularităților şi a aspirațiilor lui personale. El era exponentul forțelor guvernante de la Petersburg, care reclamau o mai mare integrare a teritoriilor acaparate. O altă grupare, printre care erau I. Capodistria, M. Speranski, A. Czartoryski, ținând cont de sarcinile strategice ale politicii externe ruseşti optau pentru o atitudine mai liberală față de periferiile naționale. La acel moment, raportul de forțe fiind în favoarea ultimilor, s-a considerat de către autoritățile centrale ruseşti, inoportună lichidarea particularităților locale în administrarea regiunii.

Insistența cu care reprezentanții autorităților ruseşti în regiune atentau la sistemul de administrare instituit în Basarabia a îngrijorat nobilimea locală. Starea conflictuală a fost alimentată şi de răspândirea zvonului despre insistența lui I.M. Harting de a obține permisiunea autorităților centrale pentru supunerea boierilor basarabeni pedepselor corporale.[3]

Divergențe şi conflicte între funcționarii ruşi şi cei băştinaşi au avut loc şi la nivel de administrație ținutală. Între pârcălabii de Hotin au avut loc, în 1814, grave neînțelegeri. Locuitorii Chişinăului se aflau în conflict cu şeful

---

Mavrocordat. În: Letopiseţul Ţării Moldovei. Chişinău, 1990, p. 469.

[1] Enumerăm unele din aceste lucrări: Арменопуло К. Местные законы Бессарабии. Одесса, 1908; Донич А. Краткое содержание законов, извлеченных из царских книг. Одесса, 1831. (Traducerea lucrării apărută la Iaşi în 1814); Егунов А. Местные и гражданские законы Бессарабии. Сп-б, 1881 şi Сборник местных в Бессарабии узаконений по предметам гражданского права. Сп-б, 1882; Кассо Л. Византийское право в Бессарабии. М. 1907; Линовский В. О местных Бессарабских законах. Одесса, 1842; Пергамент О. Спорные вопросы Бессарабского права. Сп-б, 1905 şi О применении местных законов Арменопула и Донича. Сп-б, 1911; Шимановский М. О местных законах Бессарабии. Одесса, 1887-1888.

[2] Анцупов И., Жуков В. Реформы в управлении Бессарабией с 1812 по 1828гг. În: Ученные записки КГУ, Т. 26, 1957, с. 151.

[3] Boldur A. Istoria Basarabiei. Bucureşti, 1992, p. 327.

poliției din localitate, care sfida normele de drept locale şi avea o atitudine ostilă față de băştinaşi.[1]

Nobilimea locală a reclamat activitatea guvernatorului în Comitetul miniştrilor al Rusiei şi a adresat o scrisoare țarului în care au insistat asupra următoarelor cerințe: a) să fie menținute legile locale; b) Mitropolitul, conform legilor moldoveneşti şă fie şi şeful primului departament al guvernului regional; c) să fie numit guvernator un localnic, care ar cunoaşte familiile boiereşti, obiceiurile şi legile locale. [2]

Boierii basarabeni au adresat o scrisoare mitropolitului G.Bănulescu-Bodoni, rugându-l, să le fie reprezentant plenipotențiar. Lui i-au fost înmânate trei cereri spre a fi expediate la Petersburg țarului Alexandru I, Consiliului miniştrilor şi Consiliului de stat.[3] Un demers aparte era destinat preşedintelui Consiliului de stat, contelui Saltîcov. Mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni a trimis cererile boierilor ober-procurorului Sinodului, cneazului Golițin. În cererea lor către țar boierii cer să le fie lăsate legile lor, ,,ca mitropolitul să fie membru al guvernului regional şi să fie dat un guvernator din locuitorii regiunii”.[4]

În scrisoarea către Consiliul de stat boierii scriau: ,,Expiră a şasesprezecea lună de când această provincie, dată arbitrariului guvernatorilor lacomi, geme sub povara abuzurilor şi a influenței vătămătoare a unor funcționari ai guvernului provinciei”.[5]

La 5 iulie 1814, e alcătuită o nouă scrisoare către țar, ea fiind semnată de 54 de boieri şi încuviințată de mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni. În această scrisoare boierii au înaintat următoarele cerințe cu caracter administrativ: a) crearea unui comitet ce ar sistematiza legile şi obiceiurile locale; b) menținerea limbii române în administrație; c) administrarea regiunii să fie înfăptuită ,,după toată închipuirea pravilelor şi a obiceiurilor pământului”; d) respectarea privilegiilor boierimii şi egalarea în drepturi cu dvorenimea rusă; e) accesul liber al boierilor basarabeni în serviciul civil şi militar; f) mitropolitul Basarabiei să fie membru al guvernului regional.[6]

Revendicările nobilimii basarabene menită să anihileze eforturile funcționarilor ruși de a lichida autonomia Basarabiei și solicitările înaintate autorităților centrale rusești în perioada 1813-1815 au fost minuțios analizate și generalizate de către A. Agachi. Cerințele nobilimii basarabene se

[1] Sava A. Crâmpeie din viaţa Basarabiei sub Ruşi (1812-1830). În: Viaţa Basarabiei, nr. 11, p. 1-16.
[2] Щеглов Д. Участие Митрополита Гавриила в гражданском устройстве Бессарабии. În: Кишиневские епархиальные ведомости, 1902, nr. 17, c. 368-9.
[3] Стадницкий А. Op. cit., p. 281-285.
[4] ЗООИД. Т. 22, Одесса, 1900, c. 128.
[5] Basarabia şi basarabenii / Alcăt., studii şi comentarii M. Adauge şi Al. Furtună. Chişinău, 1991, p. 159.
[6] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 368, f. 22-27.

rezumau la următoarele:

- confirmarea și întărirea pentru totdeauna a legilor și obiceiurilor locale dăruite locuitorilor basarabeni de către țarul rus;
- utilizarea limbii române în calitate de unică limbă în justiție și în ocârmuirea Basarabiei;
- elaborarea unui nou așezământ de administrare a Basarabiei potrivit legilor și obiceiurilor locale;
- sistematizarea legilor și obiceiurilor vechi ale Moldovei, înlăturând legile nedrepte introduse de către domnii fanarioți. Elaborarea codului de legi locale;
- diminuarea impozitelor și dărilor din perioada dominației otomane și din epoca fanariotă, îndeosebi pentru birnici și stabilirea impozitelor și dărilor în concordanță cu posibilitățile contribuabililor;
- numirea unui guvernator civil al Basarabiei din rândurile nobilimii locale;
- mitropolitul Gavriil Bănulecu-Bodoni să fie întâi stătător și lucrător în organul judiciar suprem;
- confirmarea pentru totdeauna a drepturilor și privilegiilor marii nobilimi, ale micii boierimi și ale celorlalte categorii sociale;
- egalarea în drepturi a nobilimii basarabene cu nobilimea rusă;
- stabilirea unui număr de zile lucrătoare pentru țărani contra plată;
- lăsarea la discreția țarului Alexandru I de a adopta decizia privitoare la obligațiunile țăranilor față de proprietarii moșiilor și la păstrarea sau lichidarea instituției scutelnicilor, breslașilor și slugilor, cerând totuși confirmarea vechiului obicei;
- interzicerea strămutării țăranilor de pe o moșie pe alta, părăsirea satului și așezarea lor cu traiul pe pământurile statului din sudul Basarabiei;
- libertatea comerțului și a exportului peste hotare a vitelor și a produselor agricole, în special a pâinii;
- dreptul de a fabrica rachiu din pâine și de a-l exporta peste hotare;
- scutirea locuitorilor basarabeni de serviciul militar pentru un termen îndelungat, iar după expirarea acestui termen, substituirea serviciului militar cu plata unei taxe bănești;
- egalarea în drepturi a locuitorilor Basarabiei din toate categoriile sociale care vor dori să intre în serviciul militar sau civil cu militarii și funcționarii ruși;
- înființarea în Basarabia a unei bănci similar cu cele din guberniile ruse;
- trimiterea unei delegații a boierilor basarabeni la Petersburg pentru a prezenta cerințele nobilimii până la adoptarea hotărârii decisive privitor la Basarabia;
- trimiterea în Basarabia a unui înalt funcționar rus care s-ar familiariza

la fața locului cu situația reală din regiune pentru a raporta țarului, nominalizat fiind senatorul V. I. Krasno-Miloșeivici;

- înlăturarea de la conducerea regiunii Basarabia a consilierului departamentului al doilea al guvernului regional, Matei Crupenschi, învinuit de comiterea abuzurilor și fraudelor;

- încetarea introducerii legilor ruse și încălcării legilor și obiceiurilor locale.[1]

Cu toate că I. Catargi aşa şi n-a mai fost numit guvernator al Basarabiei, iar Mitropolitului G. Bănulescu-Bodoni i-a fost refuzată preşedinția în primul departament al guvernului regional pe care el o acceptase,[2] petițiile boierilor au fost, totuşi, auzite la Petersburg. D. Poștarencu consideră că anume petițiile boierilor au constituit pentru suveranul rus un indiciu al înrăutățirii situației în proaspăta provincie încorporată, atât că țarul era preocupat nu de satisfacerea doleanțelor boierilor basarabeni ci de stabilizarea situației în regiunea anexată.[3]

Situația creată în Basarabia a fost discutată în şedința Comitetului miniştrilor din 15 iunie 1815, care a luat decizia de a trimite la fața locului pe funcționarul ministerului rus de externe, consilierul de stat P.P. Sviniin.[4] Înaintea venirii sale în Basarabia, P.P. Sviniin a primit instrucțiuni, în care i se indica să afle în ce constau normele de drept locale. El trebuia să mai concretizeze ce religie confesează localnicii; ce feluri de impozite se percep şi în ce mod; din ce se constituie veniturile şi cheltuielile regiunii.[5] Analiza instrucțiunilor primite de P.P. Sviniin ne permite să conchidem că demnitarii ruşi, inclusiv şi cei de cel mai înalt rang, aveau închipuiri foarte vagi despre provincia anexată. Trezeşte uimire faptul că trebuia să se afle ce religie confesează băştinaşii, ştiindu-se că anexarea Basarabiei a fost motivată şi de necesitatea salvării creştinilor de sub jugul Imperiului otoman. Deci, nu grija față de creştinătatea înrobită era cauza expansiunii în Balcani, ci dorința de noi cotropirii şi de dominare în regiune.

Faptul că regiunea va fi inspectată de un funcționar al administrației centrale ruseşti a incitat protipendada locală, care s-a convocat la Chişinău pentru consultări.[6] La venirea sa în Basarabia P.P. Sviniin a fost asaltat de numeroşi petiționari, care au reclamat fărădelegile şi abuzurile comise de administrația locală.[7] P. Sviniin s-a prezentat drept revizor şi chiar a ordonat

[1] Agachi A. Poziţia nobilimii basarabene față de tentativele funcționarilor țariști de a suprima autonomia Basarabiei în anii 1813 – 1815. În: Akademos, nr. 3 (38), 2015, p. 121-122.

[2] Casso L. Dreptul Bizantin în Basarabia. Chişinău, 1923, p. 13.

[3] Poștarencu D. Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 64.

[4] ANRM, Fond. 88, inv. 1, d. 5, f. 2.

[5] Кассо Л. Op. cit., p. 209-210.

[6] ANRM, Fond.88, inv.1, d.5,f.6-7.

[7] Накко А. Op. cit., p. 133.

de a convoca la Chişinău toţi nobilii basarabeni cu actele ce le-ar certifica provinienţa.[1] El s-a aflat în Basarabia aproape şapte luni, din septembrie 1815 până în martie 1816. În calitate de ajutor al lui P.P. Sviniin a fost desemnat de către I.M. Harting la 15 octombrie 1815, scriitorul C. Stamati, funcţionar al primului departament.[2] A fost numit şi un ajutor din partea nobilimii locale – Sandulachi, iar pentru acumularea şi selectarea operativă a actelor legislative a fost constituit un comitet special din boierii locali.[3]

P. Svinin a reuşit să inspecteze numai partea de sud a Basarabiei, până la Sculeni. Pe durata aflării la faţa locului, expedia rapoarte la Petersburg, primea de la locuitori multe plângeri, descoperea abuzuri şi fărădelegi comise de către funcţionari. Unii dintre aceştia, la cererea lui, erau demişi din funcţii, după cum s-a întâmplat cu poliţmaistrul de Akkerman P. Repe.[4]

În urma investigaţiilor efectuate, P.P. Svniin a elaborat un raport, în care a descris organizarea administrativă a Basarabiei şi a caracterizat instituţiile administrative ale regiunii, evidenţiind lacunele în activitatea lor. Pentru redresarea situaţiei au fost propuse măsuri concrete:

a) înlocuirea consilierilor moldoveni cu alţii mai destoinici, ca spătarii Cazimir şi Bucşenescu, căminarul Pruncul, paharnicul Stamati, căminarul Simforachi şi alţii;

b) desemnarea unui preşedinte al departamentului întîi;

c) numirea unui procuror şi a doi inspectori judiciari: unul pentru cazurile civile, celălalt pentru dosare penale;

d) direcţiei a treia să-i fie reconfirmate competenţele, funcţiile căreia, practic, le îndeplineşte cel de-al doilea departament, transformat de guvernator în propria sa cancelarie. Dezordinile în cadrul celui de-al doilea departament erau cauzate de amestecul abuziv al guvernatorului.

P.P. Svinin constata, că la posturile de ispravnici au fost numiţi funcţionari ruşi, „care nu se conduceau de principii stricte şi de norme morale”, „nu cunoşteau „limba moldovenească”, ceea ce ingreuia contactul lor cu localnicii”, mai ales că „puterea ispravnicilor nu avea nici un fel de limite”.

Referitor la sistemul legislativ moldovenesc, P.P. Sviniin a menţionat că atât în Moldova, cât şi în Basarabia este aplicat nu numai dreptul consuetudinar, dar şi legile scrise: legile lui Iustinian, Bazilicalele, Exabiblul lui Armenopol, Pravila lui Vasile Lupu şi diferite hrisoave emise de

[1] ANRM, Fond.88, inv.1, d.5,f. 25-43.

[2] Ibidem, f. 13.

[3] Grama D. Lupta românilor de la răsărit de Prut pentru apărarea legilor Moldovei în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În: Destin românesc, 1994, nr. 1, p. 91.

[4] Agachi A. Misiunea lui P.P. Svinin în Basarabia (septembrie 1815 – aprilie 1816). În: Akademos, nr. 4 (43), 2016, p. 102.

Domnitorii Moldovei.[1]

Raportul lui P.P. Sviniin a dejucat planurile guvernatorului I.M.Harting şi a susţinătorilor săi. Incontestabil, dreptul consuetudinar a dominat în Moldova, dar nu a fost unica sursă de drept. Afirmaţiile sterile ale funcţionărimii ruse au fost contestate de un alt funcţionar rus care a încercat să pătrundă în esenţa problemei. Primii, în dorinţa de a rusifica administraţia Basarabiei, au recurs la cele mai diverse mijloace: falsul, interpretarea tendenţioasă a realităţilor locale, denaturarea faptelor ş. a. Pentru a constata inexistenţa legilor moldoveneşti era necesară o cât de superficială documentare. Te puteai documenta în cazul când cunoşti cât de cât realităţile şi limba locală. Dacă nu le cunoşti şi nici nu vrei să le cunoşti calea cea mai simplă e să afirmi că ceea ce nu doreşti să existe nu există. Numai astfel, după părerea noastră, se pot explica aprecierile iresponsabile ale funcţionărimii ruse despre sistemul legislativ moldovenesc.

O consecinţă a administrării nefaste a regiunii, considera P.P. Sviniin, e fuga locuitorilor peste Prut. El a constatat că din Basarabia au fugit 3.000 de familii.[2]

Starea deplorabilă a regiunii a fost confirmată şi de P.Kiselev, care comunica ţarului Alexandru I: „Ca să Vă dovedesc cât de nefastă este administrarea de azi din Basarabia, aş dori ca M. V. să dea ordin pentru a face calcule din care să se vadă câţi locuitori au fost la încheierea păcii, câţi bulgari au trecut atunci la noi, câţi au rămas mai apoi şi câţi dintre ei au plecat înapoi, preferând guvernarea turcească în locul guvernării noastre”.[3]

În afară de fuga peste râul Prut, populația și-a manifestat atitudinea față de noile autorități și situația creată și prin alte forme de protest. După caracterul şi metodele de manifestare exprimat de diferite categorii sociale ale populaţiei din Basarabia, protestele sociale pot fi convenţional divizate în două forme de manifestare: pasive şi active. Protestului social pasiv se manifesta prin: înaintarea plângerilor şi reclamaţiilor, adresate administraţiei regionale şi celei imperiale, în care ţăranii sau orăşenii protestau împotriva abuzurilor administraţiei locale, moşierilor, arendaşilor, concesionarilor, mănăstirilor, poliţiei orăşeneşti etc. Ţăranii înaintau demersuri cerând judecata moşierilor, arendaşilor sau concesionarilor; se revoltau împotriva prestaţiilor, impozitelor şi dărilor exagerate; îşi exprimau nemulţumirea împotriva abuzurilor militarilor ruşi cantonaţi în Basarabia; fugeau de la moşieri sau se strămutau, din diferite motive, în alte sate sau în alte ţinuturi, iar în unele cazuri – peste Nistru; înaintau reclamaţii împotriva funcţionarilor ruşi şi Administraţiei regionale. La rândul lor, negustorii şi

[1] Свиньин П. Описание Бессарабской области. În: ЗООИД, Т. 6, Одесса, 1867, с. 223-234.
[2] Ibidem, p. 211.
[3] Basarabia şi basarabenii /Alcăt., studii şi comentarii M. Adauge şi Al. Furtună. Chişinău, 1991, p. 160.

meşteşugarii se plângeau Administrației regionale sau imperiale împotriva restricțiilor în comerțul interior şi exterior etc. Protestele sociale active includeau: manifestările fățişe – refuzul de a îndeplini prestațiile şi a plăti impozitele, insultele şi nesupunerea față de autorități, incendierea conacurilor moşiereşti, cauzarea prejudiciilor materiale moşierilor, cauzarea leziunilor corporale moşierului sau slugilor sale, tentativele de omor sau omorul (moşierului, administratorului moşiei, burgomistrului sau starostelui satului), opunerea rezistenței colective moşierului sau reprezentanților administrației ținutale şi ai celei regionale, acțiunile deschise, înarmate, împotriva moşierilor, arendaşilor de moşii, concesionarilor, negustorilor, cunoscută ca mişcare haiducească.[1]

Protestele şi revendicările care au avut loc în Basarabia în perioada 1812-1818 au fost grupate de către V. Tomuleț în opt categorii: a) 372 (36,3%) – abuzurile moşierilor, ispravnicilor, arendaşilor, concesionarilor etc.; b) 318 (31%) – prestațiile, impozitele şi dările exagerate; c) 133 (13%) – abuzurile militarilor ruşi; d) 93 (9,1%) – fuga, strămutările țăranilor în interiorul Basarabiei şi peste Nistru; e) 62 (6%) –fuga țăranilor în Moldova de peste Prut; f) 31(3%) – abuzurile Administrației regionale şi ale funcționarilor ruşi; g) 13 (1,3%) – restricțiile în comerțul interior şi exterior şi h) 3 (0,3%) conțin informații cu privire la mişcarea haiducească sau la actele de tâlhărie. Majoritatea manifestărilor populației s-a produs în primii patru ani şi jumătate de ocupație (iunie 1812-1816) fiind înregistrate 998 proteste şi revendicări (97,4% din numărul lor total).[2]

O mărturie elocventă referitoare la primii ani de activitate a administrației rusești în Basarabia este scrisoarea lui Manuc Bei Mirzoian către contele I. Capodistria. Manuc Bei, personalitate cunoscută a acelor vremuri, care s-a impus prin „frumusețea, deşteptăciunea de diplomat şi cunoştințele sale largi",[3] a oferit anumite servicii Rusiei în timpul războiului din 1806-1812 şi, ca recompensă țarul Alexandru I i-a acordat cetățenia rusă. În anul 1815 el se stabileşte cu traiul în Basarabia. Lui i-a fost acordat gradul de consilier de stat şi posibilitatea de a contacta direct cu țarul şi ministrul de externe, pentru a-i informa despre situația din Principate, Turcia şi Basarabia.[4] Importanța scrisorii sale constă în veridicitatea şi imparțialitatea cu care autorul reflectă starea de lucruri din Basarabia la trei ani după anexare. Exodul populației se explică prin „modul de administrație", care e

---

[1] Tomuleţ V. Cronica protestelor şi revendicărilor populaţiei din Basarabia (1812-1828). Chişinău, 2007, Vol. I, p. 52-53.

[2] Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Inst., regulamente, termeni). Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Lexon-Prim, 2014, p. 457-458.

[3] Bezveconnâi Gh. Manuc-bei. În: Din trecutul nostru, nr. 3-4, 1934, p. 50.

[4] Varta I. Manuc-Bei despre situaţia Basarabiei la 1815. În: Patrimoniu, nr. 3, 1991, p. 7.

„cauza că mai mult de 5.000 de familii au emigrat din Basarabia în Moldova". Harting „nu este în stare să conducă asemenea treburi. Necunoscând nici organizarea interioară a guvernului său, nici buna manieră de a se comporta cu lumea…". El insista asupra menținerii în regiune a tradițiilor şi obiceiurilor locale, recomandând ca în fruntea celor două departamente ale guvernământului local să fie numiți doi boieri localnici şi anume: Bocşănescu şi Başotă, care sunt caracterizați ca oameni competenți şi oneşti.[1]

A apreciat foarte dur activitatea administrației Harting şi contele I. Capodistria, care în scrisoarea sa către A.N. Bahmetiev din 4 iunie 1816, constata că tot ce s-a făcut până la acel moment în administrarea Basarabiei e imperfect şi vicios, iar mai târziu îi recomanda revocarea funcționarilor care au servit sub Harting.[2] „În loc să atragă oamenii, constata I. Capodistria, administrația i-a făcut să emigreze şi pe băştinaşi".[3] Chiar şi țarul Alexandru I, a recunoscut: „Spre cea mai adâncă durere sunt informat, în mod absolut sigur, că toate intențiile mele nu sunt realizate şi că dezordinea, de la un timp încoace, a ajuns la apogeu".[4]

Analiza efectivă a aspectelor abordate permite să facem următoarele concluzii:

- Starea de provizorat a administrației, care presupunea o existență limitată în timp a provocat animozități între boierimea locală şi protipendada rusă în problema administrării ulterioare a Basarabiei.
- În primii ani ai ocupației ruseşti nobilimea basarabeană constituia o forță relativ unită, aptă să se ridice în apărarea valorilor naționale. Deoarece în secolul XIX, privilegiul de a servi în instituțiile administrative îl aveau doar reprezentanții nobilimii, acest fapt era semnificativ pentru menținerea în regiune a tradițiilor administrative moldoveneşti.
- Oficialitățile ruseşti, pentru care Basarabia nu era un scop, ci un mijloc de realizare a planurilor expansioniste în Balcani au ținut cont de situația creată şi au luat în considerație doleanțele nobilimii de a menține structurile administrative naționale. Basarabia, care conform planurilor ruseşti trebuia să devină un loc de atracție pentru popoarele vecine, în primii ani de stăpânire rusească, a fost transformată într-o zonă dominată de samovolnicie şi fărădelegi. Situația creată contravenea intereselor de politică externă ale Rusiei şi nu contribuia deloc la crearea unei mai bune imagini a Rusiei ca ocrotitoare a creştinității. De aceea, volens nolens, se impunea luarea unor măsuri ce ar fi redresat situația.

---

[1] Manuc Bei Mirzoian. Observaţii asupra stării actuale a Basarabiei. În: Patrimoniu, 1991, nr. 3, p. 9-14.
[2] История Молдавии. Документы и материалы. Том II. К., 1957, с. 205. Кассо Л. Op. cit., p. 211.
[3] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 1, f. 1-3.
[4] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 308, f. 178.

2.3. Redimensionarea structurii administrative a regiunii (1816-1818)

Starea de tensiune între nobilimea locală şi funcţionărimea rusă, abuzrile şi haosul ce domneau în activitatea administraţiei, situaţia deplorabilă a locuitorilor care, nemaiputând suporta ororile noii stăpânirii emigrau peste Prut, au provocat nelinişte autorităţilor centrale. Informaţiile primite din Basarabia, precum şi raportul lui P.P. Sviniin au confirmat starea destul de complicată ce se crease în Basarabia.

După încheierea lucrărilor Congresului de la Viena, Alexandru I revine în Rusia şi se implică personal în rezolvarea problemelor basarabene. Un rol aparte în organizarea administrativă a Basarabiei, la acea perioadă, a jucat I. Capodistria - promotor al politicii liberale şi unul dintre cei mai aprigi susţinători ai orientării constituţionale. Anume lui, ţarul i-a încredinţat să-l informeze în problemele Basarabiei şi a ordonat, ca din ianuarie 1816, toate documentele referitoare la Basarabia să-i fie adresate, de asemeni, lui I. Capodistria.[1] Tot el era persoana, prin intermediul căreia, mai târziu, namesnicul plenipotenţiar al Basarabiei se adresa ţarului.[2]

Situaţia creată în Basarabia a fost examinată de Consiliul miniştrilor al Rusiei, care, în şedinţa sa din 15 ianuarie 1816 a decis: 1) de a trimite în Basarabia un funcţionar de rang înalt pentru a administra regiunea conform actelor normative în vigoare şi pentru elaborarea de noi reguli de administrare a provinciei; 2) de a institui un comitet special în ajutorul înaltului funcţionar ce va fi trimis în Basarabia; 3) de a constitui un comitet în cadrul Consiliului miniştrilor care s-ar ocupa de problemele Basarabiei.

În februarie 1815, a fost creată Cancelaria privind administrarea regiunii Basarabia subordonată contelui I. Capodistria.[3] Sarcina principală a Cancelariei era alcătuirea noilor reguli de administrare a Basarabiei.[4] Analizând situaţia creată în Basarabia, s-a ajuns la concluzia că situaţia poate fi ameliorată numai prin numirea în regiune a unui funcţionar de rang superior, împuternicit cu largi competenţe şi care s-ar bucura de încrederea ţarului. În rapoartele sale către ţar el a insistat asupra instituirii în regiune a funcţiei de namesnic plenipotenţiar ca remediu contra abuzurilor frecvent practicate în Basarabia.

La 22 februarie, Consiliul miniştrilor a hotărât ca până la aprobarea de către ţar a deciziei din 15 ianuarie să trimită în Basarabia o persoană de

---

[1] История Молдавии. Документы и материалы. Том II. Кишинев, 1957, с. 205.

[2] Трубецкой Б. Пушкин в Молдавии. Кишинев, 1963, с.35.

[3] Cancelaria a existat nominal până în 1828, dar, de fapt, doar până la numirea în 1823 în postul de guvernator general al Novorosiei şi namesnic plenipotenţiar al Basarabiei a contelui M.S. Voronţov. A se vedea: Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 1. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 186.

[4] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 386, f. 9-10.

încredere în scopul prevenirii de noi fărădelegi.[1] Ultima decizie a fost sancționată de țar şi astfel, I.M. Harting a fost disponibilizat, [2] iar în locul său a fost numit guvernatorul guberniei Ecaterinoslav, I.H. Calagheorghi.[3]

Demiterea lui I.M. Harting nu a însermnat revenirea la respectarea şi menținerea de către autoritățile centrale ruseşti a vechii organizări administrative şi a legilor locale, ci o neînsemnată modificare de ordin tactic. Numirea lui I.H. Calagheorghi în această funcție urmărea scopul de a reabilita imaginea autorităților administrative rusești, deteriorată grav de administrația Harting şi ameliorarea relațiilor cu nobilimea locală.

Instituția namesnicului plenipotențiar al Basarabiei. La 21 mai 1816, namesnic plenipotențiar al Basarabiei a fost numit general - locotenentul A.N. Bahmetiev, care deținea şi funcția de guvernator general al Podoliei.[4] În funcția de şef al Cancelariei namesnicului plenipotențiar al Basarabiei a funcționarului de clasa a VII-a Timkovski şi în calitate de traducător Ignatovici, funcționar de clasa a VIII-a.[5]

Informând, la 26 mai 1816, Consiliul de Minişţri al Rusiei despre desemnarea lui A.N. Bahmetev în calitate de namesnic plenipotențiar al Basarabiei, contele A.A. Arakceev a adus la cunoştința miniștrilor dispoziția țarului privind respectiva desemnare: 1. Fiecare ministru să transmită lui A.N. Bahmetev toate documentele de care dispune, prevăzute anterior spre a fi remise senatorului Moderah. 2. Ministrul poliției să predea lui Bahmetev toate documentele ce i-au fost transmise de la Capodistria (adică în 1813, când acesta din urmă activa în cadrul cancelariei lui P.V. Ciceagov). 3. Deoarece namesnicul plenipotențiar al Basarabiei, conform rangului său, avea să adreseze împăratului toată corespondența, urma ca miniştrii, prezentându-i, concomitent, noului desemnat documentele privitoare la organizarea Basarabiei şi dezordinile de acolo, să nu mai țină regiunea în aceeaşi stare de dependență ca şi guberniile interne ale Rusiei, cu excepția ministrului Afacerilor Interne, care urma să continue corespondența cu Bahmetev în privința stabilirii sârbilor, bulgarilor şi coloniştilor germani din ducatul Varşoviei şi alocării sumelor de bani necesari. 4. Ministrul poliției să-i ordone guvernatorului guberniei Ekaterinoslav, Kalagheorghe, să se

---

[1] Накко А. Op. cit., p. 134.

[2] După demiterea sa din funcţiile de guvernator civil şi militar al Basarabiei, I.M. Harting a fost demis şi din funcţia de comandor al Districtului Ingineresc Odesa la 10 septembrie 1817. I.M. Hartingh, fiind demis s-a stabilit cu traiul pe moşia soţiei sale din ţinutul Orhei unde a mai trăit cincisprezece ani în permanent conflict cu rudele soţiei sale. A se vedea: Халиппа И. Основные исторические данные о Бессарабии. // Труды Бессарабской губернской архивной комиссии. Т. 2. Кишинев, 1902, с. 36.

[3] Кассо Л. Op. cit., p. 212.

[4] ANRM, Fond.17, inv.1, d.15, f.7.

[5] Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Inst., regulamente, termeni). Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Lexon-Prim, 2014, p. 521.

deplaseze în Basarabia pentru a executa sarcinile ce avea să i le dea Bahmetev. 5. Lui Bahmetev să i se comunice: a) În cazul judecării funcționarilor din Basarabia pentru săvârşirea infracțiunilor de abuz în serviciu, el se va conduce de regulamentul elaborat de către Consiliul de Miniştri al Rusiei, cauzele respective urmând să fie expediate spre examinare Curții Penale de Apel din Herson; b) În privința înapoierii fugarilor din guberniile interioare ale imperiului, infiltrați în Basarabia, el va acționa în conformitate cu decizia imperială prin care a fost abrogată dispoziția precedentă a Consiliului de Miniştri; c) Notificările sale le va expedia direct țarului, indicând pe plic *Cu privire la Basarabia*.[1]

Namesnicul plenipotențiar era investit cu putere nelimitată, se afla în subordine directă față de țar şi nu depindea de ministerele centrale. Au fost concretizate cazurile de conlucrare a namesnicului cu Ministerul de interne în problema coloniştilor. Toată corespondența referitoare la Basarabia, aflată în diferite ministere a fost transmisă namesnicului plenipotențiar.[2] Toate autoritățile şi instituțiile administrative ale regiunii erau subordonate namesnicului, inclusiv şi cetățile, care anterior se afflau în subordinea autorităților militare. Introducerea instituției namesnicului plenipotențiar şi investirea lui cu puteri nelimitate a diminuat substanțial rolul şi influența guvernatorului în administrarea regiunii.

Ukazul țarului de numire în funcție a lui A.N. Bahmetiev a fost însoțit de o instrucțiune în care au fost concretizate sarcinile ce trebuiau îndeplinite și detaliate indicațiile în baza cărora namesnicul plenipotențiar al Basarabiei trebuia să-şi desfăşoare activitatea. Instrucțiunea era alcătuită dintr-un preambul şi două capitole. Potrivit dispozițiilor primului capitol, dedicat organizării administrative a regiunii, namesnicului plenipotențiar i-a fost dată misiunea de a elaborara un proiect de act normative privitor la organizarea definitivă a provinciei. Proiectul trebuia să includă patru componente:

- Divizarea pe clase a locuitorilor provinciei;
- Cu privire la constituirea administrației generale, stabilirea funcțiilor din cadrul departamentelor Guvernului Regional al Basarabiei. Urma să se elaboreze reguli privind desemnarea ispravnicilor;
- Privind examinarea cazurilor judiciare după legile locale, bazate pe obiceiuri, cu excepția cazurilor penale, care vor fi judicate potrivit Codului penal până la dispoziții ulterioare;
- Privind formarea poliției interne şi de graniță. Tot aici se recomanda tuturor autorităților să accepte reclamațiile şi cererile redactate în „limba

[1] Poştarencu D. Instrucţiunea imperială cu privire la organizarea administrativă a Basarabiei din 1816. În: Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3 (91), 2012, p. 93-94.
[2] Полное собрание законов Российской империи (în continuare: ПСЗРИ), Т. 33, с. 867.

moldovenească", fără a pretinde ca acestea să fie traduse în limba rusă.

În partea a doua a instrucțiunii sunt expuse o serie de prevederi cu caracter economic şi politic, intitulate astfel: Măsurile administrative primordiale; Repartizarea impozitului direct; Plasele de stat; Coloniile; Despre mărfurile importate şi exportate; Exportul cerealelor; Importarea diferitor mărfuri; Despre legăturile Basarabiei cu guberniile limitrofe ale Imperiului Rus; Relațiile externe şi, îndeosebi, cu Principatul Moldovei.[1]

În scrisoarea sa către A.N. Bahmetiev din 4 iunie 1816, I. Capodistrias îl atenționa asupra interesului manifestat de țar în instaurarea ordinii în Basarabia şi că „e necesar de a asigura prosperarea noii provincii, bunăstarea căreia poate contribui la consolidarea relațiilor de pace cu Turcia.Trebuie de demonstrat prin fapte concrete că păstrând caracterul distinct național a acestei provincii o putem face utilă imperiului din punct de vedere politic, al finanțelor, populației şi al comerțului". Pentru realizarea cu succes a acestor sarcini era necesară disponibilizarea funcționarilor care sau compromis.[2]

A.N. Bahmetev a preluat conducerea efectivă a Basarabiei în data de 29 iunie 1816, fapt confirmat de adresa sa emisă la Chişinău, prin care i-a comunicat lui Harting că a intrat în exercițiul funcțiunii de namesnic plenipotențiar al Basarabiei.

A.N. Bahmetiev îşi începe activitatea în Basarabia prin înlocuirea funcționarilor din administrația regională cu cei aduşi de dânsul de la Kameneț-Podolsk.[3] La nivelul administrației ținutale lucrul acesta s-a realizat mai subtil, menținându-se un timp funcționarii locali. La 24 iunie 1816, Bahmetiev i-a confirmat în funcții pe căminarul Z. Rale – serdar de Orhei, Iamandi - pârcălab de Hotin, paharnicul N. Done – ispravnic de Bender, Vasilache – ispravnic de Iaşi, Leonard – ispravnic de Soroca, Costachi Russu – ispravnic de Codreni.[4]

Comitetul provizoriu al Basarabiei. Pentru a restabili ordinea şi a administra mai eficient regiunea a fost constituit Comitetul provizoriu al Basarabiei, care şi-a început activitatea la 4 iulie 1816. Membri ai Comitetului au fost numiți boierii moldoveni: general-maiorul Ilie Catargi, funcționarul de clasa a V-a Alexandru Ghica, funcționarul de clasa a V-a Iordache Millo, spătarul Iancu Sturdza, spătarul, funcționar de clasa a VIII-a, Iordache Bucşănescu, spătarul Panait Cazimir, banul Teodor Başotă, căminarul Ioan Pruncul, stolnicul Matei Râşcanu şi din partea Coroanei – funcționarul de clasa a V-a Matei Crupenschi şi funcționarul de clasa a VII-a Aleksei Iuşnevski. În funcția de preşedinte al Comitetului a fost desemnat

[1] Poştarencu D. Op. cit., p. 99-106.
[2] История Молдавии. Документы и материалы. Том. II. Кишинев, 1957, с. 205.
[3] Kaccо Л. Op. cit., p. 215.
[4] ANRM, Fond.5, inv.2, d. 289, f. 1-1verso.

guvernatorul civil al guberniei Ekaterinoslav, funcționarul de clasa a IV-a I.H. Kalagheorghe.[1] Mai târziu în componența Comitetului a fost inclus și funcționarul Nedoba.[2]

Comitetul se subordona namesnicul plenipotențiar al Basarabiei şi era ierarhic superior guvernului regional. Obiectivele strategice ale Comitetului, după cum rezultă din raportul lui A.N. Bahmetiev către țar din 7 iulie 1816, erau: 1) de a face ordine în administrația regiunii şi 2) de a elabora un nou regulament de administrare a Basarabiei în concordanță cu tradițiile locale.[3]

În adresarea sa către Comitetul provizoriu A.N.Bahmetiev a specificat chestiunile principale ce trebuiau soluționate de Comitet: a) reorganizarea administrației regionale; b) restabilirea ordinii în satele şi oraşele regiunii; c) revizuirea conturilor referitoare la veniturile statului; d) examinarea plângerilor referitoare la abuzurile funcționarilor angajați în administratia regională şi locală; e) crearea rețelei poştale şi instituirea comunicației prin stațiile poştale; f) stabilirea unui volum strict al prestațiilor îndeplinite de locuitori; g) crearea detaşamentelor de călăraşi pentru asigurarea pazei frontierilor.[4]

Prin dispoziția sa din 22 august 1816 A.N. Bahmetiev a indicat sarcinile ce trebuiau realizate de Comitet pentru a asigura stabilitatea şi funcționalitatea administrației: a) perfecționarea sistemului de colectare a impozitelor; b) crearea condițiilor pentru dezvoltarea comerțului intern şi extern; c) acumularea şi prelucrarea datelor statistice; d) divizarea în tagme sociale a populației şi întocmirea listei familiilor nobile din Basarabia; e) reorganizarea guvernului regional; f) crearea condițiilor pentru stabilirea în regiune a coloniştilor; g) asigurarea ordinii publice şi a pazei frontierei.[5]

Conformându-se indicațiilor namesnicului plenipotențiar, Comitetul provizoriu a operat unele modificări în structurile administrative ale regiunii. Au fost concretizate şi delimitate funcțiile şi competențele guvernului regional. Primul departament al guvernului regional (executiv) era condus de vice-guvernator, funcție nouă în sistemul administrativ basarabean şi avea în competența sa problemele administrative, iar al doilea departament (judiciar) - examinarea dosarelor civile şi penale.

A fost menținută divizarea primului departament în trei direcții: prima direcție – se ocupa de problemele executive, organizarea internă şi menținerea ordinii publice în regiune; a doua – de statistică, comerț şi administrarea proprietății de stat; a treia gestiona veniturile statului.

---

[1] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 48, f. 29.

[2] Tomuleț V. Op. cit., p. 221.

[3] История Молдавии. Документы и материалы. Том. II. Кишинев, 1957, с. 233.

[4] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 48, f. 3-5v.

[5] Ibidem, f. 15-23.

Al doilea departament se diviza în două direcții: a) direcția penală, care pentru examinarea cazurilor se conducea de legile ruseşti şi era alcătuită din doi consilieri ruşi; b) direcția civilă; se conducea de legile şi dreptul cutumiar moldovenesc şi era alcătuită dintr-un preşedinte şi patru consilieri moldoveni.[1]

La mijlocul lui septembrie 1817, la decizia oficialităților de la Sankt Petersburg, I. Kalagheorghi revine la funcția de guvernator civil al guberniei Ekaterinoslav, iar la postul de preşedinte al Comitetului Provizoriu este numit funcționarul de clasa a V-a Nedoba.[2]

La 30 decembrie 1817, guvernator civil al Basarabiei e numit C.A. Catacazi,[3] care a exercitat această funcție până în august 1825.[4]

După cum s-a menționat, una din sarcinile principale a Comitetului provizoriu era elaborarea unui nou regulament de administrare a Basarabiei. Boierii moldoveni membri ai Comitetului, chiar de la bun început au adoptat o atitudine pasivă față de această sarcină şi cu orice prilej căutau să se eschiveze de la acest lucru. Acest fenomen se explică, după convingerea noastră, prin suspiciunile boierilor că noul regulament ar putea să lichideze particularitățile locale în administrație şi să priveze nobilii locali de drepturile şi privilegiile lor. Poziția boierilor moldoveni a fost clar exprimată în scrisoarea boierului M. Krupenski către contele I. Capodistria din 18 iunie 1817, în care se insista asupra păstrării „limbii moldoveneşti" în instituțiile administrative ale Basarabiei.[5] Boierii basarabeni erau convinşi că dacă va fi menținută limba română în administrația regională, vor fi respectate şi legile şi tradițiile locale. Menținerea limbii române în instituțiile administrative era o garanție a accesului nobililor basarabeni la diferite funcții în sistemul administrativ al regiunii şi a posibilității de a influența procesul de administrare a regiunii.

Deoarece elaborarea noului regulament de administrare a Basarabiei decurgea foarte anevoios, sarcina aceasta a fost transmisă adunării comune a departamentelor. Pentru a accelera pregătirea proiectului, A.N. Bahmetiev a elaborat un regim special de activitate a adunării comune a departamentelor: de la ora 16^{00} până la ora 20^{00}, în afară de marți şi sâmbătă. Dar şi aici lucrurile n-au mers mai bine şi proiectul, în final, a fost elaborat de şeful cancelariei namesnicului P. Krinițki. Proiectul noului regulament administrativ a fost discutat de guvernul regional şi cu unele

---

[1] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 104, f. 4-7v.

[2] Tomuleț V. Op. cit., p. 222.

[3] C.A. Catacazi era ginerele lui Constantin Ypsilanti. A se vedea: Bezveconnâi, Gh. Eteria. În: Din trecutul nostru, nr. 25-27, 1935, p. 2.

[4] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 22, f. 7; Халипа И. Op. cit., p. 36.

[5] Кассо Л. Op. cit., p. 216.

modificări a fost aprobat.[1]

La începutul anului 1818, varianta în limba rusă a proiectului a fost semnată de namesnic, guvernator şi consilierii ruşi, iar varianta în română de către consilierii moldoveni şi e trimis spre aprobare la Petersburg.[2]

O altă problemă legată de introducerea noului regulament administrativ era stabilirea apartenenței locuitorilor regiunii la diferite tagme sociale. Comitetul provizoriu n-a putut realiza această sarcină şi în octombrie 1817 A.N. Bahmetiev a creat o comisie specială pentru alcătuirea listei familiilor nobile din Basarabia.[3]

Administrația ținutală. A fost reorganizată şi administrația ținutală. În ținuturi a fost instituită funcția de revizor; administrația ținutală fiind alcătuită din următorii funcționari: ispravnicul, revizorul şi funcționarul ținutal (sameşul).[4]

Revizorul era numit în funcție „din partea coroanei”. Conform instrucțiunii de care trebuia să se conducă în activitatea sa, revizorul avea următoarele competențe şi obligații:

- să supravegheze organele de poliție; dacă depista anumite încălcări era obligat să înştiințeze ispravnicul,exprimându-şi şi părerea sa, iar în cazul dacă nu erau luate măsuri raporta direct namesnicului plenipotențiar;
- era abilitat să primească petiții de la populație; petițiile primite erau expediate namesnicului plenipotențiar spre a fi soluționate;
- supraveghea paza frontierei; modalitatea de îndeplinire a prestației; felul cum se efectuează paza; dacă numărul străjerilor corespunde normelor stabilite; dacă pichetele sunt amplasate la distanțele prevăzute;
- să supravegheze toate sursele de venit ale caznalei.[5]

În iulie 1816, în ținuturi, au fost numiți următorii revizori: Ivinski (Hotin), Stepanov (Soroca), Popovski (Orhei), Ghembici (Bender), Lugovoi (Iaşi), Volişcin (Codru), Macovski (Greceni), Pizani (Ismail).[6]

Instituirea funcției de revizor şi numirea în aceste funcții doar a funcționarilor ruşi, în situația în care şi ceilalți funcționari ai administrației ținutale erau tot funcționari ruşi, au limitat substanțial accesul basarabenilor în administrația ținutală şi a redus aria de aplicare a legilor şi uzanțelor locale în administrarea regiunii.

Un rol important în funcționarea administrației ținutale îl avea sameşul,

---

[1] Накко А. Op. cit., p. 156-158; Вигель Ф. Замечания на нынешнее состояние Бессарабии. Москва, 1892, с. 4.
[2] Кассо Л. Op. cit., p. 216-217.
[3] Накко А. Op. cit., p. 157.
[4] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 48, f. 1-1v.
[5] ANRM, Fond. 4, inv. 2, d. 4, f. 12-13.
[6] Ibidem, f. 1.

care era abilitat să exercite următoarele funcții şi obligații:

- conducea activitatea cancelariei isprăvniciei şi cu toate că se afla în subordinea ispravnicului, era abilitat să urmărească îndeplinirea de către ispravnic, ocolaşi şi ceilalți funcționari şi instituții din teritoriu a instrucțiunilor şi ordonanțelor primite;
- era dator să cunoască situația reală din satele ținutului, precum şi numărul locuitorilor din fiecare sat pentru repartizarea echitabilă a prestațiilor impuse de autoritățile regionale;
- dacă sameşul depista anumite nereguli era dator să ceară corectarea lor şi să informeze departamentul corespunzător al guvernului regional în caz de neîndeplinire;
- nu trebuia să admită supunerea locuitorilor la prestații, clăci sau alte lucrări în afară de cele prevăzute legal.

Regulamentul, referitor la activitatea sameşului prevedea că dacă sameşul „depăşea împuternicirile sale sau nu respecta instrucțiunile primite" era concediat fără ca guvernul să-i ofere altă funcție şi era impus să restituie pagubele materialerezultate din activitatea sa.[1]

Administrația ținutală în componența celor trei funcționari se convoca în şedințe în prima săptămână a fiecărei luni. Odată pe lună fiecare funcționar era obligat să prezinte un raport de activitate. În cadrul şedințelor se examinau şi litigiile între locuitorii ținutului. Dacă decizia era adoptată unanim - era executorie. Iar dacă nu era adoptată unanim ea se pronunța, dar părțile aveau dreptul de a o apela în primul departament al guvernului. Deciziile, referitor la introducerea unei noi prestații sau impozit, trebuiau adoptate unanim de cei trei funcționari. La aceste şedințe se discuta şi îndeplinirea sarcinilor primite de la instanțele superioare.[2]

Administrația locală n-a suferit modificări, ocoalele continuând să fie administrate de ocolaşi.[3]

Satele erau administrate de vornici, care erau numiți în funcție de către ispravnici. În actele ruseşti din perioada respectivă cuvântul „vornic" figurează sub forma de „dvornic". Pentru reglementarea activității vornicilor instituțiile regionale au remis isprăvniciilor în octombrie 1820 o instrucțiune prin care au fost stabilite statutul și atribuțiile vornicilor:

- era ales din rândurile țăranilor înstăriți şi rezolva toate litigiile care apăreau în localitate;
- îndeplinea în localitate dispozițiile ispravnicului;
- aducea la cunoştință locuitorilor satului despre impozitele în bani sau în natură la care au fost impuşi şi, adunându-i într-un singur loc, împărțea

[1] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 289, f. 12, 12v, 13.
[2] ANRM, Fond. 4, inv. 2, d. 4, f. 10-11.
[3] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 281, f. 1v.

aceste impozite sau dări în mod proporțional, fără a cauza prejudicii celor săraci în favoarea celor bogați. În cazul în care interesul de stat era încălcat, vornicul era pedepsit, pentru a fi învățătură celorlalți locuitori;

- era obligat să-l informeze la timp pe ocolaş despre vitele „fără de stăpân”, care, fiind prinse, urmau să fie prezentate ocolaşului cu descrierea amănunțită când şi de unde au venit;

- în cazurile de omor, furt, incendii, epizootii etc., vornicul trebuia să se documenteze operativ şi să raporteze de urgență ocolaşului, care, la rândul său, raporta ispravnicului;

- răspundea de amplasarea în sat a trupelor militare şi urmărea ca militarii să nu cauzeze locuitorilor săraci careva prejudicii în favoarea celor bogați, pentru relații prieteneşti sau servicii;

- în cazul în care vornicul observa în sat o persoană necunoscută, fără permis de şedere, era obligat să clarifice de unde a venit şi, în cazul în care aceasta nu avea documentele în regulă, s-o însoțească la isprăvnicie;

- toamna şi primăvara vornicul trebuia să-i oblige pe locuitori să aibă grijă de vite, astfel încât acestea să nu cauzeze daune terenurilor însămânțate, pentru a le păstra în stare bună. Locuitorilor li se cerea să dea dovadă de atitudine serioasă față de ocupațiile agricole;

- căruțele cu cai urmau să fie puse la dispoziție doar persoanelor care se aflau în subordinea isprăvniciei şi care dispuneau de documentele de rigoare cu semnătura şi ştampila ispravnicului;

- în cazul în care în sat apăreau hoți, vornicul împreună cu tot satul trebuia să-i depisteze şi să-i prezinte la ispravnic;

- urmărea ca locuitorii să nu să se mute cu traiul dintr-un sat în altul, fără motiv;

- în cazul în care vornicul observa că locuitorii sunt asupriți de către ocolaşi sau arendaşi, trebuia să-l informeze operativ pe ispravnic;

- în lunile de primăvară vornicul trebuia să aibă grijă ca incendiile să nu cauzeze prejudicii păşunilor şi pădurilor, iar dacă acestea se produceau, să cerceteze cazul şi să raporteze ocolaşului;

- urmărea cu strictețe starea podurilor şi a drumurilor, astfel încât acestea să fie permanent țn stare funcțională.[1]

Este important de precizat că potrivit datelor recensământului din 1817, în Basarabia existau 1.179 aşezări rurale şi urbane. Numărul cel mai mare de aşezări îl formau satele țărăneşti şi răzeşeşti – 924 (78,4%), inclusiv 739 (62,7%) de sate țărăneşti şi 185 (15,7%) de sate răzeşeşti. Celelalte aşezări constituiau un număr relativ mic: 84 (7,1%) – câşlele, 50 (4,2%) – seliştile, 31 (2,6%) – sloboziile, 31 (2,6%) – odăile, 27 (2,3%) – oraşele şi târgurile, 13 (1,1%)

[1] Tomuleț V. Op. cit., p. 647.

– schiturile, 10 (0,8%) – poştele şi 9 (0,8%) – luzile. După ținuturi, satele țărăneşti erau repartizate în felul următor: – 164 (22,2%) erau localizate în ținutul Orhei, 151 (20,4%) – în ținutul Hotin, 133 (18%) – în ținutul Soroca şi 109 (14,7%) – în ținutul Iaşi. Ținuturilor Bender, Codru, Ismail şi Greceni le reveneau doar 182 (24,6%) din toate aşezările țărăneşti. Repartizarea aşezărilor rurale şi urbane pe ținuturi era următoarea: 326 (27,7%) de aşezări erau localizate în ținutul Orhei, 221 (18,7%) – în ținutul Hotin, 189 (16%) – în ținutul Soroca, 172 (14,6%) – în ținutul Iaşi, 123 (10,4%) – în ținutul Bender, 56 (4,7%) – în ținutul Codru şi 40 (3,4%) – în ținutul Greceni.[1]

La 2 august 1817, la Chişinău se înființează Duma orăşenească.[2] Duma era un organ electiv, care se ocupa de treburile administrative şi gospodăreşti ale oraşului: comerțul, meşteşugurile şi industria, concesionările, terenurile agricole orăşeneşti, amenajarea şi salubritatea oraşului. E necesar de precizat că până la instituirea Dumei din Chişinău oraşul era administrat de organele de poliție orăşeneşti, aflate în subordinea guvernatorului şi a primului departament al guvernului.

În Consiliul Dumei au fost aleşi cinci consilieri dintre negustorii locali, în baza principiului apartenenței naționale.[3] Primul primar al Chişinăului a fost ales A.Nour.[4] Bugetul oraşului era alcătuit de Dumă şi aprobat de guvernator. Veniturile orăşeneşti proveneau din: a) taxele colectate de la intreprinderile industriale şi comerciale; b) taxe pe vii şi livezi; c) taxe percepute de la negustori; d) taxele de la cârciume. Majoritatea acestor venituri erau folosite pentru întreținerea instituțiilor orăşeneşti şi a organelor de poliție.[5]

Duma orăşenească din Bender a fost înființată la la 22 august 1818, iar cea din Tiraspol activa din 1795. În oraşele Chilia şi Reni, în locul Magistratelor şi Dumelor orăşeneşti au fost instituite Ratuşe.[6]

Conform dispoziției namesnicului plenipotențiar din 13 ianuarie 1817, Comitetul provizoriu, la 15 ianuarie a format o comisie pentru sistematizarea legilor locale în următoarea componență: I.Başotă, T.Başotă, A.Balli.[7] Mai tîrziu, în activitatea acestei comisii au fost cooptați Cantacuzin, Gafenco şi Leonard, iar la sfârşitul anului 1820 şi doctorul în drept P.Manega.[8] Anticipând evenimentele, menționăm că în martie 1822, comisia a finalizat

[1] Tomuleț V. Op. cit., p. 593-594.
[2] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 84, f. 1.
[3] Bezviconi Gh. Proiluri de ieri şi de azi. În: Fapte trecute şi basarabeni uitaţi. Chişinău, 1992, p. 69.
[4] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 84, f. 1.
[5] История Кишинева. Кишинев, 1966, с. 53.
[6] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 2. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 37-38.
[7] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 80, f. 1-1v.
[8] Кассо Л. Петр Манега – забытый кодификатор Бессарабского права. СП-Б, 1914, с. 10.

opera de codificare a dreptului local. Dar proiectul codului, din cauza că nu era elaborat în baza principiilor dreptului rusesc, n-a fost aprobat de autoritățile ruse.[1]

Regimul special de administrare a coloniştilor străini. Un regim special de administrare, a fost instituit de autoritățile ruseşti pentru coloniştii străini stabiliți în Basarabia.

Coloniștii transdanubieni au beneficiat de facilitățile anunțate de M.I. Kutuzov la 26 aprilie 1811: în baza puterii acordate de împăratul Rusiei, îi scuteşte, pe un termen de trei ani, pe toți locuitorii creştini care trec benevol cu traiul din partea dreaptă în cea stângă a Dunării, de toate impozitele şi prestațiile, din momentul stabilirii lor de partea stângă a Dunării. Numărul lor era impunător. Un document, întocmit anterior datei de 23 mai 1812 şi semnat de A. Koronelli, tutorele principal al imigranților transdanubieni din Țara Românească, Moldova şi Basarabia (Bugeac), indică 2.624 de familii (10.933 de persoane) venite de peste Dunăre în Basarabia şi în împrejurimile ei1.043. Iar, potrivit raportului expediat de S. Sturdza la 14 octombrie 1812 amiralului P.V. Ciceagov în Basarabia erau până la 2.700 de familii de colonişti transdanubieni.[2]

În anii 1812-1815 de problemele colonițtilor se preocupau autoritățile militare. Încă de către M.Kutuzov fusese numit ofițerul D. Vatikioti ca responsabil pentru problemele coloniştilor.[3] La sfârşitul anului 1815 autoritățile ruse se preocupă mai insistent de problema plasării coloniştilor. Inițial, luând în considerație cerințele coloniştilor, se preconiza de a crea, în baza comunităților bulgăreşti, Armata Bulgară după modelul trupelor de cazaci. În martie 1812 fusese creată o unitate militară de emigranți transdanubieni, dar a existat doar până în luna mai a aceluiaşi an.[4]

La 31 decembrie 1815, ministrul rus de interne O.P. Kozodavlev i-a poruncit lui I.M.Hartingh să acumuleze informații despre coloniştii stabiliți în Basarabia şi să clarifice următoarele chestiuni: a) dacă sunt adevărate declarațiile făcute de către Kutuzov coloniştilor; în baza căror dispoziții oficiale sunt administrați; b) care este numărul lor total şi pe care terenuri s-au stabilit; c) de concretizat numărul celora ce vor să se mute de după Dunăre şi ce condiții le-ar fi prielnice transferului; d) câți colonişti sau stabilit pe terenuri particulare şi în ce constau prestațiile lor față de proprietari.[5]

---

[1] Grama D., Slutu C. Petru Manega – codificator al dreptului moldovenesc din Basarabia. În: Cugetul, 1991, nr. 2, p. 37-38.

[2] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 1. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 296-297.

[3] История Молдавии. Документы и материалы. Том. II. Кишинев, 1957, с. 182.

[4] Chirtoagă I. Din istoria Moldovei de sud-est. Chişinău, 1999, p. 162.

[5] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 521, f. 2-3.

Analiza informațiilor solicitate de ministrul rus de interne ne permite să constatăm faptul că autoritățile ruse aveau cele mai vagi închipuiri despre starea reală ce se crease în Basarabia în primii ani de stăpânire rusească.

Pentru acumularea informațiilor despre colonişti, în martie 1816, a fost creată o comisie specială, cu reşedința în oraşul Reni. În această comisie au fost numiți: maiorul în retragere Miletici, ispravnicul ținutului Codru Marcenko, ofițerii Iuşnevski şi Vatikioti.[1]

La 29 aprilie 1816, Comitetul Miniştrilor al Rusiei a examinat problema coloniştilor din Basarabia şi a decis de a numi un funcționar rus abilitat să tuteleze şi să administreze, împreună cu staroşti aleşi, coloniştii stabiliți în Basarabia.[2] Instituirea acestei funcții, cu titlu provizoriu, a fost dictată de necesitatea de a ține sub control procesele de colonizare din sudul Basarabiei. Inițial, au fost numiți doi curatori ai coloniştilor din Basarabia: D.P. Vatikioti şi A.P. Iuşnevski.[3]

Odată cu instituirea în Basarabia a instituției namesnicului plenipotențiar, sarcina administrării coloniştilor şi a elaborării unui regulament ce ar determina situația lor în regiune, după cum s-a menționat deja, a fost trecută în competența sa. În raportul său către țar din 3 iulie 1816, Bahmetiev constată că din punct de vedere economic nu este rentabil pentru Rusia de a constitui o oaste bulgară din coloniştii stabiliți în Basarabia, deoarece, ei, în calitate de agricultori, pot aduce mai multe foloase.[4]

La 10 iulie 1816, după transferul lui A.P. Iuşnevski în Comitetul Provizoriu al Basarabiei,[5] Bahmetiev îl numeşte pe D.P. Vatikioti în funcția de „curator pentru administrarea provizorie a coloniştilor transdanubieni". Reşedința curatorului coloniştilor a fost stabilită la Reni. El era ajutat de un secretar – funcționarul rus Maleavin.[6]

Curatorul avea sarcina de a supraveghea îndeplinirea de către colonişti a prestațiilor stabilite legal şi de a-i apăra de abuzurile administrației ținutale. El era obligat, de trei ori pe an să inspecteze personal localitățile populate de colonişti. Dacă depista abuzuri din partea staroştilor avea dreptul să-i înlocuiască. Despre abuzurile comise de administrația ținutală era obligat să raporteze namesnicului plenipotențiar.

Curatorul era abilitat să exercite şi funcții judecătoreşti. El, judeca în mod verbal, conflictele mărunte între colonişti. Urmărea ca în localitățile populate de colonişti să nu se stabilească persoane străine, dezertori sau țărani fugari

[1] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 521, f. 19, 21.
[2] Ibidem
[3] ANRM, Fond. 17, inv. 1, d. 17, f. 25-26.
[4] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 521, f. 86-88.
[5] ANRM, Fond. 4, inv. 1, d. 48, f. 9.
[6] Ibidem, f. 101, 104.

din guberniile centrale. Toate dosarele şi petiţiile coloniştilor, aflate în primul departamant al guvernului regional, au fost transmise lui D.P. Vatikioti, care a fost abilitat să le soluţioneze.[1]

Competenţa curatorului se extindea asupra administrării interne a coloniştilor şi nu substituia autorităţile ţinutale.[2] Administrarea generală a ţinuturilor era realizată de isprăvnicii, dar în problemele ce afectau coloniştii era necesară colaborarea cu curatorul coloniştilor. Ispravnicul nu putea lua sub strajă sau să pedepsească coloniştii fără permisiunea curatorului, exceptând cazurile urgente şi cele penale.[3]

D.P. Vatikioti, în îndeplinirea obligaţiilor sale de serviciu, era ajutat de staroşti aleşi de comunităţile coloniştilor.[4] Ei aveau următoarele atribuţii şi competenţe: coordonau realizarea prestaţiilor şi achitarea plăţilor de către colonişti; rezolvau conflictele şi litigiile neînsemnate; urmăreau ca printre colonişti să nu se stabilească persoane ce nu aparţin comunităţii; eliberau permise de călătorie; lunar, prezentau rapoarte curatorului despre situaţia din localitate; erau obligaţi să informeze curatorul coloniştilor despre cazurile excepţionale întâmplate în localitate.[5]

În decembrie 1816, tutelarea coloniştilor străini e pusă şi pe seama revizorilor ţinutali din ţinuturile în care aceştea se stabiliseră. Sarcina lor era de a ocroti coloniştii de abuzurile autorităţilor ţinutale.[6]

În aprilie 1817 a fost instituită funcţia de starostă ţinutal. Ei erau aleşi de comunităţile coloniştilor cu acordul curatorului. Au fost confirmaţi de către primul departament următorii staroşti ţinutali: I. Mingler, D. Cutir, I. Vatikioti, C. Coicio, V. Ruban. Staroştii ţinutali executau şi organizau executarea dispoziţiilor guvernamentale. Erau mijlocitori în relaţiile isprăvniciilor cu comunităţile coloniştilor şi urmăreau ca coloniştii să nu realizeze prestaţii suplimentare. Ei urmăreau respectarea echităţii la repartizarea prestaţiilor printre colonişti.[7]

Analiza procedeelor de administrare a coloniştilor străini, stabiliţi în Basarabia în primii ani de ocupaţie, ne permite să constatăm că autorităţile ruse promovau politici administrative diferenţiate în unul şi acelaşi teritoriu. Prin măsurile întreprinse autorităţile ţariste promovau o politică discriminatorie faţă de ţărănimea română din Basarabia. Familiilor de colonişti străini li s-au repartizat câte 60 de desetine iar celor sosite din

[1] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 521, f. 97,101, 102, 112.
[2] ANRM, Fond. 17, inv. 1, d. 17, f. 113.
[3] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 521, f. 101-102.
[4] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 214, f. 35; Fond. 17, inv. 1, d. 17, f. 76.
[5] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 214, f. 32-33; Fond. 2, inv. 1, d. 521, f. 101.
[6] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 214, f. 34-35.
[7] Ibidem, f. 130-131, 133-134.

guberniile imperiului - câte 30 de desetine.

Cei veniți au fost scutiți de impozite pe 10 ani, iar de la serviciul militar pe 50 de ani. Lor li s-a acordat ajutorul necesar la construirea caselor şi li s-au acordat subvenții. Populația autohtonă a fost impusă să le transporte gratuit lemn şi alte materiale de construcție. Prin asemenea acțiuni, autoritățile țariste i-au pus intenționat pe locuitorii băştinaşi într-o situație umilitoare față de țăranii aduşi din alte regiuni ale Rusiei şi față de coloniştii străini. Ei au fost impuşi să trăiască în condiții social-economice dificile. Spre sfârşitul anilor 50 ai secolului al XlX-lea unei gospodării țărăneşti a românilor din Basarabia îi revenea, în mediu, doar 6 desetine de pământ, adică de 5 ori mai puțin decât unei familii aduse din Rusia şi de 10 ori mai puțin comparativ cu posesiunile coloniştilor transdunăreni. În multe sate din județele centrale şi de nord ale regiunii terenurile agricole ale autohtonilor erau şi mai mici. Astfel, mulți români basarabeni au fost sortiți sărăciei şi mizeriei. O parte dintre aceştia, în timpul ocupației ruseşti, erau constrânşi să lucreze argați în gospodăriile țăranilor ruşi şi în cele ale coloniştilor străini.[1]

Politica paternalistă față de colonişti reieşea din sarcinile strategice urmărite de țarism în Balcani şi de aici atitudinea specială față de colonişti, care au fost puşi în condiții mai avantajoase decât populația băştinaşă.

În concluzie, menționez următoarele:

- Prin instituirea în Basarabia a funcției de namesnic plenipotențiar autoritățile ruseşti au urmărit scopul de a ține sub un control efectiv regiunea. Namesnicul era abilitat să supravegheze şi să influențeze direct activitatea instituțiilor administrative de toate nivelurile.
- Ca rezultat al reorganizării sistemului administrativ provizoriu s-a realizat o mai mare centralizare a puterii în regiune şi tot odată a fost deschis accesul în Basarabia a legislației, instituțiilor şi a practicii administrative ruseşti.
- În această perioadă, sub pretextul luptei cu dezordinea şi corupția a fost declanşat un masiv proces de deznaționalizare a administrației basarabene. O parte din boierii locali au fost eliberați din funcțiile deținute, ei fiind înlocuiți cu funcționari ruşi. În instituțiile şi funcțiile de sorginte ruseaecă implementate la această etapă în regiune, de asemeni, au fost promovați doar funcționari ruşi.

Reorganizarea structurilor administrative regionale şi locale au pregătit terenul pentru introducerea în 1818 a unui nou regulament de administrare a Basarabiei.

[1] Grama D. Tendințele evoluției doctrinelor juridice în Moldova (1774-1859). București: Actami, 2000, p. 132-133.

2.4. Funcţionalitatea sistemului provizoriu de administrare

În continuare vom elucida problema funcţionalităţii sistemului administrativ provizoriu, care, credem că este deosebit de importantă pentru studierea etapei iniţiale de implementare a modelului rusesc de administrare în Basarabia. Ne propunem să facem o analiză a modalidăţii de constituire a instituţiilor administrative, a modului de exercitare de către ele a competenţelor precum şi o elucidare a deficienţelor în activitatea acestor instituţii.

Administraţia Basarabiei depindea foarte mult de guvernatorul civil al regiunii. Guvernatorul civil, însă, în perioada iniţială se afla în subordinea strictă a amiralului P.V. Ciceagov, care s-a străduit să concentreze în mânile sale toată puterea în noua provincie şi care a insistat ca şi problemele bisericii să fie trecute în competenţa primului departament al guvernului regional,[1] dar această idee nu a fost realizată. Administrarea eparhiei ,,Chişinăului şi Hotinului", creată la 21 august 1813, a fost încredinţată mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni.[2]

Inexistenţa în Basarabia a funcţiei de vice-guvernator a influenţat malefic constituirea şi funcţionarea sistemului administrativ al regiunii datorită concentrării sarcinilor și a deciziilor în mâinile guvernatorului civil al Basarabiei.

În ceea ce priveşte activitatea adunării comune a departamentelor, trebuie menţionat faptul că aria competenţelor sale era foarte limitată. Adunarea comună se ocupa, de facto, doar de examinarea plângerilor şi apelurilor primite de guvernatorul civil. Adunarea comună a departamentelor era convocată doar conform dispoziţiei guvernatorului civil şi erau examinate, în exclusivitate, problemele indicate de el. Consilierii, fiind numiţi în funcţii de către guvernatorul civil erau în dependenţă totală faţă de el. În concluzie, constatăm că adunarea comună a departamentelor era o instituţie administrativă cu competenţe foarte limitate şi era dependentă totalmente de voinţa guvernatorul civil al regiunii. Menţionăm şi faptul că deciziile adunării comune a departamentelor erau definitive şi nu puteau fi supuse procedurii de apel.

Era departe de a fi perfectă organizarea şi activitatea departamentelor. Analizând modul de constituire, structura şi activitatea departamentelor pot fi relevate următoarele carenţe:

a) nu exista funcţia de şef al departamentului, care s-ar fi ocupat de organizarea, coordonarea şi controlul activităţii departamentului;

b) lipsa oricăror forme de control administrativ în cadrul

---

[1] Бессарабский статистический комитет. Записки.Т. 3. Кишинев, 1868, с. 114.

[2] Историческое введение в статистическое описание Бессарабской области (сост. Скальковский). СП-Б, 1846, с. 423.

departamentelor;

c) dreptul de a lua o decizie îl avea departamentul în întregime, direcțiile se ocupau doar de pregătirea chestitunilor şi dosarelor pentru examinarea lor la şedința comună a departamentului, astfel birocratizându-se, la cea mai înaltă cotă, procesul de examinare şi soluționare a problemelor;

d) nu era elaborat şi nu exista un mecanism strict de punere în aplicare a deciziilor adoptate;

e) n-a fost stabilită o procedură eficientă de conlucrare cu autoritățile administrative ținutale (se adoptau decizii şi se dădeau dispoziții care se excludeau reciproc);

f) era sub orice nivel pregătirea profesională a funcționarilor angajați în funcții administrative;

g) existența în cadrul departamentelor a două cancelarii paralele influența celeritatea circuitului administrativ;

h) de resortul primului departament era examinarea atât a cazurilor civile, cât şi a celor penale, inexistența unei delimitări stricte în materie de justiție a provocat haos în activitatea acestui departament;

i) nu se ținea o evidență strictă a dosarelor şi a chestiunilor examinate;

j) erau frecvente cazurile luării de mită şi de abuz administrativ;

k) nu erau completate toate posturile potrivit cu statele de personal stabilite;

l) în cel de-al doilea departament, mai mult de un an de zile, a activat doar un singur consilier în direcția a doua; acest consilier supraveghea şi activitatea organelor de poliție, având în subordinea sa şi direcția a treia a primului departament.[1]

La nivelul ținuturilor administrația era acaparată totalmente de către ispravnici, care datorită atribuțiilor lor administrative, polițieneşti şi judecătoreşti ce le-au fost atribuite erau stăpâni deplini ai ținuturilor încredințate. Funcționarul rus P. Somov constata că ispravnicul în Basarabia substituia un şir de instituții ale sistemului administrativ local rus cum ar fi: mareşalul județan al nobilimii; judecătoriile județene; organele de poliție; primarul în oraşe; magistratura orăşenească; dumele orăşeneşti; judecătoria verbală (словесный суд).[2]

Nu exista, în primii ani de după anexare, un act normativ ce ar fi reglementat obligațiile ispravnicilor. Ei exercitau funcțiile încredințate doar conform cutumelor şi uzanțelor locale, care erau tălmăcite, în special, de funcționarii ruşi numiți în aceste funcții după bunul lor plac. Fiind numiți pe un termen de un an şi plătind de la 20 până la 30 mii de ruble pentru

[1] Бессарабский статистический комитет. Записки.Т. 3. Кишинев, 1868, с. 131-132; ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 54, f. 4.

[2] Бессарабский статистический комитет. Записки.Т. 3. Кишинев, 1868, с. 135.

postul obținut, ispravnicii, erau preocupați mai mult de realizarea scopurilor personale decât de situația şi bunăstarea locuitorilor.[1] În această ordine de idei este semnificativ cazul pârcălabului de Hotin Somov,[2] care fusese numit în funcție în mod arbitrar de către consilierul primului departament Leibin şi care a neglijat în cel mai brutal mod uzanțele locale şi regulamentele în vigoare. El nu numai că l-a înlăturat de la exercitarea obligațiilor pe pârcălabul moldovean, dar şi l-a agresat în modul cel mai brutal.[3]

Cu toate că s-a declarat scutirea populației de impozite pe un timp de trei ani, ispravnicii le-au încasat permanent. În afară de impozitele şi taxele existente, ispravnicii au introdus, în mod arbitrar, altele noi, cum ar fi, de-o pildă, unele „taxe" vamale şi taxa pentru vinul fierbinte. Ispravnicii îşi atribuiau şi a zecea parte din orice sumă de bani judecată în litigiile civile, aşa numita „împlineală". Perceperea impozitelor a fost concesionată şi persoanelor particulare.[4]

Orice audiență la ispravnic nu putea să aibă loc fără ca solicitantul să nu prezinte un anumit „cadou". Erau aplicate pe larg de către ispravnici şi pedepsele corporale față de locuitorii ținutului. Ispravnicii impuneau în mod abuziv populația la diferite prestații în folosul lor, cum ar fi construcția caselor de locuit, îndeplinirea diferitor munci agricole pe moşiile lor şi altele.[5] Ordinile şi dispozițiile erau date de către ispravnici verbal, lipsind astfel orice posibilitate de control asupra legalității lor.

Funcționarii ruşi, printre care şi menționatul deja P. Somov, au depreciat instituția isprăvniciei. E necesar, însă, de menționat faptul că majoritatea posturilor de ispravnic erau deținute de funcționari ruşi. Şi aici apare o întrebare firească – e vicioasă instituția ca atare, sau funcționarii ce exercitau această fincție, care nu cunoşteau şi nici nu vroiau să cunoască legile şi limba localnicilor şi care veniseră în Basarabia animați de o singură idee – de a-şi ameliora situația materială.

Situația economică a Basarabiei în primii ani după anexare continua să rămână precară. În urma războiului şi a relațiilor nefavorabile a Rusiei cu Turcia, Basarabia şi-a pierdut tradiționalele piețe de desfacere. Epidemiile şi foametea au făcut ravagii în regiune.

Activitatea defectuoasă a noii administrații şi dezastrul economic în care

[1] Basarabia şi basarabenii/ Alcăt., studii şi comentarii M.Adauge şi Al.Furtună. Chişinău, 1991, p. 160.

[2] A nu-l confunda cu P. Somov, care la acea perioadă exercita funcţia de şef al cancelariei guvernatorului.

[3] Sava A. Crâmpeie din viaţa Basarabiei sub ruşi (1812-1830). În: Viaţa Basarabiei, 1933, nr. 11, p. 8-13.

[4] Adauge M. Istoria şi faptele. În: Nistru, 1989, nr. 4, p.113; Tomuleţ V. Unele probleme de controversă privind dezvoltarea social-economică a Basarabiei (1812-1868) în istoriografia sovietică moldovenescă. În: Probleme actuale ale istoriei naţionale şi universale. Chişinău, 1992, p. 185.

[5] Бессарабский статистический комитет. Записки.Т. 3. Кишинев, 1868, с. 138.

s-a pomenit regiunea după cei şase ani de război au generat un fenomen care a creat dificultăți autorităților ruse: emigrarea în masă a populației din Basarabia în Moldova. Fuga locuitorilor peste Prut, sub stăpânirea turcească, este o probă convingătoare a realizărilor administrației ruseşti în regiune.

Fenomenul emigrării în masă a locuitorilor peste Prut a fost amplificat şi de repulsia țăranilor basarabeni față de regimul de şerbie existent în Rusia. La momentul anexării Basarabiei statutul juridic al țăranilor moldoveni era cu mult mai favorabil decât al țăranilor ruşi. Țăranii moldoveni erau liberi de a se strămuta de pe o moşie pe alta după ce îşi îndeplineau obligațiile față de moşier. Obligațiile lor principale față de moşier constau în îndeplinirea clăcii care era de 12 zile pe an şi achitarea dijmei. „Țăranii moldoveni – afirma Ion Pelivan - …s-au înspăimântat de groaza sclaviei şi cu miile au căutat să fugă peste Prut, în Moldova”.[1] Au fost fixate cazuri când sate întregi din ținuturile Hotin, Codru şi Soroca s-au refugiat peste Prut. Numai în anul 1814 peste Prut s-au refugiat trei mii de locuitori.[2] Potrivit calculelor lui I. Varta în primii ani de ocupație rusească au părăsit Basarabia peste 5.000 de familii.[3]

Nici boierimea nu era entuziasmată de perspectivele rămânerii în Basarabia. Puținii boieri de viță nobilă au trecut la 1812 în supunerea Rusiei. Dar şi dintre ei mulți au rămas datorită faptului că n-au putut şă-şi vândă în termenul stabilit[4] proprietățile şi Poarta le-a pus o condiție ultimativă – ori îşi vând averea ori se strămută în noua provincie rusească.[5]

Exodul și nemulțumirea populației au dejucat planurile autorităților ruseşti de a transforma Basarabia într-o „provincie înfloritoare”. Intenția de a oferi un model de bună administrare popoarelor vecine în scopul de a le atrage de partea Rusiei n-a fost realizată.

Situația era amplificată și de eforturile rusificatoare a funcționarilor ruși. Elocvente în acest sens sunt constatările și aprecierile funcționarului rus N. Baicov. Vădit tendențioase, afirmațiile sale redau starea de spirit a funcționarilor şi a oficialităților ruse, angajate în procesul de administrare a

---

[1] Pelivan I. Basarabia de sub oblăduirea rusească. În: Moldova, 1990, nr. 10, p. 8.

[2] Tomescu C. Diferite ştiri din Arhiva Consiliului eparhial Chişinău. În: Arhivele Basarabiei, 1935, nr. 2, p. 117; Grama D. Lupta românilor de la răsărit de Prut pentru apărarea legilor Moldovei în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În: Destin românesc, 1994, nr. 1, p. 86-96; Chirtoagă I. Din istoria Moldovei de Sud-Est până în anii 30 ai sec. al XIX-lea. Chişinău, 1999, p. 129.

[3] Varta I. Contribuţii documentare la istoria Basarabiei. În: Revista de istorie a Moldovei, nr. 2, 1992, p. 61.

[4] Conform articolului VII al Tratatului de pace de la Bucureşti se acorda un termen de 18 luni din ziua ratificării tratatului pentru ca locuitorii să se determine şi să-şi vândă proprietăţile. A se vedea: Мискевка В.И., Ткач В.И. Русско-турецкий мирный договор 1812 г. În: Revista de istorie a Moldovei, 1990, nr. 1, p. 41.

[5] Iorga N. Op. cit., p. 135-136.

Basarabiei. Deci, el constata, că în fruntea administraţiei din Basarabia, ,,care avea privilegiul de a-şi menţine legile şi tradiţiile locale" se afla guvernatorul ,,ramolit, lipsit de experienţă, blând din fire şi un guvern delăsător". Administraţia basarabeană se conducea de obiceiurile locale, dar ele, constau în ,,dreptul celui mai puternic şi a celui ce dă mai mult". ,,…Poate oare să prospere o regiune, se întreba retoric N. Baicov, care se administrează conform obiceiurilor bazate pe fărădelegi nepedepsite şi în afară de aceasta, toată puterea să rămână în mânile unui om care până acum n-a condus nici odată nimic, cu atât mai mult, el, conducându-se de obiceiurile locale poate acţiona doar în interesul personal, procedând ca un arendator". Totalizând aprecierile sale (mai corect ar fi: insinuările sale referitoare la sistemul administrativ, legile şi funcţionarii moldoveni), el menţiona categoric că ,,nu este cazul de a inventa noi forme de administrare, care pot fi fără de folos sau chiar dăunătoare" şi ,,ar fi bine dacă în Basarabia s-ar proceda aşa cum s-a procedat în gubernia Taurida şi în Georgia, adică să fie introduse instituţiile administrative şi judiciare ruseşti".[1]

Analizând raportul lui N. Baicov e lesne de observat că unica problemă care-l preocupa pe autor era problema obţinerii a cât mai multe avantaje şi venituri din Basarabia, achziţia căreia a costat ,, şuvoaie de sânge rusesc şi multe milioane de ruble". De aceea el şi insista asupra a două momente ce ar fi permis obţinerea unor mari venituri în vistieria statului:

1) lichidarea oricăror particularităţi locale şi introducerea în Basarabia a sistemului de administrare rusesc;

2) lărgirea şi consolidarea bazei impozabile în regiune.

După 1812, Basarabia a fost invadată de numeroşi funcţionari ruşi care nu cunoşteau nici limba, nici legile şi nici tradiţiile şi obiceiurile locale. Funcţionarii ruşi, de diferite ranguri şi niveluri, atribuiau starea deplorabilă a administraţiei din Basarabia exclusiv legilor, instituţiilor şi funcţionarilor moldoveni.

Incontestabil, era evident faptul că boierimea locală fusese contaminată de flagelul fanariotismului. Domnitorii-fanarioţii au adus cu ei o nouă mentalitate politică. Termenul de domnie era scurt, iar scaunul domnesc nu se putea obţine sau menţine decât cu bani. Între 1711 şi 1812 în Moldova au domnit 35 de domnitori. Constantin Mavrocordat a domnit de şase ori în Ţara Românească şi de patru ori în Moldova. În perioada dintre penultima şi ultima domnie a lui Constantin Mavrocordat în Moldova s-au schimbat şapte domnitori.[2]

---

[1] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 54, f. 8-10.

[2] Berindei D. Românii şi Europa. Istorie, societate, cultură. Vol.I. Secolele XVIII-XIX. Bucureşti, 1991, p. 7-8; Hitchins K. Românii. 1774-1866. Bucureşti, 1998, p. 25; Халиппа П. Н. Бессарабия до присоединения к России. Кишинев, 1914, с. 28, 34.

A administra, pentru fanarioți, era echivalent cu a te îmbogăți. Semnificativă pentru acest fenomen este evoluția cuvântului grecesc „chiverneo”, care însemna a administra, dar care în româneşte a devenit chiverniseală. Fenomenul acesta a cuprins întregul aparat administrativ. Principala funcție a statului a devenit cea fiscală, „întregul aparat de stat de la Vodă la cel mai mărunt slujbaş, fiind preocupat de ideea de a stoarce cât mai mulți bani de la populație”.[1]

Amestecul permanent al Porții în treburile interne ale țării a violat principiul continuității în administrație şi a contribuit la neacceptarea unei administrări în baza unor norme strict reglementate şi a unor tehnologii administrative raționale şi eficiente.

Dar analiza surselor istorice ne convinge de culpabilitatea funcționarilor ruşi în administrarea defectuoasă a Basarabiei. „Era greu de apreciat, afirma L. Casso, care categorie de funcționari era mai periculoasă pentru interesele țării: moldovenii localnici, care ocupau un şir de funcții în Basarabia sau funcționarii veniți din guberniile ruseşti”.[2] Demnitarii ruşi, care veneau în Basarabia erau însoțiți de „o adevărată armată de „oameni de încredere” sau mai exact de vânători de slujbe şi, mai cu seamă, de pescuitori în ape tulburi, pe care ei se socoteau datori să-i plaseze în posturi cât mai avantajoase”.[3] Era şi firesc faptul că aceşti funcționari, numiți chiar de Alexandru I „funcționari nesatisfăcători, ruşi nedoriți, recrutați după nevoile timpului, cu mare grabă”,[4] şi care nu cunoşteau legile, limba şi tradițiile locale aveau o atitudine ostilă față de sistemul administrativ moldovenesc.

E foarte clar că Imperiul rus nu putea da vina pentru situația creată în Basarabia pe instituțiile administrative şi funcționarii săi. Obiectivele de ordin politic ale Rusiei impuneau discreditarea instituțiilor şi a practicilor administrative locale în scopul înlocuirii lor treptate cu cele ruseşti.

Caracterul provizoriu al sistemului administrativ implementat în Basarabia a influențat substanțial funcționalitatea sa. Acest sistem, care prin însăşi natura sa era unul temporar, era departe de perfecțiune şi aplicarea lui în practică a scos la iveală foarte multe deficiențe şi imperfecțiuni.

---

[1] Georgescu V. Istoria românilor. De la origini până în zilele noastre. Ed. a III-a. Bucureşti: HUMANITAS, 1992, p. 89-91.
[2] Кассо Л. Россия на Дунае и образование Бессарабской области. Москва, 1913, с. 221.
[3] Crihan A. Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse ruseşti. În: Basarabia, 1991, nr. 10, p. 124.
[4] Basarabia şi basarabenii/ Alcăt., studii şi comentarii M. Adauge şi Al. Furtună. Chişinău, 1991, p. 163.

CAPITOLUL III
ORGANIZAREA ADMINISTRATIVĂ A BASARABIEI LA ETAPA „AUTONOMIEI ADMINISTRATIVE”

3.1. „Autonomia administrativă” a Basarabiei în cadrul imperiului rus

„Aşezămânul obrazovaniei oblastei Basarabiei” din 29 aprilie 1818. Perioada anilor 1818-1828 reprezintă o etapă deosebită în procesul organizării administrative a Basarabiei. În istoriografie această etapă e definită ca perioada autonomiei Basarabiei. Referitor la noțiunea de autonomie a Basarabiei în cadrul Imperiului rus, considerăm că ea nu reflectă adecvat esența acelei perioade şi e puțin exagerată. Această perioadă poate fi definită ca o autonomie administrativă limitată şi provizorie. Cercetarea structurii şi funcționalității sistemului administrativ introdus în regiune în 1818 ne permite să constatăm că deosebirea sa principală față de cele din guberniile centrale consta în instituirea Consiliului Suprem abilitat să exercite puterea deplină administrativă şi judecătorească în regiune. Ne vom referi în continuare la unele aspecte privind activitatea acestei instituții şi anume: problema convocării primelor adunări nobiliare în Basarabia; modul de constituire şi competențele realizate de Consiliul Suprem; elucidarea cauzelor ce au determinat activitatea ineficientă a Consiliului; analiza factorilor ce au determinat autoritățile să instituie în regiune regimul autonomiei administrative.

La 29 aprilie 1818, țarul Alexandru I a promulgat la Chişinău, unde a poposit pentru trei zile, [1] un nou regulament de administrare a Basarabiei cu titlul ,,Aşezămânul obrazovaniei oblastei Basarabiei”. În procesul de elaborare a proiectului „Așezământului” s-a ținut cont de unele propuneri din memoriul mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni din luna februarie 1812 de a include funcționari ruşi în organele administrative şi, în primul rând, în cele judecătoreşti, iar regiunea să fie condusă de un demnitar rus. Au fost luate în considerare și propunerile lui I.M. Harting, de a institui funcțiile de vice-guvernator şi procuror regional, dar și multe din stipulările conținute în proiectul Așezământului elaborat în anul 1814 de P. Somov – șeful cancelariei guvernatorului civil al Basarabiei. La elaborarea proiectului „Așezământului” a contribuit nu doar P. Krinițin, şeful cancelariei namesnicului plenipotențiar, ci și autoritățile guvernamentale de la Petersburg, inclusiv contele I. Capodistria – secretarul de stat al Ministerului de Externe al Rusiei, cancelaria namesnicului A. N. Bahmetiev cât și autoritățile administrative regionale basarabene.[2]

---

[1] Халиппа И.Н. Город Кишинев времен жизни в нем Александра Сергеевича Пушкина // Труды Бессарабской Губернской ученой архивной коммиссии. Том. I. Кишинев, 1900, с. 111-113.

[2] Agachi A. Aşezământul de organizare administrativă a Basarabiei din 29 aprilie 1818. În: Akademos,

„Aşezământul” a instituit o nouă structură administrativă a Basarabiei. „…Basarabia îşi păstrează specificul său național - se afirma în rescriptul țarului - şi, ca urmare, primeşte o formă deosebită de administrare”.[1] Au fost delimitate strict competențele instituțiilor administrative şi judecătoreşti ale provinciei, precum şi atribuțiile şi obligațiile funcționarilor angajați în administrația locală şi regională. S-a concretizat situația păturilor sociale basarabene şi a fost determinat cuantumul prestațiilor ce trebuiau îndeplinite de locuitori. A fost reglementată activitatea Oficiilor cadastrale, a vămilor şi a carantinelor.[2]

A fost elaborată o procedură deosebită de conlucrare a instituțiilor administrative din Basarabia cu cele centrale. Pornind de la faptul că „Aşezământul” fusese promulgat cu titlu provizoriu, [3] autoritățile centrale ruseşti au dispus ca toate instituțiile şi funcționarii aflați în raporturi de serviciu cu organele centrale de stat să se adreseze acestor instituții prin intermediul secretarului de stat I. Capodistria.[4]

Basarabiei i s-a confirmat oficial denumirea de „Regiunea Basarabia”, iar limba română a fost admisă formal în instituțiile regiunii. A fost modificată structura teritorial-administrativă, numărul ținuturilor micşorându-se până la şase.

Apropierea de frontieră, numărul mare de cetăți existente aici, precum şi „un şir de alți factori importanți” au determinat autoritățile ruse să subordoneze administrația civilă a Basarabiei administrației militare. De aceea, în fruntea administrației civile a regiunii a fost pus guvernatorul general militar al Podoliei, care, concomitent, era şi namesnicul plenipotențiar al Basarabiei.[5] El, după necesități, putea să-şi stabilească reşedința sa în oraşele Chişinău ori Kameneț-Podolsk, fără a acorda prioritate vreunuia din ele.[6] Menționăm că numirea în teritoriile ocupate a guvernatorilor militari era o practică frecventă a politicii coloniale promovate de autoritățile ruseşti.

Cu toate că instituțiile administrative regionale şi mitropolia se aflau la acel moment în Chişinău, unii funcționari ruşi erau contra amplasării aici a reşedinței regionale. Ei optau pentru oraşul Bender, aflat în posesia statului şi care, fiind situat pe malul Nistrului, era mai aproape de oraşele portuare

---

nr. 3 (34), 2014, p. 127.

[1] Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830). Bucureşti, 1993, p. 27.

[2] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818.

[3] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 491, f. 3.

[4] ПСЗРИ, Т. 39, с. 256.

[5] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 117, f. 1-2.

[6] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 1.

Odesa şi Akerman.[1] Problema a fost rezolvatâ definitiv odată cu promulgarea ,,Aşezământului'' care a determinat ca oraş - reşedinţă a provinciei Chişinăul.[2] Oficialii ruşi au preferat, totuşi, acest oraş și datorită insistenței manifestate de mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni, afluxului de nobili şi comercianţi locali şi străini în oraş, aşezării sale în centrul geografic al regiunii şi la intersecţia căilor comerciale. Conform înțelegerii prealabile a autorităţilor cu mănăstirea Galata, Chişinăul a fost transmis în mod gratuit în posesia statului rus.[3]

În imperiul rus, la acel moment exista o delimitare strictă a populației în tagme sociale şi de aceea locuitorii regiunii au fost divizaţi şi ei în nouă stări sociale: clerul, nobilimea, boiernaşii, mazilii, ruptaşii, negustorii, ţăranii, ţiganii şi evreii.

Clerul se bucura de toate privilegiile şi drepturile obţinute conform hrisoavelor domneşti sau după ucazurile ţarului. Averile bisericilor şi mănăstirilor rămâneau pe veci în posesia lor şi erau protejate ca şi averea statului, cu toate că în Rusia, încă de pe timpul Ecaterinei II, pământurile mănăstireşti fuseseră secularizate.[4]

Nobilimea şi-a păstrat privelegiile şi a fost egalată în drepturi cu cea rusă. În sistemul de administrare instituit în Basarabia rolul principal îi revenea nobilimii locale. Majoritatea funcţiilor administrative erau ocupate de nobilii basarabeni în baza principiului eligibilităţii. În context, menţionăm faptul, că în Rusia instituţiile administrative, sub diferite forme şi aspecte, au fost dominate de nobilime până la începutul secolului XX.[5]

Boiernaşilor le erau respectate drepturile personale, dar urmaşii lor erau transferaţi în tagma mazililor. Mazilii şi ruptaşii plăteau statului un impozit numit dajdie şi efectuau prestaţii conform obiceiurilor locale. Au fost confirmate şi drepturile rezeşilor. Negustorii basarabeni au fost egalaţi în drepturi cu cei ruşi. Ţăranii şi-au păstrat libertatea personală, dar şi formele de dependenţă economică faţă de proprietarii pământurilor. Ei erau obligaţi să plătească statului impozit şi să îndeplinească diferite corvezi. Ţiganii statului plăteau la stat dajdie, iar ţiganii proprietarilor particulari nu plăteau nimic şi nu prestau nici o muncă de interes public. Evreii puteau face parte din tagma negustorilor sau cea a ţăranilor. Evreii şi ţiganii nu aveau dreptul de a se angaja în serviciul de stat.[6]

---

[1] Бессарабский статистический комитет. Записки. Т. 3. Кишинев, 1868, с. 146.
[2] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 1.
[3] История Кишинева. Кишинев, 1966, с. 51.
[4] Aramă E. Istoria dreptului românesc. Chişinău, 1998, p. 88.
[5] Зайончковский П.А. Правительственный аппарат самодержавной России в XIX в. Москва, 1978, с. 20.
[6] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 16-23.

Ponderea Consiliului Suprem în sistemul administrativ al Basarabiei. Caracterul specific al sistemului administrativ al Basarabiei în perioada examinată era determinat de instituirea Consiliul Suprem – organul suprem executiv, administrativ şi judecătoresc al regiunii. De competența sa erau „toate de obşte pricinile obştii, adică: cele de punire la cale, împlinitoare, a haznelii şi iconomiceşti; aşijderea pricinile de apelație criminaliceşti şi de cercetări, precum şi acele de giudecăți politiceşti pentru orişice avere mişcătoare şi nemişcătoare şi pentru hotărîturi de moşii".[1] Astfel, potrivit cu atribuțiile ce i-au fost conferite, Consiliul Suprem deținea puterea supremă administrativă şi judecătorească în regiune şi era abilitat să exercite funcții organizatorice, administrative, economice şi judecătoreşti.

Consiliul Suprem era alcătuit din unsprezece membri: cinci membri numiți şi şase membri aleşi. Erau numiți: namesnicul, guvernatorul, vice-guvernatorul, preşedinții judecătoriilor penale şi civile. Ceilalți membri erau aleşi de nobilimea locală pe un termen de trei ani cu confirmarea namesnicului. În numărul acestora era inclus și mareşalul regional al nobilimii. Calitatea de preşedinte al Consiliului o deținea „cârmuitorul principal al regiunii" – guvernatorul general militar al Podoliei, care era şi namesnicul plenipotențiar al Basarabiei. Votul său nu era hotărâtor, astfel asigurându-se majoritatea reprezentanților nobilimii locale.

Cvorumul necesar de adoptare a deciziilor în cadrul Consiliului Suprem era de şase persoane. Deciziile se adoptau cu o majoritate simplă de voturi şi erau definitive. Persoanelor nemulțămite de hotărârile Consiliului le-a fost oferită o posibilitate de a le ataca în Consiliul de Stat prin intermediul Ministerului justiției sau a procurorului general.

Problemele importante ale regiunii, sau cele care necesitau elaborarea de noi acte normative, sau modificarea celor existente, erau examinate la şedințele în plen ale Consiliului şi doar la propunerea namesnicului (sau a guvernatorului civil în cazul absenței sale). Decizia adoptată, însoțită de o notă explicativă a preşedintelui Consiliului, prin intermediul procurorului general, era expediată spre aprobare Consiliului de Stat. Preşedintele Consiliului Suprem putea să nu participe la şedințe, dacă problemele discutate erau de importanță minoră. În asemenea cazuri, sau dacă el lipsea din oraşul de reşedință, preşedinția era preluată de membrul Consiliului ce deținea cea mai înaltă funcție în ierarhia administrativă a Basarabiei.[2]

Consiliul Suprem nu era subordonat organelor centrale ruseşti. El se afla în subordinea directă a țarului. Legătura dintre țar şi Consiliul Suprem era realizată prin intermediul secretarului de stat, responsabil pentru

[1] Ibidem, p. 2.
[2] Ibidem, p. 2-4.

problemele Basarabiei în Consiliul de Stat.[1]

Toate chestiunile în cadrul Consiliului Suprem trebuiau examinate în două limbi. Cazurile referitoare la veniturile vistieriei, cele penale şi de anchetare penală se examinau în două limbi, ţinând cont de legislaţia rusă şi respectând legile şi obiceiurile locale. Dosarele civile şi litigiile de departajare a terenurilor erau examinate doar în „singură limba moldovenească şi giudecăţile să vor face pe temeiul legiuirilor şi a obiceiurilor Moldaviei”.[2]

Nobilimea locală, fiind egalată în drepturi cu cea rusă,[3] a obţinut dreptul de a convoca Adunarea nobilimii, în cadrul căreia se alegeau funcţionari în instituţiile administrative a regiunii şi Mareşalul regional al nobilimii.

Mareşalii nobilimii basarabene erau confirmaţi în funcţie de namesnic, iar din 1836 de către ţar.[4] Mareşalul nobilimii ocupa o poziţie specifică în sistemul administrativ basarabean. Pe de o parte, el fiind ales de nobilimea locală era exponentul intereselor lor, iar pe de altă parte, lui i se atribuia calitatea de funcţionar al statului şi era obligat să depună jurământ de credinţă faţă de statul rus, procedură obligatorie pentru orice funcţionar angajat în serviciul de stat. Astfel, el îndeplinea funcţii incompatibile. Prin acest procedeu autorităţile ruse au căutat să supravegheze nobilimea locală şi să-i direcţioneze aspiraţiile în albia dorită.

Către momentul realizării prevederilor „Aşezământului” lista nobililor nu era definitivată. Nobilimea basarabeană a fost anunţată să se prezinte către data de 10 iunie 1818 la Chişinău pentru a prezenta actele doveditoare a provinienţei lor. Pentru a urgenta alcătuirea listelor, guvernatorul C.A. Catacazi a format o comisie specială alcătuită din nobili basarabeni. Pe parcursul a două săptămâni lista familiilor nobile din Basarabia a fost alcătuită.[5]

Dreptul de a participa la alegeri în cadrul Adunării nobilimii îl aveau nobilii care posedau moşii nu mai mici de 300 desetine şi feciorii lor de la vârsta de 22 ani. Funcţionarii aflaţi în serviciul statului puteau fi aleşi în funcţii, dar nu puteau participa la alegeri.[6] Adunarea nobililor alegea funcţionari atât în administraţia regională, cât şi în cea ţinutală. La fiecare

---

[1] Сурилов А.В. Верховный Совет Бессарабской области по „Уставу образования” 1818 г. // Ученные записки КГУ, Т. 52, Кишинев. 1960, с. 110.

[2] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 3-4.

[3] Ibidem, p. 17.

[4] Крупенский, А. Полный список лиц избранных бессарабским дворянством на областные, губернские должности со времени присоединения Бессарабии к Российской империи по 1912 г. Сп-Б, 1912, с. 11; Накко А. Очерк гражданского устройства Бессарабской области с 1812-1828 // ЗООИД. Т.22, Одесса, 1900, p. 179.

[5] Накко А. Op. cit., p. 176.

[6] Mihail P., Mihail Z. Op. cit., p. 40.

funcție trebuiau propuşi nu mai puțin de doi candidați. Persoanele alese se confirmau de către namesnic. Alegerile nobilimii erau convocate o dată la trei ani, în oraşul Chişinău.[1]

La 25 iunie 1818 şi-a început lucrările prima Adunare a nobilimii la care au participat 73 de persoane. De către Adunare au fost aleşi: Mareşalul regional al nobilimii – Dumitru Râşcanu, cinci deputați în Consiliul Suprem, un consilier şi un asesor în departamentul executiv şi un consilier în departamentul economic al Guvernului regional, doi consilieri şi un asesor în judecătoria penală, trei consilieri în judecătoria civilă, preşedintele şi patru membri ai Oficiului cadastral regional, trei vistieri ținutali, câte un ispravnic şi patru asesori în fiecare ținut. Toți cei aleşi au fost confirmați în funcții de către A.N. Bahmetiev la 28 iulie 1818.[2]

Boierii aleşi în funcții, cu mici excepții, nu erau nobili de prim rang, ei, după cum afirma A.Boldur erau „boieri de mâna a doua”.[3] Menționăm că după 1812, în Basarabia au rămas numai boieri de la a zecea treaptă boierească în jos.[4] Funcționarul rus F.Vighel, constata că „persoanele din familii bune şi cu studii se eschivează de la slujbă”.[5] Faptul că boierimea basarabeană nu manifesta dorință de a se angaja în serviciu, considerăm că este o dovadă a atitudii boierilor față de noua stăpânire, o formă de manifestare a neacceptării noilor autorități.

La 6 iulie1818, sub preşedinția guvernatorului civil C.A. Catacazi, şi-a început activitatea Consiliul Suprem al Basarabiei în următoarea componență: guvernatorul general militar al Podoliei A.N. Bahmetiev, guvernatorul civil C.A. Catacazi, vice-guvernatorul M.E. Krupenski, preşedintele judecătoriei penale P.V.Curic, preşedintele judecătoriei civile F.I. Nedoba şi deputații aleşi de nobilime: mareşalul regional al nobilimii D. Rîşcanu, consilierul de clasa a VII I. Pruncul, asesorul de colegiu Z. Ralli, spătarul V. Ruset; comisul Şt. Rîşcanu, asesorul de colegiu S. Feodosiev.

Ulterior, componența Consiliului Suprem a fost reînnoită doar de două ori: în perioada 1822 – 1825 au activat deputații: I. Donici, I. Pruncul, P. Catargi, D. Dinu-Russo şi P. Cazimir; în anii 1825 – 1828: I. Donici, N. Cerchez, I. Ianov şi A. Stamo.[6] Deputații I. Ianov, A. Stamo, C. Stamati, I. Canano şi C. Botezatu, aleşi în 1828, au fost privați de posibilitatea de a-şi exercita mandatele, Consiliul Suprem fiind suprimat.

---

1 Ibidem.

2 Крупенский А. Op. cit., p. 20,22; Накко А. Op. cit., p. 179.

3 Boldur A. Istoria Basarabiei.Bucuresti, 1992, p. 331-332.

4 Teodorescu C. Moldova şi Basarabia. 1807-1817. Boierii, treptele boiereştişi slujbele îndeplinite. În: Viaţa Basarabiei, 1933, nr. 11, p. 35.

5 Вигель Ф. Замечания на нынешнее состояние Бессарабии. Москва, 1892, с. 10.

6 ANRM, Fond. 3, inv. 1,d. 305, f. 3; Крупенский А. Указ. Соч., Приложение, с. 3.

La 29 iulie 1818 a fost convocată ultima şedinţă a Comitetul provizoriu. Documentele sale, conform listei întocmite, au fost transmise Consiliului Suprem.[1]

Una din primele acţiuni intreprinse de Consiliul Suprem, în calitatea sa de organ de dispoziţie a fost examinarea, în septembrie 1818, a interpelării judecătoriei civile referitoare la aplicarea legilor şi obiceiurilor locale în examinarea cazurilor civile. Conducându-se de prevederile noului „Aşezământ", Consiliul Suprem a permis judecătoriei civile ca la examinarea litigiilor civile să se călăuzească de normele dreptului local şi obiceiurile pământului, iar în cazurile în care legile şi obiceiurile locale erau insuficiente pentru examinarea anumitor litigii s-a prescris să fie aplicate normele corespunzătoare din „Bazilicale" şi Exabiblul lui Armenopol.[2]

În anul următor, Consiliul Suprem a examinat problema detaşamentelor de călăraşi. Problema aceasta fusese examinată şi mai înainte de administraţia basarabeană. Prin dispoziţia sa din 7 decembrie 1816, A.N. Bahmetiev ordona primului departament al guvernului regional să stabilească numărul total al călăraşilor din regiune la trei sute de persoane. În ţinutul Orhei – 60, în ţinutul Hotin – 50, în ţinutul Bender – 40, în ţinutul Iaşi – 40, în ţinutul Soroca – 40, în ţinutul Codru – 20, în ţinutul Greceni – 20 călăraşi.[3]

La începutul anului 1819, A.N. Bahmetiev revine la această problemă. Consiliul Suprem, conformându-se dispoziţiei namesnicului a elaborat un nou regulament cu privire la detaşamentele de călăraşi. Sarcinile principale ale acestor detaşamente erau: organizarea serviciului de carantină la frontieră; contracararea importului ilegal de mărfuri; menţinerea ordinii publice în ţinuturi. Au fost constituite 27 detaşamente de călăraşi a câte o sută de oameni, vârsta de încorporare fiind de la 17 la 50 de ani. Fiecare detaşament era condus de un ofiţer ales din rândurile nobilimii locale şi cinci subofiţeri. Nouă detaşamente alcătuiau o cohortă. Serviciul călăraşilor dura patru luni pe an, rânduindu-se câte trei detaşamente.[4]

O altă problemă importantă ce a focalizat atenţia Consiliului Suprem a fost elaborarea unui regulament referitor la obligaţiile reciproce ale proprietarilor de moşii şi ale ţăranilor, adoptat în şedinţa sa din 16 mai 1819.[5] În august 1819, regulamentul a fost publicat în limbile română şi rusă.[6]

---

[1] ANRM, Fond. 5,inv. 3, d. 178; Fond. 3, inv. 1, d. 29, f. 6-46 (la paginile indicate se conţine lista dosarelor transmise Consiliului Suprem).
[2] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 48, f. 5-9.
[3] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 134, f. 2-2verso.
[4] Накко А. Op. cit., c. 181.
[5] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 90.
[6] David A. Tipăriturile româneşti în Basarabia sub stăpânirea rusă (1812-1918). Chişinău, 1993, p. 49.

Capitolul VII al regulamentului a determinat structura şi sarcinile administraţiei săteşti. Sarcina principală a administraţiei săteşti se reducea la monitorizarea locuitorilor privind îndeplinirea prestaţiilor faţă de moşier şi obligaţiile fiscale către stat. [1] Având suspiciuni că aplicarea regulamentului ar putea provoca nemulţumirea ţăranilor, A.N. Bahmetiev a suspendat punerea sa în aplicare.[2]

La începutul anului 1819 Consiliul Suprem, urmărind scopul de a sistematiza documentele folosite şi de a facilita circuitul administrativ a luat decizia de a aplica în instanţele judecătoreşti şi în administraţie formulare şi documente tipizate.[3]

În afară de problemele enumerate, Consiliul a examinat o mulţime de alte probleme referitoare la administrarea regiunii, fapt confirmat şi de dosarele fondului Consiliului Suprem al Arhivei Naţionale. Analiza cantitativă şi sistematizarea tematică a dosarelor acestui fond a fost realizată de A. Boldur.[4] Analiza cantitativă nu poate înlocui analiza conţinutului, dar cuantificarea în cazul dat, este totuşi, un instrument util pentru studierea activităţii Consiliului Suprem. Având ca bază de referinţă rezultatele cercetărilor profesorului A. Boldur, prezentăm analiza cantitativă a activităţii Consiliului Suprem în următorul tabel:

DOSARE ADMINISTRATIV-ECONOMICE	Dosare administrative	– 34,7 %
	Dosare referitoare la drepturile populaţiei	– 19,2 %
	Dosare fiscale şi cele referitoare la averea vistieriei	– 18,6 %
	Dosare economico-financiare	– 27,5 %
DOSARE JUDICIARE	Dosare corecţionale	– 76,7 %
	Dosare civile	– 22,4 %
	Litigii şi hotărnicii	– 0,9 %

În numărul total al dosarelor administrative predomină dosarele cu privire la numiri în funcţii şi dispoziţii adresate diferitor instituţii administrative ale regiunii. Cele referitor la drepturile populaţiei sunt predominate de solicitări cu privire la recunoaşterea apartenenţei la diferite stări sociale.

În subgrupa următoare predomină dosarele referitor la micşorarea sau scutirea diferitor persoane de dări şi impozite şi cele fiscale. Tot aici au fost

[1] Mihail P.,Mihail Z. Op. cit., p. 166-167.
[2] ANRM, Fond. 5,inv. 1,d. 90, f. 1-1v.
[3] ANRM, Fond. 5,inv. 2,d. 323, Partea I, f. 54.
[4] Boldur A. Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828. Chişinău, 1929, p. 64-80.

încadrate şi dosarele referitor la concesiuni. Dosare referitor la închirierea localurilor pentru necesităţile diferitor instituţii administrative şi gestionarea finanţelor publice constituie majoritatea în subgrupa dosarelor economico-financiare.

Fiind instanţa judecătorească supremă a regiunii, Consiliul Suprem examina diverse dosare cu caracter judiciar (1/3 din numărul total). Categoria dosarelor corecţionale este dominată de cazurile despre infracţiunile săvârşite de funcţionari. În subgrupa dosarelor civile predomină cazurile referitor la drepturile de proprietate, litigii de departajare a averii şi cele succesorale.

Prerogativa Consiliului Suprem de a examina posibilitatea modificării sau elaborarea de noi acte normative referitor la problemele importante ale regiunii a fost interpretată de unii cercetători ca drept de iniţiativă legislativă al Consiliului.[1] E necesar de menţionat că Consiliul Suprem examina problemele suspomenite doar la sesizarea guvernatorului general militar al Podoliei.[2] Mecanismul adoptării deciziei de către Consiliul Suprem, stipulat în ,,Aşezământ" era următorul: Consiliul, la solicitarea preşedintelui său, delibera asupra problemei propuse. Decizia Consiliului Suprem, în formă de propunere şi însoţită de o notă explicativă a preşedintelui, era trimisă procurorului general, care o prezenta spre aprobare Consiliului de Stat. Posibilitatea deliberării asupra unor probleme de importanţă pentru regiune nu trebuie confundată cu dreptul de iniţiativă legislativă. Considerăm că Consiliul Suprem poate fi calificat ca organ cu atribuţii consultative în domeniul legislativ. Interpretarea anumitor prevederi ale legilor (de exemplu, prevederile ,,Aşezământului" din 1818),[3] de asemeni, nu poate fi apreciată ca activitate cu caracter legislativ.

În literatura de specialitate, indiferent de orientarea ideologică a autorilor, s-a cristalizat opinia despre activitatea ineficientă a Consiliului Suprem. Fiind de acord cu această opinie, insistăm asupra faptului că una dintre cele mai mari dificultăţi cu care s-a confruntat Consiliul a fost problema frecvenţei membrilor săi la şedinţe. Neasigurarea cvorumului necesar pentru adoptarea deciziilor, făcea ca Consiliul Suprem, să se afle într-o permanentă stare de inactivitate. Din această cauză, dosarele şi problemele examinate se rezolvau foarte anevoios. Nu exista o procedură strictă de elaborare şi adoptare a deciziilor şi nu era organizată o evidenţă

---

[1] Сурилов А.В. Op. cit., p. 110; Федоров Г.К. Государственно-административное устройство и местное право Бессарабии (1812-1917). Кишинев, 1974, с. 54.

[2] Aşezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chişinău, 1818, p. 4.

[3] ANRM, Fond 3, inv. 1, d. 48 şi d. 542, p. 1-2 (În şedinţa sa din 5.12.1824, Consiliul Suprem a interpretat prevederile ,,Aşezământului" privind problema suplinirii funcţiei de preşedinte al Consiliului în cazul absenţei ultimului).

strictă a dosarelor primite, astfel, fiind foarte dificil de urmărit circuitul documentelor în cadrul Consiliului Suprem. După unele surse, către anul 1823, în Consiliul Suprem se acumulaseră peste 6.000 de dosare neexaminate, anual numărul lor sporind cu 200.[1]

În iulie 1821 a fost introdus un nou regulament de activitate a Consiliului Suprem. Două zile în săptămână (marţea şi vinerea) erau examinate problemele financiare şi administrative în componenţa celor cinci deputaţi şi a celor doi reprezentanţi ai Coroanei. În celelalte zile erau examinate cazurile civile. În aceste zile prezenţa membrilor din partea Coroanei nu era obligatorie.[2] Deputaţii puteau lipsi de la şedinţe numai în caz de boală, certificată de medic. Dacă boala era de durată deputatul respectiv era înlocuit de unul din consilierii instituţiilor administrative de nivel regional. Şedinţele se începeau la ora 10[00] şi durau „după necesitate".[3] Dar nici acest regulament n-a ameliorat cu mult situaţia. În iulie 1827 Consiliul Suprem a fost obligat de către namesnic să-i prezinte în fiecare săptămână un raport de activitate însoţit de lista frecvenţei membrilor Consiliului.[4]

Randamentul scăzut al activităţii Consiliului Suprem a fost determinat de mai multe cauze:

În primul rând, menţionăm, că cinci din cei unsprezece membri ai Consiliului Suprem ocupau funcţii înalte în administraţia basarabeană. Exercitându-şi funcţiile care le deţineau, ei erau mai puţin preocupaţi de problemele Consiliului Suprem şi participarea lor la şedinţe lăsa mult de dorit.

În al doilea rând, datorită finanţării insuficiente şi a atitudinii ostile a funcţionarilor superiori ruşi din administraţia Basarabiei, cancelaria Consiliului Suprem nu era asigurată cu un număr suficient de funcţionari, capabili să îndeplinească lucrările de secretariat şi de pregătire a şedinţelor Consiliului. Pentru finanţarea cancelariei Consiliului Suprem (remunerarea funcţionarilor, paznicilor şi pentru cheltuielile cancelariei) era alocată suma de 3950 ruble pe an. Pentru comparaţie, menţionăm că aparatului namesnicului plenipotenţiar i se alocau 5.250 ruble, iar pentru cârmuirea regională – 15.560 ruble.[5] Urmărind intenţia de a submina autoritatea Consiliului, guvernatorul general şi cei din anturajul său, aveau grijă ca în cancelaria Consiliului să fie angajaţi funcţionari incompetenţi şi cu o reputaţie nu prea bună, iar cei angajaţi aici erau privaţi de orice posibilitate

---

[1] Вигель Ф. Op. cit., p. 10.
[2] ANRM, Fond 88, inv. 1, d. 50, p. 3v-8v.
[3] Ibidem, p. 10v.
[4] ANRM, Fond 3, inv. 1, d. 769, p. 1-10.
[5] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 174-176.

de avansare, serviciul în cadrul Consiliului Suprem nefiind atractiv pentru funcționarii ce vroiau să facă carieră.[1]

În al treilea rând, deputații din partea nobilimii locale nu cunoşteau legislația, tehnica administrativă şi limba rusă, iar membrii numiți ai Consiliului nu cunoşteau legile, tradiția administrativă şi limba localnicilor. În domeniul dreptului public se aplicau prevederile legislației ruse, necunoscute de consilierii moldoveni, iar litigiile civile erau examinate în limba română, conform legilor locale necunoscute de funcționarii ruşi.[2] Starea aceasta de lucruri, adică coabitarea a două legislații diferite, în două limbi diferite, în condițiile în care fiecare parte cunoştea doar legile şi limba sa , au generat o stare de intoleranță între funcționarii locali şi cei ruşi.

Chiar de la constituirea Consiliului Suprem, funcționarii ruşi urmăreau scopul de a diminua rolul lui în sistemul instituțiilor administrative şi judiciare ale Basarabiei. Atitudinea funcționarilor ruşi față de Consiliul Suprem a fost exprimată de F.Vighel, fost vice-guvernator al Basarabiei, care afirma: ,,moldovenii hîtri l-au amăgit pe generalul Bahmetiev, asigurându-l că el va avea influență hotărîtoare în Consiliu," şi ,,E dureros pentru un suflet slav să vadă un general rus sub tutela aceştor barbari".[3] Nobilii locali, membri ai Consiliului, din contra, optau pentru independența Consiliului față de autoritățile centrale ruseşti şi pentru consolidarea pozițiilor lui ca instituție administrativ - judecătorească supremă a regiunii.

Antagonismul dintre membrii aleşi şi cei numiți, diferența de scopuri şi intenții nu contribuia la crearea unui climat de conlucrare în cadrul Consiliului Suprem. Indiferența manifestată de deputații moldoveni față de activitatea Consiliului Suprem a fost o formă de rezistență pasivă față de eforturile administrației ruseşti de a limita accesul nobililor locali în instituțiile administrative şi de a reduce puterea şi prerogativele Consiliului Suprem în administrarea regiunii.[4]

Formal, membrii aleşi ai Consiliului Suprem aveau largi posibilități de a influența activitatea şi deciziile adoptate, dar, în realitate, aceste prerogative puteau fi realizate în strictă dependență de felul cum interpreta namesnicul plenipotențiar al Basarabiei sau guvernatorul civil înfăptuirea lor.

Ulterior, la începutul sec.XX, s-a revenit la problema autonomiei Basarabiei. În anii revoluției ruse din 1905–1907, ziarul ,,Basarabia" a reactualizat ideea autonomiei acordate în 1818. Se constata cu regret că basarabenii au fost privați pentru zeci de ani de drepturile avute la 1818. În

---

[1] Вигель Ф. Op. cit., p. 10.

[2] Boldur A. Op. cit., p.71-72.

[3] Вигель Ф. Op. cit., p. 7.

[4] Гросул Я.С. Автономия Бессарабии в составе России 1812-1828. // Труды по истории Молдавии. Кишинев, 1982, c. 188.

paginile aceluiaşi ziar, I.Inculeț demonstra importanța autonomiei pentru Basarabia, elementul principal al căreia trebuia să fie un organ legislativ, asemuit de autor cu vechiul Consiliu Suprem.[1] După căderea țarismului în februarie 1917, mişcarea de eliberare națională în Basarabia ia amploare şi în aprilie 1917, se constituie Partidul Național Moldovenesc scopul căruia era autonomia Basarabiei şi înființarea organului de guvernământ – Sfatul Țării.[2] „Basarabia îşi capătă autonomia nu pentru prima dată: ea a avut-o încă în timpul autocrației ruseşti", se afirma în „Manifestul către toți basarabenii" al Comitetului PNM din Bolgrad.[3] Pornind de la dreptul de a avea un organ suprem asemeni Consiliului Suprem suprimat de autocrație, basarabenii revendică dreptul la autonomie, năzuință ce se va realiza prin convocarea la 21noiembrie a Sfatului Țării, care la 2 decembrie 1917 proclama Republica Democratică Moldovenească.

Cercetarea aspectelor referitoare la rolul şi poziția Consiliului Suprem în cadrul sistemului de administrare al Basarabiei permite să enunțăm următoarele concluzii:

- Autonomia administrativă a Basarabiei în cadrul Imperiului rus a fost definită de instituirea în regiune a unui organ suprem abilitat să exercite funcții administrativ-judiciare.
- Inițial Consiliul Suprem s-a impus în viața administrativă şi judiciară, implicându-se în soluționarea diferitor probleme legate de situația internă a regiunii; deciziile şi sentințele Consiliului fiind definitive.
- Consiliul Suprem, datorită atitudinii ostile a autorităților ruse, nu şi-a realizat pe deplin competențele care i-au fost atribuite. Oficialitățile ruse regionale şi centrale, chiar de la constituirea Consiliului, au depus eforturi considerabile de a-i minimaliza rolul în procesul de administrare a Basarabiei. Treptat, un urma diferitor intervenții a autorităților centrale şi cu sprijinul funcționărimii ruse din regiune, Consiliul Suprem a fost transformat într-un organ consultativ.
- Realizarea competențelor ce i-au fost atribuite Consiliului a fost substanțial diminuată şi de însăşi modalitatea de constituire a acestei instituții şi practicile administrative utilizate.

Cauzele instituirii „autonomiei administrative" a Basarabiei. Prin menținerea unor particularități locale şi instituirea Consiliului Suprem - instituția supremă administrativ-judecătorească a regiunii, Basarabiei i-a fost acordat statutul de autonomie administrativă în cadrul Imperiului rus.

Autoritățile ruse, reieşind din condițiile concret-istorice ale acelei

---

[1] Varta I. Sfatul Ţării – o opţiune seculară a românilor. În: Literatura şi arta, 1997, 6 noiembrie, p. 2.
[2] Bobeică A. Sfatul Ţării - stindard al renaşterii naţionale. Chişinău,1993, p. 17; Halipa P., Moraru A. Testament pentru urmaşi. Chişinău, 1991, p. 31.
[3] Ciobanu Şt. Unirea Basarabiei. Chişinău, 1993, p. 117.

perioade au conştientizat faptul că exercitarea politicii coloniale faţă de popoarele anexate necesită aplicarea unor metode mai subtile, diferite de cele aplicate în celelalte regiuni ale Imperiului.

În scopul atragerii de partea sa a nobilimii locale şi urmărind interese de ordin politic, autocraţia rusă admite acordarea dreptului de autoadministrare limitată Basarabiei. Această deviere de la linia generală promovată de ţarism era concepută ca o măsură provizorie, ca o tranziţie de scurtă durată spre legislaţia şi modelul administrativ rus.

Analizând cauzele ce au determinat ţarismul să facă anumite cedări în organizarea administrativă a Basarabiei, constatăm că un rol important l-au avut interesele de ordin extern ale ţarismului.

Din cele mai vechi timpuri, expansiunea a fost elementul esenţial al politicii externe a Rusiei. De-a lungul secolelor, această tendinţă expansionistă a fost camuflată cu diverse motivări ideologice: la început se insista asupra ideii mesianismului creştin, apoi a fost conceput planul restabilirii imperiului grec, condus de un guvern rus, transformat mai târziu în planul creării unui stat dac, după care a urmat proiectul creării de noi state la hotarul Turciei, sub protectoratul rus.

Basarabia ocupa o poziţie geopolitică deosebită, fiind considerată de Rusia ca un factor important de consolidare a poziţiilor sale în Balcani. Rusia urmărea scopul de a atrage de partea sa popoarele din Sud-Estul Europei, aflate sub dominaţie turcă şi de a folosi mişcarea de eliberare naţională din aceste ţări pentru realizarea propriilor interese. Ţarismul, cu orice ocazie, se străduia să demonstreze că susţine lupta de eliberare a popoarelor balcanice.

Imperiul rus cucerise un teritoriu populat de creştini care se aflaseră sub dominaţia Porţii şi conform planurilor strategice ale autocraţiei ruse, Basarabia trebuia să devină o „momeală” pentru popoarele balcanice, lor acordânduli-se şi posibilitatea de a se muta cu traiul în Basarabia. Autorităţile ruse vroiau să impună popoarelor din Balcani ideea că numai sub stăpânirea rusă e posibilă o dezvoltare durabilă. De aceea, iniţial, locuitorilor Basarabiei le-au fost acordate unele înlesniri şi au fost menţinute anumite particularităţi în administraţie.

Basarabia, situată la confluenţa a trei imperii, avea o mare însemnătate strategică în calitate de plaţdarm sau spate sigur în cazul eventualelor conflagraţii militare în Balcani. De aceea ţarismul era interesat în asigurarea stabilităţii în regiune, evitându-se schimbarea bruscă a realităţii existente.

Asupra organizării administrative a Basarabiei a influenţat şi un alt factor extern. După revoluţia franceză, ideile constituţionalismului capătă o largă răspândire, fapt ce contribuie la amplificarea disensiunilor între autocraţiile feudale şi statele burgeze. Sub influenţa acestor curente ideologice, diplomaţia rusă încearcă să-şi menţină poziţiile, elaborând

conceptul „diplomației constituționale”.[1] Politica constituțională promovată de oficialitățile ruse a fost o armă ideologică foarte eicientă în lupta contra lui Napoleon.[2] Unii demnitari ruşi au intuit că „diplomația constituționalistă” poate fi un instrument de consolidare a influenței ruseşti în Europa. Susținând instaurarea regimurilor monarhice în țările Europei de Vest, diplomația rusă spera că va crea o majoritate capabilă să anihileze alianța diplomatică englezo-austriacă. Această stretegie ar fi fost lipsită de sens dacă n-ar fi fost susținută de măsuri concrete în plan intern.[3] Prin aceasta credem că poate fi explicată atitudinea specială a autocrației ruse față de periferii, mai ales față de cele din Apus: Finlanda, Polonia şi Basarabia. În anii 20 ai sec. XIX, politica constituționalistă nu mai aducea dividentele politice de odinioară şi oficialătățile ruse n-au mai utilizat-o, faptul având impactul corespunzător asupra atitudinii guvernanților ruşi față de provinciile anexate.

Erau şi cauze de ordin intern. În anii războiului populația Basarabiei a suferit foarte mult în urma staționării trupelor ruse,[4] fapt ce a contribuit la crearea unei atitudini ostile față de armata şi autoritățile ruse. În primii ani de administrație rusească situația economică a regiunii şi nivelul de trai al locuitorilor nu s-a ameliorat, consecințele războiului persistau.[5] Ruina economică şi administrația incompetentă, abuzivă şi coruptă au contribuit la declanşarea unui fenomen care a deteriorat iremediabil imaginea Imperiului Rus – fuga țăranilor din Basarabia peste Prut.

După cum s-a menționat, nici nobilimea locală nu avea temei să fie mulțumită de activitatea administrației ruse în primii ani după anexare. Fermitatea cu care boierii moldoveni s-au ridicat în apărarea legilor şi tradițiilor locale au temperat eforturile rusificatoare ale autorităților ruse şi le-au determinat să fie mai loiale față de nobilimea locală. În anul 1817, în Basarabia se aflau 45 de boieri din cei atestați în Moldova până la 1812 şi 93 persoane înscrise în tagma nobiliară sub stăpânirea rusească.[6] Autoritățile ruse nu numai că au respectat titlurile de noblețe acordate anterior, dar au şi triplat numărul lor într-o perioadă relativ scurtă. O altă metodă de atragere

---

[1] Гросул В.Я. О конституционалистской политике России на Балканах. // Вопросы истории, 1969, nr. 8, c. 47.

[2] Минаева Н.В. Правительственный конституционализм и передовое общественное мнение России в н. XIX в. Москва, 1982, c. 159.

[3] Сироткин В.Г. Борьба в лагере консервативного русского дворянства по вопросам внешней политики после войны 1812 г. и отставка И.Каподистрия в 1822 г. // Проблемы международных отношений и освободительных движений. Москва, 1975, c. 46.

[4] Ciobanu Şt. Cultura românească sub stăpânirea rusă. Chişinău, 1992, p. 8-9.

[5] Гросул Я.С. Op. cit., p. 190.

[6] Teodorescu C. Moldova şi Basarabia.1807-1817. Boierii, treptele boiereştişi slujbele îndeplinite. În: Viaţa Basarabiei, 1933, nr. 11, p. 27.

a nobilimii era acordarea diferitelor funcții, titluri şi ranguri în ierahia administrativă a imperiului. Astfel, prin ukazul țarului din 29 aprilie 1818, „pentru munca deosebită depusă pentru administrarea regiunii" au fost conferite următoarele titluri: consilier de curte (3 persoane), asesor colegial (4 persoane), consilier titular (6 persoane), secretar colegial (5 persoane), secretar gubernial (6 persoane), registrator colegial (2 persoane).[1]

Introducerea forțată a sistemului administrativ rus ar fi avut efecte nedorite pentru imperiu: țarismul s-ar fi lipsit de principalul său sprijin social – nobilimea. Menționăm şi faptul că boierimea locală, care a fost foarte mult afectată de dezmembrarea Moldovei, se orienta mai mult spre capitalele europene, decât spre civilizația rusă. Este evident faptul că în aceste condiții, autoritățile ruse n-au vrut să complice şi mai mult situația prin schimbări radicale în administrația regiunii.

Situația Basarabiei în componența Rusiei a fost determinată şi de procesele ce aveau loc, în acea perioadă, în interiorul imperiului. La începutul secolului XIX, autocrația rusă deviază de la cursul său tradițional şi porneşte pe calea promisiunilor, cedărilor neesențiale şi a reformelor. Procesul de adaptare a sistemului administrativ rus la noile condiții a început cu reformarea instituțiilor centrale. Conform manifestului țarului din 8 septembrie 1802, colegiile înființate de Petru I, au fost transformate în ministere. Principiul colegialității a fost înlocuit cu cel al conducerii unipersonale. E necesară următoarea remarcă: în ştiința administrativă organele administrației publice, după natura lor se împart în colegiale şi unipersonale. Organul colegial adoptă decizii în urma deliberării de un colectiv stabilit de funcționari a cărui competență este stabilită legal. În cel de-al doilea caz, deciziile sunt produsul manifestării de voință a unei singure persoane.

Pentru coordonarea activității ministerelor a fost creat Comitetul miniştrilor. În 1809 au fost promulgate două ucazuri care reglementau statutul funcționarului în Rusia. Obținerea titlurilor şi a rangurilor e pusă în dependență de exercitarea anumitor funcții în administrația civilă sau de serviciul militar. La 1 ianuarie 1810 şi-a început activitatea Consiliul de stat în noua sa calitate de organ legislativ - consultativ. Tendințele reformatoare, caracteristice societății ruse la acea perioadă, au influențat şi procesul organizării administrative a provinciilor anexate.

Fenomenul acordării autonomiei administrative Basarabiei trebuie tratat în contextul politicii promovate de țarism la periferiile naționale în acea perioadă. Realizarea politicii de exploatare colonială a popoarelor cotropite necesita aplicarea altor metode de administrare, deosebite de cele

[1] ANRM, Fond 88, inv. 1, d. 40, p. 2-2v.

folosite în guberniile centrale şi de aceea se impuneau şi altfel de structuri şi instituții administrative. În prima jumătate a sec. XIX politica țarismului față de periferii se caracteriza prin crearea de unități administrativ-teritoriale deosebite şi prin menținerea diferitor particularități specifice doar acelor regiuni.

Specificul administrării periferiilor naționale era determinat de sarcinile țarismului rus în regiunea respectivă. Sarcinile „locale”, care trebuiau realizate de autocrație, necesitau acordarea unei anumite independențe în activitate şi o autonomie relativă autorităților ruseşti din provinciile naționale în raport cu autoritățile centrale. De statut de autonomie în cadrul statului rus beneficia Finlanda, care avea propriul organ legislativ şi guvernul său, în fruntea căruia se afla un guvernator general rus şi o administrație locală alcătuită în baza principiilor autonomiei locale. În 1815 în componența Rusiei a fost proclamat regatul Poloniei; țarul rus fiind şi rege al Poloniei. El guverna prin intermediul unui namesnic. Exista un organ legislativ şi un consiliu care exercita funcții administrative.[1] Diferite forme de administrare erau aplicate şi în Caucaz.

Considerațiunile enumerate ne permit să constatăm că acordarea autonomiei administrative Basarabiei a fost în unison cu politica administrativă, promovată de autoritățile ruse față de provinciile naționale, în primii ani după anexarea lor.

Asupra organizării administrative a Basarabiei au influențat şi unii factori de ordin subiectiv. Ne referim, în primul rând, la manifestările aparent liberale, caracteristice primei perioade de domnie a lui Alexandru I, care în condițiile dificile de la începutul sec. XIX, manevrând abil, făcând unele abateri de la politica tradițională promovată de autocrația rusă a reuşit, totuşi, să o mențină.

E cunoscută apropierea lui Alexandru I de anumite personalități ale epocii sale (M.M. Speranski, A.A. Aracceev, I.A. Capodistria) şi influența care au avut-o asupra lui.[2] Ideile politice ale lui Alexandru I şi influența anumitor persoane din anturajul său, de asemeni, au influențat crearea modelului administrativ implementat în Basarabia.

Un rol aparte în constituirea sistemului administrativ basarabean, la prima etapă, l-a avut contele I.A. Capodistria (1776 – 1831), un susținător fidel al ideii de eliberare națională a popoarelor din Balcani şi crearea stateor creştine sub protectoratul Rusiei.[3] E ştiut faptul că el întreținea legături cu familii nobile din Basarabia şi în deosebi cu S. Sturdza şi copiii săi Alexandru

[1] Минаева Н.В. Op. cit., p. 132-144.
[2] Ключевский В.О. Сочинения. Т.5. Москва, 1989, с. 415.
[3] Дипломатический словарь.Т.2. Москва, 1985, с. 14.

şi Roxandra,[1] cu care a întreţinut o vastă corespondenţă. Astfel, la 22 octombrie 1817, I.A.Capodistria îi comunica Roxandrei Sturdza (Edling): ,,Ţarul doreşte să fiu lângă domnia sa. De ce? Pentru a se folosi de mine în realizarea marilor reforme în imperiul său."[2] Alexandru, care cunoştea perfect cinci limbi, [3] la vârsta de numai optsprezece ani a fost angajat în serviciu la Ministerul de Externe al Rusiei, unde face cunoştinţă cu I. Capodistria, care îi devine bun prieten.[4] El, fiind în subordinea lui I. Capodistria, care era secretar de stat, responsabil de problemele Basarabiei, participa la examinarea chestiunilor referitoare la Basarabia şi avea o anumită influenţă asupra deciziilor adoptate.[5]

Un alt factor, care a influenţat organizarea administrativă a Basarabiei a fost şi starea de ignoranţă a demnitarilor ruşi, pentru care regiunea era ,,terra incognita". În primii ani de după anexare, chiar şi funcţionarii ruşi de cel mai înalt rang, aveau foarte vagi închipuiri despre provincia anexată: unii credeau că Basarabia e în Asia, iar alţii o confundau cu Georgia.[6]

În aceste condiţii, s-au evitat schimbările radicale în organizarea şi funcţionarea sistemului administrativ şi au fost luate în consideraţie structurile administrative existente, legile şi obiceiurile locale. ,,Suprimarea, deodată, a tuturor formelor de viaţă locale – menţiona P. Cazacu – ar fi fost egală cu suprimarea însăşi a vieţii şi aceasta nu convenea".[7]

Acestea, considerăm, au fost cauzele ce au determinat autocraţia rusă să acorde Basarabiei la 1818 o formă deosebită de administrare – autonomia administrativă.

Cercetarea aspectelor privind „autonomia administrativă" a Basarabiei în cadrul imperiului rus permite să enunţăm următoarele concluzii:

- Autonomia administrativă a Basarabiei în cadrul Imperiului rus a fost definită de instituirea în regiune a unui organ suprem abilitat să exercite funcţii administrativ-judiciare.

- Iniţial Consiliul Suprem s-a impus în viaţa administrativă şi judiciară, implicându-se în soluţionarea diferitor probleme legate de situaţia internă a regiunii; deciziile şi sentinţele Consiliului fiind definitive.

- Nu împărtăşim poziţia unor autori care afirmă că „autonomia Basarabiei a existat atât de iure, cât şi de facto, atât doar că ea n-a funcţionat în mod normal", iar „unul din principalii vinovaţi [ai nefuncţionalităţii sale]

---

[1] Bezviconi Gh. Profiluri de ieri si azi. Articole. București, 1943, p. 48.
[2] Сироткин В.Г. Op. cit., p.7.
[3] Iorga N. Iorga N. Basarabia noastră. Chisinău, 1993, p. 131.
[4] Babii A.,Vrabie E. Alexandru Scarlat Sturza (1791-1854). În: Revista de istorie a Moldovei,1992, nr. 4, p. 64; Гросул В.Я. Op. cit., p. 47.
[5] Boldur A. Op. cit., p. 319-320.
[6] Kaссo Л. Op. cit., p. 228.
[7] Cazacu P. Moldova dintre Prut şi Nistru.(1812-1918). Chişinău, 1992, p. 98.

a fost mai cu seamă şi distanța dintre Basarabia şi Capitala Imperiului Sankt-Petersburgul, care făcea iluzoriu orice control serios din partea autorităților centrale.[1] Consiliul Suprem, datorită atitudinii ostile a autorităților ruse, nu şi-a realizat pe deplin atribuțiile. Oficialitățile ruse regionale şi centrale, chiar de la constituirea Consiliului, au depus eforturi considerabile de a-i minimaliza rolul în procesul de administrare a Basarabiei. Treptat, un urma diferitor intervenții a autorităților centrale şi cu sprijinul funcționărimii ruse din regiune, Consiliul Suprem a fost transformat într-un organ consultativ.

- Realizarea atribuțiilor de către Consiliu a fost substanțial diminuată de însăşi modalitatea de constituire a acestei instituții şi practicile administrative utilizate.

3.2. Implantarea în Basarabia a instituțiilor administrative de sorginte rusească

Noua lege de administrare a Basarabiei a fixat schimbările produse în administrația regiunii până la acel moment şi a menținut principiul recunoaşterii particularităților naționale în administrație. În acelaşi timp a fost deschis accesul liber pentru instituțiile şi funcțiile administrative, caracteristice sistemului administrativ rusesc. Au fost instituționalizate în regiune subdiviziuni şi servicii detaşate ale ministerelor centrale. S-a declarat menținerea caracterului național al administrației, dar în realitate a fost copiat regimul administrativ al guberniilor europene ale Imperiului rus.

„Cârmuitorul" regiunii Basarabia era guvernatorul civil. El se afla în subordinea directă a namesnicului şi era responsabil de starea generală a regiunii. „Gubernatorul politicescu nu este giudecătoriu, - se menționa în „Aşezămînt"- ci este păzitoriu celor date legiuiri şi aşezămînturi, atingători de oblasti, este ocrotitoriu dreptăților şi a pronomiilor tuturor stărilor ei; stăruitoriu pentru folosu obştescu, apărătoriu asupriților şi deşteptătoriu pricinilor fără glas. El se îndatoreşte ca întru îndeletnicirile sale să arăte bunăvoință şi împreună pătimiri de durerile norodului".[2]

Guvernatorului i se atribuiau un spectru larg de competențe şi obligații:

- era preşedintele guvernului regional şi şeful direct al primului departament al acestui guvern; avea dreptul de a propune namesnicului, iar în cazul absenței lui direct Consiliului Suprem, spre a fi discutate, problemele legate de administrarea şi starea financiară a regiunii; supraveghea finanțele regiunii, economia şi comerțul; era responsabil de starea stațiilor de poştă, a drumurilor şi a podurilor;

- putea contacta guvernatorii regiunilor vecine, curțile regale ale statelor

[1] Lupaşcu Z. Sfârşitul autonomiei Basarabiei. În: Administraţia publică în perspectiva integrării Europene. Chişinău: S. n., 2007, p. 55-61.

[2] Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830). Bucureşti, 1993, p. 42.

vecine şi misiunile diplomatice ale Rusiei peste hotare; în cazurile de forţă majoră, când se necesita intervenţia poliţiei şi atunci când executa dispoziţiile instanţelor ierarhic superioare guvernatorul putea acţiona unipersonal; avea dreptul de a da dispoziţii trupelor militare în cazurile prevăzute de lege;

- aproba sentinţele judecătoriei penale; coordona şi controla activitatea instituţiilor administrative, a organelor de poliţie; asigura protecţia coloniştilor străini stabiliţi în regiune; era responsabil de menţinerea ordinii publice şi a stării sanitare a regiunii.[1]

În cazurile care nu erau prevăzute în ,,Aşezământ'', guvernatorul se conducea de legile ruseşti ce reglementau activitatea guvernatorilor.

Analiza competenţelor şi a atribuţiilor guvernatorului ne permite să constatăm că el ocupa un rol foarte important în sistemul administrativ al Basarabiei. Fiind abilitat să coordoneze şi să supravegheze activitatea tuturor instituţiilor regiunii, era un factor ce determina funcţionalitatea structurilor administrative în ansamblu.

Autorităţile civile ale regiunii au fost divizate în executive şi judecătoreşti.[2] Luând în considerare experienţa nereuşită a imixtiunii chestiunilor judecătoreşti şi administrative, practicată anterior, considerăm că separarea autorităţilor judecătoreşti de cele civile a fost oportună.

Pentru exercitarea funcţiilor executive a fost instituit guvernul regional (,,Cârmuirea oblastii Bassarabiei"). Conformându-se prevederilor ,,Aşezămîntului'', vechiul guvern, în şedinţa sa din 20 iunie 1818, a luat decizia de a reorganiza primul său departament în guvern regional al Basarabiei. Cel de-al doilea departament a fost desfiinţat, instituindu-se judecătoriile civilă şi penală.[43] Prin ordonanţa sa din 10 august 1818 guvernul regional a adus la cunoştinţa instituţiilor administrative ţinutale despre schimbările produse în administraţia regională.[4]

Guvernul era alcătuit din două departamente: executiv şi economic. Primul, condus de guvernator şi în componenţa căruia erau doi consilieri şi doi asesori se ocupa de problemele administrativ-organizatorice. Acest departament în activitatea sa se conducea de dispoziţiile prevăzute pentru cârmuirile guberniale, de regulamentul referitor la administrarea guberniilor ruseşti şi de legile ulterioare. Cei doi asesori ai primului departament aveau sarcina de a supraveghea instituţiile administrative ale regiunii. Ei cercetau activitatea instituţiilor administrative la faţa locului şi erau autorizaţi să intervină pentru a redresa situaţia.

---

[1] Aşezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chişinău, 1818, p. 27-31.
[2] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 419, f. 1-2.
[3] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 404, f. 45-46v.
[4] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 419, f. 16-21.

Al doilea departament, era alcătuit din doi consilieri şi vistierul regional. El se ocupa de problemele economico-fiscale (perceperea impozitelor, activitatea vămilor, gestionarea averii statului, monopolurile şi concesionările, revizuirea conturilor, drepturile haznalei şi recensământurile) şi activa conform regulamentelor referitor la palatele haznalei din Rusia. În componenţa acestui departament era şi controlorul regional.[1] În fruntea acestui departament era vice-guvernatorul, care era obligat să supravegheze funcţionarii departamentului ca ei să-şi îndeplinească întocmai obligaţiile de serviciu. Vice-guvernatorul ducea evidenţa strictă a documentelor primite şi era responsabil de examinarea şi soluţionarea lor la timp. La iniţiativa sa se convoca şedinţa comună a departamentelor Guvernului regional.[2]

Problemele în domeniul asistenţei sociale se rezolvau conform legislaţiei ruseşti şi erau, de asemeni, în competenţa celui de-al doilea departament al guvernului regional, fără a se crea o instituţie specializată.[3]

Regiunea şi-a păstrat drepturile în domeniul colectării impozitelor şi a taxelor locale. Sumele provenite din impozite aveau o dublă întrebuinţare: o parte intra în veniturile vistieriei statului, alta era afectată necesităţilor locale ale provinciei. Administraţia regională, după ce achita cheltuielile prevăzute pentru regiune, dispunea de restul veniturilor în felul următor: nouă zecimi mergeau tot la veniturile vistieriei statului şi numai cea de-a zecea parte era destinată necesităţilor locale. Dacă ulterior apărea necesitatea de noi mijloace financiare, ele puteau fi primite doar cu aprobarea ministerului de finanţe.

Guvernatorul şi vice -guvernatorul erau numiţi în funcţii cu aprobarea ţarului, iar consilierii, asesorii şi vistierul regional cu acordul namesnicului. Nobilimea locală alegea în primul departament un consilier şi un asesor, iar în cel de-al doilea un consilier. Membri ai guvernului regional au fost aleşi următorii boieri moldoveni: N. Cerchez, D. Balasachi, P. Lazo (1818-1821); C. Botezat şi C. Millo (1822-1825); P. Lazo şi I. Barbu (1825-1828).[4]

Departamentele investigau, hotărau şi executau problemele de importanţă minoră. Problemele mai importante erau discutate în adunarea comună a departamentelor, deciziile fiind adoptate cu o majoritate de voturi. În mod obligatoriu, adunarea comună a celor două departamente ale guvernului regional trebuia să examineze următoarele chestiuni: lucrările executate în interesul vistieriei statului; pretenţiile persoanelor particulare asupra proprietăţii statului; problemele impunerii fiscale şi a prestaţiilor în

[1] Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой или Буджака с приложением генерального плана сего края...(1822-1829). Аккерман, 1899, с. 49.
[2] Mihai P., Mihail Z. Op. cit., p. 52-53.
[3] Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой ..., с. 49.
[4] Крупенский А. Указ. Соч., Приложение, с. 3.

folosul statului. Reclamațiile referitoare la activitatea guvernului regional puteau fi adresate Consiliului Supem.

Toate chestiunile în cadrul guvernului regional se examinau în limbile rusă şi „moldovenească," „în funcție de necesitate''. Toate deciziile şi dispozițiile emise de guvernul regional, de asemeni, trebuiau să fie alcătuite în două limbi.[1]

La 12 august 1822 a fost deschisă Adunarea deputaților nobilimii din Basarabia,[2] în componența căreia erau, din oficiu, mareşalii ținutali şi cel regional ai nobilimii şi deputați aleşi. De competența acestei instituții ținea examinarea documentelor pretendenților la titlul de noblețe, şi numirea tutorilor la moşiile moşiereşti.[3]

În conformitate cu „Aşezământul", în Basarabia au fost instituite funcții noi: de procuror regional şi procuror ținutal. Spre deosebire de restul Rusiei, în Basarabia, procurorul regional era numit în funcție nu de Senat,[4] ci direct de țar şi se afla în subordinea namesnicului Basarabiei. Procurorii ținutali, de asemeni, erau numiți de către autoritățile ruse, însă erau propuşi de procurorul regional cu confirmarea Consiliului Suprem.[5]

Procurorul regional supraveghea respectarea de către toate instituțiile a legilor şi a regulamentelor în vigoare. Despre încălcările şi neregulile depistate el era dator să informeze guvernatorul general militar al Podoliei. El era obligat să-l informeze asupra următoarelor cazuri concrete: a) despre cazurile de nerespectare de către instanțele de judecată a legislației în vigoare; b) despre cazurile de nesupunere autorităților şi de de încălcare a ordinii publice; c) despre nerespectarea termenelor de îndeplinire a dispozițiilor primite de la instituțiile ierarhic superioare şi despre funcționarii care nu-şi onorează obligațiile de serviciu; d) despre cazurile de birocratism, formalism şi de încălcare a jurământului de către funcționari; e) despre nerespectarea regulamentelor comerciale; f) despre pagubele materiale pricinuite vistieriei statului.[6]

Procurorul supraveghea ca instituțiile administrative să activeze în limitele competențelor atribuite. Dacă într-o anumită instituție erau depistate anumite încălcări, procurorul avertiza verbal instituția respectivă. Când nu se luau măsuri de redresare a situației cazul era prezentat guvernatorului general. Procurorul avea dreptul să inspecteze orice instituție administrativă a regiunii şi observațiile făcute de el în timpul

[1] Mihail P., Mihail Z. Op. cit., p. 31.
[2] Poştarencu, D. O istorie a Basarabiei în date şi documente (1812-1940). Chişinău, 1998, p. 11.
[3] Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой...,с. 52.
[4] Екатерина II. Учреждения для управления губерний всеросиской импеpiи. б/м, б/г, с. 17.
[5] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 11.
[6] Ibidem, p. 54-61.

inspectării trebuiau îndeplinite în mod obligatoriu. Dacă în vreo instituție administrativă sau instanță de judecată apăreau probleme de interpretare a legislației în vigoare, erau obligați să trimită un demers procurorului regional pentru a primi explicații referitoare la aplicarea legii respective. Părerea procurorului în asemenea cazuri era decisivă.

Procurorul nu putea influența activitatea instanțelor judecătoreşti în cazurile civile. În aceste cazuri el urmărea doar respectarea regulilor de procedură. În litigiile dintre vistieria statului şi persoane particulare procurorul acționa în interesul vistieriei.

Procurorul regional avea în subordinea sa procurorii ținutali, care erau datori să-i prezinte raporturi despre încălcările şi neregulile depistate de ei în ținuturi.

Toate atribuțiile procurorului regional cu privire la supravegherea instituțiilor regiunii, după cum s-a menționat deja, nu se refereau şi la Consiliul Suprem.[1]

Potrivit prevederilor „Așezământului", a fost instituit, după modelul existent în guberniile interne ruse, Serviciul Sanitar al Basarabiei în componența căreia activau: un inspector, un operator, un acuşer, o moaşă, „doi ucinici doftoreşti", un felşer şi un secretar.[2]

La 28 mai 1823 a fost instituită Direcția vamală de circumscripție a Basarabiei, la conducerea căreia a fost numit şeful vămii Sculeni, consilierul Ianovski.[3] Vămile şi posturile de carantină se aflau în subordinea namesnicului plenipotențiar şi a şefilor de circumscripție. În activitatea lor aceste instituții se conduceau de legile şi regulamentele ruseşti. Vămile erau amplasate în următoarele localități: Noua-Suliță, Reni, Ismail, Leovo, Sculeni, Lipcani, Akkerman. Posturi de carantină se aflau în: Reni, Ismail, Leovo, Sculeni, Lipcani, Akkerman şi în Valea Bazarciuc (lângă localitatea Vilcov).[4]

În oraşul Chişinău a fost instituit oficiul poştal regional, iar în oraşele-reşedință de ținut – expediții poştale. Ele funcționau în baza legilor ruseşti şi foloseau doar limba rusă. Angajații instituțiilor poştale erau desemnați în funcții de Guvernul regional cu aprobarea guvernatorului general militar al Podoliei. Veniturile provenite din activitatea poştei erau vărsate în bugetul regional.[5]

A fost instituită funcția de arhitector regional. El era secundat de un locțiitor. Arhitectorul era numit în funcție de Guvernul regional cu

[1] Ibidem, p. 61.
[2] Ibidem, p. 13.
[3] Poştarencu D. Op. cit., p. 11.
[4] Статистическое описание Бессарабии собственно так назыв. ..., с. 52, 54-59.
[5] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 13.

confirmarea guvernatorului general militar al Podoliei, iar locțiitorul său de Consiliul Suprem. În activitatea sa, arhitectorul regional se conducea de legile şi regulamentele ruseşti referitoare la acest domeniu.

Supravegherea fondului forestier al provinciei era realizată de către silvicultorul regional, secundat de doi colaboratori.[1]

În 1818 au fost puse bazele juridice ale creării arhivei regionale, care la început reprezenta un depozit de păstrare a documentelor departamentale, a actelor din localurile bisericilor şi mănăstirilor, din colecțiile personale ale familiilor boiereşti.[2]

A doua componentă a administrației civile a Basarabiei o constituiau instituțiile judecătoreşti care se divzau în trei trepte: I.Consiliul Suprem, care era instanța supremă; II. Judecătoriile regionale penală şi civilă; III. Judecătoriile ținutale.

Aşa cum funcțiile judecătoreşti ale Consiliului Suprem au fost analizate în paragraful precedent, ne vom referi succint la judecătoriile regionale penală şi civilă. Judecătoria penală examina dosarele penale şi cele de anchetă penală venite în apel de la judecătoriile ținutale. În componența sa activau: un preşedinte, trei consilieri şi un asesor. Judecătoria civilă examina litigiile civile, precum şi pretențiile statului față de persoanele particulare şi cele ale persoanelor particulare către stat. Era alcătuită din patru consilieri şi un preşedinte. Infracțiunile comise de nobilime şi funcționari nu erau în competența judecătoriilor regionale, ele fiind examinate de Consiliul Suprem.[3] În litigiile fiscale judecătoria civilă nu decidea în ultimă instanță. Ea îşi exprima părerea reieşind din prevederile legislației ruse şi o trimitea guvernului regional.

Preşedinții judecătoriilor erau numiți de guvernatorul general militar al Podoliei şi confirmați de țar. Doi consilieri, câte unul pentru fiecare judecătorie, se numeau de către autoritățile ruseşti. Ceilalți cinci consilieri şi un asesor se alegeau de către nobilimea locală, cu aprobarea namesnicului, pe un termen de trei ani.

Judecătoria penală examina dosarele conform legislației ruse. Sentințele judecătoriei nu puteau fi executate fără a fi aprobate de guvernator. Dacă el, din motive legale, nu era de acord cu hotărârea judecății, putea transmite dosarul, în original, Consiliului Suprem pentru examinarea şi soluționarea lui definitivă. Lucrările de anchetare şi de examinare a dosarelor în judecătoria penală erau efectuate în două limbi şi anume: interogarea băştinaşilor se efectua în limba română, iar protocoalele se întocmeau şi în rusă; sentința era pronunțată acuzatului în limba română; membrii

[1] Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой…, с. 50.
[2] Roman A. Din istoria arhivelor Republicii Moldova. În: Cugetul, 1992, nr. 2, p. 56.
[3] Aramă E. Istoria dreptului românesc. Chisinău, 1998, p. 93.

judecătoriei penale care nu posedau limba rusă aveau dreptul de a se exprima în limba română.

În cazurile care afectau interesele statului se aplicau legile de procedură ruseşti şi hotărârea judecății era dublată şi în limba rusă. Judecătoria civilă trebuia să se conducă în activitatea sa de „dreptățile şi obiceiurile moldoveneşti şi va lucra…în singură aceeaşi moldovenească limbă”.[1]

Prin decret imperial la 1 aprilie 1819 în oraşul-port Reni a fost instituit Tribunalul Comercial din Basarabia cu scopul de a examina litigiile legate de comerț ce apăreau între negustorii din întreaga regiune. Activitatea Tribunalului era reglementată de un Statut, aprobat de namesnicul plenipotențiar al Basarabiei.[2] Preşedinte al judecătoriei a fost numit funcționarul Persiani.[3] Mai târziu, în 1825, judecătoria comercială a fost transferată în oraşul Ismail.[4]

În afară de instituțiile judecătoreşti menționate mai funcționa o jurisdicție specială pentru hotărnicii - Biroul cadastral regional („cantora hotărniciilor”), care şi-a început activitatea la 10 martie 1819.[5] În activitatea sa Biroul se conducea de un Regulament de hotărnicie și de deciziile adoptate de Senatul Guvernant şi de Consiliul de Stat la 3 august 1825 şi la 30 octombrie 1827. De competența Biroului ținea stabilirea hotarelor, autentificarea şi eliberarea planurilor moşiilor şi a cărților cadastrale. Descrierea topografică a moşiilor se făcea, în conformitate cu articolul 6 al Regulamentului de hotărnicie din 29 aprilie 1818, doar la cererea proprietarilor funciari. Hotarele moşiilor se stabileau prin aplicarea semnelor de hotar (movile, gropi etc.), iar pentru fiecare moşie care a fost supusă descrierii topografice se alcătuia o carte de hotărnicie şi planul moşiei în două exemplare.[6]

În componența sa activau următorii funcționari: un preşedinte, patru membri şi inginerul agrimensor al regiunii. Cvorumul la şedințele oficiului era de trei persoane. Preşedintele şi membrii oficiului erau aleşi de nobilimea locală, cu aprobarea Consiliului Suprem, iar inginerul agrimensor era numit de autoritățile centrale ruseşti şi confirmat de namesnic. În primul complet de funcționari al acestei instituții au fost aleşi: Iordachi Donici (preşedinte), Enachi Cristian, Ionaş Sechiraş şi boierul Ghica.[7] În statele de personal ale

[1] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 9-10.
[2] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 3. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 189-190.
[3] Poştarencu D. Op. cit., p. 9.
[4] Статистическое описание Бессарабии собственно так называемой…, с. 52.
[5] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 547, f. 41.
[6] Tomuleţ V. Din istoria fondării şi activităţii Biroului Regional (Gubernial) de Hotărnicie din Basarabia (1818-1890). În: Studia Universitatis (Seria Ştiinţe Umanistice), nr. 4(64), 2013, p. 27-28.
[7] ANRM, Fond. 88, inv. 1, d. 41, f. 3.

Biroului cadastral erau incluşi inginerii agrimensori ținutali, arbitrii de hotărnicii şi un secretar.

Funcționarii Biroului cadastral şi ai comisiilor cadastrale nu aveau voie să lipsească de la serviciu decât cu permisiunea namesnicului, sau a guvernatorului civil, dacă primul era absent din localitate. Singura cauză plauzibilă a absenței de la serviciu era din motive de boală, stare ce trebuia confirmată prin adeverința medicului, vizată de şeful poliției din localitatea respectivă.

Activitatea Biroului cadastral regional, inițial, se extindea doar asupra a trei ținuturi: Orhei, Iaşi şi Hotin. În celelalte ținuturi, în care predominau terenurile aflate în posesia statului, lucrările de cadastru se executau de funcționari numiți de guvern. În ,,Aşezământ" se stipula că pe măsură ce terenurile aflate în proprietatea statului vor fi date proprietarilor particulari, comisiile cadastrale ținutale îşi vor extinde aria de activitate şi asupra acestor terenuri.

Toate problemele şi litigiile de hotărnicii erau examinate de către comisiile cadastrale instituite în ținuturi. Deciziile acestor comisii puteau fi reclamate la Oficiul cadastral regionalal. La examinarea litigiilor dintre particulari se aplicau legile şi uzanțele locale, iar în litigiile referitoare la terenurile aflate în proprietatea statului şi bisericii se aplicau legile şi regulamentele ruseşti. În astfel de litigii decizia definitivă era pronunțată de Consiliul Suprem.[1]

La 16 martie 1822, pentru examinarea plângerilor prezentate în Consiliul Suprem al Basarabiei, la propunerea contelui I. Capodistria, în Sankt Petersburg a fost creat un Comitet Provizoriu. Însă, după ce în 1825 acest Comitet a fost desființat, iar în competența Consiliului Suprem al Basarabiei fiind lăsate doar funcții executive, dosarele referitor la hotărnicia moşiilor din Basarabia, împreună cu cele judiciare, au fost subordonate, conform dispoziției din 3 august 1825 Departamentului doi al Senatului Guvernant, iar în baza deciziei Consiliului de Stat din 30 octombrie 1827 – Departamentului de Hotărnicie al Senatului Guvernant .[2]

În 1819, pentru rezolvarea problemelor administrative şi judecătoreşti ale negustorilor stabiliți în Chişinău se instituie Magistratul, care a existat până în 1866. Magistratul era condus de un burgomistru şi doi ratmani. Primul burgomistru a fost Stavru Dinu.[3] Pentru administrarea meşteşugarilor a fost instituit Consiliul de breaslă, alcătuit din starosta oraşului şi starostii breslelor. Consiliul ținea evidența tuturor meşteşugarilor şi ucenicilor stabiliți în oraş, rezolva litigiile dintre meşteşugari, urmărea

[1] Aşezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chişinău, 1818, p. 64-68.

[2] Tomuleţ V. Op. cit., p. 28.

[3] Bezviconi Gh. Proiluri de ieri si de azi. În: Fapte trecute si basarabeni uitați. Chisinău, 1992, p. 69.

respectarea Statutului breslelor, aproba crearea de noi bresle.[1]

Generalizând prezentarea structurii administrative regionale şi ținutale în perioada autonomiei administrative evidențiem următoarele particularități:

- Perioada anilor 1818 – 1828 dominată de dispozițiile conținute în „Aşezământul" din 1818 a fost pentru sistemul administrativ al Basarabiei un „cal troian" amplasat în regiune de autoritățile ruseşti. La această perioadă procesul de implementare în Basarabia a instituțiilor şi legislației publice ruseşti s-a amplificat. Pentru a camufla această diversiune s-a recurs la crearea unor aparențe de autonomie.
- Oficialitățile ruse, conducându-se de scopurile sale de politica externă şi conformându-se normelor tradiționale aplicate în provinciile cucerite, au menținut unele particularități locale în administrație şi au admis existența limbii române în instituțiile administrative şi judiciare ale regiunii.
- Nobilimii locale i-au fost recunoscute aceleați drepturi ca şi nobilimii ruse şi i-a fost acordată posibilitatea de a-şi alege reprezentanți în instituțiile administrative şi judecătoreşti la nivel local şi regional.
- Au fost menținute legile locale, dar în acelaşi timp a fost admisă şi favorizată aplicarea normelor de drept ruseşti, asigurându-se supremația ultimelor.
- Au fost implementate în regiune instituții şi funcții administrative specifice sistemului rusesc de administrare. Toate instituțiile administrative constituite în 1818, în afară de Consiliul Suprem, aveau analogii în sistemul gubernial rusesc de administrare.

3.3. Structurile administrative locale

A suferit modificări şi structura administrativ-teritorială a regiunii. În „Aşezământ" se prevedea micşorarea numărului ținuturilor până la şase.[2] La 19 octombrie 1818, A.N. Bahmetiev, conformându-se dispozițiilor noului regulament, porunceşte Guvernului regional să reorganizeze structura administrativ-teritorială a regiunii.[3] La 30 octombrie 1818 Guvernul regional aprobă noua divizare administrativ-teritorială a regiunii în şase ținuturi: Hotin, Iaşi, Orhei, Bender, Akkerman şi Izmail. Ținuturile Codru, Greceni şi Soroca au intrat în componența celorlalte ținuturi, pierzându-şi astfel entitatea. Centre ale ținuturilor au fost desemnate următoarele oraşe: Chişinău (ținutul Orhei); Hotin (Hotin); Bălți (Iaşi); Bender (Bender); Akkerman (Akkerman); Ismail (Ismail).[4]

---

[1] История Кишинева. Кишинев, 1966, с. 53-54.
[2] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 1-2.
[3] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 420, f. 4.
[4] Ibidem, f. 4-5.

Componența celor șase ținuturi era următoarea: Hotin (constituit din 176 de localități ale fostului ținut Hotin + 30 de localități ale fostului ținut Soroca + 12 localități ale fostului ținut Iaşi), Iaşi (constituit din 130 de localități ale fostului ținut Iaşi + 25 de localități ale fostului ținut Orhei + 142 localități ale fostului ținut Soroca), Orhei (constituit din 262 de localități ale fostului ținut Orhei+ 30 de localități ale fostului ținut Iaşi + 13 localități ale fostului ținut Soroca), Bender (format din 33 de localități ale fostului ținut Bender + 40 de localități ale fostului ținut Codru + 11 localități ale fostului ținut Orhei), Akkerman (alcătuit din 37 de localități ale fostului ținut Bender + 16 localități ale fostului ținut Ismail) şi Ismail, care întrunea 54 de localități ale fostului ținut Ismail + 32 de localități ale fostului ținut Greceni + 15 localități ale fostului ținut Bender + 3 localități ale fostului ținut Codru.[1]

Delimitarea teritorial-administrativă a Basarabiei realizată potrivit prevederilor „Așezământului” s-a menținut până la instituirea în septembrie 1830 a Cîrmuirii orășenești Izmail.

În ținuturi s-au menținut isprăvniciile, în componența cărora activau un ispravnic şi patru asesori (comisari). Ei erau aleşi de nobilime şi confirmați de către namesnic.[2] Inițial, dreptul de a alege funcționari în instituțiile administrative a fost acordat doar nobililor din ținuturile Hotin, Iaşi şi Orhei unde numărul nobililor era mai mare ca în ținuturile din sudul regiunii. Conform ucazului țarului din 1aprilie 1819 această posibilitate a fost extinsă şi asupra ținuturilor Bender, Akkerman şi Ismail, în care numărul nobililor era mic.[3]

La primele alegeri ale nobilimii locale au fost aleşi următorii ispravnici: Iamandi (Orhei), Ciuhureanu (Hotin), Bodescu (Iaşi), Cazimir (Bender), Pruncul (Akkerman), Popovski (Ismail).[4]

Ispravnicul şi-a menținut poziția-cheie în administrația ținutală şi avea următoarele atribuții şi obligațiuni:

- trebuia să-şi exercite funcțiile conform legislației în vigoare şi să îndeplinească întocmai dispozițiile instituțiilor ierarhic superioare; fiind dator să supravegheze respectarea de către toți locuitorii a îndatoriilor lor el era obligat să informeze instanțele superioare despre toate încălcările ce aveau loc în ținut şi să ia măsuri eficiente pentru a le corecta;

- în caz de izbucnire în ținut a vreunei epidemii, ispravnicul era dator, fără întârziere, să examineze bolnavii împreună cu medicul ținutului; dacă medicul confirma contaminarea locuitorilor, ispravnicul trebuia să

[1] Poştarencu D. Organizarea administrativ-teritorială a Basarabiei în perioada ţaristă. În: Tyragetia, Vol. III (XVIII), nr. 2, 2009, p. 204.
[2] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 13-14.
[3] ПСЗРИ, Т. 39, с. 510.
[4] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 420, f. 2, 5.

intreprindă măsuri urgente de izolare a bolnavilor şi de prevenire a răspândiirii epidemiei sau de localizare a ei; în caz de epizootie, ispravnicul lua măsuri de izolare a vitelor bolnave de cele sănătoase şi schimba căile de acces spre localitatea contaminată;

- lui i se încredința supravegherea ordinii publice şi era abilitat să examineze litigiile civile mărunte, cazurile fiind cercetate şi soluționate la fața locului; decizia se lua după audierea părților şi a martorilor demni de încredere şi era comunicată namesnicului şi Guvernului regional; dacă în teritoriul ținutului apăreau persoane suspecte sau fără acte de identitate, ispravnicul era dator să intreprindă acțiuni de reținere a lor şi să descopere locuitorii care au acordat ajutor sau i-au adăpostit pe cei suspecți; era dator să contracareze trecerea ilegală peste hotare;

- era dator să supravegheze ca titularii contractelor de concesiune să respecte taxele stipulate în contract şi să nu admită majorarea lor;

- asigura staționarea trupelor militare în ținut şi era responsabil de cvartiruirea soldaților, asigurarea lor cu care pentru transportarea bolnavilor; punea la dispoziție imaşuri pentru caii armatei;

- era dator să mențină în stare funcțională podurile şi drumurile în ținutul încredințat; era responsabil şi de protecția antiincendiară în ținutul încredințat, fiind dator să ia măsuri de prevenire a incendiilor, iar în caz de incendiu să intreprindă acțiuni rapide şi eficiente pentru a-l stinge;

- era obligat să prezinte Guvernului regional către data de 1 noiembrie date referitor la cantitatea de grâu şi fân colectate de locuitorii ținutului cu mențiunea că aceste cantități sunt suficiente sau nu pentru acoperirea necesităților lor; dacă era an neroditor el trebuia să prevină Guvernul regional cu scopul de a preîntâmpina foametea în ținut; trebuia să cunoască prețurile la grâu şi la alte produse alimentare, fiind dator să prezinte în fiecare lună Guvernului regional informații despre evoluția prețurilor la produsele agricole în ținut.[1]

În exercitarea obligațiilor de serviciu ispravnicii trebuiau să respecte anumite restricții, menite să îngrădească samovolnicia şi abuzul de putere. Ispravnicului i se interzicea: să ceară plată pentru activitățile prestate, el trebuind „să se îndestuleze cu leafa ce i s-a rânduit de la hazna”; exercitarea funcțiilor judecătoreşti (exceptând cazul menționat mai sus); impunerea populației la munci sau prestații în afară de cele prevăzute legal; să lege tovărăşii cu locuitorii din ținutul în care îşi desfăşura activitatea. Puterea ispravnicilor se limita la hotarele ținuturilor ce le-au fost încredințate. Lor le-a fost menținut şi dreptul de a aplica pedepse corporale în cazurile când locuitorii ținutului se eschivau de la îndeplinirea prestațiilor cu caracter de

[1] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 65-74.

urgenţă.[1]

Administraţia ţinutală a fost completată cu instituţii şi funcţii noi, inexistente până în 1818: judecătoria ţinutală, vistieria ţinutală, serviciul medical, expediţia poştală, procurorul ţinutal, inginerul agrimensor.

Pentru deschiderea oficială a noilor instituţii în ţinuturi au fost trimişi preşedinţii judecătoriilor regionale Kuric şi Nedoba. Kuric, preşedintele judecătoriei penale, a fost trimis în ţinuturile Bender, Akkerman şi Ismail, iar Nedoba, preşedintele judecătoriei civile, în ţinuturile Orhei, Iaşi şi Hotin.[2] În ţinuturi au fost trimise copii ale „Aşezământului” însoţite de instrucţiuni referitoare la aplicarea lui.[3]

Pe parcursul lunii decembrie 1818 au fost deschise judecătoriile ţinutale: la 22 în Orhei, 24 – la Bender, 26 – la Akkerman, 27 –la Bălţi, 30 – la Hotin, 31 – la Ismail.[4] Judecătoriile ţinutale erau instituţii judiciare de primă instanţă. Procesele de judecată se ţineau de trei ori pe an: de la 20 februarie la 20 martie; de la 15 mai la 1 iulie şi de la 1 noiembrie la 20 decembrie. Plângerile trebuiau adresate în primele patru zile ale celor trei termene.[5] În cazurile când suma litigiului nu depăşea o mie de ruble, judecătoriile ţinutale pronunţau sentinţa definitivă. Sentinţele judecătoreşti, în cazurile când suma litigiului era mai mare de o mie de ruble, puteau fi reclamate în judecătoria regională. E important de menţionat faptul că judecătoriile ţinutale erau independente de ispravnici.

Judecătoria ţinutală avea în componenţa sa următorii funcţionari: un judecător, doi membri şi un secretar. Cei doi membri erau aleşi de nobilimea locală şi confirmaţi de către guvernatorul general militar al Podoliei. Membrii judecătoriilor ţinutale nu aveau voie să ceară recompense în bani sau obiecte de la cei care se judecau, ei „mulţămindu-să cu leafa ci li s-au hotărât de la hazne[a]oa împărătească”.[6] Ei nu puteau fi eliberaţi din funcţii pentru încălcări sau infracţiuni de serviciu fără hotărârea judecăţii care constata vinovăţia lor.

Procurorul ţinutal era numit în funcţie de către procurorul regional, cu aprobarea Consiliului Suprem. El era subordonat direct procurorului regional şi avea următoarele atribuţii şi competenţe: urmărea respectarea de către instituţiile administrative din ţinut a legilor şi regulamentelor în vigoare; supraveghea respectarea drepturilor locuitorilor ţinutului şi nu trebuia să admită ca vre-o persoană să fie pedepsită ilegal; era obligat să

[1] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 74-75.
[2] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 547, f. 2, 3, 7, 8-10, 20, 21, 41; Fond. 5,inv. 3, d. 189, f. 1-27.
[3] ANRM, Fond. 5, inv. 1, d. 634, f. 2-5.
[4] ANRM, Fond. 5, inv. 3, d. 189, f. 26-27; Fond. 5, inv. 2, d. 323, Partea I, f. 15-17.
[5] Georgescu-Vrancea C. Legislaţia. În: Ciobanu Şt. Basarabia. Chişinău. 1993, p. 214.
[6] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 114.

informeze procurorul regional despre toate încălcările şi fraudele depistate de el în ținutul în care îşi desfăşura activitatea; supraveghea respectarea de către judecătoria ținutală a legislației şi a procedurilor judiciare; asista la examinarea cazurilor în judecată urmărind respectarea drepturilor ambelor părți aflate în proces; urmărea îndeplinirea sentințelor pronunțate de judecătoria ținutală.[1]

Inginerul agrimensor ținutal se numea în funcție de către Consiliul Suprem. În activitatea sa el se conducea de regulamentele ruseşti, iar în problemele succesorale se aplicau legile şi obiceiurile locale. Aceste cazuri erau examinate în limba română.

În cadrul serviciului medical ținutal activau un medic şi un ajutor al său. Ei erau numiți în funcții de către Departamentul medical al Ministerului poliției şi se subordonau dispozițiilor Administrației regionale. Activitatea lor era reglementată de regulamentele sanitare ruseşti.[2]

În oraşele-reşedință de ținut au fost instituite expediții poştale la care erau angajați: un expeditor, locțiitorul expeditorului şi patru factori poştali. Ei erau numiți în funcții de Guvernul regional cu confirmarea namesnicului. Sumele încasate din taxele poştale erau vărsate în venitul regional al Basarabiei şi folosite după necesități.[3]

În fiecare ținut a fost instituită vistieria ținutală care era împuternicită să colecteze impozitele şi alte venituri ale statului.[4] În componența ei activau următorii funcționari: vistierul ținutal, un contabil şi doi colaboratori.

Vistierul ținutal se afla în subordinea directă a Guvernului regional. El se alegea de nobilime şi era confirmat de Consiliul Suprem. Sarcina sa principală era „să adune dările haznelii şi havalelile pământeşti câti vor fi în bani, cum şi celelalti venituri împărăteşti ce vin de la ținut".[5] El nu putea impune populației impozite sau prestații în afară de cele stabilite legal sau să folosească sumele colectate pentru acoperirea cheltuielilor vistierii ținutale.

Suma plăților anuale către stat era împărțită în două părți egale şi trebuia achitată în lunile februarie şi septembrie. Vistierul ținutal, în lunile stabilite pentru colectarea impozitelor, avea următorul program de activitate: de la răsăritul soarelui până la ora 12^{00}; de la 12^{00} la 14^{00} – pauza de prânz; de la 14^{00} până la apusul soarelui. După apusul soarelui vistieria ținutală se închidea până a doua zi, noaptea fiind interzis de a primi şi a da

---

[1] Ibidem, p. 62-64.

[2] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 3. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 126

[3] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 13.

[4] ANRM, Fond. 3, inv. 1,d. 45, f. 1.

[5] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 117.

bani.[1]

S-a menținut divizarea ținuturilor în ocoale. Ele erau administrate de ocolaşi care erau datori „să se poarte cu locuitorii ocolului amabil şi cuviincios, apărându-i de persecuții".[2] Potrivit prevederilor instrucțiunii elaborate de autoritățile regionale ale Basarabiei în anul 1819 ocolașii aveau următoarele atribuții:

- locul de reşedință al ocolaşului era localitatea din centrul ocolului, aleasă de ispravnic. În competența lui era soluționarea tuturor problemelor care apăreau în ocol. Infracțiunile penale trebuiau soluționate în mod urgent, raportând ispravnicului despre măsurile luate;

- urmărea ca locuitorii să nu fie oprimați, în cazul în care depista asemenea cazuri, trebuia să raporteze imediat ispravnicului. El supraveghea comportamentul şi bunăstarea tuturor locuitorilor din ocol. În cazul în care observa nereguli, trebuia se raporteze ispravnicului şi să întreprindă măsurile necesare pentru a le înlătura;

- urmărea ca locuitorii ocolului să nu-şi schimbe ilegal locul de trai şi să preîntâmpine strămutarea nesancționată a locuitorilor;

- era obligat să cunoască situația existentă şi informa isprăvnicia despre toate cazurile deosebite (moarte premeditată, tâlhării, incendii, epidemie, epizootie) şi evenimentele ce s-au produs în teritoriul ocolului încredințat;

- alcătuia registrul prețurilor la produsele alimentare şi la furaje, la transportul lor pe apă şi prin trecătoarele terestre, existente în ocol, monitoriza cursul monetar stabilit în ocol, colecta informații despre semănăturile de primăvară şi de toamnă;

- urmărea prezența în ocol a dezertorilor, vagabonzilor şi a persoanelor fără viză de reşedință;

- era responsabil de asigurarea ordinii publice în teritoriul ocolului şi era abilitat să examineze litigiile neînsemnate între locuitorii ocolului; litigiile erau examinate în mod verbal şi dacă părțile erau nemulțămite de verdictul enunțat se adresau în instanțe conform legislației în vigoare;

- ținea evidența animalelor „fără de stăpân" și era obligat să intreprindă acțiuni de găsire a proprietarului vitelor pierdute (rătăcite);

- era responsabil de încartiruirea trupelor militare pe teritoriul ocolului. Urmărea ca ofițerii şi soldații să nu cauzeze locuitorilor prejudicii, să nu achiziționeze de la populație produse alimentare fără a le achita, iar comunitățile săteşti trebuind să-i prezinte recipise care ar confirma atitudinea corectă a militarilor;

- era obligat să depisteze cazurile de îmbolnăvire a vitelor şi să

[1] Ibidem, p. 118.
[2] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 487, f. 50v.

intreprindă măsuri de prevenire a epizootiei;

- în cazurile când acționa în interesul vistieriei statului era dator să îndeplinească întocmai indicațiile primite, ocolaşul fiind responsabil de pierderile produse din cauza sa; cu permisiunea specială a isprăvniciei putea percepe de la populație anumite plăți; era dator să ducă evidența celor care părăsesc temporar teritoriul ocolului şi celora care au revenit cu scopul ca ei să-şî îndeplinească obligațiile fiscale. [1]

Ocolaşii erau remunerați din banii colectați de la locuitorii satelor componente ale ocolului, proporțional numărului lor.[2]

În sate funcțiile administrative şi polițieneşti erau îndeplinite de vornici („dvornici" în textul Așezământului). Ei erau numiți de ispravnic „cu primirea obştiilor şi din însuşi locuitorii ce vor fi statorniciți şi vor avea în ținut averea lor ".[3] În afară de vornicii care erau împuterniciți cu funcții administrative și polițieneşti, potrivit *Regulamentului privind îndatoriile țăranilor* adoptat de Consiliul Suprem la 16 mai 1819, locuitorii satelor erau datori să-și aleagă câte un staroste şi trei bătrâni, „anume pentru aceea ca să silească pe săteni spre a împlini datoriile lor către stăpânii moșiilor". Pentru îndeplinirea funcțiilor starostii săteşti erau scutiți de toate prestațiile în folosul stăpânului moşiei, dar şi de cele către stat. În atribuțiile starostelui intra: să mobilizeze locuitorii la îndeplinirea prestațiilor și să monitorizeze realizarea lor deplină și în condițiile stabilite.[4]

La 30 iunie 1826 e sancționată de țar decizia Comitetului de miniştri referitor la implementarea în satele aflate în posesia statului din Basarabia a administațiilor de voloste.[5] O voloste cuprindea de la 500 la 1000 de familii. Fiecare 10 familii alegeau un „deseatskii", iar localitatea un staroste. Volostea era administrată de cârmuirea volostei, în componența căreia erau conducătorul volostei, doi asesori şi un copist. Conducătorul era ales odată la trei ani de către capii familiilor cuprinse în voloste. Cârmuirea volostei era subordonată isprăvniciei ținutale, iar în domeniul financiar se subordona departamentului economic al guvernului regional.[6]

Oraşele-reşedințe de ținut erau administrate de dume orăşeneşti şi consilii de breaslă, instituții ce funcționau conform regulamentelor ruseşti. La 22 august 1818 s-a deschis duma din oraşul Bender, la 5 noiembrie duma din Akkerman, la 6 noiembrie duma din Bălți.[7] În total, la diferite funcții în

[1] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 487, f. 48-53;

[2] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 2. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 220.

[3] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 14.

[4] Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830). Buc., 1993, p. 166-167.

[5] ANRM, Fond. 3, inv. 1,d. 765, f. 3.

[6] Ibidem, p. 4-8.

[7] Fiind în drum spre Chişinău, Alexandru I a înoptat la Bălţi unde a primit vestea despre naşterea

administrațiile orăşeneşti în oraşele Ismail, Hotin, Akkerman, Bender şi Bălți au fost alese 53 persoane.[1]

Duma orăşenească avea următoarea componență: un burgomistru, doi ratmani şi un copist. Burgomistrul şi ratmanii erau aleşi de locuitorii oraşelor şi activau fără a fi remunerați. În cadrul consiliul de breaslă activau: burgomistrul, primarul târgului şi staroştii breslelor. Funcțiile lor erau elective şi ei activau fără a fi remunerați.

Oraşele ce aparțineau vistieriei statului se administrau ca şi celelalte oraşe ale Imperiului rus. Bugetele acestor oraşe erau completate din impozitele colectate de la locuitorii lor. Dacă suma colectată era insuficientă pentru a acoperi cheltuielile se alocau bani de la vistierie din veniturile provenite de la concesionarea băuturilor. Cheltuielile orăşeneşti, în oraşele Chişinău şi Bălți, de asemeni, erau suportate de locuitori şi de comercianții ce-şi desfăşurau activitatea în aceste oraşe.

Funcțiile de asigurare a ordinii publice erau îndeplinite de polițiile ținutale. Prin alcătuire şi numărul colaboratorilor săi se evidenția poliția Chişinăului, care avea în componența sa o subdiviziune de pompieri cu un efectiv de 13 persoane şi comisia de cvartiruire, în componența căreia erau doi funcționari. În statele de personal ale poliției chişinăuene erau prevăzute următoarele funcții: şef al poliției orăşeneşti (1), comisar de poliție (4), supraveghetor de cartier (8), copist (1), traducător(1), supraveghetor al peței (1), deseatnici (40), gardist de post (12).[2]

Celalte cinci instituții polițieneşti activau în următoarea componență: şeful poliției, doi comisari, patru supraveghetori de cartier, un copist şi douăsprezece gardişti de post. Menționăm, că în dependență de starea concretă a fiecărui oraş, namesnicul putea modifica statele de personal ale polițiilor orăşeneşti. Tot lui îi aparținea prerogativa de a numi funcționarii în instituțiile polițieneşti.

În februarie 1819, la propunerea guvernatorului civil, care inspectând regiunea, a constatat că în târguri lipsesc funcționari ce ar îndeplini funcții polițieneşti, a fost restabilită funcția de căpitan de târg,[3] care se alegea ca şi ceilalți funcționari ținutali. Ei erau responsabili de: combaterea furturilor şi a altor delicte; protecția antiincendiară; convoierea arestanților; asigurarea condițiilor pentru staționarea şi trecere prin localitate a trupelor militare.[4]

---

nepotului său Alexandru. Cu această ocazie el a dispus ca localităţii să-i fie acordat statutul de oraş. A se vedea: Головко Л.В. Краткая история Бессарабии к 100-летнему юбилею присоединения к России. Бельцы, 1912, с. 13.

[1] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 450, f. 30-49.

[2] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p.184.

[3] Funcţia de capitan de târg fusese desfiinţată de către A.N. Bahmetiev în 1816.

[4] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 45, f. 1.

La 30 iunie 1826 e sancționată de țar decizia Comitetului de miniştri referitor la implementarea în satele aflate în posesia statului din Basarabia a administațiilor de voloste.[1] Documentul respectiv prevedea delimitarea domeniul statului din Basarabia în voloste (plase) şi instituia pentru administrarea lor Administrații Săteşti, subordonate, din punct de vedere economico-financiar Expediției domeniului statului din cadrul Departamentului economic al Guvernului Regional, iar administrativ – isprăvniciei.

O voloste includea de la 500 la 1000 de familii şi era administrată de Administrația Sătească, în componența căreia erau conducătorul volostei, doi asesori şi un copist, ultimul fiind numit în funcție de Expediție.

Reşedința administrației săteşti trebuia amplasată în localitatea care asigură accesul egal ca distanță al locuitorilor din celelalte localități.

Administrației săteşti i se subordonau starostii şi „deseatskii". (Fiecare 10 familii alegeau un „deseatskii", iar localitatea un staroste).

Atribuțiile esențiale ale administrației săteşti erau:

- să soluționeze conflictele mărunte şi putea decide pedepsirea celor care au comis furturi până la 5 ruble;
- să monitorizeze ca pe teritoriul volostei să nu se afle dezertori, criminali, fugari. Iar dacă erau depistați să intreprindă măsuri pentru a-i prinde şi ai preda autorităților;
- să supravegheze permanent şi să mențină în stare bună drumurile şi podurile din teritoriul volostei;
- să perceapă de la populație impozitele şi prestațiile financiare şi predarea lor la timp în visteria ținutală;
- să intreprindă măsuri privind tutelarea văduvelor şi a orfanilor;
- să mențină magaziile săteşti de rezervă la parametrii legal stabiliți. Livrarea grânelor către cei ce au necesitate era posibilă doar cu permisiunea Expediției;
- să intreprindă măsuri de asigurare a protecției antiincendiare;
- să alcătuiască şi să actualizeze în permanență listele locuitorilor stabiliti în perimetrul volostei;
- să informeze Expediția domeniului statului în cazul abuzurilor din partea administrației ținutale.

Pe perioada exercitării funcției conducătorului volostei, era remunerat cu 250 ruble anual şi era scutit el şi familia sa de toate impozitele şi prestațiile față de stat.

Conducătorul volostei era ales în felul următor: din partea a 100 de familii se înaintau câte trei persoane mature, care aveau propria gospodărie,

[1] ANRM, Fond. 3, inv. 1,d. 765, f. 3.

cu un comportament ireproşabil şi care nu au fost supuşi unor pedepse publice şi nici nu au fost suspectaţi în săvârşirea unor fapte ce le-ar compromite reputaţia lor.

Aceste persoane se convocau în localitatea de reşedinţă a volostei şi în prezenţa reprezentantului Expediţiei domeniului statului şi al Ispravnicului jurau că în alegerea lor se vor ghida de principiile de echitate şi imparţialitate, optând pentru cel care îl consideră, pe dreptate, cel mai destoinic. După această procedură reprezentantul Expediţiei domeniului statului de comun acord cu Ispravnicul alcătuiau şi prezentau celor prezenţi o listă a potenţialilor candidaţi care trebuia să includă nu mai puţin de zece persoane.

După prezentarea listei, se derula procedura de votare. Celor prezenţi li se repartiza câte o bilă pentru votare. Se anunţa numele candidatului şi în dependenţă de opţiunea sa, votantul punea bila într-o lădiţă acoperită cu pânză şi despărţi-tă în două compartimente: în dreapta – „aleg”, în stânga – „nu aleg”. După ce toţi îşi exprimă opţiunea, lădiţa se descoperă în prezenţa tuturor şi se numără bilele – „pro”, iar apoi – „contra”. Analogic se procedează cu ceilalţi candidaţi incluşi în listă.

Lista cu rezultatele votării trebuia prezentată Expediţiei, care lua decizia finală privind numirea în funcţie a Conducătorului volostei pe termen nelimitat.

Asesorii se alegeau o dată la trei ani conform aceleiaşi proceduri. Candidatul care acumula mai multe opţiuni – „pro” era numit de Expediţie în funcţia de asesor. În cazul parităţii de voturi, procedura de votare se repeta pentru candidaţii respectivi.

Listele candidaţilor trebuiau păstrate la Expediţie şi la Administraţia Sătească şi în cazul când funcţia pentru care au candidat rămânea vacantă cei care au acumulat mai multe voturi erau confirmaţi în funcţie de către Expediţie.[1]

Administrarea colonişţilor străini. Şi în această perioadă a fost menţinut regimul special de administrare a coloniştilor străini stabiliţi în ţinuturile din sudul Basarabiei. Coloniştii străini stabiliţi în teritoriile de sud ale Rusiei până la 1818 erau administraţi şi se subordonau guvernatorului general al Novorosiei. În urma repetatelor şi insistentelor demersuri ale coloniştilor, la 22 martie 1818, a fost aprobat „Regulamentul despre administrarea coloniştilor din sudul Rusiei”.[2] Conform prevederilor acestui regulament a fost creată o instituţie specială de tutelă a coloniştilor: „Comitetul de tutelă a coloniştilor din sudul Rusiei”, în fruntea căreia a fost numit generalul I.N.

[1] Ibidem, p. 4-8.
[2] ANRM, Fond. 17, inv. 1, d. 70, f. 144-146.

Inzov – „curatorul principal şi preşedintele Comitetului de tutelă a coloniştilor din sudul Rusiei”.[1] În subordinea acestui Comitet au trecut coloniile până la Nistru, astfel că coloniştii stabiliți în Basarabia n-au fost incluşi în aria de activitate a acestui comitet.[2]

În timpul aflării țarului Alexandru I la Chişinău generalul I.N. Inzov a insistat ca regulamentul din 22 martie să fie aplicat şi în Basarabia.[3] Extinderea acțiunii regulamentului asupra Basarabiei a fost precedată de o nouă campanie de colectare a informațiilor despre coloniştii străini, campanie ce se finalizează în martie 1819.[4] În octombrie 1819 Comitetul de Miniştri al Rusiei a examinat problema coloniştilor din Basarabia şi a decis de a le acorda aceleaşi drepturi şi privilegii ca şi coloniştilor stabiliți în sudul Rusiei.[5] La 29 decembrie 1819 este promulgat ucazul țarului „privind stabilirea în regiunea Basarabia a bulgarilor și a altor coloniști transdanubieni și la instituirea districtelor pentru amplasarea lor” [6] care prevedea modalitatea de stabilire în Basarabia a coloniștilor transdanubieni și privilegiile de care pot beneficia:

- Coloniștii stabiliți sau care urmau să vină în Basarabia beneficiau de toate privilegiile de care se bucură coloniștii din Novorosia și Basarabia.

- Pentru ca coloniștii să cunoască de care anume drepturi și privilegii beneficiază, Ministerul de Interne trebuia să le ofere un document în formă scrisă.

- Coloniștii transdanubieni stabiliți în diferite regiuni ale Basarabiei care ulterior s-au transferat pe pământurile statului, erau scutiți pe o perioadă de 3 ani de îndeplinirea diferitelor dări și prestații.

- Coloniștii transdanubieni care s-au transferat în Basarabia în perioada războiului ruso-turc din 1806-1812 beneficiau de aceleași privilegii și după anexarea la Rusia a teritoriului dintre Nistru și Prut.

- Coloniștii care au fost deja așezați pe pământurile de stat și care trăiesc pe aceste pământuri de mai mulți ani, precum și băștinașii care locuiesc printre ei, nu beneficiau de asemenea privilegii. (p. 298)

- Pe pământurile statului acordate coloniștilor se permitea transferarea străinilor care locuiesc în orașe și pe pământurile moșierești, care au manifestat benevol dorința de a se transfera pe aceste pământuri. Transferul era posibil doar cu permisiunea tutorelui principal al coloniștilor

[1] Ibidem, p. 112-113, 144-145.
[2] Накко А. op. cit., p.181.
[3] Мещерюк, И.И. Болгарские и гагаузкие поселения Бессарабии в 20-х гг. XIX столетия // Ученные записки КГУ, Т. II, 1950, с. 78-79.
[4] История Молдавии. Документы и материалы. Том. II. Кишинев, 1957, с. 533-534.
[5] Ibidem, p. 537-538.
[6] ПСЗРИ, Т. 36, с. 517-520.

transdanubieni.

- Coloniștilor care s-au transferat pe pământurile numite Ikagaat și Musait, înainte ca acestea să fie date în proprietate persoanelor particulare, și care s-au transferat din aceste localități pe pământurile de stat, li se acorda dreptul de a-și transfera sau a-și vinde averea care le aparține.

- Coloniștii stabiliți pe pământurile moșierești, administrate după legile Moldovei, în cazul în care aceștia erau strămutați pe pământurile statului, toate construcțiile lor gospodărești rămâneau în proprietatea moșierului, dacă se demonstra că acestea au fost construite din mijloacele sale.

- După expirarea termenului de privilegii, coloniștii trebuiau să plătească, începând cu anul 1820, câte 70 de lei de fiecare familie. Asemeni coloniștilor germani, după expirarea termenului de privilegii, trebuie să îndeplinească celelalte dări, cu condiția că acești bani vor fi considerați drept prestații locale îndeplinite de toți locuitorii Basarabiei.

- Pentru loturile de pământ suplimentare, pe care coloniștii le primeau în districtele lor, se încasa o taxă de 20 parale de la fiecare desetină, inclusiv pentru perioada de privilegii.

- Coloniștii beneficiau de dreptul de a se ocupa cu comercializarea băuturilor spirtoase (vinului și rachiului) în districtele în care locuiesc, interzicându-li-se practicarea sistemului de concesiuni.

- Pământurile de stat ocupate de coloniști au fost delimitate în 4 districte. Populația autohtonă care se află în districtele predestinate coloniștilor a fost inclusă în componența acestor districte, acordându-i-se aceleași drepturi de care beneficiază coloniștii.[1]

Astfel, administrația coloniștilor a fost instituită în baza principiilor generale acordate coloniștilor, aceștia fiind supuși direct Biroul basarabean pentru coloniștii străini, alcătuit din trei funcționari. În acest Birou se alegeau şi doi reprezentanți ai coloniştilor pentru soluționarea litigiilor între colonişti. Membrii Biroului era numiți în funcție de către ministrul de interne. Şeful Biroului era propus de Comitetul de miniștri al Rusiei, iar ceilalți membri de Comitetul de tutelă a coloniştilor din sudul Rusiei.

De competența Biroului ținea examinarea şi soluționarea chestiunilor referitoare la colonişti. În realizarea atribuțiilor sale Biroul conlucra cu instituțiile administrative şi judiciare regionale şi ținutale. Membrii Biroului puteau asista la examinarea în prima instanță a litigiilor între colonişti şi băştinaşi.[2]

Teritoriul populat de colonişti a fost divizat în 4 districte: 1. Prut (14 localități: Colibaşi, Brânza, Valeni, Slobozia, Boboieşti (Suräieni), Cîşlița,

---

[1] Ibidem, p. 518-519.

[2] История Молдавии. Документы и материалы. Том II. Кишинев, 1957, с. 502.

Vadul Boului, Giurgiuleşti, Mândreşti, Anadolca, Frecăței, Bojorca, Cişmichioi, Volcaneşti); 2. Cahul (10 localități: Cartal, Satul Nou, Barta, Caragaci, Bugeac, Etulia, Hagi Abdul, Curci, Țnpuțita, Bolboaca); 3. Ismail (14 localități: Taraclia, Tatar-Copciac, Cubei, Satîlîc-Hagi, Cairaclia, Bolgrad (Tabac), Caracurt, Cismea-Văruit, Babele, Duluchioi, Taş-Bunar, Ciişia, Erdec-Burnu, Şichirlîchitai); 4. Bugeac (19 localități: Traian, Valea-Perjei, Cot-Chitai, Lunga, Gaidar, Tomai, Baurci, Cayaclia, Beş-Alma, Congaz, Cioc-Maidan, Cirsov, Beşghioz, Comrat, Joltai, Avdarma, Chiriet, Dizghinje, Enichioi). Centrul administrativ al coloniştilor a fost stabilit în localitatea Tabac, redenumită la solicitarea coloniştilor în Bolgrad).[1]

Dispozițiile ucazului țarului din 29 decembrie 1819 au fost completate de circulara ministrului de interne V. P. Kociubei din 13 martie 1820, în care au fost incluse 11 capitole din „Ucazul din 29 decembrie 1819", 16 capitole din „Manifestul Ecaterinei a II-a din 22 iulie 1763" şi „Ucazul lui Alexandru I din 20 februarie 1804" prin care privilegiile bulgarilor au fost egalate cu cele ale altor colonişti străini.[2]

Pentru a le ține sub un control permanent, autoritățile ruse au numit în colonii supraveghetori. Ei realizau supravegherea generală a coloniilor şi erau obligați să informeze instanțele superioare despre toate cazurile de forță majoră şi evenimentele petrecute în colonii. Ei erau responsabili de menținerea ordinii publice şi asigurau convoierea arestaților prin teritoriile încredințate. De asemeni, trebuiau să asigure trecerea şi staționarea trupelor militare. Tot de competența lor ținea şi supravegherea activităților economice şi comerciale.[3] La începutul anului 1824, în coloniile care aveau doi supraveghetori, a fost lichdată funcția de supraveghetor secund.[4] Regimul de administrare al coloniştilor era deosebit de cel instaurat în restul regiunii, fapt ce se datora, intereselor politice ale Rusiei. Prin promovarea unei politici administrative loiale față de colonişti autoritățile ruseşti sperau să faciliteze procesul de deznaționalizare a populației băştinaşe şi să cucerească simpatiile popoarelor vecine.

Astfel, în linii generale, arăta sistemul instituțiilor ținutale ale Basarabiei constituit după 1818. Această situație s-a menținut până în 1828, când se introduce un nou regulament de administrare a Basarabiei.

În concluzie, menționăm că sistemul administrativ constituit în această perioadă şi care în aparență era unul al autonomiei administrative, în realitate, fusese împrumutat din guberniile centrale şi acomodat la realitățile

---

[1] ПСЗРИ, Т. 36, с. 519-520.

[2] Duminica Iv. Coloniile bulgarilor în Basarabia (anii 1806-1856). Teză de doctor în istorie. Chișinău, 2017, p. 100.

[3] ANRM, Fond. 305, inv. 1, d.16, f. 3-15v.

[4] ANRM, Fond. 305, inv. 1, d. 54, f. 3-3v.

Basarabiei.

A continuat practica aplicării în regiune de politici administrative preferenţiale faţă de coloniştii stabiliţi în regiune, cărora le era atribuit un rol important în politica colonială promovată de autorităţile ruseşti în Basarabia.

3.4. Deznaţionalizarea administraţiei basarabene şi lichidarea treptată a autonomiei administrative

Carenţele instituţiilor administrative. Implementarea noilor instituţii administrative n-a schimbat starea de lucruri existentă în Basarabia. Analiza politicii administrative promovate de ţarism la această etapă şi funcţionalitatea structurilor administrative implementate vor constitui subiectele la care ne vom referi în continuare. Pentru a elucida subiectele propuse e necesar de a pune în lumină chestiunile referitoare la capacităţile funcţionale ale instituţiilor şi funcţionarilor din administraţia Basarabiei şi de a desluşi eforturile intreprinse de autorităţi pentru lichidarea particularităţilor caracteristice administraţiei din Basarabia.

Noile instituţii, fiind copiate după cele din guberniile ruseşti au preluat fidel şi viciile caracteristice modelului rusesc de administrare. Abuzul administrativ, formalismul în abordarea problemelor, nerespectarea legilor şi regulamentelor administrative, delapidarea banilor publici erau fenomene frecvente în instituţiile administrative ale provinciei. Nu respectau legile nici acei care, în virtutea obligaţiilor de serviciu, erau datori să asigure respectarea lor: organele de poliţie şi judecătoriile. Toate completele judecătoriilor ţinutale formate în 1818 au fost deferite justiţiei pentru încălcări grave ale legislaţiei.[1]

Foarte grav era afectată de corupţie şi fărădelegi administraţia ţinutală. Numai în a doua jumătate a anului 1823 doi ispravnici şi câţiva asesori au fost destituiţi din funcţii de către Consiliul Suprem pentru comiterea infracţiunilor de serviciu. În aceeaşi perioadă ispravnicul din Ismail era antreprenorul poştei de cai din ţinutul încredinţat; ispravnicul din Bender era persoana de încredere a moşierului Balş şi era preocupat doar de problemele acestuia; ispravnicii din Hotin şi Akkerman au impus populaţia să îndeplinească prestaţii în mod ilegal; ispravnicii din ţinuturile Iaşi şi Orhei au fost acuzaţi de săvârşirea infracţiunilor de serviciu şi delapidarea banilor publici.[2]

O sursă sigură de venit a ispravnicilor erau detaşamentele de călăraşi. Ei numeau călăraşi dintre slugile lor într-un număr exagerat de mare. Pentru

---

[1] Гросул Я.С. Автономия Бессарабии в составе России 1812-1828. // Труды по истории Молдавии. Кишинев, 1982, с. 180.

[2] ПСЗРИ. Т. 39, с. 511.

întreținerea unui călăraş se solicita o sumă de la 500 la 1000 de lei anual, cheltuielile reale fiind de 200 – 300 lei. În serviciu erau menținuți doar jumătate din cei recrutați, iar folosiți efectiv doar o treime. În afară de contribuțiile băneşti populația era obligată să predea produse alimentare pentru întreținerea călăraşilor şi fân pentru cai, care, de altfel, tot de la locuitori erau luați.[1]

Ocolaşii, care după obiceiul moldovenesc, trebuiau aleşi, se numeau în mod arbitrar de către ispravnic, lucru pentru care plăteau ispravnicului o anumită sumă de bani. Ocolaşii, concomitent erau şi reprezentanții concesionarilor, aşa că funcția fiscală era una din principalele funcții îndeplinite de ei.[2]

Călătorii ruşi, care au vizitat Basarabia la sfârşitul anilor douăzeci şi care fuseseră aici anterior, menționau că nu au observat schimbări spre bine; unii afirmând că situația în Basarabia era mai bună în timpul domnitorilor fanarioți decât în cincisprezece ani de administrație rusească.[3] Astfel, A. Storojenco, care a vizitat regiunea la sfârşitul anilor douăzeci, relata: „Şefimea Chişinăului, de altfel ca şi întreaga conducere a Basarabiei, trăiesc doar pentru dânşii. …e suficient doar să intri în oraş ca să-ți faci o impresie despre activitatea deficientă a poliției şi să intri în orice instituție administrativă ca să observi dezordinea totală ce domneşte în administrarea regiunii. Nu-i nici judecată nici dreptate …chestiunilor rămase fără rezolvare li s-a pierdut numărul, de altfel, ca şi sumelor de bani publici cheltuite."[4] „Am fost în Basarabia acum unsprezece ani, relata istoricul rus A.I. Mihailovskii-Danilevskii, dar de atunci şi până în prezent n-am observat nici o schimbare spre bine."[5] „Aici este o regiune barbară, unde oamenii fără vină sunt înăbuşiți în închisori, prădați, bătuți şi arşi" – constata generalul Longhinov în 1824.[6]

Suprimarea „autonomiei administrative". Reducerea rolului şi influenței funcționarilor moldoveni în cadrul instituțiilor administrative ale regiunii, obiediența lor voinței autorităților ruse a constituit obiectul grijii permanente a funcționarilor ruşi, inclusiv şi a generalului A.N. Bahmetiev,[7] care chiar de la constituirea Consiliului Suprem a încercat să-l supună voinței sale. Prin dispoziția sa din 28 iunie 1818 el informa Consiliul că în legătură cu plecarea sa din regiune i-a poruncit procurorului regional să

[1] Вигель Ф. Замечания на нынешнее состояние Бессарабии. М., 1892, с. 28.
[2] Ibidem, p. 29.
[3] Кассо, Л. Op. cit., p. 220-221; Basarabia şi basarabenii. Chişinău., 1991, p. 162.
[4] Apud Халипа И. Основные исторические данные о Бессарабии. În: Труды Бессарабской архивной комиссии. Т.2. Кишинев, 1902, с.41.
[5] Apud Basarabia şi basarabenii. Chişinău, 1991, p. 162.
[6] Ibidem, p. 160.
[7] Вигель Ф. Op. cit., p. 10.

supravegheze activitatea Consiliului.[1] Această dispoziție contravenea ,,Aşezământului", care prevedea următoarele: a) în cazul absenței guvernatorului general militar al Podoliei preşedinția Consiliului Suprem era preluată de guvernatorul civil; b) prerogativele procurorului regional nu se extindeau şi asupra Consiliului Suprem. [2]

Nerespectarea normelor legale de către A.N. Bahmetiev care, conform funcției ce o deținea, era dator să supravegheze şi să asigure îndeplinirea legilor în regiunea ce i-a fost încredințată, a alertat nobilimea locală. În raportul său către A.N. Bahmetiev, membrul Consiliului Suprem I. Pruncul, menționa că procurorul a încălcat prevederile punctului 17 al paragrafului din ,,Aşezământ" referitor la competențele şi atribuțiile procurorului regional şi, datorită faptului că el nu era membru al Consiliului Suprem, nu putea participa la şedințele sale.[3] Boierii moldoveni au militat principial pentru respectarea dispozițiilor ,,Aşezământului" şi s-au pronunțat categoric contra încercării de a submina poziția şi importanța Consiliului în administrația Basarabiei.[4] Procurorului i s-a indicat să-şi desfăşoare activitatea în limitele competențelor atribuite şi ,,să nu se amestece în treburile Consiliului Suprem". Poziția fermă a boierilor l-a determinat pe A.N. Bahmetiev să cedeze şi pentru a dezamorsa situația l-a sancționat pe procurorul regional pentru depăşirea abuzivă a competențelor sale.[5]

Ulterior, namesnicul A.N. Bahmetiev a insistat permanent asupra necesității supravegherii activității Consiliului Suprem şi a schimbării raportului de forțe în cadrul Consiliului. În raportul său din 30 septembrie 1819 şi ulterior, în două scrisori particulare, el a propus contelelui I. Capodistria reorganizarea Consiliului Suprem în scopul facilitării situației membrilor numiți ai Consiliului şi în acelaşi timp de a mări influența lor asupra activității acestei instituții.[6]

Ca urmare a acestor insistente demersuri, la numai doi ani de la punerea în aplicare a noilor reguli de administrare a Basarabiei e promulgat ukazul ,,Despre Consiliul Suprem al Basarabiei" din 16 martie 1820 care a modificat prevederile ,,Aşezământului" din 1818 referitor la Consiliul Suprem. Conform acestui ukaz în componența Consiliului Suprem au fost incluşi încă doi membri permanenți, numiți de namesnic, astfel asigurându-se

[1] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 89, f. 6.

[2] Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. Partea I.(1812-1830). Bucureşti, 1993, p. 41, 56.

[3] ANRM, Fond. 3, inv. 1,d. 89, f. 11v-12v.

[4] S-a ajuns până la aceea că la insistenţa boierilor V. Ruset şi I. Pruncul scaunul procurorului regional a fost scos din sala de şedinţe (Ibidem, p.3).

[5] Ibidem, p. 26-27.

[6] Гросул Я.С. Op. cit., p. 230.

predominarea numerică a funcționarilor ruşi.[1] Această schimbare permitea funcționarilor ruşi să obțină o majoritate de voturi chiar şi în cazurile când erau adoptate decizii neacceptate de boierii moldoveni, membri ai Consiliului. În iulie 1820, membri permanenți ai Consiliului Suprem au fost numiți consilierul militar Logvinov şi consilierul Guvernului regional Cerchez.

Toate chestiunile examinate de Consiliul Suprem se divizau în două grupe: administrativ-economice şi judiciare. De aceea şi şedințele Consiliului trebuiau să se împartă în şedințe administrativ-consultative şi şedințe judiciare, determinându-se anumite zile pentru respectivele şedințe.[2]

Votul preşedintelui Consiliului a devenit hotărâtor. Mai mult ca atât, el a obținut dreptul de „veto" asupra deciziilor Consiliului Suprem, cu excepția celor cu caracter judiciar. Unii autori consideră că dreptul de „veto" i-a fost acordat „locțiitorului guvernatorului, ce îndeplinea funcția de preşedinte al Consiliului Suprem".[3] Ne rezervăm dreptul de a nu fi de acord cu această opinie şi menționăm următoarele: preşedinte al Consiliului Suprem era, din oficiu, namesnicul plenipotențiar al Basarabiei [4] şi anume lui i-a fost acordat dreptul de a „suspenda acțiunea deciziilor Consiliului Suprem până la primirea unei dispoziții imperiale".[5] Deci, în cazurile când namesnicul nu era de acord cu decizia Consiliului, avea dreptul de a o suspenda şi de a o trimite, însoțită de explicația sa țarului, spre rezolvare.[6]

Cvorumul de adoptare a deciziilor a rămas acelaşi – de şase persoane. A fost admisă posibilitatea de a supune procedurii de apel deciziile Consiliului Suprem prin subdiviziunea Ministerului de Interne, care informa țarul în problemele Basarabiei.[7]

Un alt moment ce caracterizează adevăratele intenții ale autoritățile ruseşti este cazul cu alegerea vistierilor ținutali. La alegerile nobilimii au fost aleşi vistieri ținutali doar în ținuturile Orhei, Hotin şi Iaşi. În ținuturile de Sud, datorită numărului insuficient de nobili, n-au fost aleşi vistieri ținutali. A.N. Bahmetiev a poruncit Consiliului Suprem să numească funcționari în visteriile ținutale ale acestor ținuturi. La această intenție de nerespectare a ordinii stabilite de „Aşezământ" Consiliul Suprem a dat un răspuns promt: aceste funcții sunt elective şi alegerea vistierilor ținutali în cele trei ținuturi este prerogativa nobilimii locale.[8] Pentru respectarea strictă a stipulărilor

[1] După această modificare, raportul dintre consilierii numiţi şi cei aleşi a devenit de şapte la şase.
[2] ANRM, Fond. 5, inv. 2,d. 516, f. 7-7v.
[3] Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998. Bucureşti, 1998, p. 42-43.
[4] Așezământul obrazovaniei oblastei Basarabiei. Chișinău, 1818, p. 2.
[5] ANRM, Fond. 5, inv. 2, d. 516, f. 8.
[6] Ibidem, p. 8.
[7] Ibidem, p. 9.
[8] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 45, f. 1-5.

prevăzute în „Aşezământ" optau şi membrii guvernului regional. La cererea ispravnicului din Akkerman de a elibera din funcții ocolaşii care s-au compromis şi de a numi alții, guvernul a adoptat o decizie în care se menționa clar că ocolaşii se aleg de locuitori şi nu se numesc.[1]

Activitatea lui A.N.Bahmetiev a provocat nemulțumiri în rândurile nobililor şi funcționarilor basarabeni. Funcționarii superiori ruşi, din contra, îl învinuiau că a acordat prea multă libertate nobilimii locale şi în iunie 1820 el a fost concediat.

După constatarea lui L. Casso, persoanele numite în funcții de către Bahmetiev au provocat nu mai puține reproşuri ca cele numite de Harting, neînțelegerile dintre funcționarii locali şi cei veniți în Basarabia nu contribuiau la ameliorarea situației.[2] Loghinov, trimis de M.S. Vorontov în Basarabia să studieze situația la fața locului relata: „Basarabia a fost o provincie nenorocită, lăsată pradă la jaful întregii bande oribile aduse de Bahmetiev din Camenița, adevăratele lepădături din Podolia".[3]

Politica de suprimare a qvazi-autonomiei acordate Basarabiei la 1818 a fost promovată şi de succesorii lui Bahmetiev I.N.Inzov şi M.S. Vorontov.[4]

„Aşezământul", după cum s-a menționat, a fost promulgat de Alexandru I cu titlu provizoriu, urmând, ca pe parcursul aplicării lui în practică, să fie operate modificări şi completări conforme realităților existente în regiune.[5] Acest fapt a fost tratat de funcționarii ruşi de diferite ranguri şi niveluri ca o posibilitate permanentă de atentare la autonomia Basarabiei, de omitere a elementului local din administrație.

La 27 iunie 1820 A.N. Bahmetiev aduce la cunoştința Consiliului Suprem că „a predat conducerea regiunii lui I.N. Inzov, sosit la fața locului".[6] Preluând conducerea Basarabiei, I.N. Inzov a fost informat de către I. Capodistria că comportamentul boierilor locali nu corespundea aşteptărilor țarului şi că Basarabia, în cel mai scurt timp, va trece în subordinea autorităților centrale de rând cu celelalte gubernii.[7] Astfel, I.N. Inzov, pentru a îngrădi accesul boierilor locali la funcții în sistemul instituțiilor administrative din regiune, a cerut aprobarea țarului de a institui o nouă

[1] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 1280, f. 1-2.
[2] Кассо Л. Op. cit., p. 220.
[3] Din scrisoarea consilierului militar Longhinov de la 7 iunie 1823 către contele Voronţov. În: Basarabia şi basarabenii. Chişinău, 1991, p. 160.
[4] La 25 iulie 1820 A.N. Bahmetiev a fost înlocuit cu general-locotenentul I.N. Inzov. În mai 1823, prin decret imperial, I.N. Inzov e eliberat din funcţie şi în locul său e numit guvernatorul general al Novorosiei, contele M.S.Voronţov.
[5] ПСЗРИ, Т. 39, с. 510.
[6] ANRM, Fond. 3, inv. 1,d. 160, f. 2-2v.
[7] Оганян Л.Н. Общественное движение в Бессарабии в первой четверти XIX в. Кишинев, 1974, с. 42.

comisie pentru examinarea obârşiei nobililor basarabeni. În consecință, o treime din nobilii basarabeni şi-au pierdut drepturile şi privilegiile de dvoreni, în lista familiilor nobile ale Basarabiei fiind incluse doar 170 de familii.[1]

Pentru alegerile dvorenimii de la sfârşitul anului 1821 a fost întocmită lista nobililor cu drept de vot: ținutul Orhei -102, ținutul Iaşi -38, ținutul Hotin -19, ținutul Bender -4, ținutul Izmail -1.[2]

Adunarea nobilimii a ales funcționari în instituțiile regionale şi ținutale, precum şi Mareşalul regional al nobilimii în persoana boierului Sturza, confirmat de către namesnic la 4 ianuarie 1822.[3] O lună mai târziu au fost confirmați în funcții şi ceilalți funcționari aleşi.[4] La alegeri, I.N. Inzov a făcut tot posibilul ca membrii Consiliului Suprem, neloiali autorităților ruse, să nu fie realeşi şi ca urmare Z. Ralli, V. Ruset, Şt. Râşcanu şi S. Feodosiev - foşti membri ai Consiliului n-au fost realeşi. „În general, constata A. Naco, guvernarea lui Inzov, n-a adus nimic folositor regiunii, din contra, a favorizat o mai mare răspândire a abuzurilor”.[5] Adunarea deputaților nobilimii şi-a început activitatea doar în luna octombrie 1823.[6] La începutul anului 1824 nobilimii locale din ținuturile Orhei, Iaşi şi Hotin i-a fost acordat dreptul de a-şi alege mareşali ținutali ai nobilimii şi epitropii nobiliare.[7]

În august 1822 cancelaria pentru problemele administrarării Basarabiei a fost lichidată.[8] Toate chestiunile referitoare la Basarabia au fost transmise în resortul ministrului de interne, contelui V.P. Cociubei, numit prin rescriptul imperial din 13 iulie 1822 responsabil pentru problemele Basarabiei.[9] Transmiterea administrării Basarabiei în competența Ministerului de interne era motivată prin necesitatea de a asigura o mai strânsă legătură între administrația Basarabiei şi sistemul instituțiilor administrative ruseşti. Încă la 17 martie 1822, în raportul său către țar, I. Capodistria insista asupra asigurării unei legături permanente între administrația regiunii şi sistemul general administrativ al statului.[10] De fapt, această modificare în conducerea cu treburile Basarabiei, a însemnat un nou pas în direcția suprimării autonomiei administrative şi apropierea

[1] Вигель Ф. Op. cit., p. 14.
[2] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 305, f. 9-12.
[3] Ibidem, f. 1.
[4] ANRM, Fond. 88, inv. 1,d. 58, f. 2-3v.
[5] Накко А. Op. cit., p. 194.
[6] ANRM, Fond. 88, inv. 1,d. 58, f.1 5.
[7] ANRM, Fond. 88, inv. 1,d. 77, f. 43-44v.
[8] Трубецкой Б. Пушкин в Молдавии. Кишинев, 1963, с. 32.
[9] Grama D., Slutu Cl. Petru Manega – codificator al dreptului moldovenesc din Basarabia. În: Cugetul, 1991, nr. 2, p. 38-39.
[10] Гросул Я.С. Op. cit., p. 231.

sistemului administrativ din Basarabia de cel rusesc.

Începând cu luna iunie 1823, conform deciziei Senatului, asupra proceselor judiciare din Basarabia a fost extins termenul de prescripție de zece ani, aplicat în Rusia.[1] Lucrul acesta a fost făcut cu scopul „de a pune capăt interminabilelor procese generate de neclaritățile legilor locale".[2] A câta oară, în spatele unor intenții, aparent nobile, se ascunde o intenție perfidă – omiterea din instanțele de judecată ale Basarabiei a legislației locale „neclare" şi introducerea în practica judiciară a legislației ruseşti.

În august 1823, V.Cociubei a fost înlocuit cu Campanhauzen, care era adeptul intensificării controlului asupra Consiliului Suprem. El a propus ca problemele Basarabiei să fie examinate de Comitetul de miniştri. Țarul a încuviințat propunerea sa, cu mențiunea ca în cazurile extraordinare să i se raporteze direct lui. Astfel, Consiliul Suprem a devenit dependent de instituțiile centrale ruseşti, neglijându-se încă un punct al „Aşezământului", care declara independența Consiliului Suprem față de administrația centrală.

Un an mai înainte, la 16 martie 1822, la Petersburg fusese instituit un comitet special, în care puteau fi apelate deciziile Consiliului Suprem.[3] Toate petițiile referitor la activitatea şi deciziile Consiliului, primite de către Ministerul afacerilor interne, precum şi cele ce vor fi primite în viitor, până la instituirea în Senat a unei subdiviziuni specializate în problemele Basarabiei, trebuiau transmise spre soluționare comitetului creat.[4] Pentru apelarea deciziilor Consiliului Suprem au fost stabilite termene de un an şi jumătate de an, termene de apel practicate în Rusia. Aceste modificări au fost sancționate de țar la 13 august 1823.[5] Prin înființarea acestui comitet Consiliul Suprem al Basarabiei a fost lipsit de calitatea sa de instanță judiciară supremă a regiunii, fapt ce a subminat şi mai mult poziția ocupată de el în ierarhia instituțională a regiunii.

În 1825 acest comitet a fost desființat,[6] atribuțiile sale preluându-le departamentul al doilea al Senatului, care era abilitat să examineze apelurile la sentințele pronunțate de judecătoria civilă regională în cazurile civile. Aceste cazuri erau examinate conform „legilor şi obiceiurilor din Basarabia". De aceea judecătoria regională era obligată să trimită Senatului originalul şi traducerile dosarului, cererii şi a legilor locale, de care trebuie să se conducă

---

[1] Conform acestei dispoziţii era socotită nevalabilă orice pretenţie asupra proprietăţii aflate în folosinţă străină, dacă în termen de zece ani nu s-a intentat un proces asupra acestui fapt.

[2] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 53, f.1-1v.

[3] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 1310, f.1-2.

[4] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 361, f.1-4.

[5] Boldur A. Op. cit., p. 85.

[6] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 491, f. 10.
ANRM, Fond. 305, inv. 1, d. 112, f. 1.

la examinarea cazului.[1]

Consiliului Suprem i-au fost lăsate doar funcțiile de dispoziție şi cele economice.[2] În şedința sa din 13 octombrie 1825 Consiliul Suprem, conformându-se noilor dispoziții, a luat decizia de a suspenda primirea cererilor de apel.[3] Doi ani mai târziu urmează ukazul Senatului din 30 iulie 1827, care confirmă precedentele dispoziții referitor la procedura de apel.[4]

Aceste măsuri au redus substanțial rolul Consiliului Suprem în viața Basarabiei. Consiliul îşi pierde calitatea sa de instituție supremă administrativ – judecătorească a regiunii, transformându-se, de fapt, într-un organ consultativ. Funcțiile sale au fost acaparate de namesnic care „a devenit asemeni unui satrap oriental, atotştiutor şi omnipotent, iar Basarabia s-a transformat definitiv într-o provincie rusească".[5]

La sfârşitul lunii iunie 1823, M.S. Vorontov intră în exercițiul funcțiunii. El era un adept ferm al concepției lichidării particularităților locale şi a introducerii în Basarabia a instituțiilor şi structurilor administrative ruse. Chiar în timpul primei sale vizite la Chişinău (august 1823), M.S. Vorontov a supus unui control riguros instituțiile administrative şi judiciare. În urma controlului efectuat Vorontov a depistat foarte multe deficiențe şi după părerea sa, cele mai grave erau următoarele: a) în judecăți s-au acumulat multe dosare nerezolvate; b) datorită activității ineficiente a departamentului economic al guvernului au fost acumulate mari restanțe la colectarea impozitelor; c) dezordine şi încălcări în activitatea organelor de poliție; d) instituțiile administrative ale regiunii îndeplinesc foarte rău ordinile şi dispozițiile instanțelor ierarhic superioare.

Prin dispoziția sa din 8 august 1823, M.S. Vorontov a cerut Consiliului Suprem să ia măsuri pentru lichidarea deficiențelor depistate.[6] Înainte de plecarea la Odesa, el a constituit un comitet de revizie sub preşedinția sa cu scopul de a supune reviziei conturile administrației precedente. În septembrie 1823 M.S. Vorontov, pentru faptul că a „insultat" un nobil rus îl demite, în mod abuziv, pe secretarul Consiliului Suprem Başotă. Cu toate că Consiliul Suprem s-a opus,[7] funcționarul basarabean a fost destituit şi în locul lui a fost numit funcționarul rus F. Vighel,[8] care ulterior a devenit viceguvernator al Basarabiei şi s-a făcut cunoscut prin atitudinea sa ostilă

[1] Ibidem
[2] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 113, f. 9-9v.
[3] Boldur A. Op. cit., p. 86.
[4] ANRM, Fond. 305, inv. 1, d. 112, f. 1.
[5] Сурилов А.В. Op. cit., p. 113.
[6] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 316, f. 1-4.
[7] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 731, f. 1-1V, 3-7, 12V.
[8] Накко А. Op. cit., p. 196.

faţă de boierii şi funcţionarii locali.[1] El însuşi a recunoscut mai târziu că boierii moldoveni, din cauza activităţii sale şovine l-au declarat duşman şi nu-l salutau. „Dacă oameni cu situaţii ca aceea a lui Harting sau acea încă a lui Vighel, menţiona A. Crihan, îşi permiteau ieşiri …împotriva moldovenilor, îşi poate închipui oricine de ce erau în stare să facă şi mai cu samă să spună ceilalţi, adică cei mai mici în grad ca ei şi, deci, fără să aibă şi răspunderile lor. Ori cei mai mulţi dintre ruşii aceştea, de la mare la mic, erau îndeobşte extrem de abuzivi, hrăpăreţi şi lipsiţi de cea mai elementară omenie, ba unii dintre ei erau chiar nişte hoţi ordinari”.[2]

În octombrie 1823 M.S. Voronţov a destituit din funcţii doi consilieri ai departamentului economic şi vistierul regional, iar conducător al acestui departament şi viceguvernator a fost numit funcţionarul rus Petrulin.[3]

Pentru a asigura predominarea funcţionarilor ruşi în Basarabia au fost operate modificări în sistemul de administrare a Basarabiei. În a doua jumătate a anului 1824 au fost supuse controlului şi modificate statele de personal ale Consiliului Suprem, cancelariei guvernatorului civil, guvernul regional şi a organelor de poliţie din Chişinău şi Ismail.[4]

În scopul urgentării procesului de examinare a dosarelor acumulate în judecătoria penală a fost instituită judecătoria penală provizorie. Comitetul de revizie, constituit provizoriu în septembrie 1823, a căpătat statut de instituţie permanentă şi era condus de un preşedinte special. În 1825 în această funcţie a fost numit funcţionarul rus Golubţov. În componenţa sa activau doi membri şi câţiva funcţionari în cancelaria comitetului.[5]

Au fost făcute unele modificări şi în cadrul departamentului economic. Conform noilor prevederi prerogativa nobilimii locale de a alege un consilier în acest departament a fost anulată. Departamentul economic a fost reorganizat şi era alcătuit din şase direcţii: economică, a sării, a vinului, a vistieriei, de control şi secţia specială. În resortul departamentului se afla şi direcţia pădurilor statului condusă de un „forştmeister”. [6]

O altă măsură menită să lichideze particularităţile locale în administraţia Basarabiei a fost anularea dreptului nobilimii locale de a alege ispravnicii şi asesorii în administraţia ţinuturilor, privilegiu acordat nobilimii în baza prevederilor „Aşezământului” din 1818. În demersul său, înaintat Comitetului de miniştri, M.S. Voronţov îi acuza pe ispravnicii şi asesorii aleşi

---

[1] Вигель Ф. Op. cit., p. 7, 10, 16, 23, 30, 31.
[2] Crihan A. Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse ruseşti. În: Basarabia, 1991, nr. 11, p. 125-126.
[3] Накко А. Op. cit., p. 196,198.
[4] ANRM, Fond. 3, inv. 1, d. 533.
[5] Накко А. Op. cit., p. 199.
[6] Ibidem.

de nobilime că nu sunt oneşti şi nu cunosc limba rusă. Funcționarii aleşi sunt etichetați ca oameni de neîncredere, incapabili de a-şi îndeplini obligațiile de serviciu. Principiul eligibilității funcționarilor, după părerea sa, nu este convenabil, fiindcă funcționarii destituiți din funcții sunt înlocuiți cu alții care nu sunt mai demni. M.S.Vorontov considera trecerea la numirea funcționarilor în administrația ținutală drept început al procesului de anulare a prevederilor „Aşezământului" din1818.[1]

Comitetul de miniştri al Rusiei, constatând că „nobilimea locală, alcătuită în mare parte din boieri neînsemnați, mulți dintre care nu şi-au demonstrat provinienta lor nobilă şi care nu posedă cunoştințele şi deprinderile necesare pentru angajarea în serviciul de stat", a luat decizia „de a permite în regiunea Basarabia numirea ispravnicilor şi a asesorilor ținutali … din partea coroanei, cu aprobarea namesnicului plenipotențiar ". La 2 septembrie 1824, decizia a fost sancționată de țar.[2] Aceste măsuri au îngrădit accesul nobilimii locale la funcții administrative şi au redus mult posibilitățile băştinaşilor de a participa la administrarea Basarabiei.

După cum constatasem anterior, faptul că „Aşezământul" din 1818 fusese introdus ca un regulament provizoriu îi incita permanent pe funcționarii superiori ai Basarabiei să inițieze acțiuni de revizuire a lui. În mai 1824, a fost creat un comitet provizoriu pentru modificarea „Aşezământului". În componența sa au fost incluşi: guvernatorul, viceguvernatorul, mareşalul regional al nobilimii, preşedintele judecătoriei penale, procurorul regional şi funcționarul F.Vighel.[3]

Eforturile rusificatoare a funcționarilor ruşi din provincie erau susținute de instituțiile administrative centrale. În şedința Comitetului de miniştri din 12 august 1824 la care a fost examinată problema administrării Basarabiei s-a ajuns la concluzia că administrarea acestei regiuni trebuie înfăptuită de rând cu celelalte gubernii ale Rusiei, cu subordonarea directă a instituțiilor administrative şi judiciare ale regiunii ministerelor centrale şi Senatului.[4]

Către începutul anului 1825 a fost elaborat proiectul unui nou regulament de administrare a Basarabiei. La 22 mai 1825 Comitetul miniştrilor a discutat problema modificării regimului de administrare a Basarabiei. S-a constatat că Basarabia până în acel moment s-a administrat în baza unei legi provizorii şi sistemul ei administrativ nu corespunde celui aplicat în restul Rusiei. Comitetul miniştrilor a decis că e necesar ca după 12 ani de la încorporarea Basarabiei ar fi util de a o administra ca şi pe celelalte gubernii centrale ale Rusiei. Comitetul a susținut proiectul lui M.S.

[1] ПСЗРИ. Т. 39, с. 510-512.
[2] Ibidem, p. 510.
[3] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 906, f. 1-1v.
[4] Оганян Л.Н. Op. cit., p. 44-45.

Voronţov, care prevedea lichidarea autonomiei Basarabiei şi instituirea administraţiei de tip gubernial.[1]

După moartea lui Alexandru I, tronul este ocupat de Nicolai I, care considera că absolutismul este unica formă posibilă de guvernământ şi, fiind un reacţionar convins, nu tolera manifestările liberale. Dacă luăm în consideraţie rolul şi poziţia ţarului în Rusia, e clar că concepţiile sale au determinat direcţiile generale ale politicii autorităţilor ruse faţă de periferiile naţionale. Dezvoltarea sistemului administrativ rus în această perioadă e caracterizat de o birocratizare şi centralizare excesivă.

La 16 martie 1826 ministrul afacerilor interne V. Lanskoi aducea la cunoştinţa lui M.S. Voronţov că în mai 1825, de către dânsul a fost propus spre examinare Comitetului de miniştri proiectul noii organizări administrative a Basarabiei, iar după 23 februarie 1826 a fost transmis Consiliului de stat.[2]

M.S. Voronţov, care „s-a hotărât să termine pentru totdeauna cu sistemul de autoadministrare, în timpul aflării sale la Petersburg din noiembrie 1826 până în martie 1828, a avut suficient timp pentru a convinge persoanele din anturajul ţarului de necesitatea schimbării modului de administrare a Basarabiei".[3] Întorcându-se la Odesa în martie 1828, M.S. Voronţov a adus cu sine şi un nou regulament de administrare a Basarabiei, semnat de ţar la 29 februarie 1828 și prin care s-a anulat „autonomia administrativă" a Basarabiei în cadrul imperiului rus .

În concluzie, menţionăm următoarele:

- Perioada aşa-numitei autonomii a Basarabiei în componenţa Rusiei, poate fi divizată, convenţional, în două perioade:

I. prima perioadă, cuprinde anii 1818 – 1820 şi este perioada de constituire a noului sistem administrativ, prevăzut de „Aşezământul" din 1818;

II. a doua perioadă, cuprinde anii 1820 – 1828 şi se caracterizează prin lichidarea treptată a particularităţilor naţionale în administraţia regiunii.

- „Autonomia administrativă" a Basarabiei era definită de următoarele particularităţi:
- Existenţa Consiliul Suprem – instituţie, care conform competenţelor atribuite, nu avea analogii în guberniile ruseşti;
- Nobilimea locală participa direct la administrarea Basarabiei având dreptul să aleagă funcţionari în instituţiile administrative şi judiciare;
- Menţinerea, în anumite limite, a limbii şi legilor locale.
- Dincolo de elementele enumerate au fost instituţiile, legile şi practica

[1] Иовва И. Политика царской России в Бессарабии. În: Политика, 1991, nr. 3, c. 60-61.
[2] Гросул Я.С. Op. cit., p. 232-233.
[3] Накко А. Op. cit., p. 220.

administrativă existente în guberniile ruseşti. Dacă în anii 1812 – 1813, când a fost implementat sistemul administrativ provizoriu s-au păstrat intacte structurile administrative, proprii principatului Moldova, atunci „Aşezământul” din 1818 a continuat procesul de extindere în Basarabia a instituțiilor şi a procedeelor administrative ruseşti.

- În acelaşi timp, în perioada examinată s-a permis accesul nobilimii locale la anumite funcții în instituțiile administrative şi judiciare, iar în Consiliul Suprem, inițial, localnicilor le-a fost asigurată majoritatea. Elementul local în administrație n-a fost reprezentat de instituții de sorginte moldovenească ca în perioada precedentă. Exponentul elementului local a fost nobilimea basarabeană, care, profitând de faptul că accesul la anumite funcții se realiza în baza principiului electiv a avut posibilitatea să participe la administrarea regiunii.

- Menținerea particularităților naționale în administrație a deranjat necontenit oficialii ruşi şi ei, permanent şi foarte insistent, cu orice prilej, au căutat să omită din instituțiile administrative ale Basarabiei tot ceea ce era local: funcționarii „neloiali şi incompetenți”, legile „neclare”, limba „neînțeleasă”.

CAPITOLUL IV
CONSOLIDAREA SISTEMULUI RUSESC DE ADMINISTRARE ÎN BASARABIA (1828 – 1917)

4.1. Impactul instaurarării forțate a modelului gubernial de administrare în regiune

Pregătirile Imperiului rus pentru viitoarele campanii militare în Balcani reclamau instaurarea în Basarabia a unei administrații centralizate, cu un sistem strict de subordonare, previzibilă şi executorie pentru a face față eventualelor eforturi militare. În aceste condiții autonomia administrativă a Basarabiei nu avea nici o şansă să supravețuiască. La numai zece ani de la proclamarea solemnă a autonomiei Basarabiei, autoritățile ruseşti adoptă o nouă lege de organizare administrativă a regiunii.

Având ca sarcină cercetarea sistemului de administrare instituit în 1828 ne propunem să realizăm următoarele obiective: analiza suportului juridic al administrației de tip regional implementată în regiune; relevarea structurilor şi a instituțiilor de nivel regional şi județean care au funcționat în această perioadă; studierea procesului de implementare a administrațiilor orăşeneşti; evoluția regimului special de administrare a coloniştilor transdanubieni; reliefarea cauzelor slăbirii opoziției nobilimii basarabene față de eforturile rusificatoare ale autorităților țariste.

Lichidarea particularităților locale în administrarea Basarabiei a fost o preocupare constantă a funcționarilor şi a autorităților administrative ruse de toate nivelurile. Prin promulgarea la 29 februarie 1828 a „Aşezământului pentru ocârmuirea oblastei Bessarabiei" asupra regiunii au fost extinse prevederile legislației rusești referitoare la gubernii.[1] Deci, cu toate că, formal, Basarabiei i-a fost menținută titulatura de regiune, aici a fost instaurat un regim administrativ de tip gubernial.

Spre deosebire de „Aşezământul" din 1818, care fusese introdus cu titlu provizoriu, noul „Aşezământ", după cum se menționa în preambula sa, constituia decizia finală a autorităților centrale ruseşti.[2]

Noul „Aşezământ" a schimbat însăşi principiile de constituire a administrației. Principiul eligibilității a fost înlocuit cu principiul numirii funcționarilor în posturi, iar cel al colegialității în cadrul instituțiilor administrative e înlocuit cu principiul centralismului administrativ.

Despre schimbarea accentelor în politica față de Basarabia ne vorbeşte şi următorul fapt: pentru a promulga „Aşezământul" din 1818 țarul Alexandru I a venit personal la Chişinău; „Aşezământul" din 1828 e trimis fără mare publicitate.

---

[1] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 1194, f. 4.

[2] Ibidem, f. 5.

Schimbarea atitudinii puterii centrale față de Basarabia a fost determinată şi de influența țarului Nicolai I, domnia căruia s-a bazat pe ideea că pentru a fi un bun administrator e necesar de a strânge mai tare hățurile cârmuirii.[1] În timpul domniei lui Nicolai I, nobilimea, care era forța dominantă în administrația gubernială a fost transformată într-o componentă complementară a administrației țariste. Domnia sa a fost propice dezvoltării birocrației ruse care a atins dimensiuni enorme.

Conform ukazului Senatului din 15 martie 1828 a fost instituită, potrivit cu prevederile „Aşezământului" din 29 februarie 1828, administrația regională a Basarabiei.[2] Trebuie de menționat faptul că în luna adoptării noii legi de organizare administrativă a Basarabiei, țarismul încheiase războiul cu Iranul prin pacea de la Turkmanceai (1828), în posesiunile sale incluzând şi o parte din Armenia, iar peste două luni începea un nou război cu Imperiul Otoman.[3] Astfel, implementarea noului regulament de administrare a Basarabiei a avut loc în condițiile când în Basarabia în aprilie 1828 fusese decretată starea de război.[4]

Basarabia a fost inclusă în componența guvernământului general al Novorosiei şi Basarabiei. Guvernământul general era o entitate administrativ-teritorială alcătuită din una sau mai multe gubernii. La începutul secolului XIX în Rusia erau trei guvernăminte generale (includeau opt gubernii), iar către mijlocul secolului XIX erau deja zece guvernăminte generale în componența cărora erau douăsprezece gubernii. Tendința generală de reformare a sistemului administrativ în al doilea pătrar al secolului XIX era militarizarea aparatului de stat. Către mijlocul secolului XIX 41 de gubernii din totalul de 53 erau „cârmuite" de guvernatori militari.[5]

Guvernatorii generali se conduceau în activitatea lor de dispozițiile „Aşezământului despre gubernii" din anul 1775, care lăsa la aprecierea lor limita puterii pe care doreau să o exercite. Având în supravegherea sa de la una la câteva gubernii, guvernatorul general, reprezenta țarul şi autoritățile centrale în teritoriu. El realiza în teritoriu voința puterii centrale, fiind obligat să execute şi să aducă la cunoştința publică dispozițiile autorităților superioare. Guvernatorul general putea raporta direct țarului în toate chestiunile referitor la guberniile încredințate. El supraveghea activitatea tuturor instituțiilor guberniale şi era responsabil de respectarea legislației şi

---

[1] Ключевский В.О. Сочинения. Т.V. Москва, 1989, с. 432.

[2] Халипа И. Основные исторические данные о Бессарабии. În: Труды Бессарабской губернской архивной комиссии. Т. 2. Кишинев, 1902, с. 33.

[3] Ciachir N. Basarabia voievodală românească până la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. Bucureşti: Editura OSCAR PRINT, 1999, p. 41.

[4] Халипа И. Op. cit., p. 42.

[5] Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России. Москва, 1983, с. 173.

a ordinii publice în gubernii.[1]

Potrivit prevederilor ,,Aşezământului" din 29 februarie 1828 instituția namesnicului plenipotențiar al Basarabiei a fost lichidată, iar „cel mai mare ocirmuitoriu a oblastei Bessarabiei" era Guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei. Primul guvernator general a fost M.S. Vorонțov. El s-a aflat în exercițiul funcției cu sediul la Odesa până în anul 1844, când a fost numit namesnic plenipotențiar al Caucazului. Din 1846 şi până în 1854 funcția de guvernator general al Basarabiei a fost îndeplinită de P. Fiodorov, care era subordonat lui M.S. Voronțov.[2]

Pe lângă guvernatorul general al Basarabiei a fost instituită o cancelarie prin intermediul căreia se realiza legătura cu instituțiile administrative ale regiunii şi în componența căreia funcționau cinci secții, care, la rândul lor, se împărțeau în birouri: secția întâi includea birourile de control, statistică şi urbanistică; secția a doua - birourile treburilor penale şi civile şi biroul de hotărnicie; secția a treia - birourile de finanțe şi comerț; secția a patra - biroul lucrărilor de secretariat pentru regiunea Basarabia; secția a cincea - birourile treburilor militare, de medicină şi audit. În statele de funcții ale Cancelariei, în afară de şeful cancelariei, mai intrau: şefii secțiilor şi şefii birourilor, un jurist, un executor, un arhivar şi un traducător. La la 1 iulie 1833 Consiliul de Stat, la prezentarea ministrului de interne, a instituit secția de carantină şi a confirmat itinerarul statelor de personal ale secției de carantină, pe lângă Cancelaria guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei, care includea 13 funcționari.[3]

,,Aşezământul"din 1828 a stabilit strict modalitatea de subordonare a instituțiilor administrative basarabene autorităților centrale. Instituțiile executive erau subordonate Senatului, ministerelor şi guvernatorului general. Instituțiile economice se subordonau ministerelor de resortul cărora ținea activitatea realizată. Judecătoriile regionale se aflau în subordinea Senatului. Supravegherea tuturor instituțiilor regiunii o înfăptuia guvernatorul general. Au fost delimitate strict raporturile dintre instituțiile administrative, economice şi judecătoreşti ale regiunii.[4]

Conform paragrafului 62 al ,,Aşezământului" din 1828 limba română a fost eliminată din instituțiile publice basarabene. Numai în caz de necesitate se prevedea de a face traduceri din rusă în română.[5] Astfel, limba rusă a devenit limbă obligatorie în administrație, fapt ce a contribuit la accelerarea

[1] Екатерина II Учреждения для управления губерний всеросiиския имперiи. б/м, б/г, с. 19-23.
[2] Boldur A. Istoria Basarabiei. Bucureşti, 1992, p. 323.
[3] Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Inst., regulamente, termeni). Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Lexon-Prim, 2014, p. 121.
[4] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 1194, f. 9v.
[5] Ibidem, p. 8.

procesului de deznaționalizare a instituțiilor şi a populației din regiune.

Introducerea noului regulament de administrare a Basarabiei în anul 1828 a provocat nemulțumiri în rândurile boierilor locali. Guvernatorul civil interimar al Basarabiei P. Curic, în raportul său din 25 mai 1828 către M.S. Voronțov îi comunica că nobilii basarabeni sunt deprimați de faptul introducerii noului regulament administrativ şi erau intenționați să trimită o delegație la țarul Nicolai I.[1]

În această perioadă, în Basarabia nu se mai produc manifestări active în apărarea instituțiilor administrative, a legilor şi tradițiilor locale. Între anii 1828-1830, o bună parte din nobilii basarabeni, care anterior participaseră la administrarea Basarabiei s-au refugiat în Moldova, printre ei fiind şi mareşalul regional al nobilimii Başotă.[2] În 1847 vechile tagme sociale privilegiate moldoveneşti au fost suprimate.[3]

O bună parte din nobilimea basarabeană a fost atrasă de către autorități prin conferirea diferitor privilegii şi titluri, a moşiilor, rusificându-se treptat. Una din metodele de atragere a nobilimii locale de partea Rusiei era acordarea posibilității nobililor locali de a se angaja în serviciul de stat. În Rusia la funcțiile de stat aveau acces, în primul rând, dvorenii şi copii lor. Vârsta minimă de angajare în serviciu era de 16 ani. La primirea în serviciul de stat se ținea cont de următoarele criterii: proviniența socială, vârsta şi studiile. Erau angajați doar tinerii care au absolvit instituții de învățământ ruse sau au primit educație în familie. Nobilii străini puteau fi angajați în serviciul de stat doar dacă prezentau acte ce ar fi confirmat proviniența lor nobilă şi faptul primirii cetățeniei ruse. Ei erau angajați prin decizii speciale a Senatului. Procedura menționată nu se referea la oamenii de ştiință ce posedau titluri ştiințifice şi la medici.

În 1828, odată cu suprimarea autonomiei administrative a Basarabiei, sistemul juridic tradițional, cât şi legislația locală, practic, au fost scoase din folosință. „De la această dată, constata P. Cazacu, s-a introdus şi organizația, şi legislația, şi limba rusească în justiție, păstrându-se numai unele legi civile. Astfel, marea masă a fost lipsită, prin lege şi organizare, de o justiție bună, prin introducerea alteia mai proaste, chiar numai prin faptul că se făcea într-o limbă neînțeleasă, dacă nu şi prin organizare şi legislație, care nu erau superioare celor moldoveneşti”.[4]

Analizând urmările „Aşezământului” din 1828 pentru Basarabia, I.G. Pelivan afirma: „De acum înainte totul se face după modelul rusesc.Toți

[1] Иовва И.Ф. Передовая Россия и общественно-политическое движение в молдавии (I пол. XIX в.). Кишинев, 1986, с. 35.

[2] Halipa P., Moraru A. Testament pentru urmaşi. Chişinău, 1991, p. 19.

[3] La Russie et les peuples allogenes par Inorodetz . În: Limba română, nr. 9, 1999, p. 116.

[4] Cazacu P. Moldova dintre Prut şi Nistru. 1812 – 1918. Chişinău, 1992, p. 142.

funcționarii ruşi, începând cu guvernatorul, continuând cu prelații, prefecții, judecătorii, jandarmii etc… şi terminînd cu comisarii de poliție, se pun cu aprindere la lucru. Scopul lor e deznaționalizarea poporului moldovenesc şi introducerea în Basarabia a „spiritului rusesc”. Pentru a atinge această țintă guvernul rus nu cruța nici un mijloc”.[1]

Cu titlu de concluzie, menționez că Imperiul rus, fiind preocupat de interesele sale politice în Balcani a recurs la consolidarea şi centralizarea sistemului de administrare a Basarabiei. Stabilitatea politică, în accepția autorităților ruse, putea fi menținută doar pe calea suprimării oricăror manifestări naționale şi a introducerii aici a instituțiilor administrative ruseşti, aşa cum s-a procedat şi în alte periferii naționale ale Imperiului rus.

Basarabia îşi pierde calitatea sa de entitate administrativă distinctă în cadrul Imperiului rus, fiind inclusă în componența guvernământului general al Novorosiei şi Basarabiei.

4.2. Sistemul administrației regionale

Sistemul administrativ al Basarabiei includea următoarele componente: administrația regională, județeană şi orăşenească. În fruntea autorităților publice regionale se situa Guvernatorul civil, numit de autoritățile centrale rusești.

Administrația regională era alcătuită din următoarele instituții: Consiliul regional, Cârmuirea regională, Palatul haznalei, Judecătoria penală, Judecătoria civilă, Judecătoria de conştiință.

Consiliul regional era format din opt membri. Preşedinte al Consiliului era guvernatorul general. Calitatea de membri o aveau: guvernatorul, mareşalul regional al nobilimii, vice-guvernatorul, preşedinții judecătoriilor regionale şi doi membri permanenți numiți de Senat (în timpul dintre şedințele consiliului ei se aflau la dispoziția guvernatorului general).

Consiliului regional avea următoarele atribuții:

- alcătuirea devizului de cheltuieli a regiunii;
- gestionarea finanțelor regiunii;
- stabilirea prestațiilor ce trebuiau îndeplinite de locuitorii regiunii;
- dobândirea mijloacelor pentru ameliorarea bunăstării poporului, industriei şi a agriculturii;
- construcția drumurilor noi şi repararea celor existente;
- construcția clădirilor în oraşe;
- prevenirea abuzurilor ce ar putea avea loc în regiune;
- stabilirea prestațiilor pentru întreținerea drumurilor;

[1] Apud Crihan A. Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse ruseşti. În: Basarabia, 1991, nr. 11, p. 127.

- supravegherea veniturilor şi a cheltuielilor oraşelor regiunii;
- asigurarea aprovizionării oraşelor în caz de secetă.[1]

Consiliul regional nu avea prerogative judecătoreşti (spre deosebire de Consiliul Suprem, care era instanța judecătorească supremă a regiunii) şi nici dreptul de inițiativă legislativă. Erau examinate doar chestiunile propuse de guvernatorul general, guvernator, cârmuirea regională şi mareşalul regional al nobilimii.

Deciziile în cadrul Consiliului regional erau adoptate cu o majoritate de voturi. Votul preşedintelui Consiliului era hotărâtor. Deciziile care nu necesitau aprobarea instanțelor superioare şi erau încuviințate de guvernatorul general erau executorii.

Guvernatorul general al Novorusiei și Basarabiei avea dreptul să anuleze deciziile Consiliului. În cazul când anula o decizie a Consiliului, el trebuia să prezinte o motivare a hotărîrii sale, însoțită de decizia anulată ministerului, de resortul căruia era problema, pentru soluționarea ei definitivă. Deciziile primite în completarea reglementărilor existente trebuiau prezentate ministerului corespunzător pentru aprobare.

Consiliul se convoca de două ori pe an: în lunile mai şi noiembrie; dar putea fi convocat şi extraordinar, în caz de necesitate, la cererea guvernatorului general sau a guvernatorului (în cazul absenței guvernatorului general). Problemele urgente trebuiau soluționate în decurs de o lună.[2] În cazurile nestipulate în „Aşezământul” din 1828 se prevedea aplicarea normelor legislației ruse referitor la gubernii.[3]

Pentru a defini mai clar poziția, atribuțiile şi rolul Consiliului regional în sistemul administrativ din Basarabia, credem că e necesară o comparație cu predecesorul său – Consiliul Suprem:

A. Consiliul suprem era instanța supremă executivă, administrativă şi judecătorească a regiunii; Consiliul regional – instituție admistrativ-economică, care, practic, nu avea putere reală să realizeze nici acele competențe limitate abilitat să le exercite.

B. În Consiliul Suprem, cel puțin la etapa inițială, predominau funcționarii aleşi de nobilmea locală; în Cosiliul regional era doar un singur membru ales – mareşalul regional al nobilimii.

C. Consiliul Suprem nu era subordonat instituțiilor centrale ruseşti; Consiliul regional se afla în subordinea ministerelor centrale ruseşti.

D. Consiliul Suprem avea prerogativa de a iniția modificarea actelor normative şi a regulamentelor existente sau de a elabora noi acte normative referitoare la administrarea regiunii; Consiliul regional era privat de această

[1] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 1194, f. 8.
[2] Ibidem, f. 8v-9.
[3] Ibidem, f. 8.

posibilitate.

E. Votul preşedintelui Consiliului Suprem, iniţial, era egal cu votul celorlalţi membri; preşedintele Consiliului regional avea vot hotărâtor.

F. Activitatea Consiliului regional era supravegheată de procurorul regional; Consiliul Suprem era în afara sferei de influenţă a procurorului regional.

Consiliul regional a fost caracterizat de istoricul A. Boldur drept „…o inerţie lipsită de suflet, conservarea unui organ, care şi-a pierdut conţinutul intern, pentru crearea aparenţei, că trecerea la noua ordine nu este prea bruscă”.[1]

Organul executiv al regiunii era Cârmuirea regională, subordonată Senatului şi Ministerului de interne. Cârmuirea regională era condusă de guvernator, care era numit în funcţie de către ţar. Guvernatorul înlocuia preşedintele Consiliului regional în cazul absenţei sale, fiind obligat să-i prezinte un raport de activitate pe perioada suplinirii funcţiei.[2] În îndeplinirea obligaţiilor sale guvernatorul era secundat de o cancelarie alcătuită din unsprezece funcţionari.

În componenţa Cârmuirii regionale activau patru consilieri şi un asesor. Consilierii şi asesorii se numeau în funcţii de Senat la propunerea guvernatorului general. În cadrul Cârmuirii regionale mai activau executori, expeditori, secretari în număr total de paisprezece angajaţi.[3]

Pe lângă Cârmuirea regională mai funcţionau următoarele instituţii:

- Serviciul asistenţei sociale, care era format şi activa asemeni serviciilor similare din celelalte gubernii ruseşti;

- Adunarea deputaţilor nobilimii, alcătuită din mareşalul regional al nobilimii şi din deputaţii fiecărui judeţ, aleşi de nobilime pe un termen de trei ani;

- Direcţia sanitară, alcătuită din: inspector, operator, acuşer, moaşă şi un secretar;

- Serviciul arhitectural în componenţa căruia activau un arhitector şi doi ajutori, numiţi de guvernatorul general;

- Procurorul regional şi doi ajutori ai săi, unul pentru cazurile civile şi altul pentru cazurile penale. Atât procurorul, cât şi ajutorii lui erau numiţi în funcţie de ministrul justiţiei.[4]

În afară de instituţiile menţionate, în regiune activau şi servicii detaşate în teritoriu ale ministerelor centrale:

- Oficiul poştal regional, care era alcătuit şi funcţiona conform

[1] Boldur A. Autonomia Basarabiei sub stăpânirea rusească în 1812-1828. Chişinău, 1929, p. 93.
[2] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 1194, f. 5v, 8v-9.
[3] Ibidem, f. 10.
[4] Ibidem, f. 6.

regulamentelor ruseşti şi era subordonat Direcției imperiale a poştei;

- Direcția carantinelor care activa sub supravegherea Ministerului de interne şi era subordonată nemijlocit guvernatorului general. Şeful Direcției carantinelor şi şefii carantinelor se numeau în funcții de către țar, ceilalți funcționari - de către guvernatorului general, cu confirmarea Ministerului de interne;

- Direcția vămilor, care era o structură a Ministerului de finanțe;

- Direcția lacurilor sărate, subordonată, de asemeni, Ministerului de finanțe.[1]

Palatul haznalei gestiona finanțele regiunii. Nouă zecimi din veniturile regiunii erau vărsate în bugetul imperial, iar o zecime erau destinate pentru necesitățile regiunii. Această sumă se transfera în bugetul regional fără acordul Ministerului de finanțe. Transferul se efectua în baza cererii guvernatorului general sau a Consiliului regional. Era strict interzis împrumutul banilor din suma destinată vistieriei imperiale.

Palatul haznalei era alcătuit din următorii funcționari: vice-guvernatorul, trei consilieri, vistierul regional, controlorul regional şi un asesor.[2] Vice-guvernatorul era numit în funcție de către țar, ceilalți funcționari – de Senat, la propunerea Ministetrului de finanțe. Vice-guvernatorul ocupa locul guvernatorului în cazul absenței ultimului.

Palatul haznalei îndeplinea funcții economico-financiare (îndeplinite anterior de cel de-al doilea departament al guvernului regional) [3] şi se diviza în şase secții:

- Secția economică, în care activau un consilier, şeful biroului de revizori, şeful biroului de concesionări, doi locțiitori ai şefilor de birou şi cinci copişti;

- Secția lacurilor de sare, condusă de un consilier şi în cadrul căreia activau un şef de birou, locțiitorul său şi doi copişti;

- Secția concesiunii de rachiu, compusă din: un consilier, un şef de birou, locțiitorul său şi trei copişti;

- Vistieria regională, condusă de administratorul financiar al regiunii şi care activa în următoarea componență: un şef de birou, un controlor şi un contabil, fiecare având câte un locțiitor şi şase copişti;

- Secția de control, care era alcătuită din controlorul regional, doi controlori, fiecare cu câte un locțiitor şi patru copişti;

- Secția generală, alcătuită din: un asesor, un secretar, un protocolist, un funcționar-responsabil de registre, doi jurați şi şase copişti.[4]

Pe lângă Palatul haznalei se aflau următoarele instituții:

[1] ANRM, Fond.2, inv.1, d.1194, f.6v.
[2] Ibidem, f. 9.
[3] Mihail P., Mihail Z. Acte în limba română tipărite în Basarabia. I. (1812-1830). Bucureşti, 1993, p. 30.
[4] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 1194, f. 12.

- Serviciul cadastral al regiunii, în cadrul căruia activau agrimensorul regional şi locţiitorul său;

- Direcţia silvică, subordonată guvernatorului general.[1]

În 1841 a fost creată garda forestieră cu scopul de a contracara distrugerea pădurilor din Basarabia.[2]

În regiune activa şi Biroul ţiganilor coroanei, care administra ţiganii statului şi cei ai coroanei. De resortul acestei instituţii era colectarea plăţilor faţă de stat şi soluţionarea litigiilor care apăreau între ţigani.[3]

La nivel regional instanţele judecătoreşti erau reprezentate de: Judecătoria civilă şi Judecătoria penală. Judecătoriile regionale erau alcătuite, fiecare, din: un preşedinte, doi consilieri, doi asesori din partea nobilimii şi doi asesori din partea tagmei negustorilor. Preşedinţii judecătoriilor erau numiţi în funcţii de ţar, iar consilierii de Senat, la propunerea guvernatorului general.

S-a menţinut folosirea legilor locale în cazurile civile. Dar se specifica, că acolo unde aceste legi sunt insuficiente pentru examinarea cazurilor să se aplice legile ruseşti. Legile locale nu erau folosite în judeţele Ismail şi Akkerman „fiindcă într-însele nu sunt moldoveni”.[4] Afirmaţia era falsă, deoarece în aceste judeţe moldovenii constituiau cel puţin 30% din numărul total al populaţiei.[5] Către momentul introducerii „Aşezământului” din 1828 în judeţul Akkerman locuiau peste 12.000, iar în judeţul Ismail mai mult de 16.000 moldoveni.[6] Trebuie menţionat faptul că în pofida tuturor eforturilor intreprinse de administraţia rusă de a elimina dreptul local din instanţele judecătoreşti ale regiunii, unele norme ale dreptului moldovenesc au fost aplicate pe parcursul întregii perioade de stăpânire ţaristă.[7]

În regiune mai activa şi o instanţă specială – judecătoria de conştiinţă, care avea următoarea componenţă: un judecător, doi asesori din partea nobilimii şi doi asesori din partea negustorilor şi ţăranilor. Judecătorul era ales în felul următor: nobilimea alegea cinci candidaţi şi-i propunea guvernatorului general, care numea în funcţie pe unul din ei.[8]

Cetăţile situate în regiune erau subordonate unui comandant militar.[9]

---

[1] Ibidem, f. 6.

[2] Халипа, И. Указ. Соч., с.52.

[3] Федоров, Г.К. Указ. Соч., с.62.

[4] ANRM, Fond.2, inv.1, d.1194, f. 8.

[5] Гросул Я.С. Указ. Соч., с. 202.

[6] Кабузан В.М. Народонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья. Кишинев, 1974, с. 92-100.

[7] Grama D. Lupta românilor de la răsărit de Prut pentru apărarea legilor Ţării Moldovei în primele decenii ale secolului al XIX-lea. În: Destin românesc, 1994, nr.1, p. 94.

[8] ANRM, Fond.2, inv.1, d.1194, f.6.

[9] Федоров Г.К. Государственно-административное устройство и местное право Бессарабии

În 1830 linia vamală de pe Nistru a fost suspendată,[1] iar veniturile vămilor din regiune au fost transferate în contul celor 10% de venituri destinate regiunii. În 1832 au fost instituite puncte de carantină pe Dunăre şi pe țărmul Mării Negre.

La 28 august 1834 guvernator civil al Basarabiei a fost numit general-maiorul P.I. Fiodorov. Lui, în 1836 după concedierea generalului Tucikov i-a fost încredințată şi Administrația specială a oraşului Ismail.[2] Începând cu acest an, guvernatorului civil al Basarabiei îi este schimbată titulatura în guvernator militar.[3]

Cancelaria guvernatorului miltar în anul 1840 a fost restructurată în 6 birouri: primul birou examina cauzele judiciare, cauzele de violare a frontierelor, accidentele; al doilea examina chestiunile legate de perceperea impozitelor de stat, problemele judiciare, combaterea dăunătorilor din agricultură; al treilea se ocupa de colectarea dărilor, de revizie în regiune, de situația din agricultură, precum şi de obținerea unei anumite credințe; al patrulea se ocupa de prețurile la pâine şi furaje, de exilarea condamnaților în Siberia, de arestări şi de judecată; al cincilea avea în sarcină punerea la dispoziția împăratului a datelor despre situația din regiune, despre cultivarea pământului, recolte, starea fabricilor şi iarmaroacelor, a informațiilor despre cetățenii străini; al șaselea colecta informații cu privire la persoanele care veneau în Rusia, dislocarea trupelor militare, angajarea şi concedierea din serviciu.[4]

În 1839 a fost instituită Direcția Propietății de Stat din Basarabia, în subordinea căreia au trecut de la Direcția de Stat a Basarabiei țăranii de Stat, pământurile şi pădurile. Totodată sunt înființate administrațiile de circumscripție şi ocoalele silvice Akkerman, Bender şi Hotin.[5]

În anul 1840 a fost înființată Comisia de cvartiruire. Comisia reglementa normele de cazare a soldaților ruşi pentru locuitorii regiunii şi se ocupa de căutarea locurilor potrivite pentru construcția cazărmilor ostăşeşti.

În 1849 se instituie Comisia pentru construcții publice şi drumuri.[6]

Generalizând cele prezentate supra constatăm că nobilimea locală şi-a pierdut privilegiul de a participa şi a influența procesul de administrare a Basarabiei. După 1828 funcționarii instituțiilor administrative şi judiciare

(1812-1917). Кишинев, 1974, с. 63.

[1] Халипа, И. Op. cit., p. 47.

[2] Лашков Н.В. Бессарабия к столетию присоединения к России. 1812-1912. Кишинев, 1912, с. 6.

[3] Историческое введение в статистическое описание Бессарабской области (сост. Скальковский). СП-Б, 1846, с. 443.

[4] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 1. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 183-184.

[5] Poştarencu D. O istorie a Basarabiei îndate şi documente (1812-1940). Chişinau: Cartier, 1998, p. 19.

[6] Ionescu-Dârzeu V. Organizarea administrativă a Basarabiei. Chisinau, 1920, p. 5.

erau selectați şi numiți în funcții de autoritățile ruse. Principiul eligibilității funcționarilor e omis, de altfel, ca şi limba română şi legile şi tradițiile locale din administrație şi justiție. Rezistența nobilimii basarabene față de politica de rusificare promovată de autoritățile ruseşti se reduce substanțial.

Sistemul instituțiilor administrative prevăzut de „Aşezământ" s-a constituit definitiv către mijlocul anilor 30 şi s-a menținut până la realizarea reformelor în anii 60-70 ai sec. XIX. Perioada examinată este caracterizată de o centralizare şi birocratizare excesivă a sistemului administrativ al regiunii, fiind determinat strict modul de subordonare a instituțiilor basarabene autorităților centrale ruseşti.

4.3. Administrația județeană și urbană

Referitor la administrația locală, constatăm că în această perioadă „ținuturilor"le este schimbată titulatura în „județuri". Administrații județene se aflau în următoarele oraşe – reşedințe de județ: Hotin, Bălți (județul Iaşi), Chişinău (județul Orhei), Bender, Akkerman, Ismail.[1]

A fost menținută delimitarea județelor în ocoluri. În 1830, situația era următoarea:

- ținutul Orhei includea 27 ocoale: Alcedar, Rezina, Echimăuți, Dobruşa, Şercani, Susleni, Sărăteni, Holercani, Pohorniceni, Işnovăț, Mereni, Voinova, Țibirica, Peresecina, Isacova, Crăsnăşeni, Sireți, Căpriana, Volcineț, Durleşti, Sângera, Ruseşti, Ciuciuleni, Lăpuşna, Cotul Morii, Boldureşti şi Nisporeni;
- ținutul Bender – 2 plase: Căuşeni şi Cimişlia şi 4 ocoale: Nistru, Botna, Lăpuşna şi Prut;
- ținutul Hotin – 16 ocoale: Hotin, Raşcov, Nouă Sulița, Prutul de Sus, Lipcani, Racovăț, Ciuhur, Prutul de Jos, Rujnița, Molodova, Nistrul de Sus, Draghişte, Movilău, Nistrul de Jos, Cubolta şi Naslavcea;
- ținutul Iaşi – 19 ocoale: Ciuhur, Prutul de Sus, Prutul de Jos, Turii, Braniştii, Şol-toaia, Făleşti, Codrul de Jos, Codrul de Sus, Teleneşti, Ciulucul, Răutul de Jos, Răutul de Mijloc, Răutul de Sus, Căinari, Nistrul de Sus, Nistrul de Jos, Soroca şi Raşcov.[2]

În 1830, în legătură cu crearea cârmuirii orăşeneşti Ismail, județul Ismail şi-a schimbat denumirea în Leova cu transferarea reşedinței de județ în localitatea Leova. Aici au fost transferate instanțele de judecată județene, vistierul județean, procurorul şi agrimensorul județean. La Leova a fost instituită magistratura şi poliția orăşenească în următoarea componență: şeful poliției, un comisar, un copist şi opt polițişti.[3]

---

[1] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 1194, f. 5.
[2] Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Instituţii, regulamente, termeni). Vol. 2. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 217.
[3] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 6-6v.

Potrivit cu prevederile decretului țarului din 18 decembrie 1835 în Basarabia au fost operate noi modificări în delimitarea teritorial-administrativă a regiunii cu scopul de a exclude inconvenienţele datorate dimensiunilor exagerate ca suprafaţă şi populaţie ale unor judeţe. Din acestă cauză s-a decis formarea a două judeţe noi: Orhei şi Soroca, acestea fiind constituite din părţi ale judeţelor Hotin, Iaşi şi Orhei, care a fost redenumit în Chişinău. Administraţia judeţului Leova a fost transferată în localitatea Frumoasa, redenumită în Cahul.[1]

După cum constata D. Poştarencu, noua reconfigurare teritorial-administrativă se rezuma la două modificări esenţiale: reînfiinţarea judeţului Soroca şi divizarea judeţului Orhei. Prin divizarea judeţului Orhei, în fapt, s-a revenit la o situaţie anterioară: configuraţia noului judeţ Chişinău coincidea, în mare măsură, cu cea a ţinutului Lăpuşna, care a existat în cadrul Principatului Moldovei până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, când a fost contopit cu ţinutul Orhei, noua entitate numindu-se un timp ţinutul Orhei-Lăpuşna, iar la începutul secolului al XIX-lea – doar Orhei.[2]

În 1857, după delimitarea noului hotar, din localităţile judeţului Cahul rămase la Rusia, a fost format judeţul Comrat, care în anul următor a fost desfiinţat, localităţile trecând în componenţa judeţelor Bender şi Akkerman.[3]

Administraţia judeţeană era alcătuită din: Isprăvnicia judeţului şi Judecătoria judeţeană. Isprăvnicia activa în următoarea componenţă: un ispravnic şi patru asesori (comisari), numiţi în funcţii de către guvernatorul general.

Judecătoria judeţeană era alcătuită din judecător, un asesor numit de guvernatorul general, doi asesori din partea nobilimii şi doi asesori din partea mazililor, ruptaşilor şi ţăranilor. Judecătorul judeţean era numit în funcţie de Senat, la propunerea guvernatorului general. În octombrie 1830 Comitetul miniştrilor al Rusiei a adoptat o decizie care permitea ca în judeţele Orhei, Iaşi şi Hotin judecătorii judeţeni să fie aleşi de nobilime. Procedura alegerii era interesantă: se alegeau câte trei candidaţi la fiecare funcţie, dintre care guvernatorul general, indiferent de voturile acumulate, numea un judecător.[4]

Pe lângă judecătoria judeţeană mai activau : epitropia dvorenească, în

[1] ПСЗРИ (II), Т. X, отд. 2, с. 1188, 1189. După ce a obţinut statutul de oraş, Cahulul, în primii cinci ani, a cunoscut o dezvoltare ascendentă, numărul imobilelor crescând de la 78 la 686. A se vedea: Мурзакевич Н.Н. Очерк успехов Новороссийского края и Бессарабии в истекшее двадцатипятилетие, т. е. с 1820-го по 1846 год. [Одесса], 1846, с. 26.

[2] Poştarencu D. Organizarea administrativ-teritorială a Basarabiei în perioada ţaristă. În: Tyragetia, Vol. III (XVIII), nr. 2, 2009, p. 206.

[3] Защук А. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами генерального штаба. Бессарабская область. СПб., 1862, с. 23.

[4] ANRM, Fond. 88, inv. 1, d. 8, f. 124.

componenţa căreia erau asesorii judecătoriei judeţene aleşi de către nobilime şi mareşalul judeţean al nobilimii (preşedinte); agrimensorul judeţean, numit de guvernatorul general.

În judeţele Bender, Akkerman şi Ismail, datorită numărului mic de nobili ce locuiau în aceste judeţe, n-a fost instituită funcţia de mareşal judeţean al nobilimii. Atribuţiile acestei funcţii erau exercitate de către judecătorul judeţean. Situaţia aceasta a continuat până în anul 1869, când nobilimii din aceste două judeţe i-a fost acordată posibilitatea de a-şi alege un mareşal al nobilimii pentru ambele judeţe.[1]

În judeţe funcţionau vistieriile judeţene, conduse de vistierii judeţeni. În activitatea sa această instituţie se conducea de legislaţia rusă referitor la instituţiile similare din guberniile centrale.

În fiecare judeţ mai activau câte un procuror, numit de Cârmuirea regională şi confirmat în post de guvernatorul general şi un doctor cu doi ajutori numiţi, de asemeni, de către guvernatorul general.

Administraţii orăşeneşti au fost instituite în oraşele Chişinău, Bender, Ismail, Bălţi, Hotin, Akkerman, Chilia şi Reni.[2]

Chişinăul şi-a păstrat statutul de oraş-reşedinţă a administraţiei regionale. Administraţia orăşenească avea trei domenii principale de activitate: justiţia, gospodăria orăşenească, poliţia.

Instituţia judiciară a oraşului era magistratura, alcătuită din burgomistru şi patru ratmani, reprezentanţi ai tagmelor sociale ce locuiau în oraş. Pe lângă magistratură activau următoarele instituţii: judecătoria verbală (словесный суд), în componenţa căruia erau aleşi judecători şi staroşti de către tagmele sociale; judecătoria tutelară (сиротский суд), alcătuită din: primarul oraşului (preşedinte), doi membri ai magistraturii şi un staroste orăşenesc.

De problemele gospodăriei orăşeneşti şi administrarea oraşelor se ocupau: duma orăşenească, consiliul orăşenesc şi consiliul breslelor.

Duma orăşenească era alcătuită din primar şi cinci consilieri din partea tagmelor sociale orăşeneşti. În oraşele Chilia şi Reni, în loc de magistraturi şi dume, au fost instituite ratuşe cu funcţii judecătoreşti şi administrative. Ratuşa era alcătuită din: un burgomistru, patru ratmani şi un secretar.[3]

Consiliul orăşenesc, prezidat de şeful poliţiei orăşeneşti, avea în componenţa sa un comisar de poliţie şi un ratman de la magistratură. În oraşele în care nu era comisar de poliţie, în consiliu erau doi ratmani. Angajaţii organelor de poliţie erau numiţi în funcţii de către guvernatorul general. În cadrul consiliului orăşenesc mai activau: echipa de pompieri şi

---

[1] О предоставлении дворянству Бессарабской области права избирать уездного предводителя для Бендерского и Аккерманского уездов. Б/м, Б/г, с. 1.
[2] ANRM, Fond. 2, inv. 1, d. 1194, f. 5-5v.
[3] Ibidem, p. 19.

comisia de închirieri.

Consiliul breslelor era alcătuit din: un burgomistru, starosta oraşului şi conducătorii breslelor existente în oraş.[1]

Prezintă interes istoria dumei orăşeneşti din oraşul Bălți, care a avut o evoluție mai deosebită. După cum s-a menționat anterior, oraşul Bălți era situat pe teren privat. În 1824, proprietarul oraşului, Petrachi Catargi, a adresat namesnicului plenipotențiar al Basarabiei un demers în care afirma că duma şi consiliul breslelor sunt o povară pentru locuitorii oraşului, care trebuiau să întrețină aceste instituții precum şi localurile în care ele îşi desfăşurau activitatea. El susținea că aceste instituții, datorită activității lor defectuoase, împiedică dezvoltarea industriei şi a comerțului în oraş şi de aceea ele trebuiesc desființate. Acest demers a fost examinat şi aprobat de către Consiliul Suprem şi a fost prezentat namesnicului M.Voronțov, care l-a aprobat şi l-a expediat şefului serviciului administrativ al Ministerului de interne Lanskoi.

Problema a fost examinată de Comitetul miniştrilor, care prin decizia sa din 10 decembrie 1827 a decis de a desființa duma şi consiliul breslelor din oraşul Bălți, funcțiile îndeplinite de ele fiind atribuite poliției orăşeneşti sub supravegherea procurorului județean. La 3 ianuarie 1828 decizia Comitetului miniştrilor a fost aprobată de țar. În rezultatul deciziilor suspomenite duma şi consiliul breslelor din Bălți au fost desființate.[2]

Dar în anul 1828, odată cu realizarea prevederilor „Aşezământului" din 29 februarie, duma şi consiliul breslelor au fost restabilite. Proprietarul Catargi, s-a adresat iarăşi Cârmuirii regionale cu aceeaşi cerere - de a desființa duma şi consiliul breslelor. Cârmuirea regională i-a adresat lui M.Voronțov cererea, fiindcă soluționarea problemei nu ținea de competența sa. În acelați timp Cârmuirea regională a propus ca în cazul desființării dumei şi consiliului de breaslă din Bălți atribuțiile lor să fie exercitate de magistratura orăşenească, condusă de un staroste ales de locuitorii oraşului. M.Voronțov aprobă cererea lui P.Catargi şi prin intermediul Ministerului de interne cererea e trimisă în Senat spre soluționare.[3]

În septembrie 1828 Iordachi Catargi, fiul lui P.Catargi a reactualizat cererea tatălui său. La 3 februarie 1831, țarul a aprobat decizia comitetului miniştrilor de a lichida duma şi consiliul breslelor din oraşul Bălți şi transmiterea atribuțiilor lor magistraturii orăşeneşti în frunte cu un staroste ales de locuitorii oraşului.[4]

În 1834, odată cu adoptarea „Regulamentului despre țărani" a fost

[1] Ibidem, p. 7v.
[2] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 113, f. 5-7, 16.
[3] Ibidem, p. 16v.
[4] Ibidem, p. 21v, 29.

instituită o nouă modalitate de administrare a localităților rurale de pe domeniile moşiereşti şi mănăstireşti.

Satele de pe domeniile mănăstireşti şi cele private erau organizate în plase, care includeau de la 500 până la 700 de familii. Stabilirea numărului de familii în plase era lăsată la discreția administrației județene, având în vedere situația reală din teritoriu. În fiecare plasă era instituită administrația plasei alcătuită din șeful plasei, doi asesori şi un conțopist remunerat. Șeful plasei și cei doi asesori erau aleşi din rândurile țăranilor, pe o perioadă de trei ani, de electori din fierare localitate a plasei, care reprezentau zece familii. Administarațiile de plasă erau amplasate în localitățile aflate în centrul plasei, asigurându-se astfel accesul egal din toate localitățile plasei la administrația plasei.

Autoritatea decizională a satului era Adunarea satului, alcătuită din capii familiilor, iar în cazul lipsei sau îmbolnăvirii lor – de un reprezentant al familiei: feciorul mai mare, ginerele sau una din rude. Adunarea era deliberativă dacă la ea participau 2/3 din capii familiilor. Adunarea satului alegea starostele (vornicul) satului, decidea repartizarea dărilor şi prestațiilor, acordarea procurilor pentru deplasări de serviciu, răspundea de modul de îndeplinire a ordinelor şi dispozițiilor Administrației județene şi ale celei guberniale.

În fiecare sat al plasei era ales din rândul sătenilor, pentru o perioadă de trei ani, un staroste (vornic). Iar, de la fiecare 100 de gospodării se alegea un sutaș care era ajutat de zeciași, aleşi de la fiecare 10 gospodării. Starostele sătesc avea următoarele atribuții: aplanarea neînțelegerilor între țărani, executarea dispozițiilor instituțiilor administrative și polițienești; informarea locuitorilor privind deciziile autorităților județeneautorităților respective.[1]

Administrațiile de plasă, vornicii, sutașii și zeciașii erau responsabili de starea drumurilor şi a podurilor, de curățenia și securitatea publică a localităților, urmăresc ca în localități să nu fie ascunși fugari și dezertori din armată, asigurarea protecției aniincendiare și localizarea și stingerea incendiilor în localități și împrejurimi, monitorizau îndeplinirea de către locuitori a prestațiilor și a obligațiilor financiare.[2]

Pentru cercetarea și soluționarea încălcărilor și abaterilor comise de țărani, a conflictelor şi litigiilor care puteau să apară între țărani, în fiecare plasă au fost instituite judecătorii săteşti. Ele erau alcătuite din şeful plasei, starostele satului, din care face parte inculpatul sau pârâtul, şi 10 țărani notabili, aleşi anual de Adunarea satului.

[1] ПСЗРИ (II), Т. IX, отд. I, с. 77, 80.
[2] Ibidem, p. 78.

Aceştia participau, pe rând, la şedințele judecății. De competența judecătoriei săteşti, fără drept de apel, țineau plângerile, conflictele şi altercațiile fără leziuni corporale sau consecințe fatale; cazurile de violență, nesupunerea față de administrația sătească, furturile şi escrocheriile (dacă prețul obiectului furat nu depăşea 10 ruble); litigiile legate de moştenire (dacă suma averii nu depăşea 50 ruble). Judecătoria sătească putea dispune următoarele pedepse: lovituri cu vergile – până la 25 de lovituri, privațiunea de libertate – de la două până la cinci zile şi muncă în folosul comunității – de la trei la zece zile.

Judecătoria sătească lua deciziile cu o majoritate de voturi. Deciziile erau înregistrate de conțopistul de plasă într-un registru special, anunțate inculpaților şi erau aduse la îndeplinire imediat după pronunțare. Plângerile pe marginea deciziilor judecătoriilor săteşti erau acceptate în judecătoriile județene în care a fost săvârşită fapta doar în cazul când erau prezentate argumente rezonabile că judecătoria sătească şi-a depăşit competențele. Judecătoria sătească nu examina, sub nici o formă, litigiile între țărani şi moşieri, indiferent de gravitatea lor.[1]

Autocrația țaristă a continuat practicile de stimulare a strămutării de colonişti transdanubieni în sudul Basarabiei, care a luat proporții în urma războiului din 1828-1829 şi a păcii de la Adrianopol.[2] La 16 august 1830, I.N. Inzov îi comunica guvernatorului civil al Basarabiei A. I. Sorokunski că în coloniile din sudul Basarabiei locuiesc până la 7.000 de familii de colonişti transdanubieni, la acestea urmând să se alăture, încă aproximativ 1.000 de familii de transdanubieni, care curând aveau să sosească. Către luna aprilie a anului 1832 numărul total al coloniştilor transdanubieni stabiliți în sudul Basarabiei atinge cifra de 66.000 persoane.[3] E necesar, în acest context, de menționat că după unele date, la începutul anilor 40 ai sec. XIX, populația Basarabiei constituia 671.914 locuitori.[4]

În martie 1832 Oficiul pentru Coloniştii Străini din Basarabia (care se afla la Căuşeni) a luat sub tutela sa şi coloniştii transdanubieni. Până atunci ei erau supravegheați de către un tutore pentru imigranții transdanubieni, care era subordonat Comitetului de Tutelă pentru Coloniştii Străini din Sudul Rusiei, organul superior de administrare a coloniştilor. Tutorele coloniştilor bulgari a fost transferat la acest Oficiu şi ocupa funcția de șef-adjunct al Oficiului. În afară de cei doi funcționari menționați, în cadrul Oficiului mai

[1] ПСЗРИ (II), Т. IX, отд. I, с. 79-80.

[2] Ciachir N. Basarabia voievodală românească până la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. Bucureşti: Editura OSCAR PRINT, 1999, p. 38.

[3] Poştarencu D. Coloniştii transdanubieni din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Revista de Etnologie şi Culturologie, nr. 17, 2015, p. 70.

[4] Мурзакевич Н.Н. Op. cit, p. 4.

activau încă doi funcţionari. Pentru a facilita corespondenţa dintre Comitetul de Tutelă şi Oficiul pentru Colonişti, în 1832 au fost înfiinţate staţii de poştă în coloniile Cubei, Ciişia şi Valea Perjei. Dar, în anul următor Oficiul a fost desfiinţat, fiind instituită, pentru administrarea coloniilor bulgare, Administraţia coloniştilor transdanubieni din Basarabia, cu sediul în Bolgrad. În activitatea sa instituţia se conducea de Regulamentul privind coloniile străinilor, directivele Ministerului Afacerilor Interne (până în 1837), ale Ministerului Proprietăţii de Stat şi cele ale Comitetului de Tutelă pentru Coloniştii Străini din Sudul Rusiei, în subordinea căruia se afla. Administraţia coloniștilor transdanubieni din Basarabia avea autonomie faţă de autorităţile Novorosiei şi Basarabiei în materie de soluţionare a problemelor coloniștilor transdanubieni.

Coloniştii au beneficiat de prevederile actelor normative aplicate coloniștilor din Novorosia însoțite de facilităţi generoase: lemn pentru construcţii, acordare de loturi mari de pământ în folosinţă ereditară, scutire de dări şi prestaţii. Bulgarii au primit, în primul rând, statutul special de colonişti – proprietari de pământ, care prevedea anumite înlesniri sociale şi ecomomice. Discriminarea în privinţa repartiţiei pământurilor, operată de autorităţile ţariste, avea un obiectiv demografic şi politic. În timp ce ţăranilor autohtoni din regiune li s-au acordat câte 12 desetine de fiecare familie, coloniştii bulgari au primit câte 60 desetine (66 ha).

Faţă de coloniștii transdanubieni a fost aplicată o politică fiscală ce prevedea scutirea de impozite şi prestaţii pe o anumită perioadă de timp. Coloniile bulgare au beneficiat de autonomie administrativă în cadrul regiunii. Administraţia coloniștilor transdanubieni era obligată să monitorizeze dezvoltarea bulgarilor în anumite domenii ale economiei şi să supravegheze bunăstarea şi liniştea în colonii.[1]

În concluzie, menţionez că spre deosebire de etapa precedentă o mai mare atenţie a fost acordată administraţiei judeţene.

Au fost realizate modificări structurale, fiind implementate instituţii şi funcţii caracteristice modelului rusesc de administrare.

Prin regulamente şi decizii oficiale au fost stabilite mai clar limitele de acţiune ale instituţiilor publice judeţene şi atribuţiile funcţionarilor acestor instituţii.

A fost menţinut şi instituţionalizat modul specific de administrare a coloniştilor transdanubieni, cărora le era atribuit rolul de sprijin social al ţarismului în regiune.

[1] Duminica Iv. Coloniile bulgarilor în Basarabia (anii 1806-1856). Teză de doctor în istorie. Chișinău, 2017, p. 104-105.

4.4. Administrația specială a orașului Ismail

Problema instituirii administrațiilor speciale şi rolul lor în viața economică, socială, politică şi culturală a regiunii, afirma istoricul V. Tomuleț, este nu numai una actuală şi necesară ca problemă de cercetare, dar şi una importantă pentru înțelegerea multiplelor probleme legate de politica promovată de administrația imperială rusă în teritoriile noi anexate.[1]

În Imperiul rus, unele oraşe portuare în care erau stabiliți un număr mare de comercianți implicați în activități de comerț extern, erau supuse unui regim deosebit de administrare. Autoritățile centrale ruseşti fiind cointeresate în dezvoltarea acestor oraşe le creau condiții deosebite de dezvoltare.[2] Pozițile slabe ale Rusiei în Marea Neagră impuneau ridicarea cât mai grabnică a unor orașe portuare militare şi comerciale, pentru valorificarea succeselor militare obținute în timpul războaielor ruso-turce din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea.[3]

Administrațiile speciale orăşeneşti constituie un tip deosebit de administrare în sistemul instituțional gubernial rusesc şi au fost create în oraşele-porturi cu poziție strategică favorabilă dar şi cu potențial comercial. În sec. XIX - inc. sec. XX în sudul Rusiei au existat nouă administrații orăşeneşti speciale: Taganrog (1802–1887), Odesa (1803–1838,1856–1917), Feodosia (1804–1837), Kerci-Enicale (1821–1917), Ismail (1830–1856), Sevastopol (1873–1917), Nicolaev (1900–1917), Rostov pe Don (1904–1917), Ialta (1914–1917).[4]

În timpul războiului ruso-turc din anii 1828-1829 Ismailul a fost vizitat de către țarul Nicolai al II-lea, care a remarcat aşezarea geografică foarte avantajoasă a oraşului. Țarul a manifestat interes față de propunerea Guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei M.S. Vorontov privind înstituirea în Ismail a administrației speciale.[5]

Referitor la apariția şi dezvoltarea oraşului Ismail sunt necesare câteva precizări. În august 1809 comandant al cetății Ismail a fost numit general-maiorul S.A. Tucicov. La acel moment cetatea avea o suprafață de 34 deseatine şi nu putea oferi spațiu coloniştilor ademeniți aici de autoritățile ruseşti. Atunci, S.S. Tucicov a decis să înființeze o mică suburbie la două verste de la zidurile de est a cetății. În raportul său din 31 august 1812 către

[1] Tomuleţ V. Instituirea Administraţiei Speciale a oraşului Ismail şi rolul ei în evoluţia burgheziei comerciale (1830-1853). În: Tyragetia, s.n., vol. IV [XIX], nr. 2, 2010, p. 163.

[2] Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России. Москва: Высшая школа, 1983, с. 176.

[3] Tomuleţ V. Op. cit., p. 163.

[4] Дмитриев В.В. Значение градоначальств юга Российской империи в медико-санитарном отношении (XIX - начало XX века) // Культура народов Причерноморья, № 55, Т. 2, 2004, с. 10.

[5] Дмитриев В.В. Из истории деятельности Измаильского градоначальства (1830-1856 гг.) // Культура народов Причерноморья, 1999, № 7, с. 81.

țarul Alexandru I, amiralul P.V. Ciceagov menționa că în apropierea cetății Ismail, datorită eforturilor general-maiorului S.A. Tucicov a fost construită o suburbie, care după modul de constituire şi amplasarea sa ar putea fi începutul edificării unui nou oraş. La momentul întocmirii raportului, suburbia cetății includea peste 1500 de case de locuit şi dughene construite temeinic şi amplasate judicios.[1] Alexandru I, urmare a raportului amiralului P.V. Ciceagov a decis ca suburbia respectivă să poarte numele general-maiorului S.A. Tucicov, fapt confirmat şi prin decizia Senatului guvernant al Rusiei din 14 octombrie 1812.[2] Într-un raport din 20 iulie 1813, S.A. Tucicov menționa că oraşul are deja 1700 de imobile.[3]

Datorită deschiderii portului Ismail au luat amploare activitățile cu caracter comercial. Prin portul Ismail, în anul 1813 au fost exportate 24.305 cetverturi de cereale.[4] În anul 1825 prin portul Ismail au fost exportate de patru ori mai multe mărfuri decât prin porturile Reni şi Akkerman, luate împreună. Pentru amplificarea comerțului prin porturile dunărene, în oraşul Ismail a fost deschisă la 24 decembrie 1828 o vamă cu dreptul de înmagazinare a tuturor mărfurilor străine permise pentru import, conform tarifului, în afară de cele destinate pentru portul din Sankt Petersburg.[5]

Comitetul de Miniştri al Rusiei, în şedința sa din 27 mai 1830 a examinat demersul conducătorului cabinetului țarului privind explicațiile Guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei, solicitate de către Țar referitor la instituirea unei administrații speciale în oraşul Ismail. Au fost audiate şi opiniile prezentate de conducătorii ministerelor Afacerilor Interne, Finanțe şi Justiție.[6]

Urmare a examinării problemei, „având în vedere importanța amplasării oraşului Ismail", țarul a emis, la 26 septembrie 1830 ucazul către Senatul guvernant al Rusiei privind instituirea Administrației speciale a oraşului (Измаильское градоначальство).[7]

La 20 octombrie Senatul guvernant al Rusiei a examint problema aplicării ucazului țarului din 26 septembrie 1830 privind instituirea Administrației speciale a oraşului Ismail. Senatul a stabilit: „în scopul îndeplinirii la nivelul cuvenit a voinței majestății imperiale a prescrie

---

[1] ЗООИД, Т. 26. Одесса, 1906 , с. 39.
[2] ПСЗРИ (I), Т. 32, с. 443.
[3] ЗООИД, Т. 26. Одесса, 1906 , с. 41.
[4] Emilciuc A. Rolul exportului de cereale în comerţul extern al Basarabiei. În: Tyragetia, s.n., Vol. IV [XIX], nr. 2, 2010, p. 153.
[5] Tomuleţ V. Instituirea Administraţiei Speciale a oraşului Ismail şi rolul ei în evoluţia burgheziei comerciale (1830-1853). În: Tyragetia, s.n., vol.IV [XIX], nr. 2, 2010, p. 165.
[6] Tomuleţ V. Politica comercial-vamală a ţarismului în Basarabia (1812-1830): Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei şi R. Moldova. Chişinău: CE USM, 2002, p. 344.
[7] ПСЗРИ (II), Т. 5, с. 73-74.

Guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei şi a pune în cunoştinţă de cauză conducătorii Ministerului Afacerilor Interne şi a Ministerului Finanțelor, trimițându-le şi listele cu statele administrației speciale a oraşului Ismail aprobate de majestatea sa; despre aceasta de a informa prin ucazuri şi dispoziții pe cei implicați”.[1]

Instituind o administrație specială în zona Dunării, autoritățile centrale rusești au urmărit obiectivul de a-i atribui portului Ismail o importanță strategică, de a-l integra în circuitul comercial şi a concura cu porturile învecinate Galați şi Brăila.[2]

Decizia Senatului a fost primită de către Cârmuirea regională a Basarabiei la 6 noiembrie 1830. În scopul îndeplinirii deciziei Senatului au fost informate autoritățile regionale şi județene.[3]

În componența noii entități administrative au fost incluse oraşele Ismail, Reni, Chilia şi satele Cuhurlui, Sofieni, Broasca, Hagi-Curdî, Hassan-Spag, Câşlița, Muravliovca, Cimaşir şi Vâlcov.[4] Teritoriul său era de 94.504 deseatine şi 1.518 stănjeni pătrați [5] (o deseatină este egală cu 1,0925 hectare, un stânjen este egal cu 2,1336 metri). La începutul anilor 40 ai sec. XIX populația Administrației speciale a oraşului Ismail constituia 39.612 locuitori.[6]

Cârmuirea regională din Basarabia, la 31 ianuarie 1831, a discutat dispoziția guvernatorului civil al Basarabiei referitor la instituirea Administrației speciale a oraşului Ismail.

General-locotenentul S.A. Tucicov, prin adresa sa din 15 ianuarie 1831 a informat Guvernatorul civil al Basarabiei despre numirea sa în funcție şi a solicitat ca Cârmuirea regională să dispună transmiterea entităților atribuite administrației speciale în subordinea sa. În urma examinării problemei, Cârmuirea regională a dispus preluarea conducerii de către şeful Administrației speciale a instituțiilor subordonate; în acest scop, de a trimite dispozții instituțiilor din oraşele Ismail, Reni şi Chilia.[7]

La 13 mai 1831, Cârmuirea regională a Basarabiei a luat decizia de a transmite şefului Administrației speciale a oraşului Ismail documentele şi corespondența ce întra în sfera de competență a administrației speciale, exceptând cele legate de domeniul statului şi cele judiciare, care rămâneau în subordinea administrației regionale. În cazul dosarelor şi problemelor

[1] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 6v.

[2] Poştarencu D. Organizarea administrativ-teritorială a Basarabiei în perioada ţaristă. În: Tyragetia, Vol. III (XVIII), nr. 2, 2009, p. 205.

[3] Tomuleţ V. Op. cit., p. 346.

[4] ANRM, Fond.22, inv.1, d.187, f.6.

[5] Дмитриев В.В. Op. cit., p. 81.

[6] Мурзакевич Н.Н. Op. cit., p. 4.

[7] Tomuleţ V. Op. cit., p. 348.

aflate în proces de examinare, nefinalizate pînă la instituirea administrației speciale, urmau a fi soluționate potrivit rigorilor procedurale stabilite.[1]

Administrația specială a orașului Ismail era condusă de șeful ei (градоначальник), care era numit în post de Țar la propunerea ministrului de interne. El își exercita prerogativele și atribuțiile sale doar în limitele teritoriale ale administrației speciale.[2] Toate autoritățile militare (inclusiv comandanții cetăților Ismail și Chilia) dislocate în limitele teritoriale ale administrației speciale, flotila fluvială de pe Dunăre se subordonau șefului Administrației speciale a orașului Ismail. Din aceste considerente, conform ucazului țarului, în funcția de șef al Administrației speciale a orașului Ismail putea fi numit doar un general de armată.[3] Cu toate că nu era subordonat autorităților regionale, era obligat să întrețină raporturi de colaborare cu instituțiile administrative ale regiunii.

Șeful Administrației Speciale a orașului Ismail se afla în subordinea Guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei în limitele și în condițiile stabilite pentru guvernatorii guberniilor. El conducea administrația specială în limitele stabilite de actele normative, iar în cazul problemelor care nu erau reglementate de vre-un act normativ sau în cazurile excepționale era dator să raporteze Guvernatorului general al Novorosiei și Basarabiei. Ultimul soluționa problema unipersonal, dacă situația îi permitea, ori se adresa ministerului de competența căruia ținea rezolvarea problemei.

În cazuri de forță majoră, când se cerea intervenție promtă sau când examinarea îndelungată a problemei ar fi provocat diminuarea fluxului comercial, sau atunci când era pericol de răspândire a ciumei, șeful Administrației speciale a orașului Ismail avea dreptul să comunice la direct cu ministerul de competența căruia ține rezolvarea cazului, informând, concomitent și Guvernatorul general al Novorosiei și Basarabiei.[4]

Trebuie menționat faptul că instituțiile vamale, spre deosebire de celelalte administrații speciale din Rusia,[5] n-au fost subordonate șefului Administrației Speciale a orașului Ismail, ele continuând să activeze în condiții similare cu celelalte vămi din Basarabia.[6] V. Tomuleț explică situația dată prin faptul că „țarismul nu dorea să scape din vizor o sursă destul de

[1] Ibidem, p. 351.
[2] Свод учреждений государственных и губернских. Часть вторая: Учреждения Губернские. Санктпетербург, 1833, № 2561, с. 514, 516.
[3] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 6; Свод учреждений государственных и губернских. Часть вторая ... , № 2562, с. 516; № 2556, с. 514.
[4] ПСЗРИ (I), Т. XXXVII, с. 873-874; с. 874-875; Свод учреждений государственных и губернских. Часть вторая ..., № 2567-2570, с. 518.
[5] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 184, f. 4-4v.
[6] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 6.

importantă de completare a veniturilor de stat cum erau taxele vamale".[1]

În ucazul țarului din 26 septembrie 1830 se menționa în mod expres: „Şeful Administrției Speciale a oraşului Ismail, în entitatea administrativă încredințată, va conduce unitățile de poliție şi carantină în baza dispozițiilor şi instrucțiunilor remise şefilor administrațiilor speciale ale oraşelor Odesa, Taganrog şi Feodosia, aflându-se în subordinea nemijlocită a guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei".[2] Domeniile de responsabilitate a şefului Administrației speciale a oraşului Ismail potrivit reglementărilor ruseşti, constau în următoarele:

I. În materie de administrare a treburilor publice:

a) aproba regulamentele şi actele privind stabilirea şi executarea prestațiilor de către populație precum şi cele ce se referă la amenajarea teritoriului şi dezvoltarea oraşelor;

b) supraveghea cheltuirea eficientă a banilor publici şi era dator să stăruie asupra majorării veniturilor; trebuia să aibă grijă de sporirea numărului populației; să atragă colonişti străini prin oferirea de înlesniri şi priorități.

II. În materie de asigurare a ordinii publice:

a) avea în subordine şi era responsabil de activitatea organelor de poliție;

b) elibera paşapoarte pentru călătorii peste hotare şi acte pentru deplasări interne;

c) supraveghea activitatea şi urmărea menținerea la nivelul corespunzător a carantinelor;

d) era responsabil pentru luarea măsurilor de protecție contra ciumei şi de luarea măsurilor adecvate situației în cazul apariției ei. Menționăm faptul că protecția locuitorilor de răspândirea din afara imperiului a bolilor infecțioase, cum ar fi ciuma, holera, tifos, variola şi altele era una din sarcinile importante ale şefilor administrațiilor speciale. Autoritățile centrale ruseşti tratau administrațiile speciale ale oraşelor portuare ca zone sanitare, dincolo de hotarele cărora epidemiile şi bolile infecțioase nu trebuiau să treacă. În acest scop şefii administrațiilor speciale erau obligați să înființeze şi să gestioneze serviciile de carantină. Şefului Administrației speciale a oraşului Ismail îi erau subordonate următoarele carantine: Ismail, Reni, Sulina, Akkerman; [3]

e) era responsabil pentru menținerea în stare bună a tuturor edificiilor din cadrul cetăților, a celor portuare şi din oraşe;

[1] Tomuleţ V. Instituirea Administraţiei Speciale a oraşului Ismail şi rolul ei în evoluţia burgheziei comerciale (1830-1853). În: Tyragetia, s.n., vol.IV [XIX], nr. 2, 2010, p. 164.

[2] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 6.

[3] Дмитриев В.В. Значение градоначальств юга Российской империи в медико-санитарном отношении (XIX - начало XX века) // Культура народов Причерноморья, N 55, Т. 2, 2004, с. 11.

f) purta responsabilitate pentru buna funcționare a poştelor.

III. În materie de activități comerciale:

a) să susțină activitățile cu caracter comercial;

b) să sprijine comerțul maritim şi construcția vaselor maritime comerciale.

IV. În domeniul judiciar:

a) supraveghea judecătorii privind respectarea ordinii şi a termenelor de examinare a dosarelor;

b) aproba componența Judecătoriei comerciale şi o asigura cu actele normative necesare pentru desfăşurarea activității;

c) supraveghea Judecătoria comercială privind respectarea legalității şi a regulilor procedurale;

d) asigura îndeplinirea sentințelor pronunțate de Judecătoria comercială.

E necesar de menționat faptul că instanțele judiciare, cu excepția celor comerciale, situate în perimetrul administrației speciale se aflau în subordinea autorităților regionale. Dar, şeful Administrației Speciale a oraşului Ismail era împuternicit să stabilească unipersonal sancțiuni disciplinare pentru funcționarii aflați în subordinea sa, Cîrmuirea gubernială fiind obligată să pună în aplicare aceste dispoziții.[1]

În cazul deplasărilor în interes de serviciu pe teritoriul entității administrative conduse, şeful Administrației speciale a oraşului Ismail primea bani conform limitelor stabilite de la Palatul haznalei al Basarabiei.[2]

Gradul de autoritate al Șefului administrației speciale a oraşului Ismail în raport cu Judecătoria comercială era determinată de următoarele prevederi cu caracter normativ:

a) primea de la Judecătoria comercială demersuri, în formă scrisă, privind sentințele ce trebuiau executate şi le punea în aplicare;

b) în cazul în care sentința nu era definitivă, şeful Administrației speciale a oraşului Ismail putea opri punerea în aplicare a sentinței până la luarea unei decizii finale, dar în acest caz, era responsabil în fața părților implicate în proces pentru eventualele consecințe;

c) dacă şeful Administrației speciale a oraşului Ismail considera că o sentință definitivă nu este corectă, pute să se adreseze judecătoriei în vederea remedierii erorilor depistate (în cazul în care judecătoria îşi menținea decizia pronunțată, el era dator să o pună în aplicare);

d) în cazul în care executarea unei sentințe nu a fost oprită, iar ulterior, Senatul s-a pronunțat că ea a fost ilegală, şeful Administrației speciale a

[1] Свод учреждений государственных и губернских. Часть вторая ..., № 2563, 2564, с. 515-517.

[2] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 7.

oraşului Ismail purta răspundere doar pentru nerespectarea procedurii stabilite;

e) șeful Administrației speciale a oraşului Ismail putea asista la procesele de judecată, dar nu avea dreptul de a se implica şi a influența deciziile adoptate;

f) în cazul solicitării proceselor-verbale ale şedințelor de judecată de către şeful Administrației speciale a oraşului Ismail ele trebuiau oferite în regim de urgență;

g) în raporturile sale cu Judecătoria, şeful Administrației speciale a oraşului Ismail trebuia să respecte regulile în vigoare pentru guvernatorii civili.[1]

În funcția de şef al Administrației speciale a oraşului Ismail, prin dispoziția țarului din 27 decembrie 1830, a fost numit general-locotenentul S.A. Tucikov,[2] care şi-a început activitatea în ianuarie 1831.[3]

Şeful Administrației speciale a oraşului Ismail era asistat în activitatea sa de o cancelarie, condusă de şeful cancelariei. La momentul constituirii mai activau doi şefi de birou şi paznicii instituției. Pentru finanțarea activității instituției a fost alocată suma de 3100 ruble. Şeful administrației speciale a oraşului Ismail era remunerat cu 1500 ruble, şeful cancelariei cu 500 ruble, cei doi şefi de birou cu câte 250 ruble, iar pentru remunerarea paznicilor era prevăzută suma de 600 ruble.[4]

La 30 septembrie 1830, potrivit dispoziției Țarului, statele de personal ale Administrației speciale a oraşului Ismail au fost completate cu trei conțopişti.[5]

La 18 iulie 1833 a fost a aprobată de către Țar decizia Comitetului de miniştri al Rusiei din 29 iunie 1833 cu privire la desemnarea unui funcționar cu misiuni speciale în subordinea șefului Administrației speciale a oraşului Ismail. Decizia a fost luată ca urmare a adresării guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei, care argumenta necesitatea completării statelor de personal cu o funcție nouă prin următoarele argumente: existența în limitele teritoriale a Administrației speciale a unei populații pestrițe din punct de vedere confesional, a sporirii volumului activităților de gestiune şi secretariat şi a necesității deplasărilor frecvente a funcționarilor în teritoriu. Funcționarului cu misiuni speciale i-a fost atribuit un salariu echivalent cu funcțiile similare ale administrațiilor speciale din Feodosia, Kerci-Enicale,

[1] Свод учреждений государственных и губернских. Часть вторая ... , № 2566, с.517-518.

[2] Tomuleţ V. Politica comercial-vamală a ţarismului în Basarabia (1812-1830): Documente inedite din arhivele Rusiei, Ucrainei şi R.Moldova. Chişinău: CE USM, 2002, p. 346.

[3] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 2.

[4] Ibidem, f. 7.

[5] ПСЗРИ (II), T. IX, отд. 2, с. 44.

Odesa şi Taganrog – 1500 ruble salariu şi 500 de ruble pentru deplasări pe an.[1] La sfârşitul anilor 30, statele de personal au mai fost completate cu următoarele funcții: un translator, doi funcționari cu misiuni speciale şi un şef de birou.[2]

Procurorul judecătoriei comerciale Ismail a fost abilitat să supravegheze instituțiile Administrației speciale a oraşului Ismail, astfel, noua entitate administrativă fiind în afara influenței procurorului regional.[3]

În toamna anului 1835 S.A. Tucicov, în legătură cu înrăutățirea stării sănătății (împlinise vârsta de 68 ani) şi-a prezentat demisia. Înainte de prezentarea demisiei, S.A. Tucicov a fost primit în audiență de țar, unde a fost discutată şi problema Administrației speciale a oraşului Ismail. Dânsul a optat pentru menținerea administrației speciale şi subordonarea ei guvernatorului civil al Basarabiei P.I. Fiodorov. Soluția dată a fost acceptată şi de către guvernatorului general al Novorosiei şi Basarabiei M.S. Vorontov.

La 28 august 1834 guvernator civil al Basarabiei a fost numit general-maiorul P.I. Fiodorov. Lui, în 1836 după concedierea generalului Tucikov i-a fost încredințată şi Administrația specială a oraşului Ismail.[4] Începând cu acest an, guvernatorului civil al Basarabiei îi este schimbată titulatura în guvernator militar.[5]

Urmare a Tratatului de pace de la Paris, administrația specială a oraşului Ismail şi porțiuni ale județelor Chişinău, Cahul, Akkerman au fost retrocedate Moldovei. Aici s-a revenit la structura administrativă moldovenească, fiind formate două ținuturi (Cahul şi Ismail) divizate în ocoale.

În 1864 se realizează reforma administrativă, în stânga Prutului fiind create trei județe: județul Cahul alcătuit din trei plase cu 46 comune rurale; județul Bolgrad avea în componența sa coloniile şi domeniile statului; județul Ismail cuprindea doar comunele urbane Ismail, Chilia, Reni, Vâlcov şi comunele rurale Nicolaevca şi Tuzla.

Județul era o subdiviziune administrativă investită cu putere publică ce avea personalitate juridică şi drepturi patrimoniale. Era condus de un consiliu, format din câte doi membri aleşi din fiecare plasă, care se convoca odată pe an. Consiliul alegea un Comitet permanent din trei membri permanenți şi trei supleanți pe un termen de patru ani. Comitetul era

[1] ПСЗРИ (II), Т. VIII, отд. 1, с. 422-423.

[2] Дмитриев В.В. Из истории деятельности Измаильского градоначальства (1830-1856 гг.) // Культура народов Причерноморья, 1999, № 7, с. 81.

[3] ANRM, Fond. 22, inv. 1, d. 187, f. 9v.

[4] Лашков Н.В. Бессарабия к столетию присоединения к России. 1812-1912. Кишинев, 1912, с. 6.

[5] Историческое введение в статистическое описание Бессарабской области (сост. Скальковский). СП-Б, 1846, с. 443.

prezidat de prefect – reprezentantul guvernului în teritoriu. Fiecare plasă era administrată de un subprefect. Comunele erau conduse de consiliul comunal şi de primar, instituții alese de locuitorii comunei.

După reanexarea acestor județe la Imperiul rus, până în anul 1899 aici au fost menținute formele existente de administrare şi divizarea administrativ-teritorială în comune urbane şi rurale.[1]

În concluzie menționez faptul că politicile administrative promovate de autoritățile ruseşti în Basarabia erau dictate de sarcinile de politică externă şi internă ale imperiului. Direcțiile şi prioritățile în materie de administrare a teritoriului ocupat erau stabilite în dependent de sarcinile de moment ale țarismului. Scopurile politice impuneau formele, sistemul institutional şi metodele de administrare aplicate în regiuni anumite şi la etape concrete. În acest sens, putem menționa administrarea specială a coloniştilor transdanubieni stabiliti în sudul Basarabiei, administrarea comunităților rurale situate pe domeniile statului rus şi nu în ultimul rând Administrația specială a oraşului Ismail.

[1] Jalea I. Basarabia. Chişinău, 1991, p. 12; Записка по вопросу об устройстве возсоединенного края Бессарабии. б/м, б/г, с. 23.

CAPITOLUL V
UNIFORMIZAREA ADMINISTRAȚIEI BASARABIEI CU SISTEMUL ADMINISTRATIV ȚARIST (MIJL. SEC. XIX – ÎNC. SEC. XX)

5.1. Extinderea instituțiilor guberniale țariste în Basarabia

Instituțiile administartive guberniale. A doua jumătate a sec. XIX – înc. sec. XX constituie o perioadă caracterizată de o evoluție mai lentă a procesului administrativ în Basarabia. Regiunea încetase de a mai fi un instrument de influență în politica externă a Imperiului rus. „Din a doua jumătate a secolului trecut, Basarabia nu mai constituia un obiect de griji deosebite pentru imperiul rusesc"- constata P. Cazacu.[1] Acest moment a şi influențat atitudinea oficialilor ruşi față de problema administrării regiunii. Basarabia, jucându-şi rolul ce i-a fost atribuit de regizorii politicii externe ruseşti, a fost transformată într-o ordinară gubernie rusească, cu sistemul administrativ respectiv. În literatura de specialitate, fiind deja elucidate unele aspecte legate de această perioadă vom insista asupra următoarelor obiective: caracteristica succintă a sistemului gubernial de administrare şi evidențierea rolului guvernatorului în acest sistem; elucidarea structurii zemstviale de administrare; relevarea sistemului de administrare a oraşelor; instituirea în Basarabia a instituției nacealnicului local (земский начяльник).

Categoric, urmările războiului Crimeii (1853 – 1856) au pus autocrația rusă în situația de a găsi modalități ce i-ar asigura supravețuirea. Guvernul țarist a conştientizat faptul că pentru a menține puterea politică e necesar de a face unele cedări şi de a acomoda vechiul edificiu al autocrației la noile condiții și realități. Aceasta este explicația condescendenței şi a politicii de reformare realizate de autocrația rusă. Prin actul de la 19 februarie 1861 este desființată şerbia. Schimbarea temeliei pe care se baza construcția statală a Rusiei a necesitat ajustarea suprastructurii la noile condiții, fiind realizate reforme în administrație, justiție, finanțe, învățământ, presă şi în armată.

Basarabia şi-a menținut aparențele neînsemnatelor particularități locale în administrație până la realizarea acestor reforme în anii 60-70 ai sec. XIX. În această perioadă se desăvârşeşte procesul de lichidare a particularităților locale şi uniformizare a administrației basarabeane cu administrația guberniilor centrale ale Rusiei. Afirmația lui V. Zelenciuc despre faptul că guvernul țarist a lichidat particularitățile locale în administrația Basarabiei tocmai la sfârşitul secolului XIX [2] nu corespunde realității deoarece acest lucru s-a realizat odată cu aplicarea reformelor menționate în Basarabia.

Deci, după aplicarea reformelor, în Basarabia a fost instaurat un sistem

[1] Cazacu P. Moldova dintre Prut şi Nistru. 1812 – 1918. Chişinău, 1992, p. 132.

[2] Зеленчук В.С. Население Бессарабии и поднестровья в XIX в. Кишинев, 1979, с. 95-96.

de administrare tipic rusesc. În fruntea ierarhiei administrative guberniale se situa guvernatorul, care era declarat oficial „stăpânul guberniei". Anual, el era obligat să inspecteze gubernia încredinţată şi să întocmească un raport despre situaţia guberniei către ţar. Constatăm că în a doua jumătate a secolului XIX, spre deosebire de perioada anterioară, lucrul acesta era înfăptuit cu o mai mare regularitate. Guvernatorul prezida un şir de instituţii şi diverse comitete guberniale menite să contribuie la buna administrare a regiunii. De fapt, prin intermediul acestor comitete guvernatorul supraveghea activitatea instituţiilor administrative ale guberniei, inclusiv şi a celor apărute în urma reformelor. Enumerăm comitetele suspomenite: Comitetul statistic, Comitetul pentru recrutări [1] Instituţia zemstvelor şi a oraşelor, Comitetul pentru controlul treburilor guberniale, Comitetul pentru societăţi, Comitetul pentru comerţ, Comitetul pentru impozite industriale, Comitetul pentru credit mărunt, Comitetul pentru industrii şi mine, Comitetul pentru închisori, Instituţia asigurărilor muncitoreşti, Comitetul pentru evaluări, Comitetul agrar, Comitetul pentru ocrotirea pădurilor, Comitetul pentru băuturile alcoolice.[2]

Conducerea acestor instituţii, cu diverse domenii de activitate făcea activitatea guvernatorului ineficientă. Conform calculelor lui A. Zaşciuc, guvernatorul, în 1080 ore de activitate anuală trebuia să soluţioneze 7000 de cazuri şi să semneze 80000 de adrese, astfel că într-o oră trebuia să soluţioneze 7 cazuri şi să semneze 80 de acte. [3]

După atentatul asupra ţarului din aprilie 1866, în Rusia se începe o perioadă de reacţiune. La 22 iulie 1866 Comitetul miniştrilor a adoptat o hotărâre despre consolidarea puterii guvernatorilor. Lor le-a fost acordat dreptul de a controla activitatea tuturor instituţiilor civile ale regiunilor încredinţate, indiferent de subordonarea lor departamentală. Astfel, judecătorii, care se considerau independenţi după reformarea sistemului judiciar, acum erau supravegheaţi şi influenţaţi de guvernator. Guvernatorul putea suspenda activitatea societăţilor şi a cluburilor particulare „în cazurile dacă observa în activitatea lor lucruri contrare ordinii de stat, securităţii publice şi moralei".[4]

În anii 80 gubernatorul a căpătat posibilitatea de a controla totalmente activitatea instituţiilor judecătoreşti: el aproba listele persoanelor ce aveau dreptul să fie alesi judecători de pace şi listele juraţilor. Din 1904 guvernatorul e numit preşedinte al „Consfătuirii speciale" alcătuită din şeful

[1] Primele două comitete au fost create anterior perioadei de reforme.

[2] Cazacu P. Op. cit., p. 138-139.

[3] Защук Ф. Материалы для географии и статистики Росии, собранные офицерами генерального штаба. Бессарабская область, Ч. II. СП-б, 1862, с. 54.

[4] История СССР. Т. V. Москва, 1968, с. 107.

jandarmeriei guberniale şi procurorul gubernial. De competența acestui organ era și cercetarea infracțiunilor contra statului.

Guvernatorul conducea Cârmuirea gubernială care în această perioadă se transformase într-un simplu organ executiv de pe lângă guvernator. Cârmuirea gubernială avea în componența sa următoarele secții: administrativă, poliție, justiție, contabilitate, evrei şi străini, sanitară, veterinară, construcții, hotărnicii.[1]

În schimb, creşte rolul cancelariei guvernatorului. Cancelaria guvernatorului avea următoarele competențe: inspecția guberniei; alcătuirea rapoartelor către împărat; chestiunile confidențiale; chestiunile zemstvei; alegerile nobilimii; paşapoartele pentru străinătate; întrebuințarea armatei în cazurile necesare; chestiunile cu caracter de urgență.[2]

Legea din 8 aprilie 1869 „Despre punerea în aplicare a statutelor judecătoreşti din 20 noiembrie 1864 în regiunea Basarabia" prevedea realizarea reformei judiciare în Basarabia pe parcursul anului 1869.[3] Consiliul de Stat prin hotărârea sa din 22 aprilie a decis realizarea în Basarabia a reformei judiciare, vechile instanțe judiciare fiind lichidate. În Basarabia se instituia judecata de circumscripție de categoria a II în componența Palatei de justiție din Odesa. Deschiderea judecătoriei de circumscripție şi a celorlalte instanțe, prevăzute de noul regulament a avut loc la 20 decembrie 1869.[4] Odată cu aplicarea în Basarabia a statutelor judiciare din 1864, funcția de procuror regional a fost suspendată.[5] În tabelul 5.1 sunt incluse numele celor care au deținut funcția de procuror regional al Basarabiei.

Tabelul 5.1. Procurorii regionali ai Basarabiei

1.	Başotă	1818-1822	6.	Ivcenkov	1838-1842
2.	Vardanah	1822-1823	7.	Rudnițki	1842-1848
3.	Podgurski	1823-1837	8.	Poguleai	1848-1850
4.	Dembinski	1837	9.	Kudreavțov	1850-1862
5.	Borzenkov	1837-1838	10.	Boteanov	1862-1870

Sursa: Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Inst., regulamente, termeni). Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Lexon-Prim, 2014, p. 449.

La 22 noiembrie 1873 Senatul a examinat raportul ministrului de interne despre transformarea Basarabiei în gubernie şi despre lichidarea Consiliului

[1] Cazacu P. Op. cit., p. 138.
[2] Boldur A. Istoria Basarabiei. Bucureşti, 1992, p. 398.
[3] Чебан А.Т. Политико-правовая мысль Молдавии второй пол. XIX - нач. XXв. Кишинев, 1980, с. 9.
[4] История МССР. Т. I. Кишинев, 1965, с. 484.
[5] Tomuleț V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918): (Inst., regulamente, termeni). Ed. a 2-a, rev. și ad. Chișinău: Lexon-Prim, 2014, p. 448.

regional. Această propunere a obținut avizul favorabil al Consiliul de stat al Rusiei şi a fost aprobată de Alexandru II, la 7 decembrie 1873.[1] Această decizie a fost doar o constatare juridică a realităților existente la acel moment.

În baza dispoziției Senatului Guvernant din 17 ianuarie 1874, postul de guvernator general al Novorosiei şi Basarabiei a fost lichidat. Concomitent, a fost suprimată şi activitatea Cancelariei de pe lângă guvernatorul general al Novorosiei şi Basarabiei, iar toate dosarele care erau pe rol au fost transmise acelor gubernii şi oraşe, la care acestea aveau referință, iar dosarele cu caracter general – Ministerului de Interne.[2]

Potrivit prevederilor decretului Senatului Guvernant din 28 iunie 1890 a fost instituită Administrația gubernială a Basarabiei pentru probleme județene și urbane (Бессарабское губернское по земским и городским делам Присутствие) prin fuzionarea a două administrații guberniale – a celei cu probleme județene şi a celei cu probleme urbane. Din componența instituției făceau parte guvernatorul, mareşalul gubernial al nobilimii, vice-guvernatorul, preşedintele tribunalului de district, administratorul Camerei de Stat, preşedintele consiliului zemstvei guberniale, primarul oraşului şi un membru din partea adunării guberniale. Acest organ controla hotărârile şi dispozițiile instituțiilor de zemstvă şi ale organelor autoadministrării orăşeneşti. După Revoluția din februarie 1917 i s-a modificat denumirea în „Serviciul pe probleme județene şi urbane pe lângă comisarul Basarabiei" (Отдел по земским и городским делам при бессарабском комисаре). A fost suspendată în martie 1917.[3]

Măsurile de rusificare şi deznaționalizare a administrației basarabene s-au intensificat după războiul din Crimeia, în rezultatul căruia Rusia a fost nevoită să cedeze partea de sud a Basarabiei şi când în Moldova şi Țara Românească ia amploare mişcarea de unire a românilor. Aceste măsuri devin tot mai asupritoare după Unirea din 1859, când curentul, unionist pătrunde şi în Basarabia. Profesorii, magistrații si funcționarii administrativi ai Basarabiei puteau fi recrutați, afară de mici excepții, numai din elementele velicoruse sau rusificate. Intelectualii moldoveni, pentru a prima funcții de specialitate, trebuiau să se expatrieze în Polonia, regiunile Baltice, Ucraina, etc., chiar la Petersburg sau Moscova.[4]

Gradul de rusificare a instituțiilor administrative din regiune este reflectat în rezultatele recensământului general al populației din 1897, care

[1] Иовва И. Политика царской России в Бессарабии. În: Политика, 1991, nr. 3, c. 61.
[2] Tomuleț V. Op. cit., p. 121.
[3] Poştarencu D. Contribuţii la istoria modernă a Basarabiei. I. Chişinău, 2005, p. 49; Tomuleț V. Op. cit., p. 283.
[4] Pelivan I. Basarabia de sub oblăduirea rusească. În: Moldova, nr. 10, 1990, p. 8-9.

conține date statistice privind repartiția ocupațională a locuitorilor. Prezentăm în Tabelul 5.2 date cu privire la numărul persoanelor angajate în administrație, justiție și organele de poliție, conform limbii materne pe care au declarat-o.[1]

Tabelul 5.2 Populația Basarabiei încadrată în administrație, justiție și poliție după limba maternă, la 1897

Etnia	Mediul urban		Mediul rural		În total	
	Număr	%	Număr	%	Număr	%
Ruși	1.360	62,0	365	46,8	1.725	58,0
Ucraineni	346	15,8	179	22,9	525	17,7
Bieloruși	4	0,2	4	0,5	8	0,3
Polonezi	176	8,0	45	5,8	221	7,4
Bulgari	47	2,1	15	1,9	62	2,1
Moldoveni	183	8,3	121	15,5	304	10,2
Germani	14	0,6	13	1,7	27	0,9
Greci	11	0,5	2	0,3	13	0,4
Armeni	9	0,4	1	0,1	10	0,3
Evrei	33	1,5	28	3,6	61	2,1
Alte etnii	9	0,5	7	0,9	16	0,5
În total	2.192	100	780	100	2.972	100

Sursa: Poştarencu D. Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 127.

Instituția zemstvei în Basarabia. Evoluția sistemului administrativ al Basarabiei la această etapă a fost marcată de introducerea în regiune a noilor instituții administrative – zemstvele. Instituția zemstvei a apărut în condițiile crizei social-economice şi politice existente în Rusia, din necesitatea de a adapta absolutismul la noile exigențe ale dezvoltării capitaliste. Erau necesare noi principii de constituire a administrației locale şi un nou mecanism de administrare. Astfel, în rezultatul luptei diferitor grupări în cadrul cercurilor guvernante ale Rusiei şi sub presiunea crizei social-politice, a apărut o nouă structură în sistemul administrativ rus – zemstva.

La 1 ianuarie 1864, după discutarea în Consiliul de stat al Rusiei, a fost aprobat de țarul Alexandru II ,,Regulamentul despre instituțiile zemstvei guberniale şi județene". Acest regulament a fost aplicat doar în 34 gubernii. Reforma zemstvei n-a fost realizată în Siberia, guberniile Astrahani, Arhangelsc şi Orenburg, unde numărul de nobili era redus. Zemstva n-a fost instituită nici la periferiile naționale ale Rusiei: Polonia, Lituania, Caucaz,

[1] Poștarencu D. Destinul românilor basarabeni sub dominația țaristă. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 127.

Cazahstan şi Asia Mijlocie. Dar şi în acele 34 gubernii suspomenite, instituțiile zemstvei nu au fost introduse concomitent. Către începutul anului 1866 zemstve activau în 19 gubernii, în 1867 – încă în 9 gubernii, iar în 1868-1879 zemstvele au fost extinse şi asupra celorlalte 6 gubernii. [1]

Zemstvele au fost introduse în Basarabia în anul 1869. Procesul introducerii zemstvelor în Basarabia s-a extins în timp datorită nehotărârii manifestate atât de autoritățile provinciale, cât şi de cele centrale ruseşti. Autoritățile provinciale presupuneau că între zemstve - exponente al interesului local şi autoritățile administrative - exponente ale puterii centrale ruseşti vor apărea disensiuni. Erau îngrijorate şi de faptul că zemstvele în condițiile Basarabiei puteau evolua în centre de promovare a ideilor naționale. În acelaşi timp, autoritățile centrale, cât şi cele locale vedeau în zemstve un instrument de atragere a nobilimii locale de partea Rusiei.

Asupra introducerii zemstvelor în Basarabia a influențat şi factorul extern; introducerea în regiune a instituțiilor zemstvei era şi un act politic şi propagandistic: Rusia ar fi demonstrat prin exemplul Basarabiei că este un stat care promovează reforme burgheze şi că posedă un sistem de administrare superior celor existente în statele vecine.

Introducerea zemstvelor în Basarabia s-a reținut şi din cauza că autoritățile ruseşti erau de părere că până la rezolvarea problemei țărăneşti în Basarabia e prematur de a introduce aici noile structuri ale administrației locale. În anul 1867 guvernatorul P.A.Antonovici în memoriul său referitor la administrarea regiunii relata: „Una dintre cele mai importante probleme în administrarea Basarabiei sunt relațiile funciare între moşieri şi țărani; …moşierii folosesc orice prilej de a izgoni de pe terenurile lor câți mai mulți țărani şi astfel se eschivează de la împroprietărirea lor cu pământ, iar țăranii la rândul lor refuză să îndeplinească prestații în folosul moşierilor …”.[2]

Regulamentul din 19 februarie 1861, n-a afectat Basarabia din cauza inexistenței în regiune a țăranilor şerbi.[3] De aceea, introducerea zemstvei a fost condiționată de rezolvarea problemei țărăneşti. La 14 iulie 1868 a fost publicat „Regulamentul despre organizarea țăranilor basarabeni”, iar la 15 noiembrie 1868 – ukazul despre aplicarea în Basarabia a „Regulamentului” din 1864.[4]

Acest regulament a fost extins asupra Basarabiei cu următoarele modificări:

---

[1] История СССР. XIX- н. XX в. Москва, 1981, с. 141.

[2] Apud Халипа, И. Основные исторические данные о Бессарабии. În: Труды Бессарабской архивной комиссии. Т.2. Кишинев, 1902, с. 65.

[3] În Basarabia, şerbi erau doar ţiganii, care constituiau un procent infim din numărul total al locuitorilor.

[4] Будак И.Г. Буржуазные реформы 60-70-х годов XIX века в Бессарабии. Кишинев, 1961, с. 33.

- a fost stabilită mărimea terenurilor proprietarii cărora puteau participa la alegerile zemstviale în cadrul colegiului electoral al proprietarilor funciari. În județele: Chişinău, Orhei, Hotin – 200 deseatine, Bălți şi Soroca– 250 deseatine, Bender şi Akkerman – 300 deseatine;

- răzeşii au fost atribuiți la colegiul colectivităților săteşti, dar acei care posedau terenuri în limitele arătate mai sus – la colegiul electoral al proprietarilor funciari;

- adunările zemstvei guberniale se convocau nu mai tîrziu de luna decembrie, iar cele județene-nu mai târziu de luna octombrie;

- a fost stabilit numărul de consilieri în adunările de zemstvă județene la 320, iar în cea gubernială – 53 de membri.[1]

Reforma zemstvei n-a fost aplicată în județul Ismail, format din ținuturile Ismail şi Cahul retrocedate Rusiei în 1878, aici menținându-se instituțiile administrative româneşti.[2]

Instituțiile zemstvei erau organizate în două niveluri: județean şi gubernial. Pentru ambele niveluri erau prevăzute două tipuri de instituții: organe de dispoziție – adunările de zemstvă județene şi gubernială şi organe executive – consiliile de zemstvă județene şi gubernial.

Să examinăm modul de constituire a instituțiilor zemstvei. Ele erau formate în baza principiului electiv, consilierii în instituțiile suspomenite fiind aleşi pe o perioadă de trei ani. Dreptul de a participa la alegeri în zemstvă îl aveau cetățenii ruşi, cu excepția următoarelor categorii de persoane: femeile şi bărbații sub 25 de ani; persoanele condamnate; persoanele destituite din funcții; cei excluşi din tagmele lor sociale; persoanele falite; cetățenii străini; evreii.[3] La baza sistemului electoral al zemstvei erau două criterii: cenzul de avere şi apartenența socială.

Veriga principală în sistemul de organizare a zemstvei era zemstva județeană. Zemstva județeană era abilitată să cumpere, să vindă şi să moştenească averi, să încheie contracte şi să participe în justiție.[4] Alegerile în adunarea de zemstvă a județului aveau loc în cadrul a trei colegii electorale:

I. *Colegiul proprietarilor funciari*. Includea nobilii locali şi răzeşii ce posedau terenuri între 200 şi 300 deseatine de pământ.

II. *Colegiul orăşenesc*. Era alcătuit din negustori de toate ghildiile, proprietarii intreprinderilor comerciale şi industriale cu o cifră de afaceri nu mai mică de 6000 ruble, precum şi proprietarii bunurilor imobiliare cu o valoare minimală de 500 ruble. Preşedinte al acestui colegiu electoral era

[1] Ibidem, p.34.
[2] Boldur A. Op. cit., p. 400; Берг Л.С. Бессарабия. Кишинев, 1993, с. 73.
[3] Ionescu-Dârzeu, V. Organizarea administrativă a Basarabiei. Chișinău, 1920, p. 11-12.
[4] Cazacu P. Instituţia publică numită ,,Zemstvo" în cadrul statului absolutist rusesc şi în cadrul statului român din timpurile noastre. Iaşi, 1921, p. 7.

primarul localității.

III. *Colegiul sătesc*. Din acest colegiu făceau parte țăranii. Dar a fost admisă posibilitatea de a candida în acest colegiu a nobilimii locale ca reprezentanți ai colectivităților săteşti. Alegerile în cadrul acestui colegiu se petreceau în mai multe etape:

1) adunarea satului, la care aveau dreptul să participe toți locuitorii colectivităților săteşti, alegea reprezentanți în adunarea volostei;

2) adunarea volostei, la care erau aleşi delegați pentru adunarea județeană;

3) adunarea județeană, prezidată de un judecător de pace, alegea consilieri în adunarea de zemstvă județeană.[1]

În Basarabia, foştii mazili şi ruptaşi, fiind în afara colectivităților săteşti, nu luau parte la alegeri în instituțiile zemstvei.[2]

Listele alegătorilor erau alcătuite de către serviciile corespunzătoare a fiecărei zemstve județene. Contestațiile referitoare la modul şi corectitudinea alcătuirii listelor puteau fi adresate zemstvei guberniale. Listele candidaților înaintați pentru alegerile în adunarea zemstvei trebuiau să conțină cel puțin 2/3 din numărul total de mandate. Lista persoanelor alese se înainta în termen de două zile spre aprobare guvernatorului.

Consilierii aleşi în adunarea zemstvei, erau obligați să participe în mod obligatoriu la şedințe. Erau admise doar patru cazuri de absență motivată: a) lipsa căilor de comunicație, b) în caz de boală, c) decesul unei rude apropiate, d) în cazurile îndeplinirii unor activități speciale. În caz de absență nemotivată, consilierul vinovat putea fi pedepsit cu votul a 2/3 din numărul membrilor adunării zemstvei.

În adunarea zemstvei județene erau şi membri numiți: din partea statului (dacă statul avea proprietăți funciare în circumscripția zemstvei date); şefii administrației agriculturii şi a averilor statului; un delegat din partea bisericii.[3]

Adunarea zemstvei județene era convocată o dată în an, nu mai târziu de luna octombrie. Se puteau convoca şi şedințe extraordinare, dar cu aprobarea Ministerului de interne. Durata şedințelor adunării zemstvei era de 10 zile.

Membrii adunării zemstvei județene îşi exercitau mandatele numai după ce depuneau jurământul în fața preşedintelui adunării. Preşedinte al adunării zemstvei județene era, din oficiu, mareşalul județean al nobilimii. Dintre membriii adunării era ales un secretar. Consilierii zemstvei nu erau

---

[1] Ерошкин Н.П. История государственных учреждений дореволюционной России. Москва, 1983, с. 231.

[2] Boldur A. Istoria Basarabiei. Bucureşti, 1992, p. 400.

[3] Cazacu P. Op. cit., p. 6.

remunerați pentru activitatea prestată.

Deciziile zemstvei județene erau adoptate cu o majoritate de voturi, votul preşedintelui fiind decisiv. Pentru ca deciziile zemstvei să fie legale trebuiau să îndeplinească următoarele condiții: participarea a cel puțin 1/3 din numărul total al membrilor; dacă nu se întrunea numărul necesar de consilieri, şedința repetată putea fi convocată doar dacă erau prezenți nu mai puțin de 10 membri; pentru alegerea judecătorilor de pace era necesar un cvorum de minimum 12 membri.[1]

După cum s-a menționat, organul executiv al zemstvei județene era consiliul zemstvei (Уездная земская управа), care avea următoarea componență: un preşedinte, un vice-preşedinte şi doi membri. Preşedintele consiliului era confirmat în funcție de către guvernator. Numărul membrilor consiliului zemstvei putea fi majorat cu aprobarea Ministerului de interne. Durata mandatului membrilor consiliului județean al zemstvei era de trei ani. Membrii consiliului, pentru activitatea prestată erau remunerați. Mărimea indemnizațiilr lor era stabilită de adunarea zemstvei județene. În activitatea sa consiliul era ajutat de cancelaria consiliului.

Aria activității zemstvelor a fost restrânsă la problemele administrative şi gospodăreşti de importanță locală. De competența zemstvei județene țineau următoarele chestiuni: impozitele speciale în bani şi în natură; proprietățile şi capitalurile zemstvei; drumurile şi pădurile; poşta şi telefoanele; instituțiile medicale şi de caritate; asigurările mutuale; aprovizionarea; ajutor săracilor, orfanilor şi handicapaților; serviciul veterinar; învățămîntul public; sprijinirea agriculturii, industriei şi a comerțului.[2]

Nivelul următor în structura instituțiilor zemstvei era zemstva gubernială, care era constituită în felul următor: fiecare zemstvă județeană alegea consilieri în adunarea zemstvei guberniale. Numărul consilierilor aleşi de către zemstvele județene se stabilea prin metoda împărțirii numărului total al consilierilor județeni la 6; numărul obținut aräta câți consilieri trebuia să aleagă zemstva respectivă.[3] Numărul total al consilierilor aleşi de zemstvele județene era de 36 persoane. Zemstva județului Chişinău alegea 6 persoane, Hotin – 6, Bender – 5, Bălți – 5, Orhei – 5, Soroca – 5, Akkerman – 4.[4] În afară de consilierii aleşi erau şi consilieri numiți din partea statului: mareşalii județeni ai nobilimii; preşedinții consiliilor zemstvelor județene; şefii serviciilor agriculturii, domeniilor

[1] Zemstva în Basarabia. Regulamente. Chişinău, 1920, p. 9-16.

[2] Istoricul şi activitatea Zemstvelor în Basarabia în decurs de 50 de ani (1869-1919). Chişinău, 1920, p. 3-6.

[3] Ключевский В.О. Сочинения. Т.V.- Москва, 1989, с. 279.

[4] Ionescu-Dârzeu V. Organizarea administrativă a Basarabiei. Chişinău, 1920, p. 8.

statului şi a coroanei.[1] Numărul reprezentanților zemstvei basarabene – atât a celor județene, cât şi ai celei guberniale – a crescut pe măsura trecerii timpului. Spre exemplu, dacă numărul consilierilor din prima adunare a zemstvei guberniale era de 53, către sfârşitul perioadei de existență a zemstvei numărul consilierilor adunării a ajuns la 76.[2]

Competențele zemstvei guberniale erau aceleaşi ca şi ale zemstvei județene, extinse la nivelul întregii gubernii. Preşedinte al adunării zemstvei guberniale era numit, din oficiu, mareşalul gubernial al nobilimii basarabene. Zemstva gubernială era convocată în şedințe o dată pe an, după încheierea şedințelor zemstvelor județene, dar nu mai târziu de luna decembrie. Durata sesiunii nu putea depăşi 20 de zile. Pentru ca şedințele să-şi poată desfăşura legal lucrările a fost stabilit cvorumul de cel puțin o treime din numărul total al consilierilor. Pentru alegerea judecătorilor era stabilit cvorumul de minimum 12 consilieri. Deciziile erau adoptate prin majoritate simplă de voturi. În caz dacă voturile erau egale, votul preşedintelui era decisiv. Consilierii, pentru activitatea desfăşurată în cadrul adunării zemstvei guberniale nu erau remunerați.

E necesar de menționat următorul fapt: cu toate că, formal, s-a asigurat participarea diferitor stări sociale la activitatea zemstvelor, numărul consilierilor aleşi de primul colegiu electoral era egal cu numărul consilierilor aleşi de celelalte două colegii. Autoritățile ruse, de rând cu faptul că au admis participarea altor tagme sociale la administrarea locală, şi-au concentrat eforturile asupra menținerii situației favorabile a nobilimii, care anterior domina categoric în structurile administrative de nivel județean şi gubernial. Sistemul electoral al zemstvei, având la bază principiile cenzului de avere şi al apartenenței sociale, a permis țarismului rus să asigure în zemstve predominarea „primei clase a imperiului" – a nobilimii.[3]

Reforma zemstvei, constata A. Boldur, „a fost realizată pentru a satisface pretențiile nobilimii, care vroia să fie compensată pentru pierderea drepturilor asupra țăranului printr-o reformă constituțională, influențată de interesele nobilimii. Nu i s-a dat un parlament, ci numai o posibilitate de a influența, în limite restrânse, mersul vieții locale ".[4]

Basarabia era o regiune în care predomina marea proprietate funciară. Către anul 1861(cu excepția județelor din sudul Basarabiei), nobilimea şi clerul, care constituiau 3,3% din populație dețineau 72% din pământul productiv al regiunii. În județele Hotin, Soroca, Orhei 94% din pământuri

[1] Cazacu P. Op. cit., p. 7.
[2] Coadă L. Zemstva Basarabiei. Aspecte istorico-juridice. Chișinău: Pontos, 2009, p. 210.
[3] Герасименко Г.А. Земское самоуправление в России. Москва, 1990, с. 9.
[4] Boldur A. Op. cit., p. 358.

aparţineau moşierilor. Din 288000 deseatine de pădure nobilimii şi clerului le reveneau 268.000.[1]

Zemstva a fost tratată de nobilimea locală ca un mijloc de satisfacere a propriilor interese, mai ales a celor economice. Chiar de la constituirea zemstvelor nobilimea a depus eforturi pentru a-şi asigura prezenţa masivă în noile structuri administrative. În scopul obţinerii majorităţii în instituţiile zemstvei moşierii îşi înaintau candidaturile lor în cadrul celorlalte colegii electorale, tendinţă susţinută şi de autorităţile centrale ruseşti. Conform „Regulamentului despre instituţiile zemstvei", colectivităţilor săteşti le era acordată posibilitatea de a-şi alege consilieri reprezentanţi ai altor tagme sociale. Nobilii basarabeni au profitat de această posibilitate; folosind diferite procedee legale şi mai puţin legale, au căutat permanent să-şi asigure predominarea în zemstvele judeţene şi în cea gubernială.

Primele alegeri în adunările zemstvelor au avut loc în anul 1869. În anii 1869 – 1872, în adunările zemstvelor judeţene, nobilii constituiau 44,7% din numărul total de consilieri, în 1873 – 1875 erau 48,5%, iar în 1876 – 1878 deja 50%. În adunarea zemstvei guberniale predominau categoric. În consiliile zemstvelor judeţene, de asemeni, predomina nobilimea: în 1869 – 1872 costituiau 64,5%, în 1891 – 1893 erau 72%, în 1894 – 1896 erau 74%, în 1897 – 1899 erau 77,8%. Cât priveşte consiliul zemstvei guberniale, el era alcătuit în exclusivitate din reprezentanţii nobilimii.[2]

Deci, chiar de la constituire instituţiile zemstvei din Basarabia au fost dominate de nobilime, care acţionând prin prisma intereselor lor corporative, le-au transformat în mijloace de realizare a scopurilor sale. O mare pondere în viaţa socială a Basarabiei o aveau câteva familii nobile, care în mare măsură şi influenţau componenţa organelor zemstvei. Astfel, din cei 52 de consilieri aleşi în adunarea zemstvei guberniale în anii 1881 – 1884 erau 18 consilieri care erau rude şi care purtau aceleaşi familii: patru fraţi Semigradov, doi Krupenski, doi Sinadino şi alţii. Aceaşi situaţie era şi la nivelul zemstvelor judeţene.[3] Datorită componenţei şi activităţii sale zemstva din Basarabia era una din cele mai reacţionare zemstve ale Rusiei, fiind caracterizată de contemporani ca o pată neagră pe fundalul zemstvei.[4]

Zemstvele nu erau finanţate de către stat. Pentru a-şi acoperi cheltuielile, zemstva a fost abilitată să colecteze taxe şi impozite locale. Veniturile zemstvei erau formate din impozitarea veniturilor intreprinderilor industriale şi comerciale precum şi din taxele percepute pentru averea

[1] Ciachir N. Basarabia sub stăpânire ţaristă (1812-1917). Bucureşti,1992, p. 39.

[2] Гросул Я.С., Будак, И.Г. Очерки истории народного хозяйства Бессарабии (1861-1905). Кишинев, 1961, с. 98-99; Будак, И.Г. Op. cit., p. 37-39.

[3] Веселовский Б. История земства за сорок лет.Т.IV. СП-б, 1911, с. 240-241.

[4] Ibidem, p. 246.

mobilă şi imobilă.[1] Practic, majoritatea cheltuielilor zemstvei erau suportate de țărani, pământul cărora era împovărat cu plăți în folosul zemstvei de două ori mai mari ca moşiile nobilimii. Principalele articole de cheltueli erau întreținerea instituțiilor zemstvei, întreținerea diferitor instituții de stat, asistența socială, învățământul, asistența medicală şi veterinară.[2]

În grija zemstvelor au fost transmise chestiunile ce necesitau cheltuieli materiale şi eforturi din partea birocrației, care, profitând de această ocazie şi-a uşurat substanțial existența. Multe din atribuțiile zemstvei nu aveau nimic comun cu necesitățile locale (întreținerea încăperilor pentru arestați; asigurarea cu locuințe a funcționarilor organelor de poliție; convoierea arestaților; construirea şi întreținerea drumurilor; asigurarea transportului pentru deplasarea funcționarilor de stat şi altele), dar datorită faptului că ele țineau de interesul statului erau îndeplinite în mod obligatoriu de zemstve.

Zemstva, chiar de la crearea ei a trezit suspiciuni birocrației țariste. Ținerea sub control strict a activității instituțiilor zemstvei, limitarea competențelor şi subordonarea ei administrației țariste a fost o grijă permanentă a autorităților țariste.

Menționăm faptul că la momentul introducerii zemstvelor în Basarabia statutul zemstvei fusese supus deja unor modificări în direcția limitării posibilităților şi competențelor lor, pe care le enumerăm:

a) prin hotărârea Comitetului de miniştri din 22 iulie 1866 instituțiile zemstvei au fost puse în subordinea directă a guvernatorilor;

b) conform unor circulare şi a legii din 21 noiembrie 1866 zemstvelor le-a fost redusă baza impozabilă, ele fiind lipsite de dreptul de supune impozitării veniturile intreprinderilor comerciale şi industriale;

c) în 1867 zemstvele au fost lipsite de posibilitatea de a comunica între ele şi de a-si publica rapoartele de activitate fără permisiunea guvernatorului.[3]

Zemstvele erau lipsite de orice funcții politice. Sfera de activitate a zemstvelor a fost foarte strict delimitată, reducându-se la „nevoile şi foloasele locale”.

Cu toate că zemstva, formal, avea calitatea de organ al autoadministrării locale, în practică, ea nu fusese investită cu putere de constrângere. Pentru a obține îndeplinirea deciziilor adoptate instituțiile zemstvei apelau la organele de poliție.

Zemstvele se aflau sub tutela şi controlul total al funcționarilor şi instituțiilor de stat, începănd cu cele de nivel local şi până la ministrul de

---

[1] Istoricul şi activitatea Zemstvelor în Basarabia în decurs de 50 de ani (1869-1919). Chişinău, 1920, p. 19-21.

[2] Ibidem, p. 15-19.

[3] История СССР. Т.V.- Москва, 1968, с. 107-108.

interne, sub a cărui strictă supraveghere se aflau zemstvele. Lucrările adunării zemstvei guberniale, în mod obligatoriu, erau deschise şi închise de către guvernator. El şi ministrul de interne puteau anula orice decizie a zemstvei dacă ea, după părerea lor, contravenea intereselor statului. Deciziile zemstvei erau irealizabile fără avizul favorabil al guvernatorului sau a ministrului de interne.

La 12 iunie 1890 a fost aprobat un nou regulament despre zemstve. Formal, au fost menținute principiul reprezentativ şi modul electiv de constituire a zemstvelor, dar au fost substanțial diminuate.

Colegiul proprietarilor de pământ a fost transformat în colegiul nobilimii, cenzul de avere fiind micşorat de două ori, iar numărul consilierilor aleşi de acest colegiu a fost majorat pe contul celorlalte două colegii. Țăranii au fost privați de posibilitatea de a-şi alege reprezentanții săi direct în zemstve. Conform noului regulament ei alegeau doar candidați în consilieri. Din rândul acestor candidați, congresul județean al nacealnicilor locali (земские начальники) numea consilieri care erau confirmați de guvernator. Aceste modificări au asigurat dominarea deplină a nobilimii în zemstvă.

A fost constituită o nouă verigă intermediară între zemstve şi guvernator – Instituția gubernială pentru problemele zemstvei, care era abilitată să supravegheze activitatea zemstvelor şi supunea procedurii de cenzură deciziile adoptate de zemstve.

Ca rezultat al modificărilor operate, zemstva a devenit o instituție corporativ-nobiliară, cu competențe şi posibilități limitate şi foarte strict supravegheate de instituțiile de stat. Guvernatorul controla pe deplin orice formă de activitate a zemstvei, având următoarele prerogative: confirma preşedintele consiliului zemstvei guberniale; aproba bugetele zemstvei județene şi a celei guberniale; supraveghea alegerile pentru zemstve; aproba deciziile adunărilor zemstvelor; putea suspenda deciziile zemstvelor care „contraveneau intereselor statului".

Analizând structura, modul de constituire, activitatea şi raporturile cu instituțiile de stat, constatăm că zemstva, intitulată pompos „organ al autoadministrării locale" nu a fost altceva decât un instrument de realizare de către autocrația rusă a politicii şi a intereselor sale. Calitatea zemstvei de organ reprezentativ al autoconducerii locale era diminuată de un şir de factori care subminau însuşi temelia pe care zemstva fusese edificată. La originea tuturor imperfecțiunilor zemstvei, constata P. Gore, era falsitatea teoriei sociale de autoadministrare pusă la baza ideii de zemstvă.[1] Susținem această afirmație şi menționăm că între ceea ce sa declarat şi ceea ce s-a

[1] Gore P. Autoadministrarea şi Zemstvoul. Chişinău, 1920, p. 28.

realizat a fost o mare deosebire. Zemstva, reprezentativă şi electivă, în realitate era o instituție de castă constituită în baza principiului cenzitar. Baza socială a zemstvei era foarte redusă; între masele țărăneşti, care constituiau majoritatea populației şi instituțiile zemstvei nu existau conexiuni. Zemstva, reprezentată în mare parte de nobili – proprietari ai terenurilor agricole, în activitatea ei nu ținea cont de necesitățile țărănimii – dependentă de aceşti proprietari. Neacceptarea de către populație a zemstvei era accentuată şi de faptul că marea majoritate a funcționarilor zemstvei o constituiau ruşii sau străinii rusificați (80 – 90%).[1]

La implementarea instituțiilor zemstvei în Basarabia nu s-a ținut cont de particularitățile locale, ele fiind tratate de locuitori ca elemente eterogene, străine tradițiilor naționale. Chiar de la înființare zemstvele au fost puse sub controlul strict al statului, acreditându-se ideea că ele sunt instituții improprii autocrației ruse. În acelaşi timp autoritățile se distanțau de necesitățile locale, trecându-le pe seama zemstvelor. Fiind lipsită de putere executorie şi limitată în surse financiare zemstva a fost transformată într-o instituție complementară a administrației de stat. Cu toate că consilierii consiliilor de zemstvă erau aleşi, ei erau responsabili în fața autorităților ca şi funcționarii instituțiilor de stat.

Studierea activitatății zemstvelor în Basarabia denotă că ele au fost un mijloc de rusificare, mai ales a nobilimii basarabene, care, pentru a se încadra în activitatea zemstvei, îi „trebuia cultură rusească, trebuiau diplome ruseşti, trebuia să lucrezi cu guvernul în ideile guvernului, la stârpirea limbii şi a obiceiurilor strămoşeşti, la rusificarea neamului tău".[2] Cu toate meritele sale în domeniul activității gospodăreşti locale zemstva a fost, totuşi, o unealtă docilă, folosită abil de autoritățile ruse în scopul realizării obiectivelor sale în regiune.

Generalizând cele expuse supra, constatăm următoarele:

- în a doua jumătate a sec. XIX, odată cu modificarea situației geopolitice a Imperiului rus, se corectează şi obiectivele de politică externă. Basarabiei îi este retras privilegiul de a fi punct de atracție pentru popoarele balcanice şi e omisă din agenda preocupărilor speciale ale guvernanților ruşi;

- evoluția sistemului administrativ la etapa examinată a fost marcată de implementarea în regiune a zemstvelor, care au fost instituite din necesitatea de a adapta Imperiul rus la noile exigențe ale dezvoltării capitaliste şi a fost un instrument folosit de autocrația rusă pentru realizarea politicii sale coloniale;

- sfera de activitate a zemstvelor a fost foarte strict delimitată reducându-

[1] Aldea C. Pagini dintr-o istorie zbuciumată. Bucureşti, 1993, p. 48; Cazacu P. Op. cit., p. 13.

[2] Moruzi D.C. Ruşii şi românii. În: Basarabia, 1992, nr. 12, p. 35.

se la „nevoile şi foloasele locale”, ele fiind lipsite de funcții politice şi puse sub controlul total al instituțiilor de stat;

- cu toate că era strict „tutelată” de autorități zemstva îşi alegea, totuşi, organele sale de conducere, îşi determina propria structură şi principalele direcții de activitate, reieşind din sursele financiare disponibile;

- organizarea şi funcționarea sistemului administrativ gubernial din Basarabia instituit în ultimele decenii ale sec. XIX – înc. sec. XX nu se deosebea de cel ce funcționa în restul Imperiului. Acest sistem s-a menținut până la căderea țarismului în februarie 1917.

5.2. Administrația locală la sf. sec. XIX – înc. sec. XX

La nivel local s-a menținut divizarea administrativ-teritorială în județe. La 19 august 1858 a fost desființat județul Comrat, localitățile din componența lui fiind trecute în județele Bender şi Akkerman. Acesta fusese întemeiat după trasarea, în 1857, a unei noi granițe de stat în sudul Basarabiei și includea restul teritoriului județului Cahul rămas sub jurisdicția Rusiei.[1] Iar potrivit dispoziției Țarului din 6 martie 1887, județului Iaşi i-a fost schimbată denumirea în Bălți.[2]

În fruntea sistemului instituțiilor administrative județene se situa ispravnicul, care şi în a doua jumătate a sec. XIX şi-a menținut prerogativele şi posibilitatea de a influența activitatea tuturor instituțiilor situate în teritoriul județului încredințat. În 1859 a fost restabilit principiul eligibilității ispravnicilor, dar au fost aleşi ispravnici doar pe un singur termen, după care s-a revenit la numirea lor.[3]

În aprilie 1869, Consiliul de stat al Rusiei a decis realizarea în Basarabia a reformei judiciare. A fost instituită judecătoria de circumscripție şi judecătoriile județene, care şi-au început activitatea în decembrie 1869.[4]

Către anul 1870 în Basarabia a fost extins sistemul administrației de voloste (plasă) asupra tuturor localităților rurale din regiune.[5] E necesar de menționat faptul că până la această dată, satele basarabene, în general, s-au administrat conform tradițiilor administrative moldoveneşti. În județul Hotin au fost instituite 10 voloste; Chişinău-13; Orhei-13; Bălți-9; Soroca-12; Bender-4; Akkerman-1.[6] Ulterior, în unele județe divizarea administrativă în

[1] Poştarencu D. O istorie a Basarabiei în date şi documente (1812-1940). Chişinau: Editura Cartier, 1998, p. 23.

[2] Idem, Organizarea administrativ-teritorială a Basarabiei în perioada ţaristă. În: Tyragetia, Vol. III (XVIII), nr. 2, 2009, p. 207.

[3] Boldur A. Istoria Basarabiei. București, 1992, p. 398.

[4] Чебан А.Т. Политико-правовая мысль Молдавии второй пол. XIX-нач. XX в. Кишинев, 1980, с. 9.

[5] Aldea C. O istorie zbuciumată. Basarabia pînă în anul 1920. Bucureşti, 1933, p. 55.

[6] Arbure Z. Basarabia în secolul XIX. Bucureşti, 1898, p. 34-36; Защук А. Военное обозрение Бессарабской области. Сп-Б, 1863, с. 32.

voloste a fost modificată şi în anul 1890 se prezenta în felul următor: judeţul Hotin-12, Bender-11, Akkerman-28, Bălţi-10, Orhei-15.

Tabloul delimitării pe plase la 1890 era următorul:

- judeţul Hotin (12 voloste): Lipcani, Secureni, Suliţa Nouă, Edineţ, Dăncăuţi, Briceni, Clişcăuţi, Chelmenţi, Stălineşti, Romancăuţi, Rucşin şi Grozinţi
- judeţul Chişinău (13 voloste): Boldureşti, Bujor, Văsieni, Vorniceni, Hânceşti, Zberoaia, Costeşti, Lăpuşna, Mereni, Nisporeni, Pârjolteni, Sireţi şi Ialoveni;
- judeţul Akkerman (28 voloste): Acmanghit, Alexandrovca, Staro-Arţiz, Volontirovca (Volintiri), Divizia, Ivanovca-Bolgarskaia, Ivanovca-Ruskaia, Cleastiţ, Crasnoe, Cubei, Culevcea, Culm, Maloiaroslaveţ, Nicolaevca-Novorosiiskaia (reşedinţa în satul Bairamcea), Palanca, Paris, Plahteevca, Postal, Sărata Veche, Starocazacie, Talmaz, Tarutino, Tatarbunar, Taşlâc, Tepliţ, Şaba, Eighenghem şi Eighenfeld;
- judeţul Bender (11 voloste): Abaclâgeaba, Varniţa, Gura Galbenei (reşedinţa în Gura Galbenei cea Mare), Iosefsdorf, Căinari, Căuşeni (reşedinţa în Căuşenii Noi), Comrat, Taraclia, Teliţa, Ceadâr-Lunga şi Cimişlia;
- judeţul Bălţi (10 voloste): Balatina, Slobozia Bălţi, Glodeni, Corneşti, Chişcăreni, Copăceni, Făleşti, Zăbriceni, Sculeni şi Ungheni;
- Judeţul Ismail avea 112 comune;
- judeţul Orhei (15 voloste): Bravicea, Hârtop (reşedinţa în Hârtopul Mare), Izvoare, Isacova, Căzăneşti, Chiperceni, Cobâlea, Criuleni, Rezina, Sămăşcani (reşedinţa în Sămăşcanii de Sus), Susleni (reşedinţa în Suslenii de Sus), Teleneşti (reşedinţa în Teleneştii Vechi), Călăraşi, Ciocâlteni şi Cineşeuţi;
- judeţul Soroca (12 voloste): Otaci, Arioneşti, Climăuţi, Bădiceni, Târnova, Cotiujeni (reşedinţa în Cotiujenii Mari), Ocolina, Năduşita, Pepeni, Vadul Raşcov, Văscăuţi şi Floreşti. [1]

Volostea întrunea câteva sate cu un număr de locuitori de la 300 la 2000. Reşedinţa volostei se stabilea în satele care aveau biserici sau se situau mai în centrul volostei. Administraţia volostei era alcătuită din: adunarea volostei; şeful de voloste; cârmuirea volostei; judecătoria de voloste. Adunarea volostei era alcătuită din cârmuirea volostei, administraţia satelor şi din reprezentanţi aleşi de la fiecare 10 curţi ţărăneşti. Adunarea volostei avea următoarele atribuţii: alegea şeful de voloste şi judecătorii de voloste; alegea reprezentanţi pentru adunarea de desemnare a candidaţilor în

[1] Статистика Российской Империи. Волости и гмины 1890 года. III. Бессарабская губерния. С-П, 1890, с. 1-10.

adunarea zemstvei județene; numea şi revoca funcționarii volostei şi le stabilea salariul; aproba sentințele pronunțate de adunările satelor; supraveghea activitatea de colectare a impozitelor; aproba devizul de cheltueli al volostei; asigura întreținerea școlilor, depozitelor alimentare şi a serviciilor de asistență socială; elabora măsuri de asigurare a averii locuitorilor contra calamităților naturale şi a incendiilor.[1]

Şeful de voloste era ales pe un termen de trei ani şi era abilitat să exercite funcții cu caracter administrativ şi polițienesc în teritoriul volostei. În subordinea sa erau staroştii săteşti şi cârmuirea volostei care era alcătuită din staroştii satelor, perceptori, unu-doi consilieri şi un secretar. Sarcina principală a acestei instituții era colectarea impozitelor de la locuitorii volostei. Un rol important i se atribuia secretarului, de competența sa fiind ținerea registrelor de impozitare a volostei, lucrările de secretariat şi corespondența cu organele ierarhic superioare.

În afară de această divizare, județul mai era împărțit în circumscripții polițieneşti conduse de pristavi şi circumscripții administrativ-judecătoreşti în frunte cu nacealnicii locali. Fiecare județ a fost divizat în 4 asemenea circumscripții.[2] Ulterior numărul lor a fost modificat şi la începutul sec.XX atestăm următoarea situație: în județul Chişinău-5 circumscripții; Orhei-7; Bălți-5; Soroca-5; Hotin-8; Bender-5; Akkerman-8.[3]

Introducerea institutului nacealnicilor locali conform ,,Regulamentului despre nacealnicii locali de circumscripție" din 12 iulie 1889 a fost una din cele mai reacționare contrareforme ale anilor 80-90 ai sec. XIX, urmărindu-se scopul de a restabili puterea moşierilor asupra țărănimii, pierdută parțial după reforma din 1861. În legătură cu instituirea funcției de nacealnic local au fost desființate instituțiile județene pentru problemele țărăneşti, instituite în 1874 şi judecătoriile de pace introduse conform reformei judiciare din 1864. Funcțiile îndeplinite de aceste instituții au fost transferate nacealnicilor locali. În județe a fost instituit congresul județean al nacealnicilor locali ce era alcătuit din două componente: instituția administrativă şi instituția judiciară.

Nacealnicul local era numit în funcție de ministrul de interne la propunerea guvernatorului şi a mareşalului regional al nobilimii. El îndeplinea funcții administrative, judiciare şi polițieneşti; supraveghea şi controla activitatea instituțiilor săteşti şi de voloste. La aceste funcții puteau accede doar nobilii. Candidatul la această funcție trebuia să întrunească următoarele condiții: a)cenzul de avere (200 desetine de pământ sau proprietate imobiliară în valoare de 7500 de ruble); b)studii superioare; c)stagiu minimal de trei ani de exercitare a uneia din următoarele funcții:

[1] Ionescu-Dârzeu V. Op. cit., p. 38-39.
[2] Arbure Z. Op.cit., p. 33.
[3] Бессарабия. Под редакцией Крушевана. Кишинев, 1903, с. 507.

judecător de pace, mijlocitor de pace, membru al instituției guberniale pentru problemele țărănimii. În lipsa candidaturilor ce ar fi întrunit condițiile enumerate, se admitea numirea oricăror nobili aflați în serviciul administrativ sau militar, indiferent de stagiu şi studii, dar pentru această categorie cenzul de avere se dubla. Ministrul de interne, ,,în cazuri deosebite", putea numi pe oricare din nobilii locali. Mai târziu, în 1904, condițiile enumerate, necesare pentru ocuparea funcției de nacealnic local, au fost anulate.

La nivelul satelor se convoca adunările satelor, care aveau următoarele prerogative: alegea şi putea revoca conducerea satului; administra pământurile satului; supraveghea starea sanitară a satului; stabilea cuantumul cheltuielilor colectivității săteşti; stabilea cota de impozitare pentru locuitori; asigura campania de recrutare; elabora măsuri de aprovizionare a locuitorilor; alegea candidați pentru funcția de judecător de voloste; numea tutori pentru minori şi persoane handicapate; putea exclude din colectivitate locuitorii ce s-au compromis.[1]

Satul era administrat de un staroste, doi ajutori, un sutaş – comandantul poliției săteşti şi un secretar. Starostele era ales de adunarea satului şi avea următoarele competențe şi atribuții: convoca, conducea şi putea dizolva adunările săteşti; executa hotărârile adunărilor săteşti şi a instanțelor superioare; era responsabil de starea patrimoniului sătesc; supraveghea achitarea la timp de către locuitori a impozitelor; era responsabil de menținerea ordinii publice în sat. Starostele era investit cu putere de constrângere; pentru săvârşirea de către locuitori a delictelor mărunte putea aplica următoarele pedepse: lucrări obşteşti până la trei zile, amendă până la o rublă, arest până la două zile.

La 16 iunie 1870, țarul Alexandru II a aprobat un nou regulament de administrare a oraşelor. La 22 august la Chişinău s-a constituit Instituția regională pentru chestiunile orăşeneşti în sarcina căreia a şi fost pusă realizarea reformei orăşeneşti în Basarabia. Noul regulament de administrare a oraşelor a fost aplicat în oraşele: Chişinău, Akkerman, Bender, Hotin, Soroca şi în trei târguri: Păpuşoi, Turlaci, Şabo.[2]

La începutul anului 1871 au avut loc alegerile în duma din Chişinău, care şi-a început activitatea la 22 martie.[3] Oraşele Bălți şi Orhei, situate pe terenuri private erau administrate, începând cu anul 1877 de o administrație simplificată, alcătuită din staroste şi doi ajutori. Ulterior, practica constituirii administrațiilor simplificate pentru oraşele mici a fost legalizată de prevederile Regulamentului despre administrarea orăşenească din 1892,

[1] Ionescu-Dârzeu V. Op. cit., p. 41-42.

[2] История МССР. Т.I. Кишинев, 1965, с. 481.

[3] Бессарабские областные ведомости, 24-III-1871.

care prevedea următorul mecanism de constituire a administrației în oraşele mici: adunarea proprietarilor de case alegea un grup de 12-16 împuterniciți care alegeau starosta oraşului şi unu sau doi ajutori ai săi.

Administrația orăşenească era alcătuită din duma orăşenească – organ de dispoziție şi din consiliul orăşenesc – organ executiv. Aceste organe erau constituite în baza principiului electiv, fiind alese de către contribuabilii stabiliți în oraş. Alegătorii erau divizați în trei categorii, după mărimea impozitelor plătite (o treime fiecare categorie): I categorie includea cei mai mari contribuabili; a II categorie – contribuabilii mijlocii; a III-a categorie, cea mai numeroasă, a plătitorilor de sume mici. Fiecare colegiu electoral alegea un număr egal de consilieri. Sistemul electoral al dumei orăşeneti asigura predominarea numerică a nobilimii şi a negustorilor stabiliți în oraşe. Candidații în consilieri ai dumei orăşeneşti trebuiau să corespundă următoarelor condiții: să aibă cetățenie rusă; să împlinească vârsta de 25 ani; să corespundă unui cenz de avere prestabilit; să nu aibă datorii sau imobile ipotecate.

Duma alegea consiliul orăşenesc compus din primar (городской голова) şi membrii consiliului. Primarul conducea şi coordona activitatea ambelor organe. Primarii oraşelor – reşedință de județ erau confirmați în funcții de către guvernator, iar primarul Chişinăului de către ministrul de interne. Consiliul avea o cancelarie cu cîteva secții, fiecare secție fiind responsabilă de un domeniu concret de activitate. Activitatea dumelor şi a consiililor orăşeneşti era strict supravegheată de „Instituția regională pentru chestiunile orăşeneşti". E necesar de menționat faptul că această instituție a existat până în anul 1892, când a fost reorganizată în „Instituția gubernială pentru chestiunile zemstvei şi a oraşelor".

Contrareforma din 11 iunie 1892 a modificat sistemul electoral al administrației orăşeneşti, introducând pentru electori cenzul de avere. Dreptul de a alege îl aveau doar orăşenii care posedau avere imobilă în valoare de 1000-1500 ruble în oraşele guberniale şi 300 ruble în oraşele județene. Ca urmare a acestei reforme s-a redus considerabil numărul alegătorilor şi în acelaşi timp s-a majorat numărul nobililor aleşi în organele administrative orăşeneşti. Astfel, în 1871, când au fost constituite dumele orăşeneşti, nobilii constituiau 19,4 %, iar în 1894 – 70,2 % din numărul total al consilierior aleşi în dumele orăşeneşti.[1]

Competențele dumelor orăşeneşti se reduceau la rezolvarea problemelor gospodăreşti de nivel local cum ar fi: amenajarea oraşelor, problemele gospodăreşti ale instituțiilor medicale şi de învățământ, susținerea comerțului şi a industriei locale, asigurarea măsurilor de protecție

[1] История Кишинева.- Кишинев, 1966, с.105.

antiincendiară şi altele. Dumele erau obligate să întreţină poliţia orăşenească, echipa de pompieri, închisorile şi cazarmele situate pe teritoriul oraşului (50-60% din cheltuielile dumei). Aceste cheltuieli erau obligatorii. Ceea ce rămânea era cheltuit pentru necesităţile oraşului.

Izvorul principal de venituri ale dumei orăşeneşti era impozitarea proprietăţilor imobiliare, veniturile intreprinderilor comerciale şi industriale. Duma a fost abilitată să colecteze impozite, însă mărimea lor a fost stabilită prin lege şi nu putea depăşi 1% din costul proprietăţii imobiliare sau a venitului. Încă o sursă de venit a dumei erau terenurile, întreprinderile şi edificiile aflate în proprietatea oraşului.

Ca şi zemstvele, organele administrării orăşeneşti n-au fost investite cu putere executorie. Orice decizie a dumei orăşeneşti era executorie doar în cazul dacă era aprobată de administraţia gubernială. Activitatea organelor autoadministrării orăşeneşti se afla sub controlul strict al instituţiilor şi funcţionarilor de stat, fiind transformate în organe complementare cu menirea de a întreţine instituţiile de stat şi pentru soluţionarea problemelor locale cu caracter gospodăresc.

La 4/16 iunie 1871, împăratul Rusiei Alexandru al II-lea a promulgat Regulamentul privind organizarea ţăranilor-proprietari (foşti colonişti), stabiliţi pe fondurile funciare ale statului din guberniile Sankt Petersburg, Novgorod, Samara, Saratov, Voronej, Cernigov, Poltava, Ekaterinoslav, Herson şi Taurida şi din regiunea Basarabia. Prin legea respectivă au fost anulate privilegiile acordate coloniştilor, iar administraţia colonială – dizolvată. Din acest moment, foştii colonişti au fost trecuţi la categoria socială numită ţărani proprietari şi puşi, sub aspect administrativ, în subordinea instituţiilor guberniale (regională, în cazul Basarabiei) şi judeţene pentru problemele ţăranilor.[1]

Un regim administrativ deosebit a fost menţinut în sudul Basarabiei.

Suprafaţa cedată Moldovei de către Rusia în anul 1856 era, potrivit guvernatorului Basarabiei (în anii ’70 ai secolului al XIX-lea) N.I. Sebeko, de 3.506,5 km^2, cu o populaţie de 127,030. N. Șuțu, potrivit datelor statistice din anii 1859-1860, a avansat următoarele date: suprafaţa teritoriilor obţinute era de 10.486,7 km^2, iar numărul populaţiei – 178.007 locuitori.[2]

Pe o perioadă de 22 ani (1856-1878) porţiuni ale judeţelor Chişinău, Cahul, Akkerman şi cârmuirea orăşenească Ismail s-au aflat în componenţa statalităţii româneşti. Aici s-a revenit la structura administrativă moldovenească. Au fost formate două ţinuturi (Cahul şi Ismail) divizate în

[1] Poştarencu D. Coloniştii transdanubieni din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Revista de Etnologie şi Culturologie, nr. 17, 2015, p. 70.

[2] Apud Solcanu I.I. Școala românească în județele Cahul, Bolgrad și Ismail pe durata reîntrupării la Principatele Române (1857-1878). București: Editura Enciclopedică, 2013, p. 9.

ocoale. Coloniştilor le-au fost menţinute privilegiile declarate de autorităţile ruseşti. Aşezările coloniştilor şi satele aflate pe domeniul statului (practic, întregul ţinutul Ismail) au fost trecute sub jurisdicţia departamentului de finanţe.

În 1864 a fost realizată reforma teritorial-administrativă, în stânga Prutului fiind create trei judeţe: judeţul Cahul alcătuit din trei plase cu 46 comune rurale; judeţul Bolgrad avea în componenţa sa coloniile şi domeniile statului; judeţul Ismail cuprindea doar comunele urbane Ismail, Chilia, Reni, Vâlcov şi comunele rurale Nicolaevca şi Tuzla. Datele privind delimitarea judeţelor în plase sunt prezentate în tabelul 5.3.

Tabelul 5.3 Structura administrativă a județelor din Sudul Basarabiei în anul 1865

Judeţe	Plase	Comune		Case	Familii
		urbane	rurale		
Bolgrad	Cahul-Prut	-	19	3.181	3.233
	Domenii	-	22	2.892	2.789
	Ismail	1	20	3.803	3.703
Cahul	Coştangalia	-	17	1.928	2.428
	Cotul Morii	-	11	2.425	2.667
	Tigheci	1	17	3.270	3.616
Ismail	-	4	2	5.906	6.815

Sursa: Indicele comunelor României după noua organizare a legii comunale. Bucureşti, 1865, p. 11-13, 21-22, 51.

Judeţul era o subdiviziune administrativă investită cu putere publică ce avea personalitate juridică şi drepturi patrimoniale. Era condus de un consiliu, format din câte doi membri aleşi din fiecare plasă, care se convoca odată pe an. Consiliul alegea un Comitet permanent din trei membri permanenţi şi trei supleanţi pe un termen de patru ani. Comitetul era prezidat de prefect –reprezentantul guvernului în teritoriu. Fiecare plasă era administrată de un subprefect. Comunele erau conduse de consiliul comunal şi de primar, instituţii alese de locuitorii comunei.

În aceste teritorii au fost constituite nu doar instituţii administrative şi judecătoreşti ci și instituții de învățământ: şcoli primare şi secundare româneşti. Minoritățile naţionale au beneficiat de toleranță religioasă și culturală având şcoli şi biserici proprii. Cu susținerea statului român, bulgarii au înfiinţat primul liceu bulgăresc la Bolgrad în condițiile în care, la acea dată, în Bulgaria nu exista un liceu cu predare în limba bulgară.[1]

[1] Giurescu C. C. Viaţa şi opera lui Cuza Vodă. Bucureşti, 1966, p. 414.

După reanexarea acestor județe la Imperiul rus, până în anul 1899 aici au fost menținute formele existente de administrare şi divizarea administrativ-teritorială în comune urbane şi rurale.[1]

În concluzie, menționăm că perioada realizării reformelor administrative de la hotarul anilor 60-70 ai sec. XIX reprezintă etapa finală a procesului de implementare a sistemului rusesc de administrare în Basarabia. Sunt lichidate orice manifestări naționale în toate sferele vieții sociale şi regiunea e transformată în gubernie. Astfel se încheie controversatul proces de implementare a regimului rusesc de administrare în Basarabia, sistem ce se menține până la căderea țarismului.

[1] Jalea I. Basarabia. Chişinău, 1991, p. 12; Записка по вопросу об устройстве возсоединенного края Бессарабии. б/м, б/г, с. 23.

ÎNCHEIERE

Politica administrativă promovată în Basarabia în primii ani de ocupație era impusă de necesitatea consolidării succeselor militare ale Imperiului rus. Autoritățile rusești, având drept scop imediat dominarea în Balcani, preconizau ca prin demonstrarea avantajelor stăpânirii ruseşti în Basarabia să atragă simpatia popoarele vecine de partea lor. De aceea, inițial, a fost instituit un sistem provizoriu de administrare, care aparent avea similitudini cu cel existent în Moldova, acreditându-se ideea unei oarecare continuități a administrației.

Caracterul provizoriu al sistemului administrativ implementat în Basarabia a influențat substanțial funcționalitatea sa. Acest sistem, care prin însăşi natura sa era unul tranzitoriu, s-a dovedit a fi departe de perfecțiune. Aplicarea lui în practică a scos la iveală foarte multe deficiențe şi imperfecțiuni. Starea de provizorat a administrației, care presupunea o existență limitată în timp şi înlocuirea cu o altă formă de administrare, a provocat animozități între boierimea locală şi protipendada rusă în problema administrării ulterioare a Basarabiei.

Chiar din primii ani de stăpânire rusească, Basarabia a fost transformată într-o zonă dominată de samovolnicie şi fărădelegi. Situația creată contravenea intereselor de politică externă ale Rusiei şi nu contribuia deloc la crearea unei mai bune imagini a Rusiei ca ocrotitoare a popoarelor de aceeaşi credință. De aceea autoritățile ruse intreprind măsuri pentru redresarea situației.

În viziunea oficialilor ruşi, situația putea fi ameliorată doar prin trimiterea la fața locului a unui funcționar de rang superior, abilitat să exercite puterea deplină în regiune. Prin instituirea în Basarabia a funcției de namesnic plenipotențiar autoritățile ruse au urmărit scopul supravegherii stricte a regiunii anexate şi a modificării regimului administrativ existent în scopul apropierii lui de structurile administrative existente în guberniile centrale ale Imperuiului rus, de legile şi practicile administrative ruseşti.

Modificările aduse sistemului administrativ al regiunii au pregătit terenul pentru introducerea în 1818 a unui nou regulament de administrare a Basarabiei. „Aşezământul obrazovaniei oblastei Bassarabiei" a instituit o nouă structură administrativă a Basarabiei bazată pe principiile menținerii particularităților naționale şi a eligibilității funcționarilor în funcțiile administrative. Basarabiei i s-a confirmat oficial denumirea de „Regiunea Basarabia", iar limba română a fost admisă în instituțiile administrative şi judiciare ale regiunii.

Autonomia administrativă a Basarabiei în cadrul Imperiului rus a fost determinată de instituirea în regiune a unui organ suprem abilitat cu funcții administrativ-judiciare. Inițial, Consiliul Suprem s-a impus în viața

administrativă şi judiciară, implicându-se în soluționarea diferitor probleme legate de situația internă a regiunii. Deciziile şi sentințele Consiliului erau definitive.

Consiliul Suprem, datorită atitudinii ostile a autorităților ruse, nu şi-a realizat obiectivele care i-au fost atribuite. Oficialitățile ruse, chiar de la constituirea Consiliului, au depus eforturi considerabile pentru a-i minimaliza rolul în procesul de administrare a Basarabiei. Treptat, un urma diferitor intervenții din partea autorităților centrale şi cu sprijinul funcționărimii ruse din regiune, Consiliul Suprem a fost transformat într-un organ consultativ.

Realizarea competențelor ce i-au fost atribuite Consiliului a fost substanțial diminuată şi de însăşi modalitatea de constituire a acestei instituții şi practicile administrative utilizate.

Nobilimea locală a fost egalată în drepturi cu cea rusă şi a obținut accesul la anumite funcții în instituțiile administrative şi judiciare la nivel local şi provincial, iar în Consiliul Suprem, inițial, localnicilor le-a fost asigurată majoritatea. Elementul local în administrație n-a fost reprezentat de instituții de sorginte moldovenească ca în perioada precedentă. Exponentul elementului local a fost nobilimea basarabeană, care, profitând de faptul că accesul la anumite funcții se realiza în baza principiului electiv a avut posibilitatea să participe la administrarea regiunii.

Au fost menținute legile locale, dar în acelaşi timp a fost admisă şi favorizată aplicarea normelor de drept ruseşti, asigurându-se supremația ultimelor.

Au fost implementate în regiune instituții şi funcții administrative specifice sistemului rusesc de administrare. Toate instituțiile administrative constituite în 1818, în afară de Consiliul Suprem, aveau analogii în sistemul gubernial rusesc de administrare. Astfel că, sistemul administrativ constituit în această perioadă şi care, în aparență, era unul al autonomiei administrative, în realitate fusese împrumutat din guberniile centrale şi acomodat la realitățile Basarabiei. Dacă în anii 1812 – 1813, când a fost implementat sistemul administrativ provizoriu s-au păstrat intacte structurile administrative moldoveneşti, atunci ,,Aşezământul" din 1818 a continuat procesul, început de Bahmetiev în 1816, de extindere în Basarabia a instituțiilor şi uzanțelor administrative ruseşti. Pentru a camufla această diversiune s-a recurs la crearea unor aparențe de autonomie.

Noul regulament administrativ din 1828 a fost o evoluție firească a politicii promovate de țarism în domeniul organizării administrative a Basarabiei. Sistemul instituțiilor administrative prevăzut de ,,Aşezământ"(1828) s-a constituit definitiv către mijlocul anilor treizeci şi s-a menținut până la realizarea reformelor din deceniile şase-şapte ale sec.XIX.

Anii 30-40 ai sec. XIX se caracterizează printr-o centralizare şi birocratizare excesivă a aparatului de stat, a administraţiilor regionale şi judeţene. Pregătirile Imperiului rus de noi campanii militare spre Balcani au influenţat şi atitudinea cercurilor guvernante faţă de administrarea provinciei. Preconizatele operaţii militare cereau instaurarea în regiune a unei administraţii centralizate, cu un sistem strict de subordonare, previzibilă şi executorie pentru a face faţă eventualelor eforturi militare.

În aceste condiţii autonomia administrativă a Basarabiei nu avea nici o şansă să supravieţuiască. Nobilimea locală şi-a pierdut privilegiul de a participa şi a influenţa procesul de administrare a Basarabiei. După 1828 funcţionarii instituţiilor administrative şi judiciare erau selectaţi şi numiţi în funcţii de autorităţile ruse. Principiul eligibilităţii personalului administrativ e omis, de altfel, ca şi limba română şi legile şi tradiţiile locale din administraţie şi justiţie. Odată cu constituirea sistemului administrativ prevăzut de „Aşezământul…" din 1828 Basarabia, treptat, îşi pierde calitatea de entitate administrativă distinctă în cadrul Imperiului rus.

Perioada reformelor sociale din anii 60-70 ai sec. XIX poate fi considerată etapa finală a procesului de implementare a sistemului rusesc de administrare în Basarabia. Reformele „liberale" din anii 60-70 ai sec.XIX, ce au avut pentru Rusia o mare semnificaţie şi care reprezentau pentru ea un progres decisiv, au avut pentru Basarabia rezultate cu totul diferite: ele au contribuit la lichidarea statutului deosebit al Basarabiei şi la asimilarea regiunii şi a locuitorilor de către Imperiul rus. Sunt lichidate orice manifestări naţionale în toate sferele vieţii sociale şi regiunea e transformată într-o ordinară gubernie rusească, situaţie ce se menţine până la căderea absolutismului rusesc în anul 1917.

Generalizând rezultatele cercetărilor efectuate prezentăm principalele concluzii referitor la evoluţia sistemului de administrare a Basarabiei în anii 1812 – 1917:

- În 1812, fără nici un drept istoric, juridic, naţional sau de altă natură, Imperiul rus a anexat Moldova de Est, teritoriu numit ulterior Basarabia şi transformat în colonie a Imperiului rus. Politica administrativă promovată de autorităţile ruseşti în Basarabia era strâns legată de evoluţiile şi tendinţele în politica externă a Imperiului rus. În dependenţă de interesele politice ale Imperiului a evoluat şi procesul organizării administrative a Basarabiei : de la acordarea statutului de autonomie iluzorie până la transformarea într-o simplă gubernie rusească.

- Procesul implementării şi consolidării sistemului rusesc de administrare a Basarabiei în anii 1812-1917 poate fi divizat în trei perioade distincte:

I. Perioada administraţiei provizorii (1812-1818);

II. Perioada autonomiei administrative (1818-1828);

III. Perioada administrației de tip gubernial (1828-1917).

- În primele decenii ale sec.XIX nobilimea locală s-a opus politicii de deznaționalizare promovate de autoritățile ruseşti. Ulterior, oficialitățile ruse au întreprins măsuri energice de rusificare a nobilimii basarabene, fapt ce a contribuit la slăbirea rezistenței antiruseşti a clasei nobiliare din regiune.

- Pe parcursul întregii perioade examinate nu a existat o conexiune între administrație şi cei administrați. Administrația rusească a fost o castă închisă şi străină, impusă cu forța şi menținută cu forța.

- Sistemul administrativ de sorginte rusească implementat în Basarabia a preluat fidel şi viciile caracteristice acelui sistem. Abuzurile administrative, malversațiile financiare, birocratizarea excesivă a circuitului administrativ au influențat substanțial funcționalitatea instituțiilor administrative, făcându-le ineficiente.

- Administrația Basarabiei a fost un instrument docil de realizare a politicii coloniale ruseşti în regiune. Deznaționalizarea şi discreditarea sistemului național de administrare, ignorarea instituțiilor şi practicilor administrative locale, defăimarea normelor de drept moldoveneşti a fost o preocupare constantă a autorităților administrative ruseşti.

- Politica administrativă a autorităților ruseşti în regiune era elaborată în baza principiul aplicării standartelor duble în unul şi acelaşi teritoriu. Un regim administrativ preferențial era aplicat față de coloniştii transdanubieni stabiliți în regiune cărora le era atribuit rolul de sprijin social al absolutismului rusesc în Basarabia.

Summary

As a result of the Russian – Turkish war in 1806 - 1812 the Moldovan territory between the rivers Prut and Dniester, later called Bessarabia, was annex by the Russian Empire.

The administrative policy of the Russian authorities in Bessarabia was closely connected with the progress and the foreign policy course of the Russian Empire. As Basarabia bordered in the West on the Russian Empire it had a great political and military importance being treated as a possible springboard for attack on Balkan. The process of administrative establishment in Bessarabia dependent upon the propesed objectives in foreign policy and upon the Empire`s political interests. The implementation and consolidation process of the Russian administrative system in Bessarabia can be divided into three distinct periods.

The first period – from 1812 to 1818. A temporary system of administration has been instituted which was similar to that existent in Moldova, the idea of a continuation of the administrative system being accredited.

In the period of administrative authonomy (1818 – 1828) the Suprem Council has been established, which was the suprem administrative and juridical body in Bessarabia. At the same time, administrative institutions characteristic of the Russian system of administration were founded in the region.

The last period between 1828 and 1917 is the final period in the process of consolidationof Russian administration in Bessarabia. With the foundation of the administrative system according to „The Locality" from 1828 the implementation of Russian administrative structures in the region ends, but some exeptions.

After the realization in the region of administrative reforms in the 60s – 70s of the XIX century administration in Bessarabia becomes identical with that in central provinces of the Russian Empire.

Administration in Bessarabia was an obedient instrument in carrying out the Russian colonial policy in the region. Russian autorities permanent objects were making Bessarabia dependent on them discreditation of the national system of administration, disregard of the local administrative institutions and practic, subestimation of Moldovan laws.

Резюме

В следствие русско-турецкой войны 1806 - 1812 гг, Пруто-Днестровское междуречье, названное впоследствии Бессарабией, было анексированно Российской Империей.

Административная политика русских властей в Бессарабии была тесно связана с эволюцией и стремлениями внешней политики России. Бессарабия, которая находилась на Западной границе Империи, имела большое военно-политическое значение и рассматривалась как плацдарм для возможной экспансии на Балканы. В зависимости от внешних целей и политических интересов России развивался и процесс административного устройства Бессарабии. Процесс введения и укрепления русской административной системы в Бессарабии в 1812-1917 годы может быть разделен на три этапа.

Первый этап заключает в себе 1812 - 1818 годы. Тогда была установлена временная система управления, схожая со существующей в Молдове, создавая таким образом видимость некоторой последовательности административной системы.

На этапе административной автономии (1818 - 1828) в обасти был учрежден Верховный Совет, который являлся верховным административным и судейским органом Бессарабии. В то же время были введены и учреждения, характерные для российских административных структур.

Последний этап охватывает 1828 - 1917 годы и является заключительным периодом процесса установления и упрочения русской администрации в Бессарабии. С установлением административных структур, предусмотренных „Учреждением" 1828 года, завершается, с некоторыми исключениями, введение российской системы управления в области. После осуществления административных реформ в 60-70 годы XIX века администрация Бессарабии становится такой же как в центральных губерниях России.

Администрация Бессарабии была послушным инструментом в осуществлении колониальной политики Российской Империи. Денационализация и дискредитирование национальной административной системы, игнорирование местных административных традиций и учреждений, пренебрежение молдавскими правовыми нормами были постоянной заботой русских властей.

Cuprins:

Bun de tipar: 07.06.2019
Format: 17x24 cm
Coli de tipar: 21,5
Tiraj: 100 ex.
Tipografia „Centrografic”, Cahul
Tel. 029925949